

ALEV ALATLI'YI ANLAMAK - II

BİR MÜTEFEKKİR ROMANCI

ALEV ALATLI'NIN ROMANCILIĞI

DİSTOPYA VE ÜTOPYA ARASINDA
ALEV ALATLI

EDİTÖRLER

Prof. Dr. İhan ÖZTÜRK

Prof. Dr. Şafak OĞUZ

ALEV ALATLI'YI ANLAMAK

II

Editörler

Prof. Dr. İlhan ÖZTÜRK

Prof. Dr. Şafak OĞUZ

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ

2025

Kapadokya Üniversitesi Yayınları: 106
Elektronik ISBN: 978-625-97393-7-3
URL: hdl.handle.net/20.500.12695/3561
DOI: [10.35250/kun/9786259739373](https://doi.org/10.35250/kun/9786259739373)

© Temmuz 2025

ALEV ALATLI'YI ANLAMAK II

Editörler: Prof. Dr. İlhan ÖZTÜRK, Prof. Dr. Şafak OĞUZ

© Copyright, 2025, KAPADOKYA ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Sertifika No: 43348

Bu eser Creative Commons "BY-NC-SA" (Atıf-GayriTicari-AynıLisanslaPaylaş) Lisansı ile lisanslanmıştır. Bu lisans, kullanıcıların eser sahibine atıf vermek koşuluyla eseri sadece ticari olmayan amaçlar için kullanmalarına ve uyarlamalarına izin verir. Buna ek olarak kullanıcıların eseri uyarlamaları hâlinde aynı veya uyumlu bir lisans kapsamında başkalarıyla paylaşmaları koşulunu getirir.

Editörler: İlhan Öztürk, Şafak Oğuz

Redaktör: Duran Can Gaziöğlü

Kapak Tasarım: Çağatay Sancar

Sayfa Tasarım: ademsenel.com

Baskı ve Cilt: Bizim Büro (Sertifika No: 42488)

Bu kitap, "Alev Alatl'ıyı Anlamak Sempozyumu II" organizasyonu kapsamında yayımlanmıştır. Kitapta yer alan sunum metinleriyle ilgili telif hakkından doğacak tüm sorunlar yazarın sorumluluğu altındadır. Bu kitapta yayımlanan tüm sunum metinlerinin içeriklerinden yazarları sorumludur. Metinler, yazarların kendi düşüncelerini yansıtmaktadır.

Öztürk, İ., Oğuz, Ş. (Ed.). (2025). *Alev Alatl'ıyı Anlamak II*, Nevşehir: Kapadokya Üniversitesi Yayınları. 202 s, 16x24 cm.

ISBN: 978-625-97393-7-3

URL: hdl.handle.net/20.500.12695/3561

DOI: [10.35250/kun/9786259739373](https://doi.org/10.35250/kun/9786259739373)

Anahtar Sözcükler: 1. Alev Alatl'ı, 2. Türk Edebiyatı, 3. Çağdaş Türk Edebiyatı.

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir

yayinevi@kapadokya.edu.tr

kapadokyayayinlari.kapadokya.edu.tr

0(384) 353 5009

www.kapadokya.edu.tr

ALEV ALATLI'YI ANLAMAK

II

Editörler

Prof. Dr. İlhan ÖZTÜRK

Prof. Dr. Şafak OĞUZ

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ

2025

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. İlhan ÖZTÜRK

Kapadokya Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Prof. Dr. Şafak OĞUZ

Kapadokya Üniversitesi İİSBF Öğretim Üyesi

Zeynep ÖZKAN

Kapadokya Üniversitesi AA-SDUAM Merkezi Personeli

İÇİNDEKİLER

PROGRAM.....	4
EDİTÖRDEN	9

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Prof. Dr. Hasan Ali KARASAR (<i>Kapadokya Üniversitesi Rektörü</i>)	10
Funda Firuz AKTAN (<i>Kapadokya Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı</i>).....	12
Kübra KARAALİOĞLU (<i>Nevşehir Vali Yardımcısı</i>)	14
Mahmut ÖZER (<i>Eski Millî Eğitim Bakanı</i>)	15

SÖYLEŞİ

Hayatımda Derin Bir İz: Alev Alatlı	25
Prof. Dr. Ömür CEYLAN (<i>İstanbul Kültür Üniversitesi</i>) Moderatör Ayşe BÖHÜRLER (<i>Kayseri Milletvekili, Gazeteci</i>) Başar BAŞARAN (<i>Yazar, Senarist</i>) Yasemin SERHATLI (<i>Alev Alatlı Okuru</i>)	
Söyleyişi Değerlendirmeleri	46
Mahmut ÖZER (<i>Eski Millî Eğitim Bakanı</i>) Kurtuluş KARAMUSTAFA (<i>Kayseri Üniversitesi Rektörü</i>) Kübra KARAALİOĞLU (<i>Nevşehir Vali Yardımcısı</i>)	

BİRİNCİ OTURUM BİR MÜTEFEKKİR ROMANCI

Yeryüzü Etiği Bağlamında Alev Alatlı'nın Dünya Nöbeti Romanı	53
Prof. Dr. Ülkü ELİUZ-Arzu KÜÇÜKOSMAN (<i>Karadeniz Teknik Üniversitesi</i>)	
Aydın Despotizmi Karşısında Alatlı Eleştirel Yaklaşımı.....	71
Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU (<i>Sakarya Üniversitesi</i>)	

Mütefekkir Romancı Alev Alatlı ve Entelektüel Görüşü..... 77
Doç. Dr. Nilüfer AKA ERDEM (*Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*)

SÖYLEŞİ

Daha İyi Bir Dünya Yaratma Çabası: Onarımcılar ve Turna 99
Yasemin SERHATLI (*Alev Alatlı Okuru*) Moderatör
Prof. Dr. Sinan CANAN (*Açık Beyin Kurucusu, Yazar*)
Dr. Yunus GÜRBÜZ (*Alev Alatlı Okuru*)

İKİNCİ OTURUM ALEV ALATLI'NIN ROMANCILIĞI

Erkeklik İmgesi Çerçevesinde Kadın: Yaseminler Tüter mi, Hâlâ119
Prof. Dr. Ülkü ELİUZ-Ayşe Burçak KAYA (*Karadeniz Teknik Üniversitesi*)

Alev Alatlı'nın Romancılığı Kurgu Bağlamında Alatlı Romanları 129
Prof. Dr. Mesut TEKŞAN (*Ordu Üniversitesi*)

**Kadere Karşı Koy A.Ş. Romanından Hareketle
Modern Zamanın Pygmalion'ı: Medya151**
Dr. Hatice NAMLI EMİROĞLU (*Sakarya Üniversitesi*)

ÜÇÜNCÜ OTURUM ÜTOPYA VE DİSTOPYA ARASINDA ALEV ALATLI

Ütopya İle Distopya Arasında Kalan İşkenceci.....163
Prof. Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ (*Düzce Üniversitesi*)

Alev Alatlı'nın Ütopik Ve Distopik Romanları: Kâbus ve Rüya.....181
Doç. Dr. Elmas KARAKAŞ (*Aksaray Üniversitesi*)

Alev Alatlı'yı Anarken..... 199
Mahmut ÖZER (*Eski Millî Eğitim Bakanı*)

PROGRAM

3 ŞUBAT 2025

Mustafapaşa Yerleşkesi, Oktay Sinanoğlu Konferans Salonu

10.00-10.30: Açılış Konuşmaları

10.30-12.00: Söyleşi: “Hayatımda Derin Bir İz Alev Alatl”

13.30-15.10: Birinci Oturum: Bir Mütefekkir Romancı

15.30-16.30: Söyleşi: “Daha İyi Bir Dünya Yaratma Çabası:
Onarımcılar ve Turna”

4 ŞUBAT 2025

Mustafapaşa Yerleşkesi, Oktay Sinanoğlu Konferans Salonu

09.30-11.30: İkinci Oturum: Alev Alatl'nın Romancılığı

11.45-13.00: Üçüncü Oturum: Ütopya ve Distopya Arasında Alev Alatl

EDİTÖRDEN

Üniversitemizin kurucusu, Mütevelli Heyet Başkanı ve Türkiye'nin son yarım yüzyıllık tarihsel ve kültürel dönüşümüne özgün bir duruş ile tanıklık eden Alev Alatlı Hoca'mızın mirasını yaşatmak, anlamak ve gelecek kuşaklara aktarmak sorumluluğuyla ikincisini düzenlediğimiz "Alev Alatlı'yı Anlamak" adlı sempozyumun bir çıktısı olarak hazırlanmış "Alev Alatlı'yı Anlamak" başlıklı bu kitap, Alev Alatlı Hoca'mıza duyduğumuz derin saygının ve vefanın bir ifadesidir. Buradaki amacımız onun sadece eserlerini değil, felsefi derinliğini, ülkenin düşünce coğrafyasına bakışını ve bıraktığı manevi izi anlamaya yönelik kolektif bir çaba ortaya koymaktır.

Kapadokya Üniversitesi olarak Alev Alatlı Hoca'mızın bu topraklara bıraktığı düşünsel ve ahlaki mirası yaşatmayı omuzumuzdaki büyük bir sorumluluk olarak kabul ediyoruz. Çünkü Alev Alatlı, sadece bu üniversitenin kurucusu değil, aynı zamanda bizim vicdani, ahlaki ve insani değerlerimizi işaret eden, hakikatin izini sürmemizi ısrarla öğütleyen bir mütefekkindi. Hocamızın en büyük sevdası Türkiye'ydi. Türkiye'ye her zaman sahip çıkmaya davet eder, umutların yitirmeye yüz tuttuğu zamanlarda "Türkiye akılla anlaşılmaz. Hesaba kitaba da gelmez. Kendisine has bir kimliği vardır. Türkiye'ye sadece iman edilir cancağızım." diyerek oluşan karamsarlığı dağıtırdı. Alev Alatlı'nın bize bıraktığı en büyük miras bu topraklara, bu toprakların insanına, Türkiye'ye olan inancıydı.

"Alev Alatlı'yı Anlamak" sempozyumu, Alatlı'nın çok katmanlı kimliğini topluma daha yakından tanıtmının yanında sunulan bildiriler, yapılan söyleşiler ve onu yakından tanıyan değerli akademisyenlerin önemli katkıları ile onu anlamak için oluşturulan bir platform olma özelliğine de sahiptir. Bu kitap, onun edebî kişiliğinden öte fikir dünyasındaki derin izlerini, kültürel eleştirilerini açığa çıkarırken çağının problemlerine yalnızca yalın bir entelektüel bakışı ile değil, yüreğiyle yaklaşmış bir fikir insanının anlam dünyasına da ışık tutar. Kitap boyunca karşımıza çıkan izlenimler, Alev Alatlı Hoca'mızın sadece neyi yazdığını değil, "Davan olması lazım." ifadeleriyle neden ve nasıl yazdığını da anlamamıza imkân tanır.

Kapadokya Üniversitesi olarak bu çalışmaya öncülük etmekten, Alev Alatlđ gibi bir aydınđn izinden gitmekten onur duyuyoruz. Bu sempozyumda değerli sunumları ile katkı sunan katılımcılara ve sempozyumun düzenlenmesinde emeiği geçen herkese teőekkürlerimizi sunuyoruz.

Umuyoruz ki bu kitap, Alev Alatlđ'nđn izinden gitmeye, onun fikri dünyasına gönöl vermiş okurlara ilham kaynağı olur.

Editörler

Prof. Dr. İlhan ÖZTÜRK

Prof. Dr. Şafak OĞUZ

AÇILIŞ KONUŞMALARI

PROF. DR. HASAN ALİ KARASAR

Kapadokya Üniversitesi Rektörü

Muhterem Protokol, Kıymetli Hazirun, Kapadokya Üniversitesinin geniş ailesinin mensupları hepinizi saygıyla selamlıyorum. Alev Hoca'mızı kaybedeli dün itibarıyla tam bir yıl oldu. Türkiye'de her üniversite bizim kadar şanslı değil. Çünkü programları, felsefesi, eğitim yöntemi dantel gibi, oya gibi Alev Hoca'm tarafından işlenerek bugüne geldi. "Ve bütün bunları yaparken Alev Hoca'mızın nasıl çocuklar gibi şen olduğunu, programlara müfredat hazırlarken dünyadaki son gelişmeleri takip ettiğini, üniversitenin mimarisinden, öğrencilerin mezuniyet seremonilerine kadar her şeyi nasıl inceden inceye planladığını görmek de bizi kat be kat heyecanlandırıyordu. Uzun çalışma saatlerinin sonunda hepimize leziz yemekler yapar, sunar ve o güzel sofrada ülke ve dünya meselelerini, bilimi, sanatı, kültürü konuşurdu. Özetle Alev Alatlı Hoca'mız, kesinlikle biz şanslı bir gruba her açıdan yön veren bir münevverdi. Ama bununla yetinmedi, KÜN ailesinin tüm fertlerine, hocalarımıza, öğrencilerimize, mezunlarımıza ve onların ailelerine de dokundu. Ve en nihayetinde tüm Türk ulusu için kadim zamanlardan günümüze bize yön veren her şeyin bir külliyyatını sunarak adını sonsuzluğa kazadı."

Burada gördüğünüz kitaplar, "Bize Yön Veren Metinler", Türk İslam tarihinin bir hülasası. Onun dışında "Batı'ya Yön Veren Metinler", dört ciltlik önemli çalışmalarıydı. Tüm bu çalışmaları KÜN olarak yapıyorduk ama ülkenin konularında uzman istisnasız tüm değerlerini mobilize ediyorduk. Neden bu meşakkatli işe girişmişiz? Çünkü hakikat sonrası dediğimiz bu çağda, hakikatin peşinde elindeki meşaleyle gezen; Türk toplumuna, Türk-İslam medeniyetine yön verme, gaye verme gayretinde olan bir münevverdi. Çok sağlam bir istikameti vardı ve istikameti her zaman geleceğe doğruydı. Çok kuvvetli de bir tarih şuuru vardı. Ama tarihin olaylarında takılıp kalmaya her zaman karşıydı. Hocamızla sürekli geleceğe yönelik simülasyonlar yapardık. Acaba Türk eğitim sisteminde ne değişirse gelecek kuşaklar daha rahat ederler? Acaba Türkiye'de ne değişirse bizden sonraki kuşaklar, torunlarımız, evlatlarımız Batı'daki akranlarına göre daha avantajlı konumlara sahip olurlar?

Alev Hoca'mız bu kültürün, bu insanın, bu coğrafyanın insanıydı. Ama her şeyden ötesi bilerek, isteyerek, etüt ederek Türk ve Müslüman olmuştu. Hiçbir zaman bilinçsiz kabullerin insanı değildi. Oldu bittiye her zaman karşıydı. Alev Hoca'nın isminin çokça duyulmaya başlandığı zamanlar, 1980'lerin ortasından ama en çok 1990'ların ortasına doğru başlıyor. O zamanın Türkiye'si, buradaki genç akademisyen ve öğrenci arkadaşlarım için söylüyorum, sarsılmaz kabullerin dünyasıydı. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde 1990'lı yılların ilk yarısında verdiği konferansında gençlere seslenirken şöyle bir cümle kurmuştu: "Size annelerinin ördüğü kazaklarla üniversite okuyan sizlere sesleniyorum arkadaşlarım." dediğinde hepimiz üstümüze bakmıştık. Gerçekten annelerimizin ördüğü kazaklarla üniversitedeydik. Sağcısı, solcusu her türlü meşrepten ve mezhepten insanla beraber Türk insanının kılcal damarlarına o hâkimdi.

Dediğim gibi sarsılmaz kabullerin olduğu zamanlar olan 80'ler ve 90'lar da Alev Alatlđ gibi bir genç aydınđın *Aydın Despotizmi* isimli kitabı yazarak aslında o sarsılmaz kabullere nasıl ayaklandđđını, hakkı yenilen bir yazarın hakkını nasıl savunduđđunu hep birlikte gördük ve sarsılmaz kabullerin olduğu Türkiye'de "Durun bir dakika!" diyen, ardından *Viva La Muerte* (*Yaşasın Ölüm*) ile bizim gençliğimizde fırtına gibi esen bir yazar oldu.

Hayatta her şeyin önüne ahlakı koyuyordu. Bu videoda da arkadaşlar çok güzel bahsetmişler. Meslekten önce ahlak, aidiyetten önce ahlak, ahlak, ahlak... Ama bu ahlak sayesinde başarmak istediği bir hedef vardı. O da sadece Türkler, Müslümanlar, yakın komşularımız değil, bütün insanlık ve gezegende yaşayan her mahlukat için haysiyet, özellikle insan toplumu için insan haysiyetini önde tutan, kimsenin izzetinefsinin kırılmadđđı, kimsenin mensup olduğu görüşten, fikirden ve millettten, dinden dolayı ayrımcılık görmediği bir dünya hayal ediyordu. Ve tabii ki her şeyin başı da aynı zamanda ciddiyetti. Hocamız yaptığı her işi büyük bir ciddiyetle yapardı. Ocakta yemek kaynatırken, çorbayı karıştıırken bile o ciddiyeti görebilirdiniz. Kaldı ki ürettiği fikirlerdeki ciddiyeti hepimiz biliyoruz.

İşte Kapadokya Üniversitesi olarak omzumuzdaki ağır yükün bilincindeyiz, Sayın Mütevelli Heyet Başkanım. Gurur duyuyoruz sizinle. Çünkü Alev Hoca'mın en büyük eseri, sizsiniz. Sırtımızdaki bu yüke layık olmaya çalışacağız ve hep birlikte taşımaya gayret edeceğiz. Kapadokya Üniversitesi olarak büyük Türkiye yüzyılının gerçekleşmesi için kadrolar yetiştirmeye gayret ediyoruz. Alev Hoca'mızın her zaman dediği gibi bu hakikat sonrası 21. yüzyıldaki derin virajı, kazasız belasız, ulusça atlatmamız için elimizden geleni yapacağız.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum. Teşekkür ederim.

FUNDA FİRUZ AKTAN

Kapadokya Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı

Protokolün Saygıdeğer Üyeleri, Değerli Misafirler, Sevgili Öğrenciler ve Kıymetli Mesai Arkadaşlarım. Sözlerime başlarken Kapadokya Üniversitesinin kurucusu, annem, Alev Alatlı'nın vefatının birinci yıldönümünde, burada bizimle birlikte olduğunuz ve anneme gösterdiğiniz kadirşinaslık ve samimiyet için şahsım ve Kapadokya Üniversitesi adına şükranlarımı sunuyorum. Hoş geldiniz.

Annem burada olsaydı eminim ki “Orada kimse var mı?” çağrısına bir karşılık bulmaktan, çok büyük bir mutluluk duyacaktı. Bugün buradaki birbirinden değerli konuşmacılar, annemin hayatının farklı farklı dönemlerinde onunla yol arkadaşlığı yapmış, düşünce yolculuğunda yanında yer almış, çok kıymetli isimler. Eminim ki her biri, annemi kendi bakış açılarından en güzel şekilde, en doğru şekilde değerlendirecek ve onun fikir dünyasını benden çok daha iyi anlamlandıracaktır. Ben ise, kızı olarak, yapabildiğim kadarıyla annemin aile ortamında bize verdiği öğütleri, sizlere tekrarlamak ve tavsiyelerini sizlerle paylaşmak istiyorum.

Annemin en büyük sevdası hep Türkiye oldu. Türkiye'ye inanırdı, bu toprakların insanlarına inanırdı ve güvenirdi. Şöyle bir sözünü alıntılamak istiyorum: “Okyanusta uzak, ıssız bir ada değiliz. Gezegende mukim türdeşlerimizle paylaştığımız sorunlar paylaşamadıklarımızdan pek de az değil. Bırakıp gidecek yer de yok. 21. yüzyılın hercümerci içinde haysiyetimizden ödün vermeden yaşaya yaşayakalmanın yolunu bulmamız, aziz Türkiye'yi sahiplenmemiz gerek.” derdi.

Bizleri Türkiye'ye sürekli sahip çıkmaya davet ederdi. Bu yolda bizler inancımızı ve güvenimizi kaybedip karamsarlığa düştüğümüz zamanlarda, anlarda ışığa ulaşacağımıza olan sarsılmaz inancıyla bize daima güven verir, çözüme ulaşan yolu aramaya ve inançla mücadele etmeye devam etmemizi isterdi. Kendisi de hiç yorulmadan mücadele etmeyi sürdürdü. Kendi deyimiyle “dünyanın nöbetini” tuttu. Kaytarmadı, kaytarmaya müsaade etmedi. Hele bizler için bana hiç izin vermedi. Ben bunu söyleyince tuhaf oluyor ama ben annemi tatile giderken hiç görmedim.

Annem, hayatı, karmaşa ile düzenin bir dansı olarak görüyordu. “Karmaşanın ve karanlığın hüküm sürdüğü dönemlerde yabancılaşmayalım, birbirimize kenetlenerek, birbirimizin bilgi ve tecrübelerinden istifade ederek çıkabiliriz buradan, bu sorunlardan.” derdi. Dayanışma ve imeceye yürekten inanırdı. Bununla birlikte önceliğin bireysel gelişme ve aydınlanmada olduğunu söyler, kendisini bilgiyle donatmayanın, başkalarına da bir faydası dokunmayacağına inanırdı. Sorgulamayı, en son bilgiye ulaşmayı esas kabul ederdi. “Dünyayı bilmeyen dünyanın maskarası olur.” derdi. Merak eder, sürekli araştırır ve öğrenirdi. Öğrendiklerini de başkalarına öğretirdi: *Akıl, Ahlak, Adalet, Adap ve Aşk...*

Ona göre *akıl*, insan olmanın vazgeçilmez koşuluydu. Ancak tek başına yeterli değildi. Çünkü ahlakın rehberliğinden yoksun bir akıl, her zaman kötüye kullanılma riski taşır. *Adalet*, ahlaki değerleri yüceltmenin ve onurlandırmanın yegâne yoluydu. Özgürlükten çok daha önemli bir yere sahipti. Çünkü ahlaki değerlerle şekillenmeyen özgürlükler de tıpkı akıl gibi kötülüğe sapabilir. *Adap*, akıl, ahlak ve adalet üçlüsünün yöntemi, usulüydü. Ve tabii *aşk*.. İnsanoğlunun varoluşunun sırrıydı. Aşk, dünyayı her gün yeniden kuran yegâne güçtü. Annemin kabrine koyduğumuz mezar taşına da bu değerleri kazıdık. Kurucusu olduğu Kapadokya Üniversitesinin amblemine de: *Akıl, Ahlak, Adalet, Adap ve Aşk...*

2007 yılından beri görev yaptığım, Mütevelli Heyet Başkanlığını devraldığım Kapadokya Üniversitesi, Alev Hanım'ın bu dünyaya bakışının bir sembolüdür. Ürgüp'ün Mustafapaşa köyünde *aşk* ile kurulmuş, *akıl* ve *ahlak* ile yapılandırılmış, *adalet* ve *adapla* yönetilen bir üniversite. İmece-nin, inancın, cesaretin ve çalışkanlığın gücüyle kurulan, çıkışı ile evrensel, uygulaması ile milli bir yükseköğretim kurumu. Türkiye bir çalı ise Kapadokya Üniversitesi, o çalının dalında açan bir çiçektir. 2005 yılında ilk kurulduğunda 68 öğrenciden; bugün 11.000 öğrenciye geldik. Sürdürülebilir kırsal kalkınma, büyük, süslü binalar yerine; mütevazı tarihî binalar, özgür düşünce filizlerinin gelişmesine izin veren akademik ortam, renkli, neon ışıklı, parlak bir şehir yerine; asude bir ortamda tefekkür imkânı... Daha az tüketerek yaşamının mümkün olduğunun bir kanıtı: Alev Hanım'ın bizleri de dâhil ettiği hayal işte buydu. Annem hayaline iştirak etmekte zorlandığımız zamanlarda, “Eğitimimizin zekâtını veriyoruz, yorulmak yok, vazgeçmek yok.” derdi. Biz yorulsak da o hiç yorulmadı. Biz cesaretimizi kaybetsek de o kaybetmedi. Geçen sene, hastanede, rahatsızlığının son gününde “Daha söyleyecek çok sözüm, yapacak çok işim vardı.” demişti.

Sözlerime son verirken bu organizasyonda emeği geçen herkese, bütün hocalarıma, düzenleme komitesine teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum. Çok uğraştınız, ellerinize sağlık. Ve son olarak annemin “Onlar gibi olun.” dediği, gökyüzünün hâkimi turnaları nasıl tanımladığını hatırlatmak istiyorum: Turna, zarafetiyle haktan, doğrudan, gerçekten ödün vermeksizin başta kendi milletimiz olmak üzere tüm mazlum kavimleri korur, gözetir, ısıtır, ısıtır ödünsüz yüreğiyle.

Sizleri tekrar selamlıyorum ve saygılarımı sunuyorum. Çok teşekkür ederim.

KÜBRA KARAALIOĞLU

Nevşehir Vali Yardımcısı

Sayın Bakanım, Sayın Rektörlerim, Değerli Protokol, Kıymetli Misafirler, herkesi saygıyla selamlıyorum. 2 Şubat 2024 tarihinde ebediyete irtihal eden, fikir ve edebiyat dünyamızın değerli kalemlerinden, Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülü sahibi ve Kapadokya Üniversitesinin kurucusu, yazar Alev Alatlı Hanımefendi adına düzenlenen sempozyuma hepiniz hoş geldiniz.

Alev Alatlı'nın yazın hayatı, edebiyatın ötesinde, toplum üzerine cesur bir tavır sergileyen yolculuktu. Toplumsal sorumluluklarının farkında olarak nasıl bir toplumda yaşanması gerektiğini, cesur bir şekilde yazdı. Eserlerinde hem bireysel hem de toplumsal değerleri sorgulayarak insan hakları ve özgürlük mücadelesine büyük katkılar sağladı. Bizlere sadece bir yazar olarak değil, bir düşünür olarak da ilham verdi. Alev Alatlı'nın değerli fikirleri ve yazın dünyası, genç zihinlerin şekillenmesinde, toplumsal sorumluluklarının bilincinde birer birey olma yolunda önemli bir ışık olacaktır.

Bugün, onun mirasını yaşatmanın ve eserlerini nesiller boyu okumanın-okutmanın sorumluluğunu taşıyoruz. Bu program vesilesi ile ülkemizin fikir ve düşünce dünyasına yön veren söylemleri ile ufkumuzu açan, toplumun geniş kesimini derinden etkileyen, aynı zamanda eleştiri ve yorumlarıyla birçok insana rehber olan, yazar Alev Alatlı'yı rahmetle anıyorum.

Sempozyuma katılan kıymetli akademisyenlere teşekkür ediyor, programı düzenleyen başta Rektörümüz olmak üzere emek veren herkese şükranlarımı sunuyorum.

Saygılarımla.

MAHMUT ÖZER
Eski Millî Eğitim Bakanı

Kıymetli Valim, Kıymetli Milletvekilimiz, Kıymetli Rektörlerimiz, Kaymakamım, Belediye Başkanım, Kıymetli Akademisyenler, Hanımefendiler, Beyefendiler, Kıymetli Basın Mensupları hepiniz hoş geldiniz. Sizleri sevgi, saygı ve hürmetle selamlıyorum. Öncelikle Alev Alatlî'yı rahmet ve minnetle anıyorum.

Dün kabri başında hep birlikteydik. Aynı ekip yine burada. Sayın Cumhurbaşkanımız, Türkiye ile ilgili sık sık bir cümleye atıf yapıyor: "Türkiye Türkiye'den fazladır." Alev Alatlî da bizim tanımladığımız Alev Alatlî'dan çok daha fazlası. Gerçekten bu ülkenin karşılaşmış olduğu zorluklarda hayatın akışkanlığını sağlayabilmek için gece gündüz demeden dil inşası için çabalayan, çok önemli bir filozofumuz, çok önemli bir mütefekkirimizdir. Ama sırça köşklerde kendisini toplumdan yalıtın, insanlardan yalıtın bir insan değildir. Aynı zamanda o, hepimizle çok sıcak diyalogları olan, gençleri yetiştirmek, gençleri bu ülkenin dışında bir çözüm arayışından uzaklaştırmak ve Türkiye'ye inandırmak için gece gündüz çaba sarf eden bir eylem insanıydı. O zorluklardan biraz önce Funda Hanım da bahsetti. Hiçbir zaman şikâyet etmeye imkân tanımadı. Türkiye'ye hep inandı ve Türkiye'nin zorluklarını aşabilmesi için hep çırpınmamızı istedi. Sonuç, her zaman Allah'ın takdiridir ama Allah da kulunun çırpınmasını ister. Gece gündüz çabalamasını ister. Emek vermesini ister. Zorluklarla mücadele etmesini ister. En önemlisi, gerçek dalgalarda sörf etmesini ister.

Alev Alatlî, bu bağlamda bana hep Kemal Tahir'i hatırlattı. Kemal Tahir nasıl Türkiye'nin o tarihsel müktesebatına dayanarak yeni bir dil inşası yapabilmesinin mümkün olduğuna inanıp bu bağlamda eserler ortaya koyduysa, Alev Alatlî da aynı çizgide çok daha güçlü bir şekilde eserler üretti. Dahası, en önemli eserlerinden bir tanesi de Kapadokya Üniversitesi oldu ve bir diğeri de kıymetli Rektörümüzün ifade ettiği gibi Funda Hanım'dı. Ama ben Funda Hanım'a onun bir eseri olarak değil, Funda Hanım'a, Alev Alatlî'nin arkasındaki en yiğit kadın olarak baktım.

Bizim yollarımız 2010 yılında kesişti. Gerçekten Bülent Ecevit Üniversitesi Rektörü iken o, Fahri doktora süreciyle başlayan ilişkimiz ta bugünlere kadar geldi. Çok zorlukları aşabilmem için dinlenebilmem ve tekrar güçlü bir şekilde yola devam edebilmem için kırıklıklarımı onarmada en büyük destekçim oldu. Görünmeyen destekçim oldu. Onun için gerçekten Alev Alatlının benim için çok daha farklı bir insandır. Mütefekkir olmanın ötesinde bir anne şefkatiyle hep bana yol gösteren bir insan oldu. Ben inanıyorum ki Kapadokya Üniversitesiyle, Türkiye'deki insanlarımızla Türkiye Yüzyılı'nı inşa ederken Alev Alatlını tekrar tekrar okuyacağız, tekrar tekrar anlayacağız.

Bildiğiniz gibi bir hadis-i şerif var: *“İnsan öldüğü zaman amel defteri kapanır.”* Ama üç kişi müstesna: Bir, iyi insan, hayırlı bir evlat yetiştiren (Funda Aktan). İkincisi, insanların hâlen yararlandıkları eğitim, cami, hastane, çeşme gibi sadaka-ı cariyeye yapanlar (Kapadokya Üniversitesi). Üçüncüsü de insanların yararlandığı eserler üretenler. Eserler de burada (Kitapları). İnsanlara faydalı olan eserler. Alev Hanım bu bağlamda üç boyutta da eserler verdi. Allah'ın izniyle Alev Alatlının daha çok yaşayacak. Bize yol göstermeye devam edecek.

Tekrar bu sempozyumun gerçekleşmesinde büyük emek veren kıymetli Rektörümüz ve çalışma arkadaşlarına, burada konuşmacı olacak kıymetli Milletvekilimize, Ayşe Hanım'a ve diğer kıymetli hocalarımıza, kıymetli Rektörlerimize en içten şükranlarımı sunuyorum.

Bu sempozyumun üçüncüsünde, dördüncüsünde buluşmak üzere hepinize sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

ALEV ALATLI'YI ANLAMAK II
SEMPOZYUMU
SUNUMLARI

Mustafapaşa Yerleşkesi,
Oktay Sinanoğlu Konferans Salonu
3 Şubat 2025
10.30-12.00

SÖYLEŞİ
“HAYATIMDA DERİN BİR İZ: ALEV ALATLI”

Moderatör

Prof. Dr. Ömür CEYLAN

İstanbul Kültür Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı

Davetli Konuşmacılar

Ayşe BÖHÜRLER

Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyesi, Gazeteci

Başar BAŞARAN

Yazar, Senarist

Yasemin SERHATLI

Alev Alatlı Okuru

“HAYATIMDA DERİN BİR İZ: ALEV ALATLI”

ÖMÜR CEYLAN: Sayın Bakanım, Sayın Milletvekilim, Sayın Valim, Sayın Kaymakamım, Kıymetli Meslektaşlarım, Kapadokya Üniversitesinin Değerli Akademik Kadrosu, Sevgili Öğrenciler, hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Birbirinden değerli üç konuğum var. Rektörlüğümüz, bendinizi bu üç değerli konukla söyleşmek üzere görevlendirdi. Ama bugün, çok kutlu bir tesadüf olarak, Alev Hanım’ın son on beş yılına damga vurmuş, ömürlük projelerinden birisi olduğunu söyleyebileceğimiz, *Bize Yön Veren Metinler*’in yedi cildinin takım hâlinde yayınlandığı gündür. Bu projeyi, toplu hâlde ilk kez bugün görüyoruz. Bendeniz, bu projede seri editörlüğünü üstlenmek gibi bir bahtiyarlık yaşadım. Hem bu projede yer almış olabilmek hem de bu proje sayesinde Alev Hanım’la çok kıymetli vakitler geçirebilmeyi, ömrümün iftihar nişanesi sayacağım.

Geçen yıl bu zamanlar, kaybımız henüz çok taze iken bu sempozyumun ilki gerçekleştirilmişti. Onun da konukları arasındaydım ve aslında orada dersimi almıştım. Funda Hanım’ın konuşması, Rektör Hoca’mın konuşması, diğer açılış konuşmaları... Başka hiçbir sempozyumda görülemeyecek açılış konuşmalarına, protokol resmîyetine uymayan konuşmalar olmuştu. Onlardan sonra konuşmakta çok zorlanmıştım. Kendimi çok kurguladım, uyardım. “Hazırlıklı ol, yine böyle olabilir.” dedim. Ama bu sefer de arkadaşlarımızın bu yıl için hazırladığı film, üstüne Funda Hanım’ın konuşması, Rektör Hoca’mın, her ne kadar üstlendiği önemli görev gereği resmîyetten ayrılmamaya çalışsa da tınısının arkasında gizleyemediği duygusallığı ve Sayın Bakanımızın -2010 dediniz değil mi Sayın Bakanım, yanılmıyorum- son on beş yıldır hayatında iz bırakan Alev Alatlî’yı anarken boğazının düğümlemesi, beni yine huzurlarınıza darmadağın çıkardı. O yüzden eğer bir hatamız olursa lütfen mazur görünüz.

Bundan on üç yıl kadar önce, Alev Hoca’mıla tanıştığımda üç yıllık bir profesördüm. Bunun şu yüzden altını çiziyorum, yani Türk akademik sisteminin bozacağı kadar bozulmuş durumdaydım. Bir başka ifadeyle akademisyen egosunun, detay fetişizminin bir insana verebileceği en büyük

zararı gördükten, onları yaşadktan sonra Alev Hanım'la tanışmak kısmet oldu ve bu huzurlarınızdaki proje sayesinde on iki yıl boyunca da çok yakın ve sıkı çalışma fırsatı buldum kendisiyle. Salondaki pek çok insan gibi, dostumuz gibi beni de dönüştürdü, değiştirdi Alev Hanım. Şimdi onsuz geçen bir yıla bakıyorum. Onsuz geçen bu bir yılda yaşadıklarımın daha iyi olabilmesi için tek bir Şeye ihtiyacım vardı: "ona". Eğer o olsaydı, bu bir yıl ancak o zaman daha iyi ve güzel geçebilirdi.

Dışarıdan bakıldığında, sehpa üzerinde yedi sıradan ciltmiş gibi duruyor ama aslında, arkasında gerçekten çok önemli bir hikâye var. Çok önemli bir macera ve çok önemli bir emek var. Bir kere çok önemli bir rüya var. Bundan tam on beş yıl önce, *Bati'ya Yön Veren Metinler* ciltlerinin ilk bas-kısına yazdığı sunuş yazısında Alev Hanım Şöyle yazmıştı: "Bir gün bizim metinlerimizin de bu dört cilt gibi bir araya getirilip sonra da bu ciltlerle harmanlanmasını, böylece Fuzuli'yi Shakespeare'le ya da 16. yüzyıldaki bir Őeyhülislam fetvasını, aynı ağda Batı'daki benzer dinî hüküm metinleriyle karşılaştırmalı okuma imkânı bulmayı hayal ediyorum."

Bati'ya Yöne Veren Metinler yayınlandığında ben de merakla almıştım ciltleri ve itiraf edeyim, bu cümleyi gördüğümde Alev Hanım'ın hayal diye takdim ettiği ufkun gerçekten de bir hayal olarak kalmaya mahkûm olduğunu düşünmüştüm. Ama meğer zaten o hayal diye kendi tevazusunu ibraz ediyormuş. Gayet iyi biliyorsunuz, "hayal"i, Alev Hanım'ın edebî metinlerinde bile zor görürsünüz. Onun romanları dahi kurgu ve tahayyül olarak normal romanlara benzemez. Denemeleri de benzemez. Onun hayal ile alışverişi çok azdır. Aslında hayal demesi, benim gibi sıradan insanları ikna edebilmek içindir. Ben bunu sonradan anlıyorum. Meğer o zaten onun için bir tasavvurmuş. Rüya bile değil.

Bati'ya Yön Veren Metinler yayınlandıktan iki, iki buçuk yıl kadar sonra *Bize Yöne Veren Metinler* için yapılacak ilk arama toplantısına davet edildim. Şu anda aramızda hiçbiri yok. Ama o sırada 2012-2013 yılında İstanbul'daki büyük üniversitelerde kürsü sahibi olan, tamamı istisnasız benden daha kıdemli bir grup profesör hocamızla Beykoz'daki eve konuk edildik. Alev Hanım ile orada tanıştım. O kadroda onunla daha önce tanışmış olanlar da vardı. Bütün cana yakınlığı, bütün samimiyeti, bütün sevimliliği ile bize projenin ipuçlarını verdi ama tabii detaylarını vermedi. İlk ipuçlarıyla bile hepimiz motive olduk. Yani oraya giden yedi ya da sekiz kişi, hepimiz projenin bir yerinden tutmak üzere evden çıktığımızı hatırlıyorum. Beykoz'a, iskeleye doğru yürürken birbirimize bunun sözünü verdik. Bir yıl sonra düğmeye basıldığında bu kadrodan yalnızca ben kalmıştım.

Ama ne gam! “Mükemmelin iyiyi öldürmesine müsaade etmeyecektik.” ve bu proje yapılacaktı. İlk iki cilt için bir başka kadroyla çalışmaya başladık.

Alev Hanım'ın benim hayatımda dönüştürdüğü ilk şey, fikrî takip meselesidir. Bir akademisyenim, yani aslında fikrî takip, sebab-i mevcudiyetlerimden birisidir. Fakat fikrî takibin ne olduğunu, Alev Hanım'la çalıştığınızda anlarsınız. Şimdi bir kere zaten saat mefhumundan, gece-gündüz gibi şeylerden çok çabuk vazgeçiyorsunuz. Söylediklerimi delillendirmek adına, çok hususi bir şey olmadığı için müsaadenizle, Alev Hanım'la yaptığımız WhatsApp yazışmalarından birkaç satır okumak istiyorum. Hem böylelikle onun o özlediğimiz sesini de duymaya yaklaşmış oluruz. Mesela şuradan başlayayım: “Müsait misin?” Çok klişe sorularından biridir. “Müsait misin?” 27 Şubat 2022. Aramış ve ben duymamışım. Ben döndüm, o duymadı bu kez. “Hocam ulaşamadım size.” dedim. “Ömürçüğüm, Teams üzerinden mi konuşsak?” Belli ki mesele uzun. WhatsApp ve telefon ile bitmeyecek bir konu. “Nasıl işleteceğiz biliyor musun?” diyor. Yani Teams ile konuşabileceğimizi biliyoruz, nasıl açacağımızı bilmiyoruz. Ben de “Bilmiyorum hocam.” dedim. “Tamam, ben okuldan yardım alayım, sen geç bilgisayara.” dedi. “Hemen geçiyorum hocam.” dedim. “Tamam canım ama acele etme.” dedi. Bir yandan da yani hem ensenize vuruyor hem makası alıyor, motivasyonu da elden bırakmıyor: “Ama muhakkak buluşalım.”

Yine bir gün “Görüşebilir miyiz?” yazdı. “Dersim var.” dedim. Pandemi zamanı ve uzaktan ders yapıyoruz. “19.30-22.30 dersim var.” dedim. “Üf! Yazık çocuğum sana.” demiş. Hemen peşinden “Sabah nasılsın?”, “Sabah çok daha iyi olur hocam.” dedim. “Erken.” demiş. Yani elinde olsa hemen istiyor ama olmuyor. Rahmetli oldu şimdi o da kayınpederim, o sırada kemoterapi görüyor ve ben götürüyorum onu hastaneye. “Kaçta hocam?” demişim ve şunu yazmışım: “Kayınpederimin kemoterapi tedavisi var ama 10.30 gibi bilgisayarda olurum.”, “Mükemmel.” demiş. “Funda bir daha sormadan bitirelim istiyorum.” diye eklemiş. Altına da “Hayata bak!” demiş. Bakınız, geliyor: “Hayata bak! Adamcağız can derdinde, sen deva derdinde, ben ... derdinde, Kuzey'de şu anda insanlar (O sırada Ukrayna savaşı başlamış.) ölüyor.”

Alev Hanım'ın benim hayatıma kattığı en büyük zenginliklerden biri, yani mensubu olduğum, akademik dünyada benzerini dahi görmediğim en önemli zenginliklerden biri de bu hızlı düşünme becerisidir. Ondaki işlemci, üretilmesi kabil olmayan bir hıza ve hacme sahipti, buna defalarca şahit oldum. Toplantıları yüz yüze de yapardık. Hazırlıklı giderdim. Çünkü alanımız belli. Konumuz belli. Bir projemiz var. Mesela Osmanlı çağlarını

yapacağız. 3000 küsür metin seçmişiz. Bu metinleri tek tek konuşup onun kıstaslarına, onun hayaline, onun rüyasına uygun metnin, uygun yerlerini tespit ediyoruz. Birlikte çıktığımız Türkçe bir zaman yolculuğu âdeti, benim için paha biçilemez anlar. Felsefi tartışmalardan Ebu Suud fetvalarına, Bolşevik İhtilali'nden Rusya Müslümanlarına her şeyi konuşuyoruz hatta bazen dedikodu yapıyoruz. Gençliğindeki yaz tatilleri, moda sahilleri, Cemil Meriç ve ailesi ile olan dostluğu... Her şeyi konuşuyoruz. Üç peynirli pizza severdi. Arada üç peynirli pizza söylüyoruz. Yiyoruz ama yine masa başında. "Biraz dinlenelim çocuğum." diyor, dinleniyoruz. Çaylarımızı içerken bana bir gün dedi ki:

- Oğlum, senin çocukların var mı?
- Var hocam.
- Kaç tane?
- İki tane kızım var, ellerinizden öper.
- Kızlarına ne öğretiyorsun?

Önümüzde 3000 tane metin var. Hepsine hazırlandım ama böyle bir soruya hiç hazırlığım yok. Zaten nasıl hazırlanılabilir ki böyle bir soruya? Hocam, işte kem küm... Bana dedi ki:

- Kızlarına gökbilim, astronomi öğret.
- Neden hocam?

- Bir kız çocuğu, bir sabah dünyanın neresinde uyanırsa uyanсын, balkona ya da kapının önüne çıktığında, gökyüzüne bakıp yerkürenin neresinde olduğunu bilmelidir. Bunu dahi bilmeyen bir insanın sırtına, bu zavallı dünyaya yeni bir insan getirme sorumluluğunu yüklemek insafsızlık olur.

Bu cümlelerin sarhoşluğunu haftalarca üzerimden atamadım. Sıradan insanların zihninde kolay kolay yan yana gelmesi mümkün olmayan kavramlar, hadiseler o kadar kolaylıkla ve çabucak bir araya gelirdi ki onun zihninde, şaşırırdınız, takip edemezsiniz.

Yine onda gördüğüm ve çok az insanda rastladığım en önemli vasıflarından birisi de bence cesaretiydi. İnanılmaz bir cesaret. Tasarladığı hedefe ulaşabilmek için göze almayacağı tehlike yok gibi gelirdi bana. Yine *Bize Yön Veren Metinler*'in Osmanlı çağlarını yapıyoruz birlikte. "Bu eserlerin hepsini, isimleri de dâhil Türkiye Türkçesine çevireceğiz." dedi. Osmanlı çağlarında yazılmış, adı da yazarı tarafından Osmanlı Türkçesiyle konulmuş eserin adını da Türkiye Türkçesine çevireceğiz yani. Hocam yapmayın, etmeyin. "Yok, çevireceğiz, anlamazlar ki bunun isminden de." diyor. Ben tabii kendi durumumu düşünüyorum. Düşünsenize, ben öyle bir şey

yaptığımda dönüp kendi mahalleme bunu nasıl anlatacağım? “Peki.” dedi. Yani baktı ki ben hakikaten çok sıkıntı yaşayacağım, “O zaman yalnızca isimleri kalsın, kalan hepsini Türkiye Türkçesine çevireceğiz.” dedi.

Yine arıyor bir gece, İstanbul’un fethiyle ilgili metinler koyuyoruz. O, eserlerin ismi bile Türkiye Türkçesine çevrilsin diyor Alev Alatl:ı:

– Oğlum! Bu Edirne’de döktürülen toplar var ya İstanbul’un fethinde kullanılan, -Şâhî toplarını kastediyor- bu topların bir yerde projesi olması lazım, yani mühendislik projesi olmalı bu topların, bulsanıza.

– Hocam ben nasıl bulabilirim onları, yani “Şâhî” toplarından elimizde iki tane vardı, onun da birisi gitti. Göstermelik bile yok elimizde top, yeniden çizdiremeyiz bile. Kaldı ki orijinal proje.

Bir iki hafta bununla mücadele ediyoruz. Sonra tekrar arıyor:

- Bu İrlandalıların bir teşekkür mektubu olacak.
- Hocam ne için teşekkür mektubu?
- Var var, sen bir bak, bulursun.

Hakikaten bakıyorum, İrlanda’daki patates kıtlığında, İrlanda nüfusunun önemli bir kısmının açlıktan öldüğü dönemde Osmanlı’nın gönderdiği 4 milyon sterlinlik bir gıda yardımı var. Bunun üzerine de İrlandalılar Osmanlı sultanına bir teşekkür-name gönderiyorlar. “O metin burada olmalı.” diyor. Onun bu tavrı, alelade bir millî romantik refleks değil. Çünkü aynı Alev Alatl,ı, bir sene sonra 20. yüzyılı hazırlarken de “Sezen Aksu olmadan olmaz.” diyor. Ufkunun uzanabildiği yerler hayrete düşürüyor insanı. Bu proje olmasaydı onu tanıyamayacak, onu tanımasaydım da bize gerçekten neyin yön verdiğini bilemeyecektim. Bunu açık yüreklilikle itiraf edebilirim.

Şimdi kıymetli konuklarımı da çok bekletmeden, projeye dair birkaç rakam paylaşıp konuşmamı tamamlamak istiyorum. Bu rüya projenin hazırlanışı tam on iki yıl sürdü (2013-2025). Projenin kronolojik kapsamı, miladi 750-2020 yılları arasındır. Yani proje, tam 1.270 yıllık metin evrenini içeriyor. Projenin hazırlığında kırk üç üniversiteden 137 akademisyen destek sağladı. Bu sayıya Kapadokya Üniversitesinde projenin teknik ve mali aşamalarını hazırlayan arkadaşlarımız dâhil değil. Bu yedi ciltteki metinleri seçebilmek için Orhun Abideleri’nden başlayarak Alev Hanım’la 7.605 farklı metne göz attık. Nihayet 1.270 yıl boyunca yazılmış binlerce eser içinden 2.493 metnin bize daha çok yön verdiğine kanaat getirilip onlardan seçki yapıldı. Bu seçki -giriş, kaynakça vs. hariç- 4.825 sayfa tutarında bir hacme ulaştı. Projenin kaynakçası, 2.460 farklı eserden oluştu. Her cildin sonuna kare kodla yerleştirdiğimiz toplu dizinde 13.784 adet tekrar etmeyen madde

başı yer aldı. Bütün bu özellikleriyle *Bize Yön Veren Metinler*, kronolojik kapsam ve tematik genişlik bakımından Türkçenin tüm zamanlar boyunca yayımlanmış en büyük metin antolojisi ünvanını kazandı. Alev Alatlının ufkuna ve cesaretine borçlu olduğumuz *Bize Yön Veren Metinler*, umarım onun ısrarla altını çizdiği toplumsal afaziye çare olur, yüreklerimizde biriktirip de bir türlü dilimize dökemediğimiz o dünya reçetelerini bütün insanlığa sunmamızın anahtarı olur.

Şimdi müsaadenizle konuklarıma dönüyorum. Ayşe Hanım, uzun yıllar boyunca Türkiye'nin sancılı dönemlerine tanıklık ettiniz, Anadolu'nun okuryazar diyebileceğimiz o müstesna kitlesi içerisinde kendinizi inşa etmeye çalıştınız. Oldum olası kalemle aranıza iyi oldu. Yazdınız, paylaştınız. Sonra takdir-i ilahi, işin diğer tarafında, siyasette de bulunma şansınız oldu. Birtakım hadiselerin entelektüel mahfillerde konuşulduğu gibi olmadığını fark ettiniz belki de. Bu zaman zarfında Alev Hanım da hep yakınızdaki oldu. Öncelikle Alev Hanım'la nerede, nasıl tanıştınız? Bu tanışıklığın, dostluğa evriliş sürecinde siz mi, yoksa Alev Hanım mı daha etkili oldu?

AYŞE BÖHÜRLER: Alev Alatlını ilk okuduğum zamanlar 1992 yılına denk gelir. *İzlenim* dergisinde görev yapıyorum. *Viva La Muerte*'nin bütün serilerini bitirmişim, muhteşem bulmuşum. Entelektüel düşüncüyü geliştirme ve fikir üretme misyonunun sadece sol kesime has olduğuna dair keskin bir inancın yaygınlaştığı bir ortamda "Aydın Despotizmi"ne, tahakkümcü aydın kimliğine itirazı olan bir yazar keşfetmişim. O dönemlerde bu tahakkümcü yapıya itiraz eden Cemil Meriç ve kısmen İsmet Özel dışında bir başka aydın da yoktu. Alev Alatlının *Aydın Despotizmi* kitabı ve televizyonda yaptığı tartışmayla Yalçın Küçük'e olan itirazı, büyük bir çıkıştı. Vay dedirtti bize! Daha sonra gelen *İşkenceci*, *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?* romanlarına ve *Viva La Muerte* serisine hayran kalmıştık. *Yeni Şafak* gazetesinin *Şafak* olarak kurulduğu zamanlardı. Benim de içinde olduğum bir süreçti. Acaba gazeteye yazar mı diye sormak ve tanışmak üzere evine gittik. Böyle başladı tanışıklığımız. Daha sonra Kanal 7 televizyonunda programlara davet ettim, onlara geldi. İskele Sancak, Günaydın Hayat programlarına katıldı. Edward Said'in *Haberlerin Ağında İslam ve Filistin'in Sorunu* kitaplarını tercüme etmişti. Şahane bir tercümeydi. Filistin meselesinin duyurulmasına katkıları nedeniyle Yaser Arafat tarafından Özgürlük Madalyası ile onurlandırıldığında, Arafat'ın hediye ettiği elbisesiyle ve madalyasıyla konuğumuz olmuştu. O süreçte dostluğumuz yavaş yavaş pekişti. Ama evin ahalisinden olma hâlim 2000'li yıllarda oldu. Tabii

işin içinde televizyonculuk da olunca, onun birikiminin büyüklüğünü ve çeşitliliğini görünce bunu yayınlarla yansıtmak, kalıcı hâle getirmek istedim.

Alev Alatlı, Türkiye'nin sancılı dönemlerinde yol gösterici oldu. Her şeyden önce kötümserliğe asla izin vermedi. "Çocuk kendine gel." çıkışıyla her aşamada hayatımızın motivasyon kaynağı oldu. Alev Alatlı'nın evinde, evin ahalisinden birisi olmak bir akademide okumak gibiydi. Tabii bu arada uzun bir şekilde hayat hikâyesini yazmak üzere de yola çıktım. Epey bir bölümü onun sesinden kaydettim. Ama daha dönüp bakamıyorum. Kendimi o duyguda hissedemiyorum. Biraz zaman geçmesi gerekiyor, hepimiz için büyük bir kayıp, benim için de öyle.

Kendisiyle ilk seri televizyon programına 2016'da Habertürk'te "Kelebek Etkisi" ile başladık. Rus uçağı düşürülmüş, Türkiye çalkantılı bir dönemin eşiğinde. "Konuşalım çocuk bunu." dedi. "Peki, konuşalım." Habertürk ekranlarında başladık yayına. Fakat Alev Hoca'yla program yapmak, canlı bomba bir şekilde. Nabi Avcı'nın çok güzel bir benzetmesi vardır: Peyami Safa, "Kahraman kimdir?" diyor, ondan sonra da "Vukuat çıkarandır." diye özetliyor. Nabi Avcı der ki "Alev Alatlı vukuat çıkarandır." Mesela gece geç saatte ondan bir telefon gelmişse belli ki bir vukuat çıkacak. Bazen bu, sabaha karşı olur. Gün içinde vukuat çıkmaz, sakin geçirilir. Ama gece saatlerine arama gelmişse mutlaka bir vukuat vardır. Fikir dünyasında vukuat çıkararak bir kahramandır. Zaten *Aydın Despotizmi*'nden başlayan süreçte bunu bize göstermişti. Kelebek Etkisi'nden 22 bölümlük büyük bir arşiv ortaya çıktı. Daha sonra kitaplaştı.

Kendi hikâyesini anlatırken bir muhacir olarak kendisini tanımlar: "Benim ailemde çocuğu kişi 1912'nin öncesinde ve sonrasında ya atla ya da yayan Makedonya'da ve Anadolu'ya hicret yolunda, göçlerde vefat etti. Bir mezarlığa gömülen, mezarlığını bildiğimiz ailenin ilk fertleri annem ve babamdır." demişti. Hacı Bektaş-i Veli'ye de atıfta bulunurdu. Onun suyun öbür tarafına gönderdiği yiğitlerden, Karaman Türklerinden Makedonya'ya giden ve sonra Anadolu'ya hicret yolculuğu yapan asker bir aileye mensubiyetini, düşünce yolculuğuna da transfer etmişti. "Ben aynı zamanda Batı kutbundan merhamet kutbuna, Doğu kutbuna hicret etmiş bir muhacirim." demişti. Bu çok önemli. Mesela Cumhurbaşkanlığı ödül törenindeki konuşmasında kendi düşünce serüvenini Ali Şeriatî'nin hac yolculuğuna benzetmişti. "Hacca gittiğinizde etrafınızdaki her şeyi fark edersiniz. O niye öyle oldu, bu niye, bu taş oraya niye kondu filan. Benim Batı'dan Doğu'ya merhamet kutbuna hicretim de böyle." demişti.

Tarihin ve bilimin sadece Batı penceresinden ele alınıp anlatılmasına karşı çıkarken bütüne bakardı. Onun dengesinde, Francis Bacon bir tarafta, Gazalî diğer taraftaydı. İkisiyle birlikte dünyaya bakmayı önemsiyordu. Bütün yaptığımız program ve röportajlarda Hristiyanlığın üzerinde çok duruyordu. “Dünyaya kömürlük penceresinden bakmayı bırakmamız lazım, bunun için de Batı’yı, hasımlarımızı tanımamız lazım.” derdi. Batı’yı tanımanın Hristiyanlığın serüvenini bilmekten geçtiğini söylerdi.

Bir gün Diyanet İşleri Başkanlığı bütün müftüleri toplamıştı. Rica etmiş başkanımız. Alev Hoca kabul etmiş gitmeyi. Birlikte Ankara’ya gittik. Ben de toplantının moderatörüyüm yine. Çok kolay bir moderatörlük olmadığını söyleyebilirim. Alev Alatlı karşı taraftan ses almak istiyor... Dedi ki: “İslam’la ilgili bildiğiniz her şeyi unutun, Hristiyanlık öğrenmeye başlayın.” Biraz da öyle bir tarzı vardı, illaki zorlayacak! Ondan sonra bir tepki doğuracak, o tepkinin üzerine gidecek. Sıra dışı ve her zaman ezber bozandı. Organik ve sentetik olmaya çok tepki koyardı. Başka bir gün, toplantı grubumuzda bir ekonomist Türk ekonomisi üstüne analiz yapmıştı. Alev Hoca dedi ki “Sen aparatçıksın. Yani Rusya’dan bir kavramı kullanarak, sadece teknokrat olarak bu konuya bakıyorsun.” dedi. Adamcağız şaşırdı, dünyanın en iyi uzmanlarından birisiydi... Onu, fikrî olarak bir hayli hırpaladı. Biz de tabii biraz ortamı yumuşatmaya çalıştık.

Alev Hoca’yla, TRT’de İhmal Edilebilir Nasihatler başlığıyla dört yıl boyunca 150 program yaptık. Habertürk’teki Kelebek Etkisi 22 bölümdü. Bu süreçler benim için müthiş öğretici oldu. Çünkü programa çalışıp hazırlanıyorsunuz ama hep hazırlandığınız yerden gitmiyor, konu dağılıyor. Ben onu toparlayıp başlıklandırmaya çalışınca da tabii ki azar işitiyorum: “Çocuk gazetecilik yapma. Başlık atamazsın buna.” Nasıl toparlayacağız? Sağ olsun, Süleyman Seyfi Ögün Hoca, konuları biraz daha çerçeveleyerek imdada yetişti. Çünkü kısa, kestirmeden bütün yollara karşı çıkıyordu. Detaylı öğrendiğimiz an başımızı sudan çıkartacağımıza inanıyordu.

Gezegenin en büyük sorunlarından birinin kartezyen düşünceye mahkûm olmak olduğunu söylüyordu. Bu sürecin içinde, Çin’i görmezden gelmeyi bir kusur olarak sayıyordu. Tarihin sadece Batı perspektifinden lineer, düz bir çizgide anlatılmasına ve bu anlatının içinde Doğu’nun diğer medeniyetlerinin Japonya’nın, Çin’in ve Hindistan’ın yok sayılmasına müthiş tepki gösteriyordu.

Keskin ayrımlara, ideolojik bağnazlığa çok karşıydı. “Tekilci” sözünü kullanıyordu bunun için, ki bence bu çok önemli. İdeolojik bağnazlığın

kötü sonuçlarını dünya üzerinden ve Türkiye üzerinden anlatırdı, zaten *Viva La Muerte*'de de yaptığı budur.

Rüya ve Kâbus en çok önem verdiği ve anlaşılmadığını düşündüğü kitaplardı. "Aslında bir ütopya ve distopya üzerinden Türkiye'nin 80 yıl sonrasını yazıyorum." diyordu. Tabii ben Rusya'ya gidiş-geliş ve *Gogol'un İzinde* serisini yazma sürecine de şahit oldum. Rusya'yla ilgili romanlarını yazması yedi yıl sürdü. Rusya'da Sholokhov Edebiyat Ödülü'nü aldı. Rusya'nın hikâyesini, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonraki dönemi merkeze alıp geniş bir perspektifte ele almıştı. Onu tamamlayacaktı, bir cildi eksik kaldı sanırım. *Nasihatnameler*'i yazarken de 11 cilt olarak planlamıştı ama maalesef iki cildi tamamlandı.

Türkleri, kendi dışındaki toplumları, ülkeleri yeterince bilmemekle suçlardı. Gerçekten Türk toplumunun modern olmadığını çünkü statik mühendislik hesaplarını yapamadığını düşünürdü. Bir gün televizyon programımızda postmodernizm başlığını açtım, "Modern mi olduk ki postmodern olacağız!" dedi. Başka bir gün Marx'ın "Din afyondur." sözünü konuşuyoruz, "Bugün için teknoloji afyondur, teknolojinizim afyondur." dedi. Bence bu da önemli bir kavramsallaştırma. Teknolojinin her şeyi kapsadığı bir dönemde onu bu metaforla kullanması önemliydi.

"İhmal Edilebilir Nasihatler" programları aslında düşünce tarihinin analitik parçalanmasıdır, bölünmesidir. Ne kadar bütünleyebildik, bilmiyorum. Ama o parçalama çok değişik yerlerden bakış açılarını da getiriyor. Mesela pozitivizmi konuştuğumuz bir programda Comte'tan bir örnek hikâye anlatmıştı. Pozitivist, bilimci ama genç bir sevgilisi olmuş, kız bunu terk edip gittiğinde de "Psikoloğa gideyim." demiş. Arkadaşları Comte'a; "Sen ne yapıyorsun, senin gibi bir adamın ne işin var psikologda, olacak iş mi!" deyince "My dear," der, "If you in a jungle you go to do witch doctor." "Eğer cangıldaysan 'witch doctor'a, büyücüye, haydi büyücü olmasa şamana, gidersin."

Yine bir gün Marx'ı konuşuyoruz. Kapitalizmi en iyi tahlil eden Marx, toplumsal düzen filan... Birden Marx'ın bir cilt hastalığına müptela olduğuna, onunla mücadeleyle geçen günlerine giriverirdiniz. Çünkü Alev Alatlı hastalığın onun zihnindeki etkilerine de illa yoğunlaşırdı.

Mesela Tunuslu Hayrettin Paşa, Cemil Meriç ile çok üstünde durduğu ve Türkiye'de anlaşılmadığını düşündüğü isimlerden birisiydi. İdris Küçükömer'i çok sık anardı; "Türkiye'de ne sağcı vardır ne solcu, hepimiz ortak bulgur pilavına kaşık sallıyoruz." sözünü ilave ederdi. "Marx'ın, *Kapital*'in Türkiye'de doğru düzgün bir çevirisi yapılmamış." derdi. Önce

itiraz ediyorduk tabii bu sözlerine, yapılmıştır, vardır bir yerlerde filan. Sonra bakınca gerçekten de tam anlamıyla doğru bir çevirisi olmamış.

Ben çok uzatmadan bir iki bir şey daha söyleyeyim. Mesela felsefe, fizik ve ilahiyatın birleşmesi gerektiğini söylerdi. Ne zaman ilahiyatçılarla konuşsa onlara mutlaka Hristiyanlıkla birlikte fizik öğrenmelerini tavsiye ederdi. Geleceğin dünyasını, ilahiyat ve fiziğin birleştiği bir dünya olarak tasvir ederdi. Kendi hayatında da matematik, ekonomi ile başlayan eğitim sürecine felsefeye, oradan teoloji, teoloji derken de dünyanın inanış bilgisine doğru devam etmişti. Sadece İslam değil, bütün inanışların tarihine ki son dönemde, toplumları anlamak için geçmişteki o kültürel kodlara, mem haritalarına bakabilmek için mitolojiyi konuşalım demişti. 7-8 bölüm de mitoloji programı vardır. İnanış serüvenini çok önemserdi ve “İlahiyat bilen, kütüphanelerin tamamen yok olduğu bir dünyada bile varlığını sürdürür, yolunu bulabilir.” derdi. Mehmet Görmez’e çok sık söylediği bir şey vardır: “İlahiyat fakültelerinde niye fizik okutmuyorsunuz, mutlaka fizik okutmanız lazım.” Onun “Geleceği, sufilerle fizikçiler el ele vererek ancak kurtarabilirler.” sözünü de çok önemli buluyorum.

“İhmal Edilebilir Nasihatler” yakında inşallah kitap olarak da çıkacak¹. Şimdi kitabı yeniden düzenlediğimiz dönemin içinde bir kez daha gördüm ki bize müthiş bir bilgi birikimi bırakmış, meseleleri farklı bir bakışla ele almış, farklı farklı pencereler açmış. Her şey akılla anlaşılmaz çünkü bu çağda hakikatin pek çok yüzü var. Aklın yanına sezgiyi, merhameti, kalbi de koyan bir mütefekkir olarak Alev Alatlı, bir akademidir ve umarım fikirleri, eserleri hepimizin aracılığıyla çağlar boyu pek çok insana ulaşır. Ama bence en önemlisi, bize kendimize güvenmeyi öğretmiştir.

BAŞAR BAŞARAN: Biraz önce Ömür Hoca’m sizi dinlerken, Ayşe Hanım’ı dinlerken de yer yer gözlerimin dolduğu anlar oldu. Çünkü olaylara verdiği tepki o hepimizin bildiği, hazır cevaplı vs. benim bütün konuşmamı dağıttı. Hakikaten burada başlayıp anlatmak istediğim şeylerin önüne geçti. Ayşe Hanım’ın biraz önce Chomsky için söylediğini, bir zaman Madonna da Türkiye siyaseti hakkında bir şey söylemişti ve bir panelde Hoca’ya sordular, Madonna’nın bu sözüne ne diyorsunuz diye. Cevap olarak “Madonna önce patates soymayı öğrensın.” demişti. Bunun gibi şeyleri çok yapardı ve insanı hakikaten şaşırtan bir hazırcevaplığı vardı.

Benim Alev Hoca’yla tanışmam 2007 senesinde. *Radikal* gazetesinde çalışırken Alev Hoca’yla bir röportaj yapmak için evine gittim ve o gün o

1 Mayıs 2025’te yayınlandı.

gündür -evin ahalisi olmak tabirini kullandı Ayşe Hanım- hakikaten evin ahalisi gibi yıllar geçirdim. O dönem içerisinde bana veda yazdı: “İnsan insana teğet geçer küçüğüm.” demişti. Bir süre için birlikte oluruz, gök cisimleri gibi. Teğet geçiş anı bir süredir. Bazen bir ömür de sürebilir ama sonra herkes kendi yörüngesinde devam eder. Hakikaten onu duyduğum zaman söylediği şeye üzül müştüm. Çünkü ben o anda içimden diyordum ki biz hiç ayrılmayacağız. Yani teğet geçiş hep devam edecek. Fakat 2019 senesine kadar çok yoğun beraberdik. Sonra ayrıldık. Ben kendi yörüngeme devam ettim. Hocamla kopmadık ama eskisi kadar sık devam etmedik. Usta-çırak ilişkisine devam etmedik. Fakat yakınlarım da -onlardan önce Allah da şahittir ki- onu anmadan geçirdiğim hâlâ bir günüm geçmez. Mutlaka olaylar içerisinde, durumlar içerisinde bir şeye tavır alırken mutlaka bana söylediği bir cümle, bir motto kulağımda çınlar ve ben de duyurum sesini. Müthiş, o anlamda.

Alev Hoca, her şeyime, ruhumun her anına sirayet etmiş biridir. O yüzden söyleşinin adı, “Hayatımda Derin Bir İz: Alev Alatlı”. Hakikaten bir konuşmacının duygusunu bu kadar güzel ifade edebilirdi. Funda’ya da söyledim, hakikaten bulduğu andan itibaren çok etkiledi beni. Ben hocayla röportaj yapmak için evine gittiğimde tanıştım ve o röportaj Kapadokya Meslek Yüksekokulunun tanıtımı üzerineydi. Bir değişim faaliyeti vardı o sıralar okulda ve biz de basında okulu tanıtmak için -Alev Hoca rica etmişti- beni de onun okuru olduğum için göndermişlerdi. Çünkü 90’lı yılların sonunda Alev Hocayı okuyarak geçirdiğim çok uzun zamanım var. Âdeta *Viva La Muerte* serisini hatmetmiştim. Alev Hoca’nın tabiriyle söylersek Cemil Meriç, beni en çok etkileyen bir ata ruhumdu. Herkes, Ali Şeriatî’ler, vesaireler...

Ben Alev Hanım’a hazırdım tanıştığımında, o beni biraz hazır buldu. Onsuz yıllarımda ona hazırlanmıştım. Dolayısıyla konuşmaya başladığımız andan itibaren aynı lisanı konuştuğumuzu fark etti. Çok değil, iki-üç ay sonrasında da beni tanıştırtırken “Biz bulduk birbirimizi.” dedi. Hiç unutmam bunu. Tabii ki o yaşlarda bir insan için, benim için böyle şeyler söylemesi bulunmaz hediyelerdi. “Bir kere sen de sanatçı olduğun için.” diye bir laf etmişti. Ben paramparça olmuşum yani bana böyle demiş olması, elim ayağım kesilmişti. Ama bunları bilerek yapardı. İnsana sorumluluğunu hatırlatmak için yapardı. Seni ciddiye alıyorum, demek için yapardı. Gerçekten çırağıyla konuşurken bu anlamda çok cömertti. Ben onu gördüğümde, ilk intiba olarak gördüğüm şeyi, hep sonuna kadar takip ettim.

Ben, hayatımda bu kadar bütün bir insan ilk kez görmüştüm. Alev Hanım dünya gibi bütün karşıtlıkları içinde barındıran biriydi. Yani insanlar bir şey bulurlardı, başka bir şeyin tersi olurlardı. Alev Hanım'ın içinde hepsi vardı. Sözgelimi Doğu vardı, Batı da vardı. Alev Hanım bir Batı eğitiminden geçmiş, Batı metodolojisi ile çalışan, Batı disiplinine sahip, Batı ödev ahlakına sahip, Batı yaşam biçimine sahip bir aydın gibi gözükse de içinde Doğu'nun aşkı vardı. İçinde Batı'nın akılcılığı karşısında içinde Doğu'nun sezgisi vardı ve bu ikisinin ne anlama geldiğini çok iyi bilirdi. Batı'nın çok sesli müziğini de bilirdi. Bir Erzurum türküsünü de Alev Hoca bihakkın okur ve bihakkın anlardı. Doğrusu bana çok ilginç geliyordu. Böyle bir insan hiç görmemiştim. Yani çok akılcı ve bilime dayalı bir düşünce sistemi vardı. Ama pat diye "Senin yükselenin başak çocuk, bu yüzden bunu yapıyorsun." falan deyiverirdi. Çocuk aklınızla darmaduman olurdu. Nereden çıkarıyor bunu şimdi, niye bunu biliyor ki derdiniz.

Soyut ve somut, onda karşıt olarak vardı. Yani soyut kavramlar üzerine konuşurken, bir sohbette bazen hakikaten sohbetin ağırlığından kulaklarım tıkanırdı. Çok derinlikli bir şey konuşurken pat diye eline telefonu alır, bakkalı arar ve "Emre ile Zeynep okuldan gelecek, ne yiyecek bu çocuklar akşam?" diye bir anda bakkala neyin var filan diye sorardı. O kadar uçarken nasıl bir anda ayağı yere basar hiç anlamazdım doğrusu. Çünkü insanlar benim gözümde öyle âşık, meczup insanlardırlar ve bunu iyi anlamda kullanıyorum. Soyut bir hayat ve muhayyile dünyasında yaşarlar. Biraz somuttan da kopuk olurlar. Hayatta üstleri başları bir tuhaf olur, evde de ne yeneceği umurlarında olmaz. Hayatları dağınık olur. Alev Hoca'nın hiç öyle değildi. O mutfağı hiç bırakmaz. O yemek yemeyi, âdeta ayağını yere bastırarak bir ödev ahlakıyla benimser ve saati geldiği anda o soyut hâlden çıkarır, bir anda somuta dönerdi.

Karşıtlıklarından örnek verebileceğim bir husus da şudur: İdeallerle reel politik arasındaki karşıtlığı, bir bünyede birleştirdi. Alev Hoca müthiş idealistti. Müthiş idealist bir dünyayı anlatır, ideal olanın ne olduğunu çok iyi bilir, çok iyi tarif eder. Sizi o tarifini o çizdiği resme meftun eder, sonra reel politığın ne olması gerektiğini anlatırdı. Yani buna alışmam çok zor oldu. Çünkü ben Günay Rodoplu okuyarak Alev Hanım'a tutulmuştum. Fakat geldiğimde Günay Rodoplu'nun sadece ideal olduğunu, Günay Rodoplu olarak bu dünyanın yaşanamayacağını, bize bir anda bunu anlattığı sırada "Tut şunun ucunu götürelim." diye benim önüme bir kavram getirdi. Yani bir şey taşınacak ya da taşınmalı. Onun nasıl taşınacağı, nasıl taşınmasının nerede ideal olacağından bahsetmek başkadır. Bir yazarın bence

tarih karşısındaki övedidir, evet ama “Taşınması gereken orada duruyorsa çocuk taşınmalıdır.”. Veya on bardak çay taşıyorsanız bir tepside, bunun üçü kırıldıysa Alev Hoca yedisine sevinirdi. Kırılan üçünün peşine düşmezdi. Ne demek istediğimi anlatabildiğimi umuyorum. Günay Rodoplu’yu da o yüzden öldürmüştür. Yani Günay Rodoplu olarak yaşanamayacağını bildiği için öldürmüştür. Ama ideal olanın ne olduğunu çizmenin de ödevini yine de kendisinde görmüştür. Dolayısıyla “Hayat acemisi, sadece ideallerin peşinde koşan bir akademisyen, bir malumat istifçisi olmak istemiyorum.” derken bunu kastediyordu.

Reel politikle günceli kotarmakla ilgili de müthiş bir sahada ödevler biçerdi kendisine ve bunu yapmakla da kendisini yükümlü görürdü. Bu benim için çok şaşırtıcıydı. Bu iki insanı bir arada görmemiştim, iki insan tipini de bir vücutta hiç görmemiştim.

İnanç ve şüphe, Hoca’nın inanılmaz karşıtlarından biriydi. Alev Hanım benim hayatımda gördüğüm en inançlı insandı. Allah’a inancından başlıyorum, kendine inancına, fikirlerine inancına, insanlara, memlekete, Funda’ya inancına, gençlere inancına, Türklere inancına, bir genç yazar olarak o sırada bana inancına, çok müthiş bir inancı vardı. Tevfik Fikret’in “İnan da taşınan.” dediği gibi hakikaten çok inanırdı ve bu inancını, nihilizm ve inançsızlığın karşısına koyarak, âdeta bir aydın tavrı olarak, bir bilge insan tavrı olarak tutardı. İnancını, kendi fikrine, kendini doğrulamaya olan yöntemi olarak kullandığı için gerçekten insanlara inanmaya teşneydi Alev Hoca, bel bağlamaya teşne. Onların içindeki öze inanırdı. Bazen bazı insanları görürdüm, neden buna bu kadar emek verir diye düşünürdüm, verirdi. Yani müthiş bir inanç insanıydı. Bir yandan da dünyanın en şüpheli insanı oydu. Ona bir şey anlatırdım, kesin olarak bildiğim bir şeyin öyle olmadığını söylerdi. Öyle olmadığını bulurdu, hissedirdi, şüphelenirdi. Kolayda hazırda olan bilgilerden hiç hoşlanmazdı. Ona verdiğiniz hazırda bilgi, inanç sahibi insanların dogmalarından farklıydı. Alev Hoca sorgulamacıydı ve dediğim gibi iki insan tipi aynı anda yine karşıma çıkıyordu. Doğrusu bu benim için çok şaşırtıcıydı.

Hoca hareket hâlindeydi. Aynı zamanda hiç kıvıldamazdı, ikisi aynı andaydı, durmaksızın hareket hâlindeydi. Biraz önce Ayşe Hanım, Rusya örneğini verdiğinde onu düşündüm. Bir insan Rusya’yı kafasından çıkarıp atmak istediği bir miğfer gibi niye görürdü ki? Yani bir aydın kendinde nasıl böyle bir sorumluluk hissedirdi? Hakikaten Türkiye’nin üzerinde bir miğferdi Rusya ve Alev Hoca, bu miğferi çıkarıp, atmak isteyip Rusya’yı yazdı. Fikirleri durmadan hareket ederdi. Yeni bir şey bulurdu, onda

derinleşirdi. Ama bir yandan da kıvıldamazdı. Yani hiçbir yere çıkmak istemezdi mümkün merteye bulunduğu yerden. O anlamda çok ilginçtir. “Denize gidelim.” dedim bir gün. Yani denize gitsek bu yaz, filan gibi bir şey söyledim. “Bak gidelim şimdi seninle denize, haydi kapat gözlerini.” Kapattım, işte parmakların, kumlar değişiyor, rüzgâr çıktı vesaire. Böyle sekans gibi odada beni denize götürdü tarif ederek. Hakikaten o anlamda çıkmak istemezdi.

Hareket ve kıvıldamamayı beraber aynı bünyede barındırırdı. Muhabbet işçisiydi, Cemil Meriç için söylenegeldiği şekliyle hakikaten kütüphanesinde durmak, onun için dünyanın merkeziydi. Hatta o kadar merkeziydi ki bir keresinde Beykoz’dan bahsederken merkezî bir yer diye bahsetti. Buna cidden inanıyordu. Funda hatırlayacaktır. Hakikaten öyleydi onun için, bana bu çok ilginç gelirdi; bulunduğu yerden derinleşebilmesi, her yere gidebilmesi ama aynı zamanda hiçbir yere gitmemesi... Zamanın kıymetini bildiği için de bu tip lüzumsuz seyahatlerden kaçınmasını, bir aydın tavrı olarak, çalışma disiplini olarak hayranlık verici bulurdum. Açıkçası her şeyini hayranlık verici bulurdum.

“Familiarity breeds contempt.” sözünü çok kullanırdı. “Yakınlık küçümseme getirir.” İnsanlar hayran olduklarına yakınlaştıkları zaman onların sözlerini eskisi kadar ciddiye almaz olurlar, bundan çok çekinirdi. Ona karşı hiçbir anda böyle bir şey hissetmedim. Hiçbir anlamda ona yakın olmanın, onunla konuşabiliyor olmanın ne kadar büyük bir hediye olduğunu unutmadım. O saygıyla da davrandığımı düşünüyorum. Çünkü o saygı içimden hiç çıkmadı. Beraber olduğum her anda da uzak olduğum her anda da hiç değişmedi.

Onu bir evin içinde tanıdım. Biraz önce Ayşe Hanım, ev ahalisi, dedi, çok hoşuma gitti, ev ahalisi kavramı. Hep böyle küçük küçük şeylerini hatırlıyorum. Onu tek bacağına sallarken, bir bacağına altına toplamış, heycanla sigara içerken, en sıradan şeyler içinde, en kıymetli lafları ederken hatırlıyorum. Birdenbire, hiç beklemediğiniz bir anda bir şey söyleyiverirdi. Beklemediğiniz bir anda söylediği o şey, bütün hayatınız boyunca aklınıza kazınırdı. Ermeni tehciri iddiaları yükseldiği zamanlarda, bir gün pilav yaparken “Hocam ne diyorsunuz bu soykırım işine?” dedim. “Oğlum biz daha futbol oynamayı beceremiyoruz.” dedi. Yani bu kadar basit. Bu mesele açıklanamazdı bence. Bunun içinde matematik var, ilim var, metodoloji var, toplu bir hırs var filan. Neden bize uymadığını sayfalarca okusanız çözemezsiniz. Pilav yaparken söyleyiverdi. Hayata dair her şey onu ilgilendirirdi. Dedim ya, hakikaten benim için tanımak büyük şanstı. Çünkü

magazınle de ilgiliydi, evde çalışan birinin derdi ile de ilgiliydi. Aklınıza gelebilecek her şeyle ilgiliydi.

Onun hayatın her yerini kucaklayan iştahından çok feyz aldığımı söylemek isterim. Gözünde bir şeyin doğuşuna çok şahit oldum. Bir fikrin gözünde pırlıtlı hâline gelmesine... Bana heyecanla telefonda kitabını okudu. Bunu yaşadım ve bunu hayatımın en güzel anlarından biri olarak hatırlıyorum. Birçoğunuz da yaşamıştır buna benzer heyecanla sayfaların okunduğu anları, yazdığı bir şeyi taze taze okuduğunu. Aslında kendine temin ettiğini bilirdim. Ama fikrimi alacakmış gibi beni arıyor olmasından da büyük gurur duyardım, ne yalan söyleyeyim.

Usta-çıraklık işleri ise şöyle başladı. Ben roman yazmak istiyordum. Alev Hanım'ın yanına roman yazmak istiyorum, diye gitmiştim. Bana "Romanı kırkıncıdan sonra yazarsın, sen film işine gir." dedi. Hiç ilgim yoktu, hiç isteğim yoktu ve hatta biraz da üzülüyordum. Yani yazamayacağım da bana bunu söyleyemiyor. Bana o yüzden yönetmen ol, falan diyordu. Sizin çağınız görsel çağ falan. Yani o yüzden usta-çırak ilişkisiyle bana senaryoyu öğretti. Onunla Kemal Tahir'i uyarladık. Biraz önce Ömür Hoca'nın WhatsApp mesajlarında okuduğu gibi sabaha karşı dörtte, Hoca'ya bir bölüm yazar götürürdüm. Kısaca söyleyeyim. Ondan sonra o da bilgisayarı başına geçer, o bölümün üstünden geçerdi. Ben de yazmışım, bir hafta özenmişim, bir bölüm yazmışım; birinci cümlesinden değiştirmeye başlar. Ya Hocam gözünüzü seveyim, sonunda belki toparlıyorsunuzdur, yani bir tam okuyalım, sonra değiştir. Başı sonu tamamen yıkılıyor, paramparça oluyoruz, altında kalıyoruz falan. Yok. Baştan vura vura gider, paramparça olur, sonra darmaduman saatler geçiririz.

Sabaha karşı dört, arabaya kadar bahçede yürüdük. Böyle gecelikle çıktı yaz gecesini ve inanın, son bir saattir, çok basit bir şey, "de, da, ile" bağlaç gibi öyle bir şey konuşuyoruz. Senaryonun hiç ilgisi olmayan bir yerine takıldı ve benim son iki saatimi perişan etti. Sonra tam beni arabaya bindirirken dedi ki "Sen de benim kahrımı çektin, hakkını helal et." Çok ciddiye alıyordum. Gerçekten onun tarafından en büyük hediye buydu.

Habitus kavramını kullanıyor. Habitus kavramı o kadar önemli ki... Bir çevre yani bir entelektüel çevrede, benzer fikri dertlere düşen, hakikat özlemlerine düşen insanlar, bir entelektüel çevreden yeşeriyorlar. Bizim kuşağın böyle çevreleri pek olmadı. Dergi çevrelerimiz çok kısır. İnsanlar, özellikle aydın kesim bir şeylerin dönüşümüne son derece inançsızdı. Ve tırnak içerisinde paçoz ve cahildiler. Habitusumuz o yaşlarda pek olamamıştı. Alev Hoca o anlamda benim habitusumdu. Bir gün elinde

bir kitap. *Nereye Gitti Bu Entelektüeller?* diye bir kitap bulmuştu. O kitabı çok önemsendi. Şimdi yazarını hatırlayamıyorum. Gerçekten de nereye gitti bu entelektüeller diye acı çektiğimiz bir zamandı. Ve Alev Hoca benim habitusumdu, bir şeyin yeşermek için başka bir bitkiye ihtiyacı olduğu gibi. Funda, anlar botanikten, belki bir gün bana bir örnek bulur. Yani ben gölgesinde yetişmek için o ağaca ihtiyaç duyuyordum. Ve Alev Hoca o ağaçtı. Onu tanıdığım için çok mutluyum.

Son olarak bir şey söyleyeyim. Ben sabahları erken kalkarım. Alev Hoca'yı da erken saatlerde arayıp vır vır konuşurdum. O da erken kalkardı ama ben biraz daha erken kalkardım. Şöyle dediğini hatırlıyorum: “Çocuk, ruhumu bir bedenime sokayım.” Şüphesiz onunki bedene sokulması zor bir ruhtu. Şimdi bir yerlerde çok özgür olduğunu düşünüyorum. O yüzden Allah gani gani rahmet eylesin, hakkını helal etsin. Bundan fazla diyecek bir şey bulamıyorum. Çok teşekkür ederim herkese.

YASEMİN SERHATLI: Hem Ayşe Hanım'ı hem de Başar Başaran'ı dinlerken “Evet, aynen böyle.” demekten kendimi alamadım. Oturumun konu başlığı Derin İzler. Eminim hepimizde derin izler bıraktı. Kendimdeki derin izleri anlatma fırsatı bulacağım için çok heyecanlıyım ama biraz da duygusalım. Neden diye soracaksınız. Düşünce dünyamın ana mil taşlarını oluşturmamda Alev Hoca'mın emeği büyük ve bıraktığı izi derin. Bu üniversitenin hayal aşamasında biz Alev Hoca'yla konuşurduk, “2000'li yıllarda en büyük hayalim gerçekten böyle bir üniversite.” derdi. Yani o habitatta oranın ihtiyacı olan eğitimi, ama öğrenilmiş değil, keşfedilmiş, deneysel eğitimi oranın çocuklarıyla hayata geçirip bölgeye sunmak. Kimse bir yerden bir yere gitmesin, dünyayı o insanların ayaklarına getirelim diye aşçılık, şarapçılık diye konuşurduk. Ve 2007'de Onarımcı arkadaşlarımızla beraber buraya gelmiştik. Şimdi de bugün aynı binaya girince gerçekten çok duygulandım. Çok büyümüş, emeklerinize sağlık. O fikirden bu büyüklüğe gelmesi beni çok duygulandırdı, çok mutlu etti. Herkesin emeğine sağlık. Bu açıdan ayrı bir duygusallığım var.

Bendeki derin izleri anlatmak için belki biraz da benden bahsetmek gerekiyor. Neden bu kadar derin oldu? Funda Abla bilir zaten. Ben Karadenizli köylü bir ailenin, şehre göçmüş bir çocuğuyum. Gümüşhaneliyiz. Babam duvar ustası. Oranın duvar ustaları meşhurdur. Sonradan da müteahhitliğe başlıyor. İstanbul'da yaşayan, yedi çocuklu bir ailenin altı numarasıyım. Her işini kendi yapan bir çocuk olarak o kadar kendi başımayım ki velim benim elimden tutup bir dersimin toplantısına dahi gitmemiş. Hatta çok

güldüğüm bir anım var. Şimdi gülüyorum ama o zaman üzülmüştüm. İnşaat mühendisliğini bitirmiş, inşaat alanında yüksek lisans yapıyordum. İstanbullular bilir, o dönem Haliç çok kötü kokuyordu. Haliç'in temizlenmesini hocamız bize ödev olarak vermişti. Benim ödev için hazırlanmam lazımken bizim eve misafir gelecek diye, annem benden evi temizlememi istemişti. Anneme ödev teslimim var dediğimde, "Kızım önce evi temizle, evini temizleyemeyen hiçbir yeri temizleyemez." demişti. Şimdi fenomen olan o sözü 2000 yılında benim o bilge annem bana söylemişti. İşte böyle bir ortamda Alev Alatlolu okumaya başladım, bu yüzdendir bendeki izlerinin bu kadar derin olması.

Başar Başaran'ın aksine ben onunla tanıştığında hiç hazır değildim. Mühendislik eğitimi aldığım için kendi iç çevremle, sayılarla ve grafiklerle gayet iyi anlaşıyorduk. Üç kelimedede, bilemedin beş kelimedede birbirimizi anlıyor, daha cümle sarf etmeye ihtiyaç duymuyorduk. Bir külliyat okumuşluğum yoktu. Bir gün tesadüfen karşılaştığım birisi bana bir kitap hediye etti, ismi *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?* idi. Daha önce hiç Alev Alatlolu okumamıştım. Hiç okumamış olmak karşımdaki kişi inanılmaz şaşırmıştı, ben de çok utanmıştım. Bunu çok iyi hatırlıyorum. İlk olarak *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?* kitabını okudum, inanılmaz etkilendim. Sonra ikinci kitabı olarak *Kadere Karşı Koy A.Ş.* elime geçti, onu da bir çırpıda okudum. O kitapta kadın erkek ilişkisine dair anlatılan formüller, grafikler, analizler beni çok çekmişti. İki kitabını okumuştum ama hâlâ Alev Alatlolu'nun kenarında dolaşıyordum, kıyılarındaydım. Sonra Turna Yahoo grubunu keşfettim ve orada yazışmalara başladım ve inanmadım, bir gün Alev Alatlolu bana cevap vermişti. Hayranı olduğum bir yazarın kitabına dair grupta bir yazı yazıyorum ve o yazarın kendisi bana cevap veriyordu. İnanılmaz mutlu olmuşum. Ben kimim ki Alev Alatlolu bana nasıl cevap verebilir, diye düşünüp şaşkınlıkla mutluluk arasında gidip geliyordum. Sonra Turna'da inanılmaz bir tanışıklık başladı.

Ondan sonra Alev Alatlolu'nun peşini hiç bırakmadım. Sempozyumlarına gidiyorum, kitap imzalarına gidiyorum. Gittiğim yerlerde kendimi gösteriyorum. Nasıl olduysa dikkatini çektim. Neden çektim onu hâlâ bilmiyorum. Başta da söylediğim gibi onunla tanıştığımızda ona hiç hazır değildim. Onun söylediği isimleri bilmiyordum, okumuyordum. Hatta İlber Ortaylı'nın "Çok cahilsin keşke ölsen." yazan "caps"leri var ya kendimi öyle cahil hissediyorum. Ama Alev Hoca benim elimden tuttu. Bana emek verdi. Bak, dedi, Yasemin böyle bakıyorsun ama bir de şöyle bak, bir de şöyle düşün, diye beni farklı bakış açılarıyla düşünmeye ve sorgulamaya sevk

etti. Sorularıma sabırla ve titizlikle cevap verdi, her çağın düşünürlerini ve teorilerini anlattı, beni okumaya ve öğrenmeye teşvik etti.

2002 yılında da iki arkadaşım vardı: İsmail ve Rahmi. Hâlâ çok sevdiğim arkadaşlarım. Yunus Emre, Sinan Canan ile *Kâbus* ve *Rüya* kitaplarını okuyup hatmettik ve Onarımcıları hayata geçirmeyi konuştuk, onunla ilgili birtakım çalışmalar başlattık. Üniversitelerde öğrencilere kuantum fiziği, kaos teorisi, toplumsal sözyitimi olarak isimlendirdiğimiz afaziye anlattık. Sinan Canan'ın anlatımı o zamanlar da çok güzeldi. O fraktalleri anlatırdı, Gökhan puslu mantık, saçaklı mantık anlatırdı. Alev Alatlı, biz Onarımcıları evine davet ederdi. Yemek yapardı. Büryan yapardı, çorbasını, çayını içerdik, bol bol sohbet ederdik. Gündüz başlayan sohbetlerimiz gece yaralarına uzardı, anlatırdı. Bitmez bir iştiaqla anlatırdı ve her seferinde not alırdım. Eve dönünce onları çalışır, bir sonrakine hazır olurdum. Ama bir daha onları hiç sormayıp, her seferinde yeni fasıllar açarak yeni kişiler, teoriler öğrenirdim. Bu öğrenme iştahı beni başka bir insana dönüştürdü.

Ve sizin söyleminiz o kadar doğru ki. Hani ne yaptı Alev Alatlı bana? Başarı beklentisini yükselterek benim kendime inanmamı ve kendime güvenmemi sağladı. Bunu ne zaman anladığımı anlatayım. Son doğum gününde bana mesaj attı. "Funda bana çok az kişinin katılacağı bir doğum günü düzenliyor. Senin de gelmeni istiyorum, ne dersin?" diye yazmıştı. "Allah derim." diye cevaplayıp toplantıdan çıktığım gibi evine gitmiştim. Gerçekten çok az kişi vardı, sanıyorum dört-beş kişiydi. Beni arkadaşlarına tanıtırken "Hayatı ve her şeyi çok ciddiye alır." diye anlatmıştı. Kendimle gurur duyduğum çok az anlardan biridir benim için. Beni onurlandırmıştı. Hayatı daha da çok ciddiye almak için beni şevklendirmişti ve ben, o zaman anladım bana ne yaptığını. Bana hep kendimden iyi bahsederek beni olduğum yerin yukarısına çekmişti. Çünkü bir insan karşısındaki insana inanırsa kişi de kendisine inanıyordu. Etrafında ona inanan çok fazla insan olmasa da inanıyordu. Tıpkı bize bellettiği "Olduğun gibi değil, olmak istediğin gibi görün çünkü her düş bir yaratıştır." sözünü belki de bu yüzden çok içselleştirmiştik hepimiz.

Bir de Başar Başaran'ın da dediği gibi Onarımcı olduğumuz için biz *Rüya* ve *Kâbusçuyuz*. Ama ben de Alev Alatlı'nın Günay Rodoplu'sunu hiç unutamam. Okur olarak en çok onunla bağ kurduğumu düşünüyorum. Çünkü herkese hak veriyorsun, herkese hak veriyorsun değil, herkesi anlıyorsun. Yani dünya görüşü taban tabana zıt olan pek çok insanla bir aradayım ve onları anlayabiliyorum. Geçmişte bu bana kusur gibi gelirken Günay Rodoplu'yu okuduktan sonra onun da benim gibi olduğunu gördüm

ve çok rahatladım. Evet, çok ideal bir yaşam biçimi olsa da böyle bir yaşam şeklinin de var olabileceğini gösterdi Günay Rodoplu bana. Zekânın cesaret ve iyi niyetle keşişceği yerin erişilebilir olduğunu gösterdi ve bana bir duruş kazandırdı. O duruşla ben kurumsal hayatta var oldum ve hiç kaybetmedim. Zarar görerseniz bile hiçbir zaman kaybetmiyorsunuz. Hangi kararın altına imza atarsanız atın, bir duruşunuz varsa, o duruş tutarlıysa, ilkeli ise ve bu ilkeler de kadim değerlerden besleniyorsa gerçekten kaybetmediğinizi zaman içerisinde görüyorsunuz. Sağlığında bana kattıkları için ona teşekkür etme fırsatı bulduğumda her zamanki mütevaziliği ile “Yok kızım,” dedi, “Nehir akar, herkes elindeki kabı kadar doldurur.” demişti. Yani oradaki payesini bile üstlenmeyip onu bile size atfederdi.

Benim hayatımda çok derin izleri var. Karakterimin oturmasında, kişiliğimi bulmamda, beni ciddiye alması ve her zaman taltif etmesiyle, örnek olmasıyla, yazdıklarıyla şevke getirmiştir. Başar Başaran'ın dediği bir şeye atıfta bulunacağım. Biz Alatlî okurları, birbirimizi yüz metreden tanırız. Ortak bir dilimiz var bizim, kullandığımız kelimelerden, konulara yaklaşımımızın genişliğinden, meseleleri baştan alışımızdan, oturmamızdan, kalkmamızdan biz biliriz ve buluruz birbirimizi. Hatta geçen gün şöyle bir şey yaşadım, sizinle de paylaşmak isterim. Bir iş yemeğindeyim. Bir araya hiç gelmediğim, hiç tanımadığım ve o yemek olmasa muhtemelen hiç tanımayacağım birisi ile aynı masada yemek yiyorum. Yemek yerken de sohbet ediyoruz. Bir süre sohbet ettikten sonra kullandığı kelimeler de dikkatimi çekti. Meseleyi ele alış biçimi çok tanıdık geldi, asla dogmatik değil, eleştirel ama yargılayan değil. Sohbeti biraz ilerletince öğrendim ki o da sıkı bir Alatlî okuruymuş. Dolayısıyla Onarımcılar, Turnalar, aslında Alatlî'nin okurları her yerde ve bu büyük bir hizmet. Tıpkı kitaplar gibi, tıpkı bu programlar gibi ülkenin geleceğinin de bu bakışta olduğuna inanıyorum.

Biz Alatlî okurları olarak hiç kutuplaşmadık. Bir diğerini anlama gayreti kutuplaşmamıza müsaade etmedi. Günay Rodoplu da insana hakikaten biraz da yük oluyor. Bize herkesi anlama görevi yükledi. Yani biz kimseyi yargılayamıyoruz, kimseye kızamyoruz, hak vermesek de anlamaya çalışıyoruz. Kızsan da kardeşin o senin. Aynı düşünmek zorunda değilsin. Başka Türkiye yok, başka bir yer yok. Burası bizim memleketimiz. Buranın kalkınmasından da biz sorumluyuz. Dolayısıyla senin gibi düşünmeyi de anlamaktan sen sorumlusun. Anlayıp onunla kendin arasında bağ kurmaktan sen sorumlusun. Ben Alev Alatlî'dan bunu öğrendim. İyi ki tanıdığım onu, gerçekten büyük bir nimetmiş. Çok teşekkür ediyorum dinlediğiniz için de. Bende bıraktığı izler bunlardı. Şimdi daha iyi fark ediyorum.

ÖMÜR CEYLAN: Alev Hanım tabii muhatabına ya da muhataplarına ister kütüphanesinde, salonunda, isterse kamera karşısında olsun yüzleşmek istemediği gerçekleri telaffuz etmeyi severdi. Yani insanın içinde kıramadığı putlarıyla oynardı. Metinlerinde de böyledir. Hatta metinlerinde biraz da kendini tutuyor gibi, yaşarken daha da böyle. Onun yakınında yöresinde bulunmak da demek ki insana duymak istemediği hakikatlerle yüzleşme cesareti aşıyor. Kendinizi böyle inşa ediyorsunuz. Hiç benzemediğiniz insanlarla oturabiliyorsunuz. Aynı cümlede yan yana gelmeyeceğinizi farz ettiğiniz insanlarla iş yapabiliyorsunuz, yola çıkabiliyorsunuz. Hakikaten çok keyif aldığım bir oturum oldu. Hep duyardım gıyaben, Turnaları ve Onarımcıları. Bu kadar birbirine benzeyen ama bir o kadar da birbirine benzemeyen genç ve yetenekli insanın dünyaya üç aşağı beş yukarı aynı yerden, yani “iyilik penceresi”nden bakabildiğine şahit olmak, inanın bana da çok iyi geldi. Muhakkak bir araya gelmeliyiz ve bu buluşmaların da merkezi muhakkak burası olmalı. Çünkü Funda Hanım, nasıl Alev Alatlının hayrül halefi ise bir diğer hayrül halefi de Kapadokya Üniversitemizdir. Alev Alatlının mirasını hep birlikte burada yaşatmaya devam etmeliyiz. Bunun için gayret sarf etmeliyiz. Her nerede isek, gücümüz her neye yetiyorsa...

AYŞE BÖHÜRLER: Belki bir vasiyet olarak da gördüğüm için söylüyorum çünkü hayatının son dönemlerinde aslında bizi pek çok şeye hazırlamıştı. Vefatından sonra bunu çok daha iyi anladım. “Türk düşünce tarihi yazılmadı, Türk düşünce tarihinin yazılması gerekiyor.” demişti. Bunu bir üniversite çatısı altında bulduğumuz için buraya emanet edeceğimiz bir vasiyet olarak söylemek istedim. Diğer taraftan “gönüllü feragat”, “fikircilik”, “afazi” gibi kavramsallaştırdığı kelimelerin, başlıkların mutlaka bir akademik çalışma bünyesinden geçmesi gerektiğine inanıyorum. Çünkü kavramsallaştırırken o kelimeler üzerine çok fazla mesai sarf ediyordu ve mutlaka Alev Alatlının kitaplarından bir film yapılması gerektiğine inanıyorum. Bunları ilave etmek istedim. Teşekkür ederim.

ÖMÜR CEYLAN: Kıymetli hocamı hep birlikte müşterek duygularla, öncelikle rahmet ve minnetle ve çok, çok, çok büyük hasretle, özlemle anıyor, sizlere de çok teşekkür ediyoruz.

SÖYLEŞİ DEĞERLENDİRMELERİ

MAHMUT ÖZER: Ayşe Böhürler Hanımefendi'ye, çok teşekkür ediyorum. Diğer konuşmacılara başarılar. Bu samimi, içten konuşmalar için çok teşekkür ediyorum. Hanımefendiyi dinlerken -aslında eğitimciler bilir, burada rektörlerimiz de var- eğitimde öğrenciden başarı beklentisi yükseldiği zaman akademik başarısı artıyor. Mesela fen liselerinin başarısına en büyük katkı veren şey, öğretmenlerin başarı beklentilerinin çok yüksek olmasıdır. Meslek liselerindeki en büyük travmalardan bir tanesi, öğretmenlerin onlardan başarı beklentilerinin çok düşük olmasıdır.

Dolayısıyla Alev Alatlı'nın çevresine yaptığı en büyük katkı, başarı beklentisini karşısındakine hissettirmesidir. Biraz önce Nebahat Hanım, Yeşim Hoca'mdan müllhem, benim bakan olduğum sabah, WhatsApp yazışmalarında gönderdiği mesajı bulmuş, onu izninizle sizlerle paylaşmak istiyorum: "Allah sana değiştirebileceğin şeyleri değiştirecek cesaret, değiştiremeyeceklerine katlanacak sabır, birini diğerinden ayıracak basiret versin oğlum. Yolun açık olsun. Kolay gelsin. Âmin." Teşekkür ederim.

KURTULUŞ KARAMUSTAFA: Biz, Alev Hanım'la 2002 veya 2003 yılı tanıştık. Ben o zaman Erciyes Üniversitesi Nevşehir Meslek Yüksekokulu müdürüyüm. Alev Hanım da tabii burada, bu bölgede meslek yüksekokulu, üniversite kurma çalışmaları için sahada. Nevşehir Dedeman Oteli'nde o zaman bir konferans vardı. Ben tabii gıyabında, kitaplarından, televizyon programlarından tanıyorum ama ya 2002 ya da 2003 mayısıydı yüz yüze tanışmamız. Sonrasında Kapadokya Meslek Yüksekokulu kuruldu. O zaman Nevşehir'de üniversite yok. 2005 yılında Yükseköğretim Kurulu Erciyes Üniversitesinin; Nevşehir Meslek Yüksekokulu da Erciyes Üniversitesinin bir birimi. Ben de oranın öğretim üyesiyim. Hami üniversite oldu. Dolayısıyla o dönemki rektörümüz ile Erciyes Üniversitesi Meslek Yüksekokulu müdürü olmamız münasebetiyle Erciyes Üniversitesi hamî üniversite. Yükseköğretimle ilgili burada yeni bir teşkilatlanma, bir organizasyonel yapı var. Bizim yakından ilgilenmemizi hem bana hem de hocamıza ifade edince biz hocamızla, buradaki ekiple, Halil Bey'le, Arda Bey'le, Funda Hanım'la yakın temas içinde çalıştık. Hiç unutmuyorum; o zaman kalorifer tesisatı, şu, bu falan hiçbir şey yok. Okula da ek kontenjan ile öğrenci alma müsaadesi, YÖK tarafından 2005'in Ekim ayında verilmiş. Ben bir de o dönemde Meslek Yüksekokulları Geliştirme Komisyonu'nda, Yükseköğretim Kurulu'nda MYO müdürü olarak bulunuyorum. Katalitik sobanın başında,

lüks ışığının altında hocamla taslak programları, müfredatları çalıştık; o geceyi hiç unutmuyorum.

Ben kendisine “Hocam burası sizin sayenizde ayakta duruyor ve sizin sayenizde inşallah daha da ileriye gidecek.” derdim. Nasıl ki bir çocuğun emekleme döneminde yürümesi için elinden tutulması gerekir, üniversitenin kuruluş sürecinde durumun tam da böyle olduğunun hepimiz farkındaydık.

Bana şunu söylerdi: “Esasen burası ben olmadan da benim himayem olmadan da ayakta durabilecek konumda olmalı, hep benim himayemde gidecekse o zaman biz kurumsallaşamayız.”

2005'ten sonra, vefatından son birkaç yıl öncesine kadar artık birtakım rahatsızlıklar münasebetiyle yakinen görüşemedik ama telefonda veya diğer platformlarda, Funda Hanım vasıtasıyla haberleşme imkânı buluyorduk. Televizyonlara röportaj veriyordu, üniversite kurulacağı zaman. Türkiye'nin ileriye gitmesinin, güçlenmesinin, büyümesinin, sürdürülebilir kalkınma üstünlüğü avantajını elde ederek güçlü olmasının, aslında buralardan, kırsaldan güçlenerek başlaması gerektiğini ifade ediyordu. Özellikle meslekî ve teknik yüksek öğretime son derece önem veriyordu. Türkiye'nin kuruluşunun, ileriye gitmesinin, bu yoldan geçtiğini her zaman ifade ederdi. Dolayısıyla Kapadokya Üniversitesinin kuruluşunda meslek yüksekokulu olması çok kıymetlidir.

Kapadokya Meslek Yüksekokulu ki bugünkü Kapadokya Üniversitesinin, açık söyleyeyim, kurulduğunda, 2005'te bu kadar büyüyeceğini, belki biz de hayal edemiyorduk. Bir rüyanın içinde gidiliyormuş gibi geliyordu belki. Aradan zaman geçti, sanıyorum 2009 yılı falan oldu. Ben bir yerel gazetede burayla ilgili bir köşe yazısı yazmıştım. Alev Hoca'nın ifadesidir: “Bir aslan miyav dedi, minik fare kükredi.” O ifadeyi kullanarak burayı, buranın gelişimini, vizyonunu ve ne olduğunu ifade etmek istemiştim. Rahmetli Kayahan'ın ifadesiyle yeni oluşan, yeni gelişen meslek yüksekokulu, Japonya'daki, Rusya'daki iş birlikleri, Türkiye'deki meslekî eğitimde üniversite-sektör iş birliği, iş dünyası iş birliği konularında açıkçası köklü ve devasa yükseköğretim kurumlarına da örnek teşkil edecek açılımlarda bulunuyordu.

Uzun yıllar Erciyes Üniversitesi Turizm Yüksekokulu Müdürlüğü yaptım. Turizm Fakültesi dekanlığı yaptım. Altı buçuk yıldır da Kayseri Üniversitesinin rektörüyüm. Biz Kapadokya Üniversitesinden öğrendik. Mesela öğrenmelerimizden bir tanesi: İlk mezunlarımızla biz de kep attık. İkinci mezunlarımızla da kep attık. Ama üçüncü mezunlarımızda arka plandaki o felsefeyi, düşünceyi idrak ederek Erciyes Üniversitesi Turizm Fakültesinde

kep değil şede geçtik. Buradan öğrendik, burada gördük. Sonra Kayseri Üniversitesi rektörü olunca meslekî ve teknik yüksek öğretime odaklanmış bir üniversite, Anadolu'nun bağrında meslek yüksekokulu-üniversite-sanayi iş birliğini vurgulamaya çalışan bir üniversite... Dedim ki her toplum kendi genleriyle, kendi ait olduğu unsurlarla gelişir ve ileriye gider. Buradan öğrendiklerimizi orada da uygulamaya başladık. Dolayısıyla Kapadokya Meslek Yüksek Okulu, sonrasında Kapadokya Üniversitesi, rahmetli hocamızın büyük emekleriyle, bu yoldaki inanmışlığıyla bugünlere geldi.

Ben şunu görüyorum, biliyorum ve eminim: Kapadokya Üniversitesi bölgemizin, ülkemizin medar-ı iftiharı. Önemli bir yükseköğretim kurumu olarak bu ülkeye, bu memlekete, bu memleketin çocuklarına güzel hizmetler yapacak. Bizim de Kayseri Üniversitesi olarak Kapadokya Üniversitemizle güzel diyaloglarımız var. Birlikte projeler yürütüyoruz, iş birliklerimiz var. Kayseri'mizdeki, yakın bölgemizdeki, Nevşehir'imizdeki diğer üniversitelerle beraber Kayseri Üniversitemizin de stratejik ortağı. O yüzden hocamızı rahmetle anarken burada emeği geçen, geçmişten günümüze emeği geçen bütün arkadaşlara, bütün ekibe de şükranlarımı sunuyorum. Kendisini tekrar rahmetle anıyorum.

KÜBRA KARAALİOĞLU: Küçük bir anım var: Biz kaymakam adayydık, dersimize gelmişti, notlar almıştım. Bir iki cümlesi aklımda kalmıştı. Hâlâ da notlarımı saklıyorum. Bunlardan birkaç tanesini okumak istiyorum müsaadenizle: “Fırsat maliyetinize ciddiyetle sahip çıkın ve size bir şey katmayacak hiçbir şeyle uğraşmayın. İşinizi ciddiye alın çünkü Türkiye sizlere emanet, kendinizi on sene sonrasına hazırlayın.” demişti. Çok büyük gelmişti gözüme.

Şu an meslekte sekizinci yılımdayım. Kâbus gibi gelmişti o on yıl, şu an çok daha hızlı geçtiğini görüyorum. Ve en son şunu söylemişti: “Biz kadim bir medeniyetiz, rüzgâr bize ne yapmamız gerektiğini her zaman fısıldar.”

Rahmetle, saygıyla, özlemlerle.

BİRİNCİ OTURUM:
BİR MÜTEFEKKİR ROMANCI

Oturum Başkanı

Doç. Dr. Halil İbrahim ÜNSER
Kapadokya Üniversitesi

Konuşmacılar

Prof. Dr. Ülkü ELİUZ-Arzu KÜÇÜKOSMAN
Karadeniz Teknik Üniversitesi

Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU
Sakarya Üniversitesi

Doç. Dr. Nilüfer AKA ERDEM
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Mustafapaşa Yerleşkesi,
Oktay Sinanoğlu Konferans Salonu
3 Şubat 2025
13.30-15.10

YERYÜZÜ ETİĞİ BAĞLAMINDA ALEV ALATLI'NIN *DÜNYA NÖBETİ* ROMANI

Ülkü ELİUZ*
Arzu KÜÇÜKOSMAN**

Özet

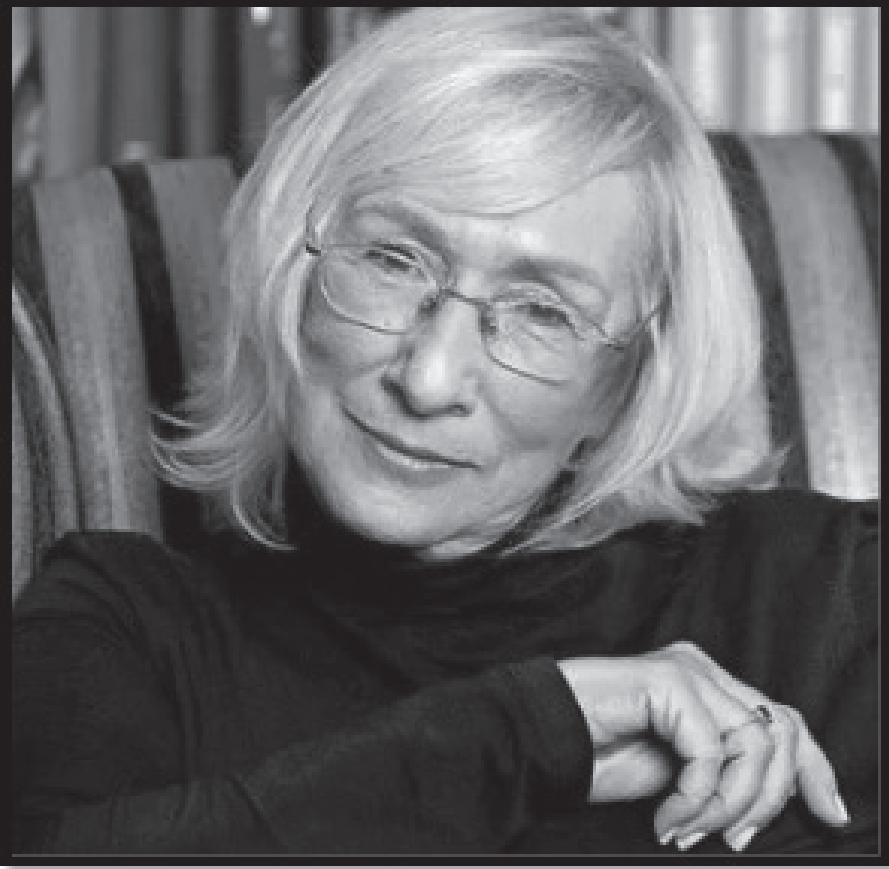
Yeryüzünü, insanı içine alarak ortak bir topluluk hâlinde değerlendiren yeryüzü etiği, ekosistemdeki her organizmaya aynı etik hassasiyetle yaklaşılması ve saygı duyulması gerekliliğinin ifade edildiği düşünsel olmuştur. Toprağın mülk kategorisine indirildiği salt faydacı tutum karşısına, yeryüzüne bilinçli, duyarlı, sorumlu, korumacı bireylerin konumlandırılmasını ilke edinir.

Alev Alatlının *Gogol'ün İzinde* serisinin ikinci romanı *Dünya Nöbeti* (2005), Tanrı-kişi, ruh-beden, iyi-kötü, mana-madde, otorite-irade, aydın-halk, yaşam-ölüm, barış-savaş, kendi olma-yabancılaşma, doğa-insan dikotomilerinin Rusya'nın farklı tarihsel dönemleri üzerinden aktarıldığı ve bu çatışma dizgelerinin yerelde Rus halkı, küreselde dünya açısından etkilerinin eleştirel söylemle kurgulandığı bir anlatıdır. Eserde anlatıcı ben Güloya Gürelli ve entelektüel ruh ikizi olarak tanımladığı Aleksî Kristofoviç Zelenski'nin bireysel ve toplumsal açmazlara karşı tuttukları fiziksel ve ruhsal dünya nöbeti anlatılır. Ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel problemler tarihî karakterler ve kurgu karakterleri aracılığıyla sunulur. "Gökyüzü de Güvenli Değil" adlı dokuzuncu bölümünde ve "Elveda Aral!" başlıklı on ikinci bölümde antroposentrizm bakış açısı ile yanlış tarım teknolojileri, kentleşme/yapılaşma, avlanma, ormansızlaşma, sanayileşme sonucu yaşanan su krizi, gıda krizi, iklim krizi, çölleşme, biyoçeşitliliğin azalması, hava kirliliği, toprak kirliliği, hastalıkların artması vb. ekolojik problemlere dikkat çekilir. Çevre biyoloğu Güloya Gürelli ve yangın mühendisi akademisyen Aleksî Kristofoviç Zelenski'nin tüm dünya adına kaygılandıkları bu sorunlar, çevresel adalet bilincinden yoksun güçlerin yeryüzü etiğini yok sayarak ben-merkezci zihniyetle hareket ettiğinin göstergesidir.

* Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ulkueliuz@ktu.edu.tr.

** Doktora Öğrencisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, arzukucukosman@hotmail.com.

Bu bildiride, Aral Gölü özelinde tüm ekolojik sistemde büyük ve geri döndürülemez tahribatlara sebep olan insan merkezli eylemlerin doğurduğu sonuçlara dikkat çekilen *Dünya Nöbeti* adlı roman, yeryüzü etiği bağlamında incelenecektir. Ekolojik bilinç ve farkındalık söylemleri üzerinden aktarım gerçekleştiren eserin, evrensel düzeyde yaptığı etik gereklilik çağrısı değerlendirilecektir.

Ey, Oğul!

Ekolojiyi kolla ki, tarih çalısı sürgün vermeyi sürdürebilsin.

*Bir şeyden korkacaksan, soğuyan güneşin seni yarı
yolda bırakmasından korkmalısın.*

Giriş

*“Sanki biz uyursak
insanlığın başına bir şeyler gelecek!”*

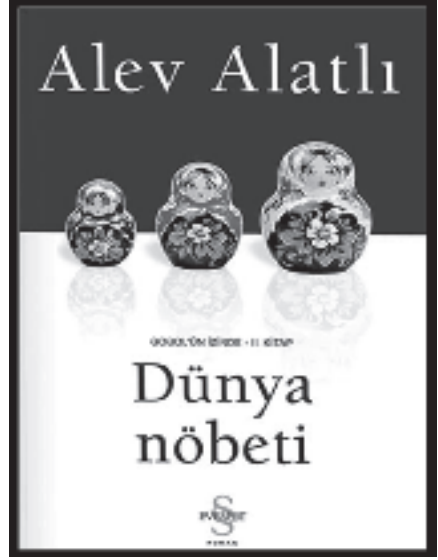
Toprak, her çağda insan için salt kara parçası olmaktan çok daha fazlasını ifade eden değer dizgesinin karşılığıdır. Yaşamı, gücü, üretkenliği simgelediğinden teknolojik gelişmelerle beraber kısa sürede fazlasını arzulayan kişi ve kurumların etik dışı uygulamalarından zarar görür; insana atfedilen etik anlayış, mevcut toprak algısına da yeni bir boyut kazandırır.

Yeryüzü/toprak etiği kavramı, ilk kez “doğa yazarı, yaban hayatı ekoloğu, çevre filozofu ve eğitimci” (Özdağ, 2017:19) Aldo Leopold’un *Bir Kum Yöresi Almanacağı* (1949) adlı kitabında yer alır. Leopold, etiğin tarih boyunca bireyler ve birey-toplum arasındaki etkileşimleri ele aldığını vurgular; “insanın toprakla ve üzerinde yaşayan hayvanlar ve bitkilerle ilişkilerini ele alan bir etik” ihtiyacının toprak etiğini gerekli kıldığını ileri sürer (Leopold, 2013:212) ve topluluk üzerinden bir düşünce sistemi tasarlar. Birey hâlihazırda dâhil olduğu grup ile rekabet ve de etik anlayış çerçevesinde iş birliğine zorunludur. Ancak topluluğun sınırlarına “kararları(n), suları(n), bitki ve hayvanlar(ın)” da eklenmesi ile toprak etiği “tüm toprağı kucakla(r)” (Leopold, 2013:213). Bu yaklaşım, canlı varlıklar dâhil doğanın hiçbir unsuruna içsel değer atfetmeyen ve onları yalnızca kendi tahakkümü altındaki bir nesne olarak algılayan antroposantrizm bakış açısını reddeder: “*Homo sapiens*’in rolünü toprak topluluğunun fatihliğinden onun sade bir üyesi ve vatandaşına çevirir. Bu hem topluluk üyelerine hem de topluluğun kendisine saygı duymak anlamına gelmektedir” (Leopold, 2013:214). Doğaya bu bakış açısıyla yaklaşarak ekolojik bilince sahip ve aktif şekilde eyleme geçen duyarlı çevreci bireylerden meydana gelen bir toplum hedeflenir. “Toprakla etik bir ilişkinin” formülü ise “toprağa sevgi, saygı ve hayranlık duy(mak)” üzerinden aktarılır (Leopold, 2013:233). Bu hassasiyetlerden uzak ve ben-merkezci bakış açısıyla doğayı ötekileştiren insan; bilinçsiz avlanma, kimyasal atıklar, nükleer santraller, çevre kirliliği, şehirleşme, ağaç kıyımı, yanlış tarım politikaları vb. işlediği eko-suçlarla biyoçeşitliliğin azalması, iklim krizi, ormansızlaşma, çölleşme vb. sonuçlara sebep olur.

1. Yeryüzü Etiği Bağlamında Alev Alatlının *Dünya Nöbeti* Romanı

“Hangi bilim,
Gezegen’in sonlu imkânlarına karşın,
insanın sonsuz taleplerinin karşılanabileceğini
iddia eder de, gülünç olmaz?”

Roman, inceleme, çeviri, eleştiri, şiir gibi farklı türlerde bir külliyata sahip olan ve kendi tabiriyle ömrünü “anlamlandırma”¹ gayretine adayan, Türk edebiyatının mütefekkir ismi Alev Alatl, düşünceleri ile zihinlerimizi ve eylemlerimizi yeniden inşa gayreti içinde özgün bir aydındır. Yazarın *Gogol’ün İzinde* adlı üç kitaplık serisi, *Aydınlanma Değil, Merhamet!* (2004), *Dünya Nöbeti* (2005), *Eyy Uhnem! Ey Uhnem!* (2008) adlı üç kitaptan meydana gelir. 2006 yılında Mihail Aleksandroviç Şolokhov 100. Yıl Edebiyat Ödülü’nü alan serideki metinler, Rus tarihinde meydana gelen önemli kırılmaların, bireyi, toplumu ve doğayı nasıl etkilediğinin belirginleştirildiği arşivsel doküman niteliğindedirler.

Dünya Nöbeti adlı ikinci roman kendi içerisinde “Dünya Nöbeti”, “Boş Beyaz Levha”, “İlk Bolşevik, Büyük Petro’ydu”, “Kafkasa Hükmet!”, “Priyut 11”, “Kavkazski Plennik”, “Yüceltilmiş Ölüm”, “Sonu Zorlayanlar”, “Gök yüzü de Güvenli Değil”, “Batını Devrim”, “Eylem Değil Hareket”, “Elveda Aral!”, “Narodniki”, “Bolşevikçi”, “Demirci Dükkânı”, “Yüzbaşı Zelenski”, “Cinnet Yazı”, “Lânetli Soru”, “Theresa’nın Sırrı”, “Urallar Temiz...”, “The ‘Kurtuluş Ordusu’” ve “Aklımla Başım Dertte” olmak üzere yirmi iki bölüm hâlinde kurgulanır. Eserde Tanrı-kişi, ruh-beden, iyi-kötü, mana-madde, otorite-irade, aydın-halk, yaşam-ölüm, barış-savaş, kendi olma-yabancılaşma, doğa-insan dikotomileri Rusya’nın farklı tarihsel dönemleri üzerinden aktarılır. Anlatıda, bu çatışma dizgelerinin yerelde Rus halkı, küreselde dünya üzerindeki etkileri eleştirel söylemle kurgulanır. Anlatıcı-ben Güloya Gürelli ile entelektüel ruh ikizi şeklinde tanımladığı arkadaşı Aleksî

1 <https://www.youtube.com/watch?v=O4RSMUwmCC0&t=105s> (E.T. 05.03.2025).

Kristofoviç Zelenski'nin bireysel ve toplumsal açmazlara karşı tuttıkları fiziksel ve ruhsal dünya nöbeti anlatılır. Tarih, edebiyat, felsefe, sosyoloji, psikoloji, hukuk, mimari, teoloji gibi farklı disiplinlerin bir arada yer aldığı çok katmanlı ve çok okumalı kurguya sahip eser, belgesel gerçekliğinin anlatı estetiği üzerine inşası niteliğindedir. Nitekim “zaman içerisinde de dünyanın ne zor bir yer olduğunu insan öğrenince kalıp da bir müdahale edecek bir şeyler olması gerektiği gibi bir duyguya kapılıyor ister istemez”² diyen Alev Alathı, dünya nöbetinin ‘anlamak’ ve ‘sürekli farkında olmak’ ihtiyacından kaynaklandığını dile getirir; dünya nöbetinin adım adım tüm aşamalarını gösterir; dünya karşısında kendini sorumlu hisseden Rus aydınını takdir eder.

Harita 1: Aral Gölü³

Dünya Nöbeti romanında Rusya tarihinde ekolojik facia adıyla yer alan Aral Gölü başta olmak üzere birçok çevre problemine dikkat çekilir. “Gök-yüzü de Güvenli Değil” adlı dokuzuncu bölüm ve “Elveda Aral!” başlıklı on ikinci bölümde antroposantrizm bakış açısı ile yanlış tarım teknolojileri, kentleşme/yapılaşma, ormansızlaşma, sanayileşme sonucu yaşanan su krizi, gıda krizi, iklim krizi, çölleşme, biyoçeşitliliğin azalması, hava kirliliği, toprak kirliliği, hastalıkların artması vb. ekolojik problemler işlenir. Sevgilisi Aytunç’un onu terk etmesi ile Rusya’ya gelerek göreceği katliamlar sonrası kendi acısını unutabileceğini düşünen başkişi Güloya, doğanın maruz kaldığı etik dışı müdahalelere şahit olunca Aleksî ile tüm dünya adına kaygı duyarlar; çevresel adalet bilincinden yoksun güçlerin yeryüzü etiğini yok sayarak ben-merkezci zihniyetle hareket ettiğini düşünürler.

2 https://youtu.be/O4RSMUwmCC0?si=n8v6c1Er_jIW2qy (E.T. 05.03.2025).

3 <https://www.milliyet.com.tr/tatil/aral-golu-nerede-hangi-ulkede-golun-ozellikleri-olusu-mu-ve-tarihcesi-6314055> (E.T. 05.03.2025).

Bir zamanlar Anadolu'nun Kızılırmak deltasında Sultan Sazlığı'nda sayım ve kataloglama yapan çevre biyoloğu Güloya Gürelli, insanların “kentsel kirlilik, tarımsal kirlilik, sulama/kurutma, erozyon, yasadışı ve aşırı avlanma, orman alanlarının tahribatı, konut yapımı” (Alatlı, Dünya Nöbeti:155) gibi eylemlerle, su ekosistemini yok etmeye sürüklediklerine dikkat çeker. “Düşünebiliyor musun, yavru kuşlar uçmak için hazır bekliyorlar ve gökyüzü de artık güvenli değil” (s.155) diyen Gürelli, özgürlüğün, sonsuzluğun, yaşamın sembolü gökyüzünün de artık saldırı altında olduğuna vurgu yapar. İnsan faktörüyle doğal yaşam alanlarının doğal olmayan dönüşümlere mahkum edilmesi, hayvanları da topluluk grubuna dâhil eden Leopold'un şu görüşüyle birleşir: “ama yine de hiç değilse kuşların, bize ekonomik bir çıkar sağlayıp sağlamadıklarına bakılmaksızın, biyotik haklar gereği, varlıklarını sürdürmeleri gerektiğini kabul etme noktasına daha fazla yaklaştık” (Leopold, 2013:221). “Yaşamın solduğunun” (s.155) ve “gezegenin yaşam sisteminin çöktüğünün bilincinde” (s.155) olan Gürelli, Rus coğrafyasında gözlemlediği tarihî ve ekolojik yıkım ile “Türkiye tarihinin bir sonraki sahnesini izliyor gibi” (s.155) hisseder:

“Bütün bu şiddetin, adaletsizliğin, yıkımın, acının, kitlesel katliamların, yozlaşmanın, zehirlenen suların, kirlenen havanın, radyoaktif atıkların, üzerinde oynanan DNA'ların arasında insanın güzellik diyebileceği tek şey olan yaşam hızla yok oluyor! Farkındasın değil mi? Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan olunduğunun farkındasın? Kızılırmak deltasında alarm zilleri kulaklarımda çınliyordu ama bu ülkeye gelinceye kadar doğanın talan edilmesine bilinçsizlikten kaynaklanan ihmalden öte bir anlam yüklememiştim. Şimdi artık doğada açtığımız yaraların fetih ve egemenlik tutkumuzun cismanileşmesi olduğunu anlıyorum. Peki, itiraf edeyim. Rusya'da Türkiye tarihinin bir sonraki sahnesini izliyor gibiyim Aleksî. Ve bu beni korkutuyor.” (s.155-156).

Gürelli, “fetih ve egemenlik tutkusu” (s.156) üzerinden toprağı işgal etme hakkını kendinde gören insanın, doğadaki dengenin salt bir üyesi olduğu gerçeğine körleştiğine dikkat çeker. Toprağa, tüm insanlığın hizmetine sunulmuş sonsuz bir kaynakmış gibi yaklaşan sömürü tavrını eleştirir. Nitekim Leopold da toprak etiği sisteminde insanı “toprak topluluğunun fatihliğinden onun sade bir üyesi ve vatandaşı” (Leopold, 2013:214) rolüne döndürür. Toprağı Allah'ın malı, kendilerini ise onun misafiri olarak gören Rus köylüsüne/müjiklere baskı yapan ve işledikleri arazileri elinden zoraki şekilde alan tarım arazisi mafyaları kendisini toprağın bir üyesi hisseden çiftçilerin karşısına fatihlik tutkusuyla çıkar. Müjikler, toprağa hayatlarını

idame ettirmelerini sağlayan salt bir geçim kaynağından öte Leopold'un da vurguladığı gibi "sevgi, saygı ve hayranlık duy(arak) ve toprağın değerini bil(erek)" yaklaşır ve ona "salt ekonomik değeri" üzerinden değil "felsefi anlamda değer" atfeder (Leopold, 2013:233):

"Toprağa gelince, eh ne yapsak nafile! Neden mi? Çünkü bu toprak kimsenin değil ki! Allah'ın malıdır da ondan! Toprağı Allah yarattı. İnsanlar toprağın üstünde misafir. İster senin ister benim ister milletin olsun. Misafir göçer gider. Toprak gene kalır sahibine. Bak, bu köyde biz bu toprağı dört senede bir üleşiriz. Bu, Rusya'nın birçok yerinde böyledir. Bugün bu uzun çatallarla tarlaları arşınlayacağız. Millet peşimizden gelecek. Herkes hissesini alacak. Yerini öğrenecek. Dört sene sonra hisselere gene değişecek. En sonunda misafir bohçasını toplayacak ama toprağın asıl sahibi gene malının üstünde kalacak... Aslını ararsan bütün bu işlere hiç lüzum yok. Dünyada toprağa sınırları, işaretleri koyan bizleriz. Bu çizgilerin içindeki yerler bir zaman benim, bir zaman senin, bir zaman beyin, bir zaman manastırın. Haydi şimdi de devletin olsun. Ama o çizgilerin altında toprak her zaman bütün kalır. İşte o bütün olan şey var ya, o ne bizim ne Çar'ın ne de devletindir. O, Allah'ın malıdır. İşaretler bizimse, mal sahibi başkadır. Allah'ın bu malı üstünde biz insanlar yaratılalı beri çekişir dururuz" (s.158-159).

Toprağı bütün olarak kavrayan müjlik, iktidar-mafya-şirket üçlüsünün çıkarlarına kurban edilir. Kendileri adına verilen kararlar karşısında pasif ve edilgen kalmak zorunda bırakılan bu kişiler, tüm etik duyarlılıklarına rağmen dönemin mevcut ekonomik sistemine teslim olurlar. Hintli çevre aktivisti, gıda egemenliği savunucusu, ekofeminist ve küreselleşme karşıtı, akademisyen, yazar Vandana Shiva, toprağından edilen çiftçilerin kültürel kimliklerini de terk ettiklerine ve doğaya karşı mesafe koyduğuna değinir: "Geleneksel tarım ekonomilerine endüstriyel çiftçilik sistemlerinin dayatılması biyolojik ve toplumsal sermayeyi yok ederken, kökleri toprakla çalışmaya dayanan kültürel kimlikleri de ortadan kaldırıyor, ayrıca dünyanın her yerinde şehirleşmenin korkutucu bir şekilde hız kazanmasına neden oluyor ve insanlığın büyük bir bölümünün doğayla ve yediği yiyeceklerle olan temasını ortadan kaldırıyor. Sonuçta 'topraktan kaçış' hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yaşanıyor" (Shiva, 2012:28). Başkişi Güloya Güreli, temel problemin 'ihtiyaç' kavramına yüklenen anlamda bulunduğunu vurgular:

"Ve biliyorum ki, insanların maddesel gereksinimlerinin en kolay karşılandığı toplum, Gezegen'i en az sömüren, kişi başına en az enerji

kullanan avcı-toplayıcı toplumdur. Anahtar kelime ihtiyaç, Aleksî. Düşük bir yaşam standardında, misli görülmemiş zenginlik yaşanabildiğini bilen bir Müslüman'ım.” (s.165).

İhtiyacını temin etme noktasında kanaatkâr değil de tamah zihniyetle hareket eden insanoğlu, “küçük, kokulu bir tür” olan Arnavutköy “çilek tarlalarını söküp, yerine Avrupalı apartmanlar dik(erek)” (s.165) fazla kazanç uğruna bir türü ortadan kaldırır; Levent'teki dutluk arazilerini ve Beykoz'daki kiraz bahçelerini gökdelenlerle doldurarak yapılaşmaya kurban eder. Bu yaklaşımı, ekolojik çeşitliliğin temel yapıtaşısı olan tohumun geleceğini riske atar ve ekolojik çeşitliliği yapıbozuma uğratar: “tohumun en önemli özgürlüğü üreyebilmedir çünkü tohumun biricik anlamı zaten budur. Tohumlar geleceğin cisimleşmiş, yaşamın gözler önüne serilmiş hâlidir; yeniden üremenin sürdürülebilme potansiyelidir” (Shiva, 2012:39). Güloya Güreli, sera gazı etkisini görmezden gelerek sanayileşme tutkusuna teslim olan ve “gezegen'in ölümünü göze al(an)” (s.166) Amerikalıları, gezegenin imkânlarını sonsuz kabul etme gafletine düşmeleri üzerinden eleştirir. Medeniyeti kendilerine atfeden ama ona uygun eylemlerde bulunmayan bu insanların, harici devletlerin ekolojik bekasını da tehlikeye attığını imler:

“Gezegen'in ekosistemini mahvetmek pahasına sanayileşme. *Sonsuz* ihtiyaçları karşılamak üzere, *sonlu* girdilerle sanayileşme! (..) Ve sonra, benden sonra tufan! *Benden sonra tufan* diyen bir medeniyet, medeniyet tanımına ters, Zelenskî.” (s.166-167).

*Dünya Nöbeti'*nde, bilimsel çalışmaların yeryüzündeki tüm canlıların yaşam hakkının gözetildiği etik bir anlayışla ve denetim odaklı gerçekleştirilmesi gerektiği vurgulanır. Bilginin insan ve doğa için silah olarak kullanılma gücünün karşısında, bilim adamlarının ürettiklerinin sorumluluğunu alması gerekliliğine dikkat çekilir:

“Biyolojik soykırımın tek değil, birbirine pek çok bağlı nedeni vardır. Çıkar gözetmeyen bilimsel yaklaşım, bunların hepsine bütüncül bakabilmelidir. Bilim adamları, bilimsel faaliyetlerinin sonuçlarının nasıl kullanıldığının ahlâki sorumluluğunu yüklenmelidirler. Özellikle de genetik ya da türlere ilişkin bilgilerin nerelerde kullanıldığı yaşamsaldır. Bu bilgiler çok sıkı denetim altında tutulmazlarsa, savaş silâhlarından top-
rak kanserine kadar ölümcül sonuçlara aracılık edebiliyorlar.” (s.169).

Güreli, insanın doğa karşısındaki yok edici eylemlerinin etkisini yalnızca çevre biyoloğu ya da entelektüel kimliği üzerinden değil aynı zamanda Müslüman kimliği üzerinden de açıklar:

“Toprak kanserine neden olmak Allah’ın âdetine aykırıdır, Aleksî. Nükleer sızıntıya neden olmak kadar günahtır. Masum karıncaları cihat sürecinde bile öldüremezsin. Tabii, ben rahman Müslüman Allah’ından bahsediyorum, Yahova’dan değil.” (s.169).

Bu söylemler, toprak, insan, hayvan, bitki ve hepsinin temasta olduğu ortak düzenin yaşam haklarını savunan İslami anlayış ile birleştirilir. Sadece bilgi aktarılmaz ve mevcut çevre sorunlarının inanç sisteminin savunduğu anlayışı doğruladığına dair örnekler de sunulur:

“Bizde bina ile zinanın artması kıyamet işareti sayılır,” dediğimi hatırlıyorum, ‘Otomobil bağımlılığının -onunla birlikte petrol ihtiyacının, hava kirliliğinin, toprak erozyonunun- patladığını, ekosistemin altüst edildiğini düşünürsen, pek de bâtil bir inanç sayılmaz değil mi?’” (s.214)

Ünlü Çinli bilge Lao Tzu’nun MÖ 600-300 yılları arasında yazmış olduğu *Tao-Te-Çing* adlı ilmiyal kitabından alınan örneklerle tabiata nasıl yaklaşılması gerektiği açıklanır:

“*Tao*, yeryüzündeki tüm yaşamın *Yol*’u ya da *Tarik*’i. *Te*, hayatın insanoğluna uyacak şekilde yaşanması; *Çing*, kadim metin. Lao Tzu, Aristo’nun akranı. Donar, dogmaya dönüşürler diye düşüncelerinin yazıya dökülmesini bile istemeyen adam. *Pravda* ve özgürlüğün anahtarının *sadelik* olduğuna inanıyor. Müritlerini tabiatın kanunlarını anlamaya, sezgilerini güçlendirmeye, bu güçlerini hayatı aşk ve huzurla yaşamak yolunda kullanmaya teşvik ediyor, ‘*İnsanlar tabiat kanunlarına saygı göstermezlerse, kaçınılmaz biçimde olumsuz etkileneceklerdir. Kanunlara bilgi ve saygı ile teslim olmaları halinde, tabiat onları denge ve ahenkle ağırlayacaktır.*’” (s.185).

“Elveda Aral!” adlı on ikinci bölümde bir zamanlar dünyanın dördüncü, Asya’nın ikinci en büyük gölü olan, Van Gölü’nün on sekiz katı büyüklüğünde ve bölgenin ‘mavi gözü’ diye tanımlanan Aral Gölü’nün Sovyet Rusya’nın 1960 yılında pamuk üretimi adına uyguladığı yanlış tarım politikaları yüzünden çölleştirilerek Kuzey ve Güney Aral şeklinde ikiye ayrılması anlatılır. “*Dünyanın en büyük ekolojik faciası*” (s.217) şeklinde ifade edilen çevre felaketinin gerçekleştirilmesinde yer alan kişi, kurum ve olaylar tüm açıklığıyla aktarılır; bu eko-suçun temel sebebinin gölü besleyen ve can damarı olan Amuderya (Ceyhun) ve Siriderya (Seyhun) nehirlerinin çöl arazilerinde pamuk yetiştirmek için kullanılması olduğu da belirtilir.

Harita 2: Aral Gölü'nün Dünya Atlası'ndaki Genel ve Detaylı Görüntüsü⁴

Projenin mimarı “bilimsel gelenekten gelmeyen, köy kökenli bir fenni ziraatçı” (s.19) Aleks’in babası Trofim Denisoviç Lîsenko’dur. Hruşçev’in Tarım Danışmanı ve Genetik Enstitüsü’nün direktörü olarak “organizmaların yaşam tecrübelerini gelecek kuşaklara intikal ettirebileceklerini iddia ed(en)” Lamarck’ın fikirlerinden yola çıkarak “Lenin-Stalin döneminde tavizsiz bir Lamarckçı olarak ünlen(ir)” (s.219). Bitkilerin ekim ve meyve süreçlerinde farklı iklim koşullarına ihtiyaç duyduğunu ve bunun da çevresel koşullara müdahale ile çözümlenebileceğini ileri sürerek “Rus biliminde bir fenomen(e)” (s.219) dönüşerek Lîsenkoizm adında bir teori geliştirir:

“Uygun çevre koşulları sağlandığı takdirde, ki bu nem ve soğuk hava demekmiş, ilkyaz buğdayının kış buğdayına dönüştürülebileceğini, dahası çevre şartlarını değiştirmek suretiyle tohumda yaratılacak yeni kromozomların gelecek nesillere nakledilebileceğini iddia ediyor.” (s.221).

Dönemin genetikçileri bu bakış açısına karşı çıkar ve Lîsenko, “mesele(-yi) biyoloji biliminin bir iç tartışması olmasının ötesine taşı(r), iradecilere karşı kaderciler meselesi haline gel(mesine sebep olur)” (s.221). Bir süre sonra dönemin içinde bulunduğu şartların bu uygulama biçimini gerekli kıldığını düşünen genetikçiler, “kadercilerin yanında yer alırlarken, insana Tanrısal vasıflar yükleyen iradeciler, plânlama faaliyetinin kısıtlamaları kısıtlayacağını ileri sür(erler)” (s.221). Lîsenko da “dönemin ihtiyaçlarının acilliği ve ideolojisine uygunluğu” (s.226) üzerinden ortaya koyduğu tezi tüm polemiklere rağmen siyasi gücü de arkasına alarak hayata geçirir. “Stalin döneminde biyoloji biliminin diktatörü” (s.228) Lîsenko, genetik bilimcilere karşı yönetimin cephe almasına ve dayatmalarda bulunmasına neden olur. Bunun sonucunda “genetik bilimi, gerici, burjuva, idealist ve şekilci ilân edili(r), Yeni biyoloji iradeciliği deyiş yerindeyse tavan yap(ar) (..)

4 https://www.worldatlas.com/seas/aral-sea.html#h_90565054212101616398119924 (E.T. 05.03.2025).

Bilimsel tartışma bir yana bırakılı(r); genetik, ırkçılık ve faşizmle eşanlımlı kullanılmaya başlanı(r)” (s.229). Bu çatışmada “sabotaj, yıkım, casusluk, terörizm, Trotskicilik, hatta Goebbels’in hizmetkârlığı ile suçla(nan)” ve “toplum düşmanı ilân edil(en)” (s.229) bilim adamları Vavilov, Max Levin ve Solomon Levit ölür ya da öldürülür. Ayrıca yayıncılık piyasasına da müdahaleler yapılır: “Enstitüler kapatılı(r), dergiler durdurulu(r), kütüphanelerden kitaplar kaldırılı(r). Genetik kelimesinin ağza alınması suç sayılı(r). Akademi başkanlığı Lîsenko’ya emanet edili(r) ve Sovyet bilimi anti-entelektüelizme teslim olu(r)” (s.229-230). Akademik dünyada ipleri eline alan Lîsenko, yaşadığı güç zehirlenmesi ile “gerekli olanı bilmek, çok bilmekten iyidir” sözünden hareket ederek “anti-entelektüelizmin en kaba örneklerini sergile(r)” (s.230). Kendi arzuladığı sonuca göre teorisini inşa ederek Aral Gölü faciasına giden süreci hızlandırır: “Belirli bir sonuç elde edebilmeniz için, istediğinizin dışında bir sonuca razı olmamanız gerekir” (s.230). “Tabiatın küstah boyunduruğunu atın!” (s.232) sloganının esin kaynağı Lîsenko, “Batı bilim tarihinde yüzkarası olarak anılacak ünlü nutkunu Genetik Enstitüsü’nün dev amfisinde” (s.230) verir:

“Bilim, sadece Marks, Engels, Lenin ve Stalin’in öğretilerinin üzerine bina edilebilir... İnsan, tabiatın bir parçasıdır ancak tabiatı dışardan mütalaa etmekle yetinmemelidir... Diyalektik materyalizm felsefesi, bu objektif dünyayı değiştirmenin aracıdır; bize bu tabiatı nasıl etkileyebileceğimizi ve değiştirebileceğimizi öğretir. Öte yandan Marks, Engels, Lenin ve Stalin, eşi benzeri olmayan o devasa zekâlar, bize tabiatı sadece ve sadece proletaryanın istikrarlı ve etkin bir biçimde etkileyebileceğini, değiştirebileceğini söylemektedirler...” (s.230-231)

Bu durumu Leopold şu şekilde ifade eder: “toprakla olan ekonomik ilişkiyi tamamlayacak ve buna rehberlik edecek bir etik anlayış, toprağın biyotik bir mekanizma olduğuna ilişkin bir zihinsel imgenin varlığını baştan kabul eder. Yalnızca görebildiğimiz, hissedebildiğimiz, anlayabildiğimiz, sevebildiğimiz ya da inanabildiğimiz şeylerle etik bir ilişki içinde olabiliriz” (Leopold, 2013:224). Lîsenko toprağa içsel bir değer değil nesnel/maddi bir değer atfettiği için onu hissetmek bir yana doğru ekolojik kodlarla dahi anlamlandıramaz. Makineleşerek “bütün dünyada üstün ve ileri olma(yı)” (s.224) hedefleyen Sovyetler Birliği Genel Sekreteri Lîsenko, bu amaca ulaşmak için Aral’ın sesini, rengini, bedenini, ruhunu ve onunla aynı karayı paylaşan toplumun belleğini de yok ederek ekolojik güvenliği tehlikeye atar. Shiva, bu duruma ekolojik kimliklerin farkındalığı üzerinden vurgu yapar: “Ekolojik güvenlik, bizim en temel güvenliğimizdir; ekolojik kimliklerimiz, bizim en temel kimliklerimizdir. Bizler yediğimiz gıda, içtiğimiz su,

soluduğumuz havayı. Gıda ve suyumuz üzerindeki demokratik kontrolümüzün ve ekolojik becamızın geri kazanılması, özgürlüğümüz için zorunlu olan projedir” (Shiva, 2010:18-19). Ancak, özgürlük söyleminin uzağında, yeryüzünü kendi hizmetine sunulmuş köle olarak gören zihniyet sonucu Aral'daki ekolojik facia çok boyutlu bir katliama dönüşür:

“Aral Denizi'nde işleyen tekneler, Muinak Limanı'ndan kalkarlarmış. Ne ki, artık yeryüzünde Aral Denizi yok! Doklar terk edilmiş, devasa konserve fabrikası metruk. Bir zamanlar balık işleyen tesisleriyle övünen Muinak, susuzluktan kıvraniyor. Sebze meyve üretimi durmuş. Sokaklarda çocuklar, uydurma el arabalarıyla su taşıyorlar. Bob Winkler, Amerikan yardım derneklerinin su boruları ve pompalar getirdiklerini, yerel halkın içme suyu sorununu çözmeye çalıştıklarını söylüyor.” (s.216).

Güloya, bir balıkçı kasabası olan Muinak'ın terk edildiğini, orada artık yaşlılar ve garibanlardan başka Rus kalmadığını, “Muinak sokaklarına umutsuzlu(ğun), bir karabasan gibi çök(tüğünü)” (s.216) söyler. Böylece, bölgedeki su ekosisteminin beslediği yerel halkın da göç ettiğine vurgu yapılır: “Balıklar şöyle dursun, kaplanlar gibi Aral yöresinin diğer hayvanlarının da soyları tükenmiş, ‘Sıra insanlarda.’” (s.217). Güloya artık bir çöl vadisine dönen Aral'a baktığında, Kızıl Winkler'in bahsettiği “Moki Kızılderelilerinin dilinde yaşamın ayrışması anlamın(a)” (s.215) gelen *koyahniskatsi* kelimesinin somut hâlini görür:

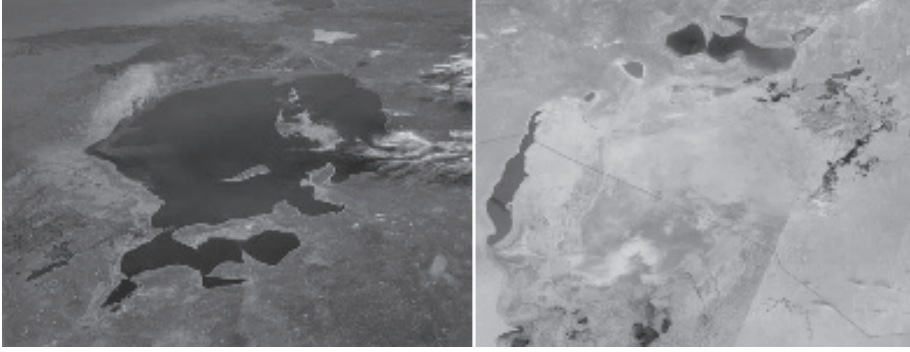
“Dağılan, dengesi bozulan, çığırdan çıkan bir hayatta yaşayakalmanın ancak yeni bir varoluş biçiminin geliştirilmesi halinde mümkün olabileceğini söylüyor. (...) Önümüzde ufkun ardına uzanan çöl, otuz-kırk metrelik bir yarın ucunda durmuş, artık olmayan Aral'a bakıyorduk. Kızıl Winkler, “*Koyahniskatsi*” diye mırıldanmıştı, “This is *Koyahniskatsi* alright!” (..) onlarca vapurun, römorkörün, mavnanın, şilebin çürümeye terk edildiği kurumuş bir denizin yatağına bakıyor, üstünde yürüyor olmak, Gezegen'in nihai kaderine tanık olmak gibi! Bu, bambaşka bir kahr!” (s.215-216).

Resim 1: Özbekistan'daki Aral Gölü⁵

5 https://www.worldatlas.com/seas/aral-sea.html#h_90565054212101616398119924 (E.T. 05.03.2025).

Kuruyan gölün yüzeyindeki tuz ve tozların rüzgârla savrulurken diğer bölgeleri kuraklaştırması, iklim değişikliklerinin yaşanması sonucu bundan etkilenen çiftçilerin gübre ve tarım ilaçlarını kullanmak zorunda kalmaları; “açlık, susuzluk, başta verem olmak üzere gırtlak ve akciğer kanseri, astım ve sarılıkta misli görülmemiş artışlar(ın)” (s.218) meydana gelmesi ile sağlık sisteminin zarar görmesi; göldeki su çekildikten sonra Sovyetler Birliği tarafından “bakteri silâhları, şarbon, veba ve yirmi küsur diğer başka ölümcül hastalık mikrobu(nun) üretil(diği)” (s.216) Vozrojenya Adası'nın terk edilmesi, bölgedeki hayvanların hastalanması, adaya gömülmesi; gölü çevreleyen “çöllerde hıyarcıklı veba taşıyan kemirgenlerin” ileride bir salgına sebebiyet verecek olmaları gibi hem yerel hem küresel düzeyde yaşanan bu etkiler yeryüzü demokrasisinin ihlal edildiğini ortaya koyar (s.216-217).

Harita 3: Aral Gölü'nün 1985 ve 2024 Yıllarına Ait Uzay Görüntüsü⁶

Dünya Nöbeti'nde, “Görkemin olduğu yerde, burnuma çürüyen insan eti kokusu gelir” (s.170) diyen eko-bilinç seviyesi yüksek, duyarlı ve sorumlu bir birey profiline sahip Güloya Güreli, Vandana Shiva tarafından geliştirilen “hem kadim bir dünya görüşü, hem de barış, adalet ve sürdürülebilirlik hedefiyle doğan yeni bir siyasi hareket” (Shiva, 2018: 11) olan yeryüzü demokrasisinin üzerinde durduğu diğer canlıların yaşam hakkına dikkat çeker: “Hayatımızı sürdürürken, doğal kaynakları kullanırken başka canlı topluluklarını doğrudan veya dolaylı olarak tehdit etmemek, diğer canlıların yaşam alanlarını ve topluluklarını, biyoçeşitliliği artıran ekosistem sürecini, onun işlev ve yapılarını sakınmak, gözetmek zorundayız. En küçüğünden en büyüğüne, her yerde ve her zaman, insanlar, canlılar ve doğanın tümü hakkındaki bilgilerimizi, onlara verdiğimiz değeri pekiştirmekle yükümlüüz” (s.168).

6 <https://earth.org/the-aral-sea-catastrophe-understanding-one-of-the-worst-ecological-calamities-of-the-last-century/> (E.T. 05.03.2025).

“Gezegeni özel mülk olarak algılayan görüşün aksine [bu hareketler], yerel ve küresel düzeyde, gezegenin bir ortak mülk olduğu görüşünü savun(an)” (Shiva, 2018:12-13), “yaşam patentleri ve her şeyin -suyun, biyo-çeşitliliğin, hücrelerin, genlerin, hayvanların, bitkilerin- birer mülk olarak kabul edildiği ‘mülkiyet toplumu’ retoriği(ni)” reddeden ve yeryüzünün kaynaklarının tekelleştirilmesini, özelleştirilmesini değil serbestçe paylaşımını önceleyen” (Shiva, 2018:13-14) yeryüzü demokrasisi kavramı, kendi içerisinde yaşayan ekonomiler, yaşayan demokrasiler ve yaşayan kültürler olmak üzere üç temel fikre dayanır. Bu yaklaşımda ekonomik sistemler, “ekosistemleri ve onların bütünlüğünü korur; insanların rızklarını korur ve herkesin temel ihtiyaçlarını karşılar” (Shiva, 2018:23); yaşayan demokrasiler “yeryüzündeki yaşamı korumak, barışı savunmak ve adaleti güçlendirmek için, temel özgürlüklerimizin iadesini talep edeceğimiz, temel haklarımızı savunacağımız ve ortak sorumluluklarımızı ve görevlerimizi yerine getireceğimiz uzaylar” (Shiva, 2010:18); yaşayan kültürler ise “ortak, evrensel insanlığımızı ve diğer türlerle toprak, su ve hava vasıtasıyla ortaklığımızı tümüyle kucaklarken, çeşitli değerlerimizi, inançlarımızı, pratiklerimizi ve geleneklerimizi şekillendirip yaşadığımız uzaylar” (Shiva, 2010:19) olarak nitelendirilir. Romanda, Aral Gölü faciası ile toprak topluluğunun bir üyesi olan su, dönemin ekonomik şartlarına kurban edilir. Başkişi ve anlatıcı konumundaki Güloya Gürelli tedbirler alınmazsa gezegenin geleceğini etkileyecek bu problemi önemser ve arkadaşı Aleksî üzerinden tüm insanlığa bir çağrıda bulunur:

“Ve hayatın provası yok, Alexî. Ne bireysel hayatlarımızın ne toplumsal hayatın ne de Gezegen’in hayatının provası var! Rüzgâr eken eninde sonunda ama mutlaka fırtına biçiyor. Ekosistemi bozmayagöresin, sonuç taşlaşmış bir gezegendir.” (s.214).

Başkişinin bu ekolojik yıkımın baş müsebbibi “Trofim Denisoviç’i asla affetmeyeceğim!” (s.214) sözleri -Alev Alatlî’nin *Kâbus* (1999) romanında da ifade ettiği bakışa gezegeni de ekleyerek- mevcut ekolojik kayıpların yavaş yavaş doğuracağı büyük yok oluşu özetler:

“Bir mih kaybetmiştik, naldan olduk; bir nal kaybetmiştik, attan olduk; bir at kaybetmiştik, atlıdan olduk; bir atlı kaybetmiştik, zaferden olduk; bir zafer kaybetmiştik, ülkeden olduk; bir ülke kaybetmiştik, gezegenden olduk” (s.153).

Aral Gölü özelinde su ekosisteminin kayıyla toprak topluluğunun tüm üyeleri zarar görür ve evrensel bir ekolojik güvenlik sorunu meydana gelir.

Bölge halkı başta olmak üzere çevre ülkeler yaşayakalmanın mücadelesi ile hayatta kalmaya çalışır. Yalnızca fiziksel varlığını değil o coğrafyaya ait kültürel belleğini de kaybeden Aral, bölge sanatçıları başta olmak üzere birçok sanatçının eserinde de yer bulur. Türkistanlı şair Mahkam Rahman bir şiirinde şöyle der: “Aral ölüp giderken/Hiçbir kimse çıkıp ah demez/Ölüp giden vatan bu/Ölüp giden su değil”⁷ Ali Akbaş ise Aral’a Ağıt adlı şiirinde Aral’ın eski hâline hissettiği özlemi ve şimdiki hâli karşısında duyduğu acıyı anlatır: “Rüyamda gördüm Aral’ı/Aral derinden yaralı/Maçcan gibi, Çolpan gibi/Onun da bahtı karalı-Karada kalan kayıklar/Eski günleri sayıklar/İnci mercan saçan Aral/Nerede o şakayıklar-Aral’ın suyu kan gibi/Yaralı bir ceylan gibi/Meğer göller de ölülmüş/Kuşu gibi, insan gibi-Ural’dan inen marallar/Aral’da saçın tararlar/Yıkanacak göl mü kalmış/Bilmem ki neyi ararlar-Sağım Hazar solum İtil/Benim göbek bağım itil/Hani senin altın çağın/Tükendi yağ, kaldı fitil-Göl değil kıımızdı Aral/Bir iffetli kızdı Aral/Kalınca küffar elinde/Yer altına sızdı Aral-Devran geçmiş, kervan göçmüş/Aral’ı bir evran içmiş/Ah neden sonra anladım/Buraları sevmek suçmuş” (Ülker, 2024:19). Cengiz Aytmatov da *Gün Olur Asra Bedel* romanında Aral Gölü’nün yerel halk için ifade ettiği kutsiyete Abutalip, Kazangap ve Yedigey karakterleri üzerinden dikkat çeker; ölmek üzere olan Abutalip’in çocuklarını Yedigey’e “Onlara denizi anlat” (Aytmatov, 2001:232) sözleri ile emanet eder.

Dünya Nöbeti’nde Aral Gölü, siyaset, ekonomi, bilim, edebiyat, ekoloji, etik felsefesi gibi birçok disiplindeki görünümüleriyle farklı boyutları üzerinden ele alınır ve etkileri bakımından yakın geleceğin bir projektörü olma misyonunu yüklenir. Bu yönüyle gelecekteki olası çevre problemlerini önlemek adına da sembol bir vakaya dönüşür.

Sonuç

*“İnsanoğlu doğanın işleyişine selâm verip,
kendisini ıslah etmeye koyulmalı,
ahenk içinde işleyen bir toplum yaratmalıdır.”*

Alev Alatlı, *Dünya Nöbeti* romanında sahip olduğu Tatar, Moskof, Osmanlı, Asyalı, Doğulu kimliklerini koruyarak diğer aydınlar karşısında fikirlerini açıkça ifade eden, olaylara analiz ve çözüm odaklı yaklaşan, çevreye karşı duyarlı, tüm insanlık adına kaygı duyma marifetine sahip Türk aydını Güloya Güreli’nin Aral Gölü faciası ile evrensel çağrısını kurguya taşır.

7 https://www.altayli.net/aral-golu-cevre-felaketi-ve-orta-asya.html#google_vignette
(E.T. 05.03.2025).

Metinde, tohumun geleceğinin yanlış tarım politikalarına kurban edildiğine; Aral Gölü'nün içindeki ve çevresindeki tüm biyotik varlıklardan makineleşme uğruna vazgeçildiğine; ağaçların taş binalarla çevrelenmiş bir şehir tutkusuyla öldürüldüğüne; insanların toprakla arasına madde-nin girdiği ve her ikisinin de geri döndürülemez biçimde zehirlendiği bir dünya tablosunda, tüm bu yaşananların insanın kendi dışındaki diğer canlılara 'içsel değer' atfetmemesinin bir bedeli olduğuna vurgu yapılır. Su parçasından öte bir varlık alanına sahip olan Aral'ın, kendisini çevreleyen karadaki insanların ekmeğini, umudunu, hafızasını, nefesini sembolize edişinin; dönemin bilim anlayışı uğruna vazgeçilişinin; etkenden edilgene, doğurgandan kısıra, var edenden yok edene ve sonunda bir gemi mezarlığına dönüşünün trajik öyküsü anlatılır. Günümüzde Kazakistan ile Özbekistan sınırlarında küçük bir yüzölçümüne sahip olan Aral Gölü, kurulan fonlarla ve yapılan projelerle yeniden hayata döndürülmeye çalışılmaktadır. Adeta doğanın gönlünü alma ya da ondan özür dileme politikasıyla saksaul ağaç-ları dikilerek, barajlar kurularak gölün etrafa verdiği yeni çevresel zararlar giderilmeye gayret edilmektedir.

Alev Alatlı, *Dünya Nöbeti* romanında toprak etiğinden yoksun hastalıklı zihniyetin ekolojik güvenliği tehlikeye atan baskıcı tavrını eleştirir. Eser, yaşayakalmaya mecbur bırakılan bir halk özelinde yeryüzü demokrasisinin önemini kavramaya; insanlığın ekolojik kimliklerini korumasına ve ekolojik bekası için harekete geçmesine; gezegen adına ortak çevre bilinciyle aynı duyarlılıkla ebedi bir 'dünya nöbeti' tutmaya çağrı yapar.

Kaynaklar

- Alatlı, Alev (2022). *Gogol'ün İzinde II Dünya Nöbeti*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Aytmatov, Cengiz (2001). *Gün Olur Asra Bedel*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Leopold, Aldo (2013). *Bir Kum Yöresi Almanacağı* (çev. Ufuk Özdağ). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Özdağ, Ufuk (2017). *Edebiyat ve Toprak Etiği*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Shiva, Vandana (2010). *Yeryüzü Demokrasisi* (çev. Ali K. Saysel vd.). İstanbul: Bgst Yayınları.
- Shiva, Vandana (2012). *Tohumun Geleceği Üzerine Manifestolar* (çev. Aykız Doğan). İstanbul: Sinek Sekiz Yayınevi.
- Ülker, Tamer (2024). "Ali Akbaş'ın Şiirlerinde Milli Romantik Duyuş Tarzının Esin-tileri". *Pınarbaşı Kültür Sanat Edebiyat Dergisi*. S.1. s.17-19.

Elektronik Kaynaklar

- <https://earth.org/the-aral-sea-catastrophe-understanding-one-of-the-worst-ecological-calamities-of-the-last-century/> (E.T. 05.03.2025).
- https://www.altayli.net/aral-golu-cevre-felaketi-ve-orta-asya.html#google_vignette. (E.T. 05.03.2025).
- <https://www.milliyet.com.tr/tatil/aral-golu-nerede-hangi-ulkede-golun-ozellikleri-olusumu-ve-tarihcesi-6314055> (E.T. 05.03.2025).
- https://www.worldatlas.com/seas/aral-sea.html#h_90565054212101616398119924.(E.T. 05.03.2023).
- <https://www.youtube.com/watch?v=O4RSMUwmCC0&t=105s> (E.T. 05.03.2025).
- https://youtu.be/O4RSMUwmCC0?si=n8v6c1Er_jiWi2qy (E.T. 05.03.2025).

AYDIN DESPOTİZMİ KARŞISINDA ALATLI ELEŞTİREL YAKLAŞIMI

Yılmaz DAŞCIOĞLU*

Özet

Alev Alatlı, eleştirel yaklaşımının yanı sıra dürüst aydın tutumu, önerileri ile de yaşadığı döneme damgasını vurmuş isimlerin başında gelmektedir. Dünyanın dijitalleşme ve liberalizmin getirdiği sonuçlarla yeni bir döneme girdiği, Türkiye'nin bu dönemdeki dönüşümü Alatlı metinlerinin karakteristiğini oluşturur. Kısacası bütün bu büyük değişim ve dönüşümün Alev Alatlı'nın eserleri üzerinden okunabilmesi mümkündür. Bu çerçevede Alatlı'nın ilk dönem metinlerinden birisi olan *Aydın Despotizmi* (1986) hem içinden geçilen çağın hem yazarın bir eleştirmen olarak ilk ipuçlarının görülebileceği bir metindir. Bir soğuk savaş aydını olarak nitelenebilecek olan Yalçın Küçük'ün *Küfür Romanları* adıyla yayımladığı kitapta eleştiri konusu edindiği Latife Tekin'in *Gece Dersleri* romanı üzerinde önyargılı çarpıtmalar, hakikati manipüle etmek için kullanılan argümanlar Alatlı tarafından metinlerden örneklerle analiz edilmekte ve yıpratılmaktadır. Böylece eleştiri dersleri için örnek gösterilebilecek bir eleştirinin eleştirisi ortaya konulmuştur. Alev Alatlı bu eleştirisiyle Türkiye'de aydınların genç yazarlar üzerinde ayrıca despotik bir baskı oluşturduğunu somut biçimde ortaya koymuştur. Bu kitap yazarın yazma sürecinin başında yayınlanmış olmasına karşın, bütün yazı hayatı ve aydın tutumu hakkında da gösterge oluşturacak niteliktedir.

Giriş

Alev Alatlı'nın (1944-2024), 1980'li yıllarda başlayıp yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğini kapsayan yazarlık hayatı ile Türk edebiyat ve düşünce dünyasının bu süreçte en çok dikkati çeken adlarından biri olduğu görülüyor. Alatlı'nın çıkışı ve tanınması, Türkiye'nin ekonomik ve siyasal bakımdan dışa açılması veya kültürel anlamda postmodern bir dönemi yaşaması sürecine denk geliyor. Bir bakıma klasik ideolojik bakış açılarının yerinden edildiği, değerler sisteminin sarsıldığı bir süreçte hem dünyayı

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

okuması hem de Türkiye'deki toplumsal kesimlerin tutumlarını eleştirel bir süzgeçten geçirerek eserlerinin konusu edinmesi onu seksenlerin ortasından itibaren okuryazar çevrenin dikkatini üzerinde toplayan bir kalem durumuna getirmiştir. Şüphesiz onun kurgusal türdeki eserlerinin de en önemli özelliklerinden birisi içinde bulunulan çağın ulusal veya küresel sorunlarını ve kavramlarını metinlerin dokusuna yedirmesidir. Türk kültür ve edebiyatında kuantum fiziğinden psikanalize kadar yeni karşılaşılan kimi bilimsel kavramların bile onun metinlerinde yer almakla popülerleştiği, kullanıma girdiği görülür. Böylece Alatlı metinleri her şeyden önce eleştirel ve kavramsal niteliği ile ilgi odağı durumuna gelir ve bu durum son yıllarındaki yazı ve konuşmalarına kadar sürer, yazarın karakteristiği hâlini alır.

Alev Alatlı'nın sözünü ettiğimiz eleştirel tutumunun spesifik bir örneğini henüz yazarlığının başlangıcı sayılabilecek ilk döneminde yazdığı *Aydın Despotizmi* (1986)² adlı kitap oluşturur. Bu kitabın özelliği eleştirinin eleştirisi olması veya yanlış bir eleştirel tutumun eleştirilmesidir. Bu eleştirinin nesnesini ise başta *Aydın Üzerine Tezler 1830-1980* (5 c., 1984-87) gibi dizi kitapları olmak üzere sansasyon doğuran yayınlarıyla dönemin tanınmış yazarlarından Yalçın Küçük ve onun eleştirel metni *Küfür Romanları* (1986) oluşturur. Her iki metnin ortak noktasının Latife Tekin'in *Gece Dersleri* (1986) adlı romanı olmasına karşın Alatlı, esas olarak Küçük'ün eleştiri tarzı üzerinde durmuştur, *Gece Dersleri*'nin doğrudan bir kritiğini yapmaz. Latife Tekin'in metnine Küçük'ün ifadelerini kontrol etme amacıyla yer verir. Dolayısıyla hedefteki metin *Küfür Romanları*, eleştirinin konusu ise bu kitabın yazarı Yalçın Küçük'tür. Muhtemelen kitabın adının *Aydın Despotizmi* olması yazarın dönem içerisindeki yayınlarının ve kişiliğinin işaret edilmesi ile de ilişkisi bulunmaktadır. Nitekim aşağıda ayrıntısını vereceğimiz üzere kitabın "Açıklama" başlıklı ilk kısmındaki ifadeler bu durumu teyit etmektedir. Esasen Alatlı'nın metni özel olarak bu esere yöneltilen eleştirilerden oluşmakla birlikte, eserin yazarı Küçük'ün tutumunu bir örneklem olarak kullanmak ve metin dışındaki genel aydın tutumuna ve sorumluluğuna yönelen soyutlanabilir özellikleri de içinde barındıran bir çalışmadır. Alatlı'nın eleştiri dili sık sık ironik bir nitelik taşır. Eskilerin hurde dediği türden, küçük belki de ihmal edilebilir örneklerden genellenebilir unsurlara kadar değişen, dinamik bir yaklaşım söz konusudur.

2 Alev Alatlı (2018), *Aydın Despotizmi*, İstanbul: Everest Yayınları. Yazıdaki atıflar bu baskıya yapılmıştır.

“Açıklama” başlıklı not, Alatlı'nın kitabı yazışını gerekçelendirdiği kısımdır. Bu notun ilk cümlesindeki “katlandım” sözcüğü, yazarın bu işe bir tür mecburiyetten giriştiğini, isteyerek değil bir zorunluluktan dolayı bu eleştiriyi yaptığını ima eder. Böylece metin boyunca Yalçın Küçük'e yöneltilecek eleştirilerin sertliğine dönük olası yorumların baştan etkisizleştirmek istendiği düşünülebilir. Bu yaklaşım aynı zamanda eskilerin iskat-ı tenkit, gelecek eleştiriyi ön görüp önceden düşürmek dedikleri bir tekniği de hatırlatır. Bu kısımda kitabın yazılışı üç nedene dayandırılır, ilki adını anmadan “‘bilimadamı’ kimliği ile ünlü, etkin ve üretken bir Türk aydını” olarak tarif edilen Küçük'ün Latife Tekin'in kitabına yönelttiği eleştirilerin “yetersiz ya da bağlam dışı aktarmalar yorumlarla”, Tekin'in eserinde “var olanı yok yok olanı var ederek” kendi tezlerini doğrulamak üzere “saptırmak”la, kısacası göz önündeki bir eser için bu kadar tahrifat yapan bir eleştirmenin eski veya yabancı dilde olup da okurun ulaşamadığı eserler için neler yapabileceği konusundaki “ahlaki endişe” biçiminde ifade edilmiştir. Uzun ve tek cümlelik bu ifadeyle, açıkça somut örnek olan isim üzerinden bilim adamı ve ahlaki tutum arasındaki ilişki vurgulanmış ve bu ilişkinin bozulması endişesi ortaya konulmuştur.

Nispeten daha kısa olan ikinci madde de bir cümleden ibarettir: “Türkiye'nin neredeyse ölümcül bir anomali geçirdiğine, bu cinnetin çıldırmasından nasibini alan tüm hareketler tarafından yeniden değerlendirilmesi, çözümlenmesi gereğine inanıyor, olmadığının varsayılmasının, inkârının yeni ve daha da meşum dönemleri getirebileceğinden korkuyorum.” (Alatlı, 2018:6). Bu cümle yazarın eleştirel tutumunu özel bir konudan genele taşıdığını gösterir. Yazar yalnızca bir romanın eleştirisindeki çarpıtmalar ve haksızlıklarla sınırlı görülmemen, içinden geçilen (12 Eylül sonrasının getirdiği “ölümcül anomali”) dönemin sıra dışılığının her kesim tarafından “yeniden değerlendirilmesi” ve “çözümlenmesi” gerektiğine inanç ile bu durumun farkında olunmaması veya reddinin bundan sonrasını da olumsuz etkileyebileceği, daha kötü dönemlerin gelebileceği korkusu içinde olduğunu vurgular. Burada yazarın Küçük'ün metnindeki 12 Eylül üzerinden Tekin'in romanına yöneltilecek eleştirilerin de bir tür çarpıtma veya farkında olmama durumu olduğunu düşündüğü görülüyor.

Alatlı'nın bu metni yazmasının üçüncü nedeni ise âdeta genetik bir Türkiye sorununu ortaya koyar. Baskının yalnızca siyasal iktidar ve/veya bürokratik kurumlarla sınırlı olmadığını belirten Alatlı, aynı zamanda “köşe başlarını” tutan aydınların özellikle gençler üzerinde “sınıfsal” bir baskı oluşturduğu düşüncesindedir. Bu tespitin daha sonraki yıllarda

Şerif Mardin tarafından “mahalle baskısı” olarak kavramlaştırılacak olan toplumsal olgunun bir yönünü ortaya koyduğunu söyleyebiliriz. Buradan hareketle Alatlı, Türk düşünce ve edebiyatında “vesayet” oluşturmaya çalışan her türlü “müstebit”e karşı çıkmak gerektiğine vurgu yapar ve kendi metninin nihai amacını da böylece ortaya koyar. Kısacası eleştirisinin nesnesini oluşturan *Küfür Romanları* kitabıyla Yalçın Küçük hem aktüel bir kişilik olarak hem de soyutlanabilir bir aydın tipi olarak bu metni üzerinden ülkenin o günkü koşullarının yanlış değerlendirilmesini doğuran bir zihniyetin ve yetişen genç yazarlar üzerinde baskı oluşturmak isteyen bir sınıfın temsilcisi çizilmiş olur.

Alev Alatlı, kitabının “Önsöz” bölümünde, Küçük’ün kitabının aynı adlı bölümünü sırayla ve sistemli bir biçimde paragraf paragraf örnek alıntılarla eleştirir. Aynı şekilde ana bölümlerde de Küçük’ün kitabındaki bölümleri esas alır ve hatta ilk üç bölümde bölüm başlıklarını da Küçük’ün kitabındaki başlıkları aynen kullanarak oluşturur. Yalnızca dördüncü bölüm Küçük’te Ahmet Altan’ın *Sudaki İz* romanına ayrılmışken, Alatlı’nın dördüncü bölümü “Utanmazlık Notları Ya da Yalçın Küçük’ün Kaleminden Gece Dersleri” başlığıyla, Küçük’ün metni ile ona kaynaklık etmesi gereken *Gece Dersleri*’ndeki kısımlar arasında kıyaslamalardan oluşur. Bu karşılaştırmalarda ise açıkça Küçük’ün, eleştirdiği ana metni doğrudan doğruya çarpıttığı gösterilir.

Alatlı’nın sık sık polemik üslubunu benimsediği, ağır suçlamalarda bulunduğu bu eleştiri metni yazıldığı dönem, hedef aldığı kişi ve metin dikkate alındığında çeşitli yönlerden örnek gösterilecek özellikler taşır. Bu özellikleri, hemen bütün iddialarını eleştiriye konu olan metinden alarak somut bir biçimde delillendirmek, eleştiriye spekülâtif ve öznel olmak tehlikesinden uzak tutuyor. Buna karşılık yazarın düşüncesini net bir şekilde verecek keskin ifadelerle metin ayrıca duygu tonu kazanan bir üslup özelliği de taşıyor. Yazım yanlışlarından başlayarak anlatım bozukluklarına, zihin karışıklığından doğan mantık hatalarına ve nihayet bilinçli çarpıtmalara aynı derecede ciddiyetle yaklaşmak ve bütün bunları belgeleyerek ve mantıki çıkarımlarla okur karşısında tartışmak eleştirinin nesnesini teşkil eden metni savunulamayacak bir biçimde yıpratıyor. Bu noktada Alatlı’nın metninde birçok kez “bilimadamı” ifadesini kullanarak eleştirmeni suçlaması vurguyu kitabın başlığındaki “aydın despotizmi” kavramına kaydırır. Bu da metnin işlevini aynı zamanda bir zihniyet veya sınıf tavrının temsili olan aydın problemini tartışmaya konu edinecek biçimde genişletir: “Bir bilimadamı ile bu seviyede tartışmak zorunda bırakan seviyesizliğe lanet

olsun! Ne ki, bilimsellik kisvesi altında savunulan batıla karşı çıkmak zorundayız.” (Alatlı, 2018:4).

Nitekim Alatlı'nın yazdığı, yayınladığı metinlerin genelinde belgeleyici, mantık yürütmelerle ikna edici bir tutum açıkça görülür. Bu tutum konulara ayrıntıyı ve bütünü bir arada görme, aynı anda farklı olguları kıyaslama konusu yapma, güncel olanla tarihsel olanı, yerel olanla evrensel olanı ilişkilendirme, doğrudan ve dolaylı bağlantılarla kavramların alanlarını genişletme gibi özellikler taşır. Bu geniş bir perspektifle derinlemesine odaklanma arasındaki dinamizmi de sık sık karşımıza çıkarır.

Kaynaklar

Alatlı, Alev (2018). *Aydın Despotizmi*. İstanbul: Everest Yayınları.

MÜTEFEKKİR ROMANCI ALEV ALATLI VE ENTELEKTÜEL GÖRÜŞÜ

Nilüfer AKA ERDEM*

Özet

İnsanın kendini, Tanrı'yı, evreni, çevresini, diğer insanları, varlıkları tanımlaması, anlamlandırması insanlık tarihinin temel düşünce problemlerinden olmuştur. Kendi türü üzerine düşünenin yine kendisi olması sebebiyle insanın tanımlamaları kendi bakış açısının etkisiyledir. Dolayısıyla insanın dünya üzerindeki konumuna dair görüşler kişiye, topluma, döneme, inanç biçimine göre farklılık gösterebilmektedir. Doğu ve Batı düşününde farklı içeriklendirilen, tanımlanan entelektüel oluş pozisyonu da böylesi bir yönelimi, önyargıyı aynı zamanda barındırmaktadır. Bilgi, bilinç, kültür, özgür-yaratıcı-yenilikçi düşünce kavramlarıyla birlikte ele alınması gereken entelektüellik, kâinattaki oluşuma bütüncül bakabilme kabiliyetini gerektirmektedir. Entelektüel, aydın, münevver olarak farklı adlandırmalarla karşılanan bilgili oluş, eyleyiş konum itibarıyla yol gösterici, inşa edici, yönlendiricidir. Kavramın içeriği, sınırları bu anlamda evrensel ve yerel niteliği itibarıyla kuşatılamayacak bir geniş yelpazeyi imlemektedir. Dolayısıyla bu kavrama ilişkin yapılan her tanım eksik kalacaktır. Entelektüellerin tarih boyunca fikrî arka planının ve toplum içerisindeki konumunun tartışılması insanın tarihteki yeriyle karşılıklı ilerler. Sözcüğün çağrışımlarının, literatürdeki ve toplumsal, kamusal alandaki işlevine dair yapılan çalışmalarda “kavramsal, metodolojik, kategori sorunlar” (Özcan, 2006:37) yer almaktadır. Çalışmanın boyutunu açacağı düşüncesiyle bu yazının giriş kısmında genel çerçevede kavramın düşünürler tarafından nasıl değerlendirildiğine dair bir kritik yapılacaktır. Entelektüel kavramının değerlendirilişinden yola çıkarak makalede Alev Alatlının entelektüel görüşü ve mütefekkir olarak konumu analiz edilmeye çalışılacaktır.

Giriş

Entelektüel kavramı Batı çikışlıdır ve diğer toplumları da kelimenin kullanımını anlamında etkilemiştir. 19. yüzyılda Dreyfus Olayı ile ilk ortaya çıkan kavramın tasnif edilmesi birçok problemi beraberinde getirmektedir.

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Modernlik, basın, kamu alanı, akılcı görüşle birlikte düşünülmesi gereken entelektüellik “sadece modern toplumlarda var olan bir kategoridir” (Özcan, 2006:35). Entelektüelliğin modernliğe özgü olduğu fikri her dönem ve toplumda entelektüellik yapan kişilerin görüşleri dolayısıyla tartışmalı olsa da genel kabul modern dönemde kullanılan bir sözcük olmasıdır. Kelimelerin statüleri, içeriği belirleyici yönü “entelektüel” kelimesinde de nitekim belirgindir. Entelektüelliğin modern toplumlara özgü olması, bilgili oluşun çok yönlülüğü sebebiyle sınırlarının belirlenmesi noktasında zorlukları beraberinde getirir. Her ne kadar günümüzde münevver, aydın, mütefekkir, entelektüel birbirinin yerine kullanılsa da entelektüel sözcüğünün çağrışımlarının modern döneme özgü hususlar olması sebebiyle bir ayrım yapmayı gerektirmektedir.

Batı'nın geçirdiği siyasi, sosyal, toplumsal dönüşümlerin etkisiyle bir emekçi, meslek erbabı, bir alanın uzmanı olarak görülen “Entelektüel, yani, kafa emekçisi... Antik Yunan'da kölecî üretim tarzının bir zorunlu belirlenimi olarak ortaya çıkar” (Yavuz, 1987:119). Batılı seküler anlayışın neticesinde entelektüel, akılcı ve dünyevi meselelerin takipçisi olarak dikkat çeker. Böylece entelektüel oluş, modern dönemdeki dünyevi bakış açısının özneyi dönüştürmesinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Batı'da kilise ve Tanrı otoritesinden kaynaklı yer edinen din adamının yerini bağımsız, özerk entelektüel almıştır. Bauman'a göre “Yirminci yüzyılın ilk yıllarında “entelektüeller” sözcüğün türetilişi, Aydınlanma çağı boyunca bilginin üretilip yayılmasıyla bağlantılandırılmış olan o toplumsal merkeziliği ve o küresel kaygıları yeniden yakalamaya ve bir kez daha vurgulamaya yönelik bir girişimdi” (Bauman, 2014:7). Bauman'ın entelektüelin misyonuna yönelik açıklamaları bu ismin modern dönemdeki üretici olan öznenin bilgi-otorite-akıl odağındaki tavrına denk gelmektedir. Modern dönemde üretici bir meslek erbabı, uzmanı olarak konumlanan entelektüelin sorumlu olduğu işi yapmasının yanında evrensel meselelere de duyarlı olması gerektiğini Bauman şöyle ifade eder: “Entelektüel olma'nın anlamı, kişinin kendi mesleği ya da sanat türü ile ilgili kısmi uğraşının üzerine çıkması ve içinde yaşadığı zamanın -hakikat, yargı, beğeni gibi- küresel konularıyla ilgilenmesi demektir” (Bauman, 2014:8). Bu durumda entelektüel hem mesleği gereği üretici olmalı hem de evrensel düşüncenin üreticisi olmalıdır.

Bauman'ın meslek sahibi kişileri işaret eden bu görüşü, geleneksel düşüncede “aydın, münevver, mütefekkir” sözüyle ifade edilen tepe noktada olan düşünce adamıyla arasındaki farklar noktasında birçok problemi de

beraberinde getirmektedir. Her meslek sahibi, bilgili kişi, uzman entelektüel olursa ideal olan düşünürün vasıflarının tespiti zorlaşmaktadır. Toplumsal alandaki işlevi ve konumu sorunlu hâle gelmektedir. Çağan, bu hususu iki kelimenin tarihsel süreçte kazandığı anlamları dikkate alarak şöyle ifade eder: “aydın, bir ferдин bir düşüncesine verilen bir sıfatken, entelektüel bir ferдин çalışmasına verilen bir sıfatı” karşıladığı ve aydınının “metafizik çağrışımları” barındırmasına karşılık entelektüelin seküler anlamda içeriklendirildiği söylenebilir (Çağan, 2005:11). Bu anlamda modernitenin, modernliğin özne merkezli görüşünün realitede çelişkili durumu entelektüel özne için de geçerlidir. “Entelektüeller toplumun zirvesidir ya da merkezidir” (Özcan, 2006:37) görüşü çerçevesinde düşünüldüğünde çelişkinin kaçınılmaz olduğu dikkat çekmektedir. Entelektüelin tepe noktada bilgiyi elinde tutması, merkezî konumda olması ve temsil ettiği değerler bağlamında zirve şahsiyet olması görüşü, geleneksel ve modern düşünce bağlamında bağlarından koparılan özne gibi bağlarından koparılan düşünürü imlemektedir. Bu noktada entelektüel sözcüğü neleri kuşatabilmekte veya dışarıda bırakmaktadır. Sözcüklerden ziyade konum bağlamında düşünüldüğünde Bauman’ın entelektüelin yaşamsal alandaki etkinliğine dikkat çekmek yerinde olacaktır. Bauman bu bağlamda; “‘Entelektüeller’ ile ‘entelektüel olmayanlar’ı ayıran çizgi hep, belirli bir faaliyet tarzına katılma yönünde verilen kararlarla çizilir” (Bauman, 2014:8) ifadesi ile entelektüelin bulunduğu etkinliğin yönünün belirleyici olduğunu vurgular.

Sartre Bauman’dan kısa süre önce yayımladığı *Aydınlar Üzerine* adlı eserinde Bauman ile benzer görüşleri paylaşır. Aydının uzmanlık alanı dışında farklı konularda görüş belirtip yönlendirici olduğunu belirtir: “Aydın, kendisini ilgilendirmeyen şeylere burnunu sokan, küresel insan ve toplum kavramı adına kabullenilmiş gerçeklerin ve bundan kaynaklanan davranışların tümünü sorgulama iddiasında olan biridir” (Sartre, 2014:17). Böylece aydın, uzmanı olduğu alanın dışına çıkarak küresel insan ve toplum adına düşünebilmelidir. Modernliğin getirdiği üretici olma işlevi, entelektüelin durumunda da maalesef araçsal aklı kullanması ve pazar odaklı olmasını kaçınılmaz hâle getirmiştir. Batı’da entelektüel burjuvazinin gelişimi neticesinde oluşan üretici entelektüel, Sartre’ın sözünü ettiği pratik bilgi uzmanlarına karşılık gelmektedir (Sartre, 2014:28). Bu bağlamda Sartre’ın ve Bauman’ın sözünü ettiği aydın modern dönemdeki üretici, meslek sahibi entelektüelden farklıdır.

Ali Şeriatî entelektüel modern dönem sonrası beliren anlama göre açıklar: “Entelektüel, beyin ve zihin işi yapan kimsedir. Özellikleri; bilimperest, kavmi ve sosyal geleneklere karşı, geçmişle savaş halinde, gelenekçi, yenilikçi, dine muhalif, hedefleri laisizasyondur” (Şeriatî, 2012:13). Bu açıklamalar modernlikle ortaya atılan kavramlara işaret etmektedir. Şeriatî modernleşmenin etkisiyle ideal olan, toplumun tepe noktasında bulunan ‘münferit yıldız’ların çöküşe geçtiğini ve entelektüellerin baskınlıkları neticesinde “hayatın faktörü değil seyircisi” (Şeriatî, 2012:14-15) olduklarını ifade eder. Münferit yıldızlar modern dönemde oluşan entelektüellerin çoğunlukta olması sebebiyle ışıklarını ortaya çıkaramasalar da zor zamanlarda yani gecede parlayacaklarını düşünür. Münferit yıldızlar entelektüellerden üstündür ve sorumluluk, sorunları dert etme noktasında farkındalıkları yüksektir: “Günümüzde koninin tepesinde meydana gelen yıldızlar, özelliği duygu, Aydınlanma ve özellikle dini irfanî görüşe aykırı hareket etmek olan tahsilli ve eğitilmişlerin üstündedirler” (Şeriatî, 2012:16). Bu bağlamda Şeriatî’nin tanımlaması modern dönemin seküler bilgili oluşun karşısına irfanî, hissî, vicdanî, dinî yönüyle münferit yıldızları koyar. Bu kavramların Şeriatî’nin aydın tarifini destekler şekilde metafizik çağrışımları vardır. Entelektüelin laik olup olmadığı konusu uzun bir tartışmayı gerektirmektedir. Nitekim geleneksel anlamda aydının konumu ile modern dönemdeki entelektüelin misyonu “laik” oluş-olmayış noktasından değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Entelektüelin dinî görüşlere mesafeli oluşu onun özgür oluşunun göstergesi olarak kabul edilmiştir. Dünyevi, uhrevi her otoriteden bağımsız modern dönemde oluşturulmak istenen entelektüel, bağlarından kopmuş, Tanrı’dan bağımsız özerk insanı imlemektedir.

Şeriatî, entelektüel ile aydın arasında içerik ve konum olarak bir ayrım olduğunu düşünmektedir. Entelektüel, toplumsal meselelere duyarsız, sadece bilgi, düşünce üretmekle kendini sorumlu görürken; aydınlar toplumdaki sorunları dikkate alarak çözüm üretir, bireylere farkındalık kazandırmaya çalışan, böylece onları harekete geçirenlerdir (Çağan, 2005:1). Bu bağlamda Şeriatî iki kelime arasındaki ayrımı topluma dönük kritik etmektedir. Cemil Meriç’in ise iki kelime arasında bir ayrım gözetmediği dikkat çekerken benzer anlamda tanım ve yorum yapar: “Entelektüel yükselen bir sınıfın şuurudur, yani devrimcidir. Ayrımcı vasfı: “Tenkit”tir (Meriç, 2012:24) der ve entelektüelin özelliklerini şöyle sıralar: “1-Entelektüel, zamanın irfanına sahip olacaktır. Ülkesinin dilini, edebiyatını, tarihini bilecek, dünyadaki belli başlı düşünce akımlarına yabancı olmayacaktır. 2-Peşin hükümlere iltifat etmeyecek, olayları kendi kafasıyla inceleyip değerlendirecektir.

Entelektüel ‘hakikat uğruna her savaşı göze alan bağımsız bir mücahit’ tir (Meriç, 2012:24). Meriç, entelektüelin özellikleri konusunda Şeriatî ile benzer görüşler sunmaktadır. Entelektüel kendi toplumunda tepede bir noktada meseleleri ele alabilecek donanımda olmalıdır. Şeriatî’nin “müferit yıldızlar”ı Meriç’te devrimci olarak nitelendirilir. Bu anlamda entelektüelin, aydınının misyonu çok daha çetindir. Hakiki olanın sözcüsü konumunda olması onun iktidarla ilişkisini de her zaman problemlî hâle getirmiştir. Bu iktidar siyasi iktidar değil, hayatın bütün alanlarına yayılmış hegemonik ilişkiler ağıdır. Nitekim Said “entelektüelin kurumlarla (akademi, kilise, mesleki örgüt) gibi dünyevi iktidarla ilişkisi” (Said, 1995:14) olduğunu belirtir. Entelektüel bütün hegemonyanın baskısına karşı kendi özgürlüğünü koruyabilmelidir. Her entelektüelin kendi doğduğu, bulunduğu iklimin, çağın, dönemin ruhunu taşıyor olması sebebiyle bir şekilde hâkim iktidar mekanizmalarıyla ilişki içerisinde olmuştur. Entelektüel bu şekilde bulunduğu şartlarda ya iktidar yanında ya da karşısında bir tavır içerisine girebilmiştir. Said her dönem entelektüelin siyasi olanla -bu devlet yönetimindeki siyasi güç anlamında değildir her zaman- ilişkili olduğunu şöyle ifade eder: “Entelektüeller zamanlarına ait insanlardır; enformasyon ya da medya sanayiinin cisimleştirdiği kitlesel temsil siyasetine herkes gibi onlar da tabidirler” (Said, 1995:35). Bu tabi oluşa rağmen entelektüeller hakikati ortaya çıkarmak amacıyla bu “statükocu” tavırla mücadele edebilmelidirler. “Entelektüel” adlı eserinde entelektüeli “sürgün/yabancı/marjinal” olarak tanımlayan Said, egemen güçlerle mücadele ederken çaresiz ve hegemonik söylemin dışındaki tavrı şöyle ifade eder: “Entelektüelin yabancılığını vurgularken, bir şeyleri değiştirme imkanlarına set çeken olağanüstü güçlü toplumsal otoritelerin -medya, hükümetler- büyük şirketler vs.- oluşturduğu ağ karşısında kişinin kendisini genellikle ne denli güçsüz hissettiğini belirtmek istiyordum” (Said, 1995:15). Entelektüel çağının gerektirdiği misyonu yüklenirken kaçınılmaz olarak hâkim söyleme tabi olur fakat mücadele konusunda çoğunlukla kendini eksik, yalnız hisseder. Bu sebepten kendi görüşlerini, ideal olanı oluşturacak düzeni kuramadığı için sürgün ve yabancıdır.

Münevver, mütefekkir, entelektüel, düşünür, aydın kavramlarına yönelik yapılan değerlendirmelerin ve tanımların bir kısmının kritiği ile elde edilen sonuç, kuşatılmaz, net olarak tanımlanamaz bir durumla karşı karşıya olduğumuzdur. Düşünce insanının tarihsel süreçteki serüveni insanın serüveni kadar çetrefilli ve çok yönlüdür. Hakikatin mi çağın gerçeğinin takipçisi olacağı noktasında, olgusal ve metafiziksel çağrışımları bulunması dolayısıyla bir mutabakata da varılıp varılmayacağı kuşkuludur. Böylelikle bu çalışmada buraya kadar dile getirilen görüşlerden yola çıkarak Alev

Alatlı'nın entelektüel görüşü, romanları ve yazılarında dile getirdikleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Nihai olarak Alatlı'nın bir mütefekkir, entelektüel, münevver olarak izlediği yol analiz edilmiştir.

Alev Alatlı'nın Entelektüel Görüşü

İnsana dair birçok meseleyi dert edinen Alatlı, mütefekkir kimliğinin etkisiyle dünya üzerindeki toplumlarda etkin konumda olan entelektüeller, aydınlar üzerine özellikle dikkat çekmiştir. Romanları, kendisiyle yapılan söyleşiler ve yazılarında bu hususu derinlemesine analiz eden Alatlı, bilgili oluşu karşılayan entelektüel, münevver, aydın gibi kelimelerden ziyade böyle tanımlanan kişilikleri toplumdaki konumları bağlamında değerlendirir. Bu sebepten yazarın görüşü ifade edilirken kelimeler arasında anlam farkları dikkate alınmadan değerlendirme yapılacaktır. Pratikte günümüzün anlam dünyası dikkate alındığında aralarında kullanımda bir fark gözetilmediği düşünülmektedir.

Alatlı, aydının hâkim olan düzenin sistemin, öznesi ve nesnesi olması gerektiğini ifade eder (Can, 1994:106). Düzenin aktif aktörü ve düzenin devam ettiricisi olarak yer alan entelektüel sürekli dinamik bir oluşum içerisinde. “İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenini anlamaya, içselleştirmeye yönelene ben ‘entelektüel’ diyorum” (Zencirkıran, 2004:8) olarak tanımlayan Alatlı, entelektüelin insanlık tarihinin temel aktörü olarak yerini sağlamlaştırır. Düşünce tarihi insanın dünya hayatındaki her hâlini bütüncül inceleme çabasıdır ve entelektüel bu anlamda bu sürecin aktif yönlendiricisidir ve devam ettiricisidir. Hem insan olarak kâinattaki düzende eylemler hem de eyleyenleri geniş yelpazede değerlendirmeye tabi tutar. Alatlı'nın hedefledikleri aydın tanımıyla da örtüşmektedir. Alatlı, “Aydın, insanoğlunun dil, dil, renk, ırk, ulus, cinsiyet vs. kısıtlanmaksızın dünya yüzündeki serüvenini içselleştirmeye, meselelerin neden-sonuç ilişkilerini saptamaya adanmış insandır. Amaçsız aydın olmadığı gibi, evrensel bir ahlaki kavanaya (niyet, yönelme) dayanamayan da aydın olamaz. Ancak parçası olduğu iklimin ‘bahane bulucusu’, ‘öz-uzmanı’ olur.” der (Alatlı, 2013:71). Böylece aydın, insani olanın peşinde evrensel değerleri takip edebilmeli ve bunu yaparken hiçbir farklılığa dayanmamalıdır. İnsanın bilgili, bilinçli, şuurlu olma özelliği dolayısıyla entelektüel düşünce biçimini her an dinamik tutarak ideolojiler, doktrinler üstü bir yerde oluşturabilmelidir. Ancak o zaman “öz-uzman” değil, Şeriatî ve Meriç'in ifadelerinde kendini bulan, tepe noktadaki aktif, yönlendirici bilge kişi olacaktır.

Alatlı, Gramsci'nin kavramsallaştırmasını kullanarak statik, hegemonya bağımlı, ideolojik yönelimli aydınları eleştirmektedir. “Ben iktidar arayan

aydınlardan değilim, iktidar beni korkutur” (Sorgun, 2007:174) ifadeleriyle hegemonik yönelimin aydını amacından, ideal olandan uzaklaştıracağını düşünür. Alatlî'ya göre toplumdaki entelektüelin duruşu bütün sorunların üstesinden gelinmesini sağlar: “Sıkı bir entelijansiyanın önünde silahlı kuvvetler bile duramaz çünkü hasım olmadığını görür. Çifte standardı olmayan, riyakâr olmayan entelijansiya birçok sorunun önünü açar” (Karaalioğlu, 2002:113). Bu bağlamda entelektüel bir medeniyetin olmazsa olmazıdır. Toplumun sorunlarını çözen, insana fikrî, psikolojik, fiziki anlamda refah ortamı sağlayan entelektüelin tavrıdır. Alatlî'ya göre “Bir medeniyeti kuran ve yeşerten, o medeniyetin entelijansiya’dır: Politikacıları değil, bürokrasisi değil, köylüleri değil” (Atikoğlu, 1992:150). Entelektüelin insanlık tarihi için önemli misyonunun ve sorumluluğunun olması Alatlî'nin özellikle dikkat çektiği hususlardandır. Bu anlamda Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ve günümüze kadar olan süreçte iktidar-entelektüel ilişkisinin devamlılığına vurgu yapar. Nitekim *Viva La Muerte* romanında bu durumu Rodoplu şöyle aktarır. “Bak, her toplumsal sınıf, kendi gelişmesine en elverişli koşulları yaratmakla görevlendirdiği kendi ‘öz-uzman aydınlarını’ yaratır. Ben diyorum ki, senin ‘bağımsız ve özerk’ bellediğin bu iç-çevre, İttihat Terakki'den bu yana, egemen sınıfların toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanda yarattıkları aydın katmanlarından birisidir!” (Alatlî, 2013:57). Alatlî ülkemizde aydının egemen sınıfların etkisiyle yaratıldığını belirtir. Bu bir eleştiri olmasının yanında durum tespitidir. Çünkü yazarın ifade ettiği gibi her toplum kendi aydınını oluşturacaktır.

Yazın alanında hicretini gerçekleştiren Alatlî, bu vesileyle hem kendini hem toplumsal alanı inşa etmek ister. Edebiyata özellikle önem veren yazar, birçok hususu romanları vasıtasıyla ele alması yanında roman karakterleri bağlamında da entelektüel görüşünü ortaya koymaktadır. Roman türünü seçme sebebinin gelecek yıllarda geçmişte ne olduğunu merak edenlerin açıp okumaları için kayıt düşmek niyeti olduğunu belirten yazar, tarihî olayların insanların duygusal durumlarında nasıl bir değişikliğe sebep olduğunu aktarmak ister. Edebî metinlerin kültürel hafıza ve tecrübe aktarımındaki rolü, elbette toplumu kuran, yönlendiren entelektüel görünüşleri merkezinde de ele alınmalıdır. Alatlî'nin romanlarında dikkat çeken aydınlara, entelektüellere yönelik eleştiri tavrında olduğudur. Türkiye'de aydınlar ihanetinin olduğunu düşünen yazar, yabancı dil bilmeyen, ülkenin geçmişi, geleceği hakkında fikir sahibi olmayanların aydın olarak nitelendirilmelerini eleştirir (A. Sevim, 2002:42). Bu kişilerin araçları ellerinde bulundurdukları için medyatik, popüler olduklarını belirtir. Bu bağlamda Alatlî her dönemin etkin araçlarının aydının konumunu da belirlediğini imler. Aydın

iktidar odaklı olması, egemen gücün isteklerine uygun pozisyon almaları misyonlarına ve amaçlarına ihanetle eşdeğerdir. Romanlarında Türk, Batı, Rus toplumu özelinde entelektüel örnekleriyle evrensel aydın görüşünü ortaya koymuş olur. Yazarın romanlarında dikkat çeken karakterler iç dünyalarında, fikir olarak evrensel değerleri temsil etmek istemelerine rağmen bir şekilde içinde buldukları toplumun değerler mekanizması etkisiyle kendilerini konumlandırdıklarıdır.

Alatlı söyleşileri dışında romanlarında da entelektüelin tavrını, konumunu kritik eder ve değerlendirir. *Orda Kimse Var mı?* serisinin başkarakteri Günay Rodoplu yazarın görüşlerinin sözcüsü olması ve evrensel bakış açısını aktaran olması bakımından en önemli kişidir. Rodoplu, Türkiye'nin geçirdiği siyasi dönüşümleri, etkili olan baskın ideolojik fikirleri temsil eden karakterlerle ilişki hâlinindedir. Böylesi öznelerle irtibat hâlinde olması dolayısıyla maalesef bir duruş sergileyemez, her durumda kendini yabancı ve sürgün gibi hisseder. Bu sebepten Rodoplu Said'in ifade ettiği sürgün entelektüel örneğidir. Said'in iktidarın gücü ve baskısı karşısında mücadele etmeye çalışan fakat her durumda amatör olan entelektüel örneğinin temsilcisi olarak düzenin devam ettiricisi olmaz. Alatlı Rodoplu'nun şahsında Türkiye'de oluşan siyasi ve toplumsal değişikliklerin entelektüelin durumunu etkilediğini aktarır. Rodoplu, Şafak Özden, Şiran Ören, Selahattin Ak, Memet Sedes, Dr. Elizabeth Sernea karakterleriyle ilişkisi çerçevesinde Türkçülük, darbe dönemleri, Kürtçülük ve sosyalist hareketler, oryantalizm düşüncesini irdeler. Rodoplu sözü edilen görüşlere bağlı değildir, hiçbir ideolojiyi temsil etmez. Siyasi ideolojilerin insani olanı ortadan kaldırması sebebiyle toplumda var olan değerleri yaşatmaya çalışır, yakınında olanlara rağmen insana ait olan güzellikleri önemser. Rodoplu "Kelam, bütünüyle namustur!" düşüncesiyle entelektüelin ahlaki yönünün olması gerektiğini, çıkarıcı olmaması gerektiğini savunur. Bu anlamda Rodoplu, Alatlı'nın entelektüel görüşünü temsil eden, dil-gönül birliğine önem veren, sevgiyle yol almaya çalışandır. Fedakârlığına, iyi niyetine rağmen kendi sesini duyuramayan Rodoplu, roman boyunca sadece Mehmet Sedes'e kendini duyurur, o da belirsiz bir karakterdir. Said sürgün entelektüelin durumunu aktardığı şu satırlar, Rodoplu'yu da anlatmaktadır: "Entelektüel her zaman yalnızlık ve saf durma arasında bir yerde durur", "zayıf olanların ve temsil edilmeyenlerin safına ait olduğundan eminim" (Said, 1995:35). Rodoplu romanda alakadar olduğu karakterlerin safında yer almadığı için yalnızdır. Çevresinde olan biten ve yaşadıkları dolayısıyla kendini ve etrafını inşa etme hususunda pasif bir tavır sergilemiştir. Romanda "Havarilerini yaratamayan İsa'nın yeri tımarhanedir, tarih değil!" (Alatlı, 2013:9) sözleriyle

Rodoplu kendini gerekeni yapmadığı için eksik görmektedir. Roman serisinde Türkiye’de etkili olan her ideolojiye yakınlaşan Rodoplu, iyi, doğru, ideal olana etrafındakileri yaklaştıramadığı için kimlik bunalımı, değer kaybı yaşamaktadır. Sorunsuzluk, kayıtsızlık, değerlerin içinin boşalmasıyla oluşan tutunamama, özentî, riyakârlık onun entelektüel dünyasının işleyişine ket vurmaktadır. Alatlı, Rodoplu ile *Gogol’un İzinde* yer alan Aleksî ve Güloya karakterlerini sürgün entelektüel olarak kurgular. Toplumsal tahribattan rahatsız olan karakterler siyasi, toplumsal ve sosyal alandaki hegemonik ilişkiler ağı dolayısıyla yalnızlığa, yabancılaşmaya sürüklenirler. İnsani değerler noktasında farkındalığa varmış entelektüel özne örnekleridir.

Alatlı romanlarında iktidarın yanında olan, herhangi bir ideolojiye göre konumlanan, fikrî çilesini bu yönde kullanan entelektüelleri İtalyan düşünür A. Gramsci’den alıntılıdığı “organik/öz-uzman aydın” kavramsallaştırmasını kullanarak ele alır. Hem Türkiye’deki entelektüeli eleştirir hem de romanlarındaki karakterleri bu şekilde kurgular. Organik entelektüel kendini oluşturan sınıfın oluşum süreci ile kendini işlevsel hâle getirir. Böylece kendini oluşturan grup ile organik bağ içerisindedir. Yani kendini oluşturan milliyetçilikse, devrimcilikse o grup ile organik bağ içerisindedir ve kendini orada konumlar. Aralarında kısmi farklılıklar olmasına rağmen genel çerçevede anlamsal yakınlıklar olduğu dikkat çeken Nilüfer Göle’nin “pozisyon aydınlar”, M. Foucault’nun “spesifik entelektüel” tanımları da bu yöndedir. Belirli konumdan, pozisyondan tanımlanabilecek aydındır. Foucault, spesifik entelektüelin evrensel entelektüelden farklı olarak yerel bilgisini, mensubu olduğu mesleğin gerektirdiği bilgiye sahip olan entelektüel için kullanmıştır. Evrensel bilgiye sahip olan yetkin, sözcü entelektüelin yerini sınırlı alanda bilgisiyle konumlanmış entelektüel almıştır, spesifik entelektüel modernleşmenin getirdiği bilimsel kategorileştirmenin sonucudur (Arslan, 1999:85).

Hâkim olan iktidar odaklı hareket eden bu entelektüelleri Alatlı romanlarında Selahattin, Şafak, Şiran temsil etmektedir. Yazar Türkiye’de İttihat Terakki’den itibaren böyle bir oluşumun olduğunu belirtir. Rodoplu romanda Mehmet Sedes’e “her toplumsal sınıf, kendi gelişmesine en elverişli koşulları yaratmakla görevlendirdiği kendi ‘öz-uzman aydınlarını’ yaratır. Ben diyorum ki, senin ‘bağımsız ve özerk’ bellediğin bu iç-çevre, İttihat Terakki’den bu yana, egemen sınıfların toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel alanda yarattıkları aydın katmanlarından birisidir! Kapitalistin kendisiyle birlikte sanayi teknisyenini, ekonomi-politik profesörünü, efendim, hukukçusunu yarattığı gibi, İttihat Terakki ile hızlanan ‘Türkleri uygarlaştırma misyonu’ da kendi organik aydınlarını yarattı!” (Alatlı, 2013:57)

der. Böylece Türkiye’de şekillenen entelektüel camia angaje bir camiadır. Rodoplu, romanda Türkiye’deki aydınları organik olarak nitelendirir. Organik aydınlar ahlaki noktada ideal olanı değil, göreceli ahlaki dayatırlar. Doğru, yanlış gibi kavramları egemen sınıfın çıkarına göre tanımlarlar. Alatlı romanda böylesi aydınları konumlarını korumak adına hakikati sakladıkları için statükocu olarak nitelendirir.

Alatlı’nın entelektüel görüşünü açıkladığı, ele aldığı bir diğer roman serisi *Gogol’un İzinde*’dir. Bu seride Alatlı, Çarlık Rusya’sından günümüz Rusya’sına kadar olan tarihî süreci modernleşme hareketleri, Bolşevik Devrimi, Gorbacov Dönemi sonucunda olan ekonomik problemler, yolsuzluklar, aydın sorunu, tarih, edebiyat, Rusların yaşam biçimi ve hayata bakış açısı, kısacası Rus toplumun bütününe ilgilendiren birçok konuya değinmiştir. Bu tarihî dönüşümler neticesinde değişen entelektüel görünümünü yazar özel olarak değerlendirmiştir. Rus entelijansiyasından toplum mühendisliğine dönüşen entelektüelin tarihî, siyasi, sosyal, ruhsal, psikolojik macerasını seri boyunca kurgular. Yazar Rus entelijansiyasının “dünya nöbeti” tuttuğunu ve birçok noktada özverili bir şekilde sorunları dert edindiğini hatta dünya üzerinde başka böyle entelijansiya olmadığını belirtir. Onların ilmi ve manevi birikimlerine rağmen dünya üzerinde modernlik sonrası oluşan entelektüel krizi engelleyemediklerini düşünür. Rus entelijansiyası Aydınlanma sonrası iktidarın eylemlerini yönlendirici veya isteklerinin uygulayıcısı olarak yer almışlardır. Çarlık Dönemi’nde sadece entelektüel düşünüş için çaba sarf eden entelijansiya modernleşme sonrası kabul-ret düalitesinde bir kriz dönemi yaşamıştır. Pravda’nın yani hakikatin peşinde koşan farkındalığı yüksek entelektüel yerine toplumu dizayn etmek isteyen mühendisler ortaya çıkmıştır. Rus entelijansiyasının dünyayı algılayış biçimi Tanrısal, dinî referanslar ile inşa edilirken; toplum mühendisliğinde pozitif bakış açısının etkisiyle hiyerarşik maddi refleksif varoluş yer almaktadır. Böylece doğal seçim denilen durumun etkisiyle güçlünün zayıfı yönettiği bir düzenin varlığı onaylanmaktadır. Pravda’nın takipçisi entelektüelden toplum mühendisi entelektüelliğe geçişi Alatlı, “iki cami arasında bınamaz kalmış insanlar”ın durumuna benzetir. Akılcı dünya görüşünü uygulamaya çalışan bu toplum mühendisleri, Şeriatî’nin sözünü ettiği bilimperest entelektüelleridir. Böylece Sovyet Rusya’daki egemen ideolojinin teorisyenlerinin, iktidarın bilgisi, söylemi dışında pravdayı temsil etme nitelikleri yok olmuştur.

Alatlı’nın romanlarında eleştirdiği konulardan biri de oryantalizmdir ve oryantalist entelektüellerdir. Oryantalist söylemin Doğu-Batı arasındaki

özne iktidar ilişkilerini ortaya koyması, oryantalistin başlı başına Doğu'yu tanımlaması ile bir iktidar konumunda oluşu bilgi-iktidar-söylem bağlamında ele alınmıştır. Edward Said'in 1978 yılında yayımlanan *Şarkiyatçılık* adlı kitabı sonrası ortaya çıkan bu kavram, Batı'nın Doğu'yu sömürme, tanımlama politikalarının sonucudur. Oryantalist düşüncenin hegemonik söylemi, Avrupa'daki Doğu imgesinin iktidar ilişkileri çerçevesinde yorumlanmasıyla oluşmuştur. "Öteki" olarak addedilen Doğu toplumları için Karl Marx'ın "Onlar kendilerini temsil edemezler, temsil edilmeleri gerekir" (Said, 2012:9) görüşüyle birlikte düşünülmesi gereken eksik, arızalı bir bakış açısıdır. Bu söylem kurumlar, akademik çalışmalar, kavramsallaştırmalar, medya destekli manipülasyonlar ve çeşitli sömürge politikaları ile inşa edilmiştir. Said'in Doğu-Batı arasındaki egemenlik ilişkisi olarak ortaya koyduğu oryantalist söylemi Alatl *Viva La Muerte* romanında temsil eden Dr. Elizabeth Sernea, Orta Doğu Araştırma Merkezi'ne bağımlı oluşuyla oryantalist entelektüeldir. Amerika çıkarlarının korunması için Orta Doğu, Müslümanlık, İran gibi konularda araştırma yapılması amacıyla Iowa Üniversitesinden Türkiye'ye gelen Prof. Dr. Sernea bu anlamda gençleri etkilemektedir. *Orda Kimse Var mı?* serisinin ikinci kitabı *Nuke Türkiye*'de ise oryantalist ve oryantalist bakış açısı Diana ve David Pavloviç çiftinin şahsında aktarılır. *Nuke Türkiye*'de Diana ve David Pavloviç çifti yine bu amaçla Türkiye'ye gelirler. Oryantalist düşüncenin bilgi-güç-söylem ilişkilerini bu karakterler romanda temsil etmektedirler. David'in "Ben buraya onları değiştirmeye gelmedim, tanımlamaya geldim" sözleri Marx'ın görüşleriyle aynıdır. David yaptığı çalışmalarla Türk toplumunu "dinci muhafazakârlar", "gelenekçi muhafazakârlar" ve "liberaller" olarak sınıflandırır. Rodoplu romanda bu durumu eleştirir nitelikte 'şark zihniyeti' diye ne idüğü belirsiz bir kavram geliştirdiler" (Alatlı, 2013:93-94) ifadelerini söyler. Alatl üç karakterin şahsında oryantalist söylemin hegemonik, Doğu'yu aşağılayıcı, değersizleştirici yönünü vurgular. Böylece Alatl, romanlarında entelektüel meselesini karakterler vasıtasıyla kendi görüşlerini de aktararak irdeler. Romanlarda koninin tepesinde olan ütopyik entelektüel ile karşılaşmaz, habitusun toplumdaki inşa edici yönünü savlayarak entelektüeli de toplumdaki sosyal çevrenin inşa ettiğini ortaya koymaktadır.

Mütefekkir Olarak Alev Alatl

Alev Alatl, bir Türk entelektüeli olarak hem kendi misyonu, sorumluluğu adına hem de günümüzdeki entelektüellerin durumunu kritik etmek adına bu konuya önem vermektedir. Bir medeniyeti oluşturan en önemli dinamik bilgiyi elinde tutan ve onu toplumun gelişimi için dönüştüren entelektüellerdir görüşündedir. Said'in "Entelektüelin faaliyetinin amacı insanın özgürlüğünü

ve bilgisini artırmaktır” (Said, 1995:32) ifadelerini karşılar biçimde yazar, zihni faaliyetini insanın mutluluğu, huzuru ve özgürlüğüne adamıştır. Alatlı vefat edene kadar bilgisini paylaşmak istemiştir. Hz. Muhammed’in (s.a.v.) “Kıyametin kopacağını bilseniz elinizdeki fidanı dikiniz.” hadisişerifi bağlamında Alatlı’da medeniyeti oluşturan insanın zihnini yeşertmek için çabalamıştır. Zihnindeki tohumları saçan Alatlı, yeryüzü ile paralel olarak bozulan insan dimağını bilgiyle donatmak istemiştir. Düşünürün vefat ettikten sonra zihnî faaliyetinin başka dimağlarda bu denli dinamik şekilde devam etmesi, onun bu eylemi salih niyetle gerçekleştirmesinin sonucudur. Alatlı, bilgisini paylaşarak hem kendi özgürlüğünü ve bilgisini hem de takipçilerininkini artırmıştır. Alatlı bu gücü ve heyecanı samimiyet, iyi niyet ve aşkta bulmuştur. Akıl ve aşk ile hareket eden yazar, bir mütefekkir olarak zihnî faaliyetinin bütüncül şekilde kemale ermesini istemiştir. “İlim aklın ibadetidir” (Fazlıoğlu, 2015:54) görüşüyle aklını ilimle, kalbini aşkla doldurarak yola çıkmıştır. Aşk ile bilgiyi elde eden hikmeti de elde eder. Dolayısıyla Alatlı bu anlamda geleneksel kültürümüzdeki münevver, mütefekkir tanımının fikriyle, yaşayışıyla ortaya koymuştur. Alatlı şöyle söyler bu konuda: “Aşk söz konusu olduğunda, en miskin insanın bile hayatı karşılayacak gücü bulduğuna şahit oluruz. Aşık olan insan, damarlarında dolaşanın Kâinat’ın özsuğu olduğunun idrakine varır, yüzünü yerden kaldırır. Yaraticısına yönelir. Aşk, zihni kemale ulaşmanın yoludur. Zihni kemâl, hakikatin anahtarı”dır (Gündem, 2003:14), sonsuzluk ve ölümsüzlük ancak aşk ile elde edilir. İbadet yapar gibi iş yapmak Alatlı’nın bakış açısıdır. Entelektüel bilgiye ulaşırken aşk ile yola çıkacak, aktarırken hakeza öyle, marangoz aynı şekilde, mühendis, yazılım uzmanı her eylemini aşk ile yaparsa bu hayra çevrilir, bereketi olur, yayılır. Böylece her ayrıntıya önem veren Alatlı, keşek etkisini kendi düşünce serüveninde de ortaya koyar. Alatlı insanın zihninin kemale ermesini ister ve sadece bilgiyi yüklenmeyi değil, ona yakışır şekilde tavır geliştirmenin de esas olduğunu savunur. Akıl, ahlak, adalet, adap, aşk birlikteliği ile bilgiyi dönüştürür ve aktarır. İlim sahibinin bilgisini paylaşması onun varlık sebebidir, ilim sahibini aydınlatır ve bu vesileyle etrafındakileri aydınlatır. Allah’ın verdiği ilim ve idrak etme kabiliyetini kullanarak hayatı inşa etmek ilim sahibinin esas vazifesidir. Bilgi-hafıza-devamlılık ilişkisi noktasında insan sorumlu bir varlıktır ve bilginin doğasına uygun davranılarak insanlığın faydasına sunulması gerekir.

Alatlı, Batılı nekrofil zihniyete karşılık biyofilik düşünceyi, davranışı, eyleyişi önerir. Yazarın entelektüel macerası dikkate alındığında yaşamsal olanı dinamik tuttuğu görülür. Yapıcı sürekliliğin olduğu bir zihinsel

serüveni vardır ve fikrî hareketliliğin olduğu yerde bereket hasıl olur. Nitekim Rodoplu, romanda “Bilgi, inançla, sözle ve eylemle, malla ve canla, bütün kuvvetini sarf ederek biyofilya yolunda savaş” (Alatlı, 2013:36) verilmesi gerektiğini belirtir. Sadece düşünürün değil, her sorumlu bireyin bu minvalde yol alması gerektiğini ifade eder. Kesinlikle “organik ve bütüncül kâinat düşüncesi” (Akman, 1999:96) kazanmamız gerekiyor. Astronomi, geometri, matematik, fizik, din bilimleri, teoloji, sosyal bilimler hepsi bir bütündür ve holistik düşünce biçimi de ancak biyofilik entelektüellik ile gerçekleşecektir. Bu anlamda Alatlı dünyadaki değişimin farkına varma, sorumluluk kazanma, koordinat belirleme noktasında münevverin, mütefekkirin üzerine düşeni yapmıştır. İlmi irfanla, marifetle buluşturmak gayesiyle hareket etmiştir. Nitekim Fazlıoğlu *Kendini Aramak* adlı kitabında Hz. İnsan olmanın gerektirdiği özellikleri şöyle sıralar: “Hak ve hakikatte doğruluk, eylemde iyilik, davranışta istikamet” (Fazlıoğlu, 2015:18). Böylelikle ancak insan iç ve dış görüntü bütünlüğünü sağlayacaktır, ilim irfanla buluşacaktır. Diğer türlü sadece bilginin taşıyıcıları bilimperest, spesifik, organik, pozisyon entelektüeller ortaya çıkacaktır. Alatlı bir mütefekkir olarak insani olanın ortaya çıkarılması için çabalamıştır.

Sosyolog Frank Furedi, *Nereye Gitti Bu Entelektüeller?* adlı kitabında entelektüel düşüncenin silikleşmesini ve modern dönemin getirisi ekonomik zihniyete hizmet etmesini kritik eder. “Entelektüel yönünü kaybetmişlik”in (Furedi, 2010:11) kamusal ve toplumsal alanı sarmasının nedenlerini ve sonuçlarını modern-postmodern dönem çerçevesinde irdelerken bilginin tüketim kültürünün bir ürününe dönüşmesini böylece anlamından ziyade piyasasının ön planda olmasının entelektüel faaliyete ciddi darbe vurduğunu aktarır (Furedi, 2010:20-21). Alatlı her alanda olduğu gibi entelektüel alanda da “homo economicus”un devrede olmasını eleştirir. Çağımızda artık düşünme faaliyetinin de araçsal akla hizmet etmesi entelektüelin konumunu ve önemini aza indirger. Furedi “Entelektüeller, toplumla olan ilişkileri ve düşünceyi geliştirmeleriyle oluşurlar” (Furedi, 2010:59) derken entelektüelin oluşumunda tefekkürün, düşünmenin önemi imlenir. Bu anlamda Alatlı'nın düşünme faaliyetini toplum hizmetine sunma gayesi içerisinde olması onun mütefekkir kimliğini açığa çıkartır ve çağımızda olduğu gibi onun konumuna hanel getirmez. Yazarın hayat görüşü, yaşam biçimi ve toplumdaki sorunlara yönelik kaygısı bunu ortaya koymaktadır. Said'in “Entelektüelin bir görevi de insan düşüncesini ve insanlar arası iletişimi kıskacı altına alan klişeleri ve indirgeyici kategorileri kırmaktır” (Said, 1995:11) görüşüne uygun olarak birey-toplum ilişkisinin temelini oluşturan hususlara özel dikkat çekmiştir.

Alatlı'nın bir mütefekkir olarak izlediği bir üslup ve metodu vardır. Alatlı öğretir, öğretirken terbiye eder ve ahlakla öğrenmeyi salık verir. Fazlıoğlu “İnsanın doğası gereği hayat içerisinde kişi olması, kişileşmesi, üç sürecin sonucudur: Terbiye, talim, tedîb” (2015:111) der. Alatlı, bazen mizah, hiciv bazen akılla eğiterek bizlere yol aldırmaya çalışırdı. Yazarın inşa etmek istediği insan tipi geleneksel eğitim metodlarıyla oluşturulan bilgili, ahlaklı, ferasetlidir. Böylece bizim toplumumuzun “anlam ve değer dünyasına göre yönlendirme, tezhip etme işini” (Fazlıoğlu, 2015:111) üstlenir. Böylece yerleşik davranış mekanizması nesiller boyu devam ederek medeniyetin ihtiyacı olan sağlam karakterli insanı inşa edecektir. Alatlı da akıl, ahlak, adalet, adap, aşk ile bu sürekliliğin sağlanması için çabalar. Alatlı'nın sözünü ettiği “iç cihad” ancak insani olan hasletlere ulaşarak olacaktır. İnsani olan da insandaki manevi hastalıklardan kurtulmakla gerçekleşecektir. Bu sebepten Alatlı riyakâr, -mış gibi yapan aydını eleştirir. Toplum düzeni iç cihadını gerçekleştirmiş insanlarla elde edilecektir.

İç cihad için bilgi-dil-zihin-eylem bütünlüğünün olması gerekir. Bilgi-güç-söylem ilişkileri bağlamında entelektüel çağının bilgisine ulaşabilmeli ve onu aktarabilecek kabiliyette olmalıdır. Dünyanın bilgisine sahip olmayanın dünyanın maskarası olacağı düşüncesiyle nesilleri güncel meselelere uyandırmak ve küreselleşen dünyaya ayak uydurulması amacıyla yönlendirir. Bilgide istikamet önemli, bilmek yeterli değil, bilgiyi dönüştürecek aletlere sahip olmak gerekir. Alatlı bu anlamda bilgiyi dönüştürmek noktasında “kavramsallaştırma”ya özellikle kıymet vermektedir. Yazar, bizim II. Dünya Savaşı'na sebep olan kavramlardan habersiz oluşumuzu şöyle dile getirir: “1940-50 arasındaki Cumhuriyet gazetelerinin hepsini okudum. İkinci Dünya Savaşı'ndan ne anladık diye baktım. Hiçbir şey yok. Savaş bir Köroğlu efsanesi gibi nakledilmiş. Ne faşizmden ne kapitalizmden haberdar bir toplum. Aynı şekilde 20. yüzyılın başlarında, oturduğumuz topraklarda petrol olduğunu ve adamların bunun için savaştığını kestiremedik. Söylemek istediğim bu. Korkarım 2000'li yıllardaki halimiz de 1900'lerin başındaki gibi olacak. Bu sefer de başımıza çok iş açacağına inandığım postmodernizmi es geçeceğiz ve arayı kapamak şansımızı kaybedeceğiz” (Mahmatlı, 2003:57). Dolayısıyla Alatlı dünya üzerindeki büyük olayların arkasında çeşitli kavramların olduğunu dolayısıyla bizlerin öncelikle kendi bilgi birikimimizi kavramsallaştırarak yola çıkmamız gerektiği görüşündedir. Çünkü “Kavramına sahip olunmayan şey görülemez” (Fazlıoğlu, 2015:57) ve “kavramlar, bakışımızı, görüşümüzü mümkün kılan mikroskop ve teleskop gibi âletlerdir” (Fazlıoğlu, 2015:15). Batı dışı toplumların dünyadaki gelişmeleri görüp okuyamamasının arkasında yatan da bu

eksiklidir. Dil-anlam-kavram ilişkisi evrene ilişkin bilgiyi kuşatmamızı sağlar. Kelimenin barındırdığı anlamın değere dönüşmesi ancak toplumsal hafızada edineceği yer ile ilişkilidir. Bu anlamda Alatlî dil-anlam-kavram ilişkisini özellikle önemser, medeniyeti yapan temellerden biri olarak görür. Mütefekkir dil-anlam üzerine fikir serüvenini gerçekleştireceği için dili iyi kullanabilmeli ve dil içerisinde oluşan her değişikliğe ve sonuçlarına yönelik önseziye sahip olmalıdır. Böylece mütefekkir kendi toplumuna yönelik her durumu kendi tanımlayabilmelidir. Çünkü “kelimelerin anlamsal kişiliği, şahsı-manevîsi vardır” (Fazlıoğlu, 2015:19). Kelimelerin manevi içeriklerinin aktarılmasıyla medeniyetin kültürel, kavramsal hafızası oluşur. Bireylerden, devlete ve medeniyeti oluşturan insanların kelimeleri şahs-ı manevilerine göre kullanmaları ortak dil-kimlik-ahlak birliğini meydana getirir. Toplumların iletişimsel belleğini kuran dil-zihin-eylem bütünlüğüdür. Bu ilişki parçalandığında bizim aydınımız *Safsata Kılavuzu*'nu yazar. *Safsata Kılavuzu* verilerden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bizim toplumumuzda insanların iletişim problemlerinin sebeplerini kavramları bilmemekten ve kendimizi ifade edememekten kaynaklandığını düşünür. Mantıklı düşünemeyen milletler safsata üretir, davranış problemi yaşar. Böylece dil-zihin-eylem bütünlüğü gerekir.

Atlî, dil konusunda bireylerde oluşan tahribatın boyutlarının farkındadır ve bir mütefekkir olarak yıllar önce gereken uyarıları yapmıştır. *Kâbus* romanında Büyük Koalisyon'un Türk toplumunda uyguladığı “moronlaştırma projesi” olarak aktarılan bu durum celbedilmiştir. Yani kasıtlı olarak çağrılmış, hazırlanmış bir etkisizleştirme yöntemidir. Wernicke alanının tahrip edilmesiyle bireyin dil yetisi, kültürel temelin devamlılığını sağlaması açısından ilk hedeflerden biri olarak görülür. Böylelikle Türk toplumuna kodlamaları anlayamayacağı, bağlantı kuramayacağı, kendi kültürüne yabancılaşacağı bir darbe indirerek mağdurları celbedilmiş afaziye sürüklerler. Sonuçta bağımsız düşünme yeteneği olmayan, soyutlayamayan bilinçsiz insanlar hâline gelirler. Romanda afaziye sürüklenmiş insanlar ön-insanlar olarak tanımlanır ve mutlak bilinçsizlik dönemini geçirmektedirler. Atlî'nin söylediği afaziye ilişkili olarak kişinin zihninde hak, adalet, şiddet, merhamet gibi kelimelerin karşılığı yoktur. Eylem ve fikir birlikteliği yok olmuştur. Sanatkâr önseziyle dil-düşünce bağıntısının yok olmasının nesilleri dolayısıyla medeniyet düşüncesini yok edeceğini belirtir. Nitekim günümüzde de böyle bir durum söz konusudur, Atlî fütüristik bir tavırla geleceğe dönük çıkarımlarda bulunmaktadır. Afazide olan insan ön-insandır yani kemale erememiştir. Böylece dil-düşünce-anlam ilişkisi bağlamında değer kaosunun düzene sokulması kelimelerin, kavramların içeriğinin

kültürel, ahlaki, dinî, millî anlamlarla doldurulması gerekmektedir. Dolayısıyla aslında Alatlî'nin sözünü ettiği durumun düzeltilmesi sonucunda ülkedeki birçok sorun da çözülecektir. Ortak dil ve etik oluşturulması bir hafıza aktarımıdır. Sözlü-yazılı kültür unsurları bu bağlamda önem arz etmektedir. Nitekim Alatlî da edebî metinlerin tecrübe aktarımındaki rolünü önemsemektedir.

Mütefekkir olarak Alatlî'nin toplumdaki zihinsel tahribata yönelik tespitlerinden biri de tecrübe aktarımının olmamasıdır. Toplumda istenen ahlaki değişim, Batılı düşünce sistemiyle, insanı algılayış biçimiyle değil, kendimize ait değerlerle yola çıkmamızla gerçekleşeceğini savunur. *Rüya* romanındaki "Onarımcılar" ekibini oluşturmasındaki amaç da bu aktarımın son teknolojiyle gerçekleştirilmesidir. Geçmiş dönemlerde yaşayan kişilerin hologramıyla onların tecrübelerinin, bilgilerinin kopyalanması ve bunların gelecek nesillere aktarılması noktasında daha yararlı bir hizmete bu sanal sistemin sunulduğu görülmektedir. Romandaki klonlama yönteminin kullanılmasındaki maksat, bilgiyi klonlayarak gelecek nesillere ilk elden hatta bilgiyi kendi bünyesinde nüfuz ederek elde etmesi sağlamaktadır. Doğu ve Batı'nın gelmiş geçmiş önemli astroloji uzmanları, matematikçileri, siyasetçileri, fizikçileri, ekonomistleri, hekimleri, edebiyatçıları, imparatorları, düşünürleri vs. klonlanırken geçmişten günümüze oluşan bilgi aktarımı sağlanmaktadır. Gençler kendi istedikleri kişileri klonlarken ihtiyaç anında o kişinin bilgisine ulaşarak çözüm üretmektedirler. Uluğ Bey, Ali Kuşçu, Fatih Sultan Mehmet, Melikşah, İlhanlı Hükümdarı Gazan Han, Kazım Karabekir, Oktay Sinanoğlu, Edward Said, Ali Fuat Cebesoy, Dr. Adnan Adıvar, Refet Bele, Yusuf Kemal Tengirşek, Cafer Tayyar Eğilmez, Cemal, Kutay, Igor Kliamkin isimli ünlü Rus siyaset sosyoloğu, Will Durant, Akçura, Köprülü, Togan, Ortaylı, Bardakçı, Amerikan Psikolog Martin E.P. Seligman, matematikçi Gerardus Marcator, El Harezmi, El Buruni gibi daha burada ismi zikredilmeyen şahsiyet, zamanlar üstü bir yöntemle birleştirilirken hiper-gerçek alanda öznel oluşturulmuştur. Bu husus bilgi-kavram-alet ve kadim değerlerin aktarımı olarak yorumlanabilir. Alatlî'nin ilmî birikime ve Doğu-Batı toplumlarından gelen müktesebatı önemsemesinin göstergesi olarak *Bize Yön Veren Metinler* ve *Batıya Yön Veren Metinler*'i hazırlamasındaki amaç, metinsel bağlamda hafıza aktarımını sağlamaktır. Kıyaslamalı düşünce tarihi yazmayı düşünen yazar, medeniyetlerin düşünce serüvenini bütüncül okuma ve bizlere sunma gayreti içerisindeydi. Dolayısıyla yazarın düşünce ve eylem planında evrensel bakış açısını elde ettiği ve hayatını buna adadığı görülmektedir.

Sonuç

İnsanlık tarihi boyunca farklı şekillerde tanımlanan ve konumlanan bilgili oluşu ifade eden entelektüellik, insanın bu süreçteki değişimi ve dönüşümüyle ilerlemiştir. Doğu ve Batı düşünce dünyasında her toplumun kendi dinamiklerine göre içeriklendirilen bu kavram, bilgi, şuur, bilinç, kültür, özgür düşünce, farkındalık, sorumluluk gibi kavramlarla birlikte düşünülmesi gereken entelektüellik, kâinattaki düzene bütüncül bakmayı gerektirir. Dünya üzerindeki kritik gelişmeler nasıl ki insanın konumunu değiştiriyorsa toplumdaki statüleri de değiştirmiştir. Modern dönemdeki dünyevi bakış açısının özneyi değiştirmesi sonucunda Batı'da kilise otoritesinden ayrı bağımsız bir entelektüel oluşmaya başlamıştır. Modern dönemdeki seküler bilgili oluş Bauman, Sartre, Gramsci, Foucault gibi düşünürler tarafından irdelenmiştir ve yorumlanmıştır. Entelektüelin tarihsel düzlemde toplumsal değişimler ve iktidar ilişkileri paralelinde oluşması kendisini hegemonik ilişkiler ağına göre konumlandırması dikkat çekmiştir. Entelektüelin statükoyu eleştirmekten çekinmesi ve bir şekilde bu ilişkileri ağının devam ettiricisi olması eleştirilen noktalardan biridir. Münevver, mütefekkir, entelektüel, düşünür, aydın kavramlarına dair dile getirilen görüşler ve değerlendirmelerden çıkan sonuç net olarak tanımlanamayan bir statü olduğudur. Hakikatin mi bekçisi olunacak yoksa çağın gerçekliklerine göre pozisyon mu almalıdır tartışmalı hususlardandır.

Bir mütefekkir olarak Alatlının entelektüel görüşünü özelde ülkemiz, genelde dünyadaki insan topluluklarının durumu belirlemiştir. Alatlının aydın görüşü dil, din, ırk, cinsiyet ayrımı gözetmeden dünya üzerindeki insanın macerasını her yönüyle evrensel ahlaki değerler çerçevesindedir. Aydın, entelektüel insancıl olanı önceleyerek her türlü ideoloji, doktrin ve çıkar odaklı görüşün üstünde yer almalıdır. Bu şekilde iktidar yanlı değil Şeriatî ve Meriç'in ifadelerinde kendini bulan tepe noktadaki aktif, yönlendirici bilge kişi Alatlının sözünü ettiği entelektüeldir. Toplumun sorunlarına karşı duyarlı olan entelektüel, hegemonik yönelimden uzak durarak refahı sağlamalıdır. İktidar yönelimli olmak aydını esas amacından uzaklaştırır ve kurulu düzenin bekçisi konumuna indirger. Entelektüel medeniyetin kurucu unsurudur ve olmazsa olmazdır yazar için.

Yazarlık misyonunun toplumu uyarmak, döneminde gerçekleşen olaylara yönelik kayıt tutmak maksadıyla devam ettiren Alatlî, edebî metinlerin kültürel hafıza ve değer aktarıcı rolünü önemsemektedir. Bu anlamda romanlarında da kurguladığı karakterler vasıtasıyla entelektüel rolünü ele alır ve kritik eder. Romanlarında yer alan Türk, Rus ve Batı entelektüelleri

ile dünya üzerindeki kritik gelişmeleri ele almıştır. Karakterler evrensel değerleri temsil etmek niyetinde olmalarına rağmen toplumun, ülkenin baskın eğilimlerinden etkilenmişlerdir. Romanlarda koninin tepesinde olan ütöpik entelektüel ile karşılaşılmaz, entelektüel bulunduğu ortamın etkisiyle inşa edilir. Alatlı bu anlamda bizim aydınımızdır ve ülkemizin yaşadığı sorunlara, durumlara kendi bulunduğu noktadan bakmıştır. “Medeniyet mankeni” oluşturmaya kıymet veren yazar, insanın zihnini yeşertmek için çabalamıştır. Bozulan insanın zihnini doğru bilgiyle donatmak gayesiyle hareket etmiştir. Samimi ve iyi niyetle yol alan Alatlı, akıl ve duyguyu, aşkı birlikte kullanarak ilmini hikmetle bütünleştirmek istemiştir. Zihnini bütüncül düşünceyle kemale erdirmeye çalışan yazar, işini ibadet gibi yapmıştır. Alatlı bu anlamda geleneksel anlamdaki münevver, mütefekkir tanımına uymaktadır. Bilgiyi elde eden entelektüel amele dönüştürebilmelidir. Akıl, ahlak, adalet, adap, aşk birlikteliği ile bilgiyi dönüştürür ve aktarır. Böylece Alatlı eleştirdiği Batılı nekrofilik zihniyete karşılık biyofilik düşünceyi ortaya koyar. Bilgi, eylem biyofilik olarak oluşursa amacına ulaşır düşüncesindedir. Bütüncül kâinat düşüncesi entelektüelin zihni kemale ermesinde etkili olur. Holistik düşünce biçimi kainattaki düzene de işaret etmektedir. Alatlı bu anlamda yaptığı çalışmalarla ve hayata bakış açısıyla ilim, irfan birlikteliğiyle yol almıştır. Bilimperest, spesifik, organik, pozisyon entelektüelleri eleştirerek insani olanı ortaya çıkarmaya çalışan Alatlı'nın yaptığı çalışmalar ve hedefleri düşünüldüğünde çağımızın en önemli mütefekkirlerinden biridir. Alatlı, Şeriatı'nın toplumda tepe noktada olan düşünürler için tanımladığı “münferit yıldızlar” dandır. Okurunu ve dinleyeni dünya meselelerine kaydıran Alatlı, Türk mütefekkiridir. Bizim entelektüelimiz nasıl ki krizleri yaşamış ve yönetmeye çalışmışsa Alatlı da bu şekilde düşünülmelidir. Alatlı'nın bu süreci yönetirken kullandığı üslubu ve metodu vardır. Terbiye eder, öğretir ve ahlakla yol aldirmaya çalışır. Entelektüelin bilgiyi sadece taşıyan değil hayatıyla ahlaklı biçimde kullanan kişi olması gerektiğini belirtir. Böylelikle bireyler, iç cihadı gerçekleştirecek ve bilgi-dil-zihin-eylem bütünlüğüyle yol alacaklardır. Dil medeniyeti yapan önemli temellerdendir ve dil-anlam-kavram ilişkisiyle çağın bilgisinin kuşatılması gerekir. Böylelikle toplumdaki iletişim problemleri ortadan kalkacak ve atalardan gelen dil üzerine yerleşmiş anlamsal aktarım da gerçekleşecektir. Geçmişten günümüze aktarılan iletişim belleği dil ile kurulur ve dilin mantık kuruluşunun tahribatı insanlarda davranış sorunlarına sebep olur ve insani olan ortadan kalkar. Dolayısıyla medeniyeti kuracak, devam ettirecek dili kullanan bireyler olmayacaktır. Bu bağlamda tarihî, kültürel hafızanın aktarımına ayrıca önem vermektedir. Toplumdaki zihinsel tahribatın en önemli sebebi tecrübe aktarımının gerçekleşmemesidir.

Böylece köklerinden habersiz nesiller oluşacaktır. Alatlı, toplumda istenen köklü değişimin ancak kendi değerlerimize dönüşle olacağını düşünür.

Kaynaklar

- Akman, Nuriye (2003). "Türkiye'yi Anlatan Kedi". *Alev Alatlı ile Türkiye ve Dünya*. (Haz. Zafer Özcan). İstanbul: Ufuk Kitapları. s. 91-96.
- Alatlı, Alev (2013). *Viva La Muerte! Yaşamın Ölüm!* (Or'da Kimse Var mı? 1. Kitap). İstanbul: Everest Yayınları.
- Arslan, Hüsamettin (1999). "Bilim, Bilimsel Bilgi ve İktidar". *Doğu Batı Düşünce Dergisi-Akademi ve İktidar*. S. 7. s. 63-87.
- Atıkoğlu, Ayça (2003). "Halk 'Entel'den Farklı Değil. *Alev Alatlı ile Türkiye ve Dünya*. (Haz. Zafer Özcan). İstanbul: Ufuk Kitapları. s.149-152.
- Bauman, Zygmunt (2014). *Yasa Koyucular ile Yorumcular*. (Çev. Kemal Atakay). İstanbul: Metis Yayınları.
- Can, Eyüp (2003). "Toplum Sahici Kayıtlar Düşmek İstedim". *Alev Alatlı ile Türkiye ve Dünya*. (Haz. Zafer Özcan). İstanbul: Ufuk Kitapları. s. 97-110.
- Çağan, Kenan (2005). "Entelektüel İmgesi Üzerine". *Entelektüel ve İktidar*. Ankara: Hece Yayınları. s. 9-23.
- Fazlıoğlu, İhsan (2015). *Kendini Aramak*. İstanbul: Papersense Yayınları.
- Furedi, Frank (2010). *Nereye Gitti Bu Entelektüeller*. (Çev. A. Erkan Koca). Ankara: Birleşik Yayınları.
- Gündem, Mehmet (2003). "Her Şeyde Bir Hayır Vardır!". *Alev Alatlı ile Türkiye ve Dünya* (Haz. Zafer Özcan). İstanbul: Ufuk Kitapları. s. 11-23.
- Karaalioğlu, Mustafa (2003). "Türkiye Bir Parmak Şıklatmakla Değişebilir". *Alev Alatlı ile Türkiye ve Dünya*. (Haz. Zafer Özcan). İstanbul: Ufuk Kitapları. s. 110-117.
- Mahmatlı, Serap (2003). "İslam Bir Batı Dinidir". *Alev Alatlı ile Türkiye ve Dünya*. (Haz. Zafer Özcan). İstanbul: Ufuk Kitapları. s. 51-59.
- Meriç, Cemil (2012). *Mağaradakiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özcan, Zeki (2006). "Sosyo-Kültürel Fenomen Olarak Entelektüeller". *Doğu Batı Düşünce Dergisi-Entelektüeller II*. 36. s. 35-63.
- Said, Edward Wadie (1995). *Entelektüel, Sürgün, Yabancı, Marjinal*. (Çev. Tuncay Birkan). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Said, Edward Wadie (2012). *Şarkiyatçılık/Batı'nın Şark Anlayışları*. (Çev. Berna Ülner). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sartre, Jean Paul (2014). *Aydınlar Üzerine*. (Çev. Aysel Bora). İstanbul: Can Yayınları.
- Sevim, Ayşe (2003). "Toplum Olarak Koordinatlarımızı Yitirdik". *Alev Alatlı ile Türkiye ve Dünya*. (Haz. Zafer Özcan). İstanbul: Ufuk Kitapları. s. 36-51.
- Sorgun, Hüseyin (2007). *Alatlı ile Gogol'ün İzinde "Hayır!" Diyebilmeli İnsan*. s. 174-183
- Şeriatı, Ali (2012). *Kendisi Olmayan İnsan*. Ankara: Fecr Yayınları.
- Yavuz, Hilmi (1987). *Kültür Üzerine*. İstanbul: Bağlam Yayınevi.
- Zencirkıran, Mehmet (2004). "Akıl ve Ahlakın Birbirinden Koptuğu Bir Dönemi Yaşıyoruz". *Entelektüel Perspektif*. İstanbul: Alfa Yayınları. s. 7-29.

SÖYLEŞİ

“DAHA İYİ BİR DÜNYA YARATMA ÇABASI:
ONARIMCILAR VE TURNA”

Moderatör

Yasemin SERHATLI

Alev Alatlı Okuru

Konuşmacılar

Prof. Dr. Sinan CANAN

Açık Beyin Kurucusu, Yazar

Dr. Yunus Emre GÜRBÜZ

Alev Alatlı Okuru

Mustafapaşa Yerleşkesi,
Oktay Sinanoğlu Konferans Salonu
3 Şubat 2025
15.30-16.30

“DAHA İYİ BİR DÜNYA YARATMA ÇABASI: ONARIMCILAR VE TURNA”

YASEMİN SERHATLI: “Korkma!

Dağlar koni bulutlar küre, yıldırımlar şakülü değil.

Doğrusal denklemler, sahici dünyanın mecazıdır. Gerçek doğrusal denklemlerden ibaret değil.

Büyük meseleleri büyük programların halledebileceğinin düşünüldüğü günler geride kaldı.

Küçük müdahalelerin kendileri gibi küçük sonuçlar doğuracağı günler de öyle.

Dinamik sistemler hayal bile edemeyeceğimiz karmaşık kurallara göre çalışır.

Bugün İstanbul’da kanat çırpın bir kelebek aylar sonra pirin dergahında kasırgalara neden olacaktır.

İnan ve korkma.”

Bu metin bizim karşımıza çıktığında bir grup arkadaş çok etkilenmiştik. Onarımcıları, Kara Kalpaklı’yı gerçek hayata taşımaya niyet ettik. Bu oturumda size bunu anlatacağız.

Moderatör olarak ben daha az konuşacağım. Burada Sinan Canan Hoca’mız ile üniversite üniversite dolaşın toplumsal söz yitimi yani afaziye karşı farkındalık oluşturmaya çalışırdık. Gittiğimiz okulların sayısını hatırlamıyorum. Yıl 2002 idi. Tabii üzerinden çok uzun zaman geçti, Sinan Canan bize fraktalleri biyolojiyle beraber anlatırdı ve inanılmaz keyif alırdık. Gökhan Koçak arkadaşımız saçaklı mantık anlatırdı. O zaman çok yeniydi bu konular, herkes sıfırlar, birlerden oluşan siyah/beyaz dünyayı anlatırken bizim gündemimizde gri renkli, saçaklı/puslu mantık vardı. Alev Alıtlı Hoca’mızdan aldığımız, öğrendiğimiz bilgiyi gençlerin ayağına götürürdük ve bundan müthiş keyif alırdık.

2002 yılında biz kaos teorisini konuşuyorduk ve kaostan korkmama-yı tembihliyorduk. Saçaklı mantık anlatıyorduk. Afaziye uyandırıyorlardı insanları. Az önceki oturumda hocam söyledi. Alev Alıtlı sorunsal olarak yaklaşıyor. “Bu sorun var, çözümünü de bu olabilir.” derdi. Biz o çözüme katkıda bulunacak farkındalığı oluşturmaya çalışıyorduk.

Biz Onarımcıların çekirdek kadrosunun çok fazla ortak özelliği var. Evet farklı farklı kişileriz ama ben bugün bu salonda da onu gördüm. Bu salondaki kişilerin de benimle ortak özellikleri var ve onu da kendi çapımda şuna indirgedim. Bilmiyorum yanılmış olabilirim. Alev Alatlı bize şunu öğretti: *Kadim doğrular ile bilim bir paranın iki yüzü gibidir ve ikisi beraber ele alınmalıdır.* Bunu ben çok içselleştirdim. Bizim de ortak özelliğimizin bu olduğunu düşünüyorum.

Biz şimdi size bu serüveni anlatacağız. Alatlı okurları olarak hem “online” da hem de gerçek hayatta kurduğumuz Turnaları ve Onarımcıları anlatacağız size. Biraz da “Safsata Kılavuzu”nu, toplumsal söz yitimi afazinin altında yatan şeyin aslında birbirimizi anlamamaktan geldiğini, biz konuşurken İngilizce kelime kullanmayalım diye özenirken Alatlı Hoca’mız “Bundan daha önemlisi var, kelimelerle beynimizdeki görseller artık eşleşmiyor.” diyerek bizi uyardı. Bunun üzerinde duralım diye önce kelimelerimizi, sonra mantık silsilemizi, önermelerimizi düzeltelim, dedik ve “Safsata Kılavuzu”muz hayata geçirdik. Bunu anlatmak istiyoruz.

SİNAN CANAN: Öncelikle bu davet için çok teşekkür ederim. Hani belli bir yaş geçtikten sonra gençlik albümlerine bakınca nasıl bir hissiyat olursa şu anda uzaktan da olsa ben öyle bir hissiyatı yaşıyorum. Yani sizlerle, ne bileyim böyle asker arkadaşı falan gibi hissediyorum, herhâlde ona en yakın hissiyat budur. Çünkü hayatımızın çok civcivli bir döneminde, çok entere-san vesilelerle bir araya gelmiş insanlarız. Ben öncelikle kendi canımdan, isterseniz benim için çok özel olan kısmından bahsedeyim.

Tabii her şeyden önce kıymetli hocamıza tekrar rahmet diliyorum, inşaallah mekânı cennet makam-ı mahallidir. Buna tam olarak ben de en azından şahitlik edebilirim. 1999 yılındaydı, bir kitapçada gezerken *Kâbus* diye bir roman gördüm. Ne bu acaba diye aldım. Arkasında kuantum, kaos deyince gerisine bakmadan aldım. Çünkü o zamanlar böyle çok edebiyatla arası olan bir genç değildim. Kendimi tamamen tezlerime, çalışmalarım, işte bitmekte olan master tezime vermiştim. Kitabı yercesine iki ila üç günde okuduğumu hatırlıyorum. Sonra kapaktan kapağa bir kez daha okudum ve o dönemde daha internetin çok emekleme döneminde olduğu, denemeler yapıldığı bir dönemdi. Ama hemen aklıma ilk gelen şeylerden bir tanesi, kimdir bu kadın, ne iş yapar oldu ve bu durum onu araştırma meselesi oldu ve her şey o kadar hızlı gelişti ki...

Hemen arkasından 1999 yılının sonlarındaydı galiba, ilk defa Alev Alatlı'nın kitabı sayesinde internette zor bela araştırma yaparken -çünkü o zaman böyle değildi, internet biraz zor bir yerde- bir e-posta grubu diye bir

şey olduğunu öğrendim. Oraya girdim, hemen üye oldum. Turnalar diye bir e-posta grubu vardı. Yunus Emre'nin veya senin tebessümlerini uzaktan da olsa görebiliyorum. Sabahlara kadar yazışlıyordu. Çok enteresan karakterler var. Bir de tabii bugünkü gibi değil. Yani sadece isimleri, mahlasları görüyorsunuz ve bir sürü insan okuması çok zor metinler yazıyor. Uzun uzun üzerinde düşünmeniz gerekiyor. Ben bir dönem, işi gücü serip tamamen o e-posta grubunda, mesaj grubunda neler oluyor onu takip etmeye ayırdım.

Hatta benim hayatımda e-posta grubunun çok önemli birçok yeri var. Ama bir tanesi çok ilginç. 2000 yılında ilk çocuğumuzun olacağı haberini aldık. O dönemde de tabii rahmetli Alatlî ile doğrudan temasta olduğumuz bir grup olduğu için -çocuklara isim koymak biz de hassas bir konudur, biliyorsunuz- büyük kızımın ismini o grupta anket ile seçmiştik. Ankette birçok isim önerisi geldi. Bunlardan iki tanesi öne çıkmıştı, biri Aybike idi. Ondan sonra en son Alev Hanım'a, tabii büyük hakem olarak ona danıştım: "Aybike çok güzel ama benim gönlümde bir de Melike var, ben o ismi çok severim." dedi. Daha sonra üçüncü çocuğumuz da kız doğdu ve adı Melike oldu. Dolayısıyla hani böyle aile içerisindeki mevzulara karar verirken bile kullanacağımız kadar içselleştirdiğimiz bir ortamdı orası.

Fakat bunların hepsinin ötesinde, Alev Alatlî bende bir şey uyandırdı. Ben bugün hâlâ, yirmi beş sene geçmiş, orada uyanan şeyin hakkını vermeye gayret ediyorum. Çünkü ben ilk defa Alev Alatlî'nin kitaplarında, daha sonra Ortaköy'deki evinin mutfağındaki masada muhabbet ederken bilim denen şeyin salt bilgi olmadığını, bilgi yükünün kimseye bir faydasının olmadığını, bunun hayat içerisinde bir bağlama oturtturmamız ve özellikle de benim için en önemli, öne çıkan mesaj itibarıyla kadim olarak bize aktarılanla yeni olan bilim arasındaki el ele tutuşmayı bir şekilde sağlamamız gerektiğini anladım. Veya öyle anlamak istedim, bilemiyorum.

Benim aldığım en net mesajlardan birisi buydu. Sevgili Yasemin'in söylediği gibi biz ondan sonra nasıl oldu anlamadık, kendimizi Onarımcılar diye bir grupta bulduk. Bir anda kitap çevirileri yapmaya başladık, ilk kitabımız *Safsata Kılavuzu* yayımlandı. Ben hayretler içerisindeydim. Daha sonra Bart Kosko'nun *Fuzzy Thinking* kitabını büyük bir iştiyakla çevirmeye başlamıştık ama onu bir şekilde bitiremedik. Daha sonra Ankara'dan Mehmet Saim Karacan ve Nurcan Karacan ile Alev Hoca'nın evinde böyle bayağı akraba gibi görüşmeye başladık. Mutat ziyaretlerimiz, Alev Hoca'yı gerçekten daha çok anlamamı sağladı. Avrupa'da birçok düşünce ekolü ya da bilim ekolü kafelerdeki sohbetlerde oluşuyormuş. Onun nasıl oluştuğunu ben orada gördüm.

Ben hayatımın yarısından çoğunu üniversitede geçirdim ama hiçbir yerde bu kadar çok insanın içine işleyen ders almadım. Basit sorulara, basit

mevzulara dair basit görünen konuşmaların arkasında yatan müktesebatı, yıllar geçtikçe ancak daha iyi anlayabiliyorum. Dolayısıyla sarışın, bilge bir kadının masasına oturunca bize, hepimize bir şeyler oldu. Herkes bir şeyler yapmaya başladı. Ben de o günden sonra 2013 yılında ilk kez “Çıkayım da millete bilim anlatayım.” dedim. Bunun altını da Onarımcılarda yaptığımız çalışmalar hazırladı. Yasemin, Yunus Emre ve diğer arkadaşlar hatırlayacaktır, seminerlerimde çok stresli ve heyecanlıydım. Ne anlatacağımı da bilemiyordum. Canlarına okudum. Çünkü çok gereksiz uzun seminerler anlatıyordum. Böyle gaza gelmiş vaziyette ve kaos teorisini insanlara hayatlarında yarayacak bir şekilde anlatma fikri, tamamen Alev Hoca'nın ilhamıyla olmuş bir meseledir. Ben bütün bu anlatım kariyerime de o tip konularla başladım. Çok anlatacak şey var ama çok uzatmadan, biraz paslaşarak gitmemizin daha iyi olacağını düşünüyorum.

Şunu söyleyebilirim, bazı insanlar böyle geçerken hâliyle, duruşuyla sizi değiştirirler. Hiçbir şey yapmalarına gerek yok. Biz çok kuvvetli bir kutbun, çok yakınından geçme şansına sahip olduk. Şahsen ben kendi adıma söyleyeyim, bütün manyetik alanım değişti, her şeyim dönüştü. Bugün, şu anda İstanbul'da ne yapıyorsam, bütün hayatımı neyle geçiriyorsam, bunda Alev Alatl'yı çıkarırsanız geriye çok fazla bir şey kalmaz. Kendisini ne kadar anladım, emin değilim. Kendisinden ne kadar istifade ettim, emin değilim. Fakat hâlâ baş ucumda duran kitapları, her taşındığımda hâlâ kütüphaneye ilk yerleştirdiğim eserler olan *Or'da Kimse Var mı?* dörtlüsü, *Kâbus, Rüya, Yaseminler Tüter mi Hâlâ?*, bir şekilde benim bu entelektüel hayatta en önemli bağımı oluşturuyor. Hatta son haftalarda sevgili eşim Müge Hanım da Alev Alatl'yı tez konusu olarak tercih edince tekrar gündemimize girdi, zaten hiç çıkmamıştı. Tek dileğim var: İnşallah biz buradan gittikten sonra da bu ilhamı bir şekilde sürdürmeye katkımız olsun. Her nesilde bir adım ileri gideceksek eğer bence Alev Hoca, bu konuda görevini fazlasıyla yaptı. İnşallah bize de nasip olur diyelim bu görevde yer almak.

YUNUS EMRE GÜRBÜZ: Evvela fuaye alanında demiştim. Sinan Ağabey'den önce ben konuşayım çünkü benim söyleyeceklerimin çoğunu söyleyeceğini tahmin etmiştim. Yalnız küçük bir teşekkür etmek istiyorum. Belki şimdiye kadar ellinin üzerinde panelde, konferansta, kongrede, çalıştayda sunum yaptım, tebliğler sundum, moderatörlük yaptım ama bugünkü kadar mutlu ve onore olduğumu hatırlamıyorum. Yasemin, dört ay önce bana bu programdan bahsetmişti, o günden beri, şu an olduğu gibi beynime sürekli hatıraları, anıları ifade eden cümleler hücum ediyor, beni de anlat beni de anlat diye. O yüzden şöyle notlar da aldım, ne olduğunu yazdım,

unutmayayım diye. Bununla birlikte Funda Abla, bu güzel program için size de çok teşekkür ediyorum.

Her şey aslında 1999 yılında, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde, Beyazıt'ta öğrenciyken başladı. Bir gün, Beyazıt'tan Aksaray'a doğru yürürken korsan bir kitapçı tezgâhında Alev Alatlının eserini gördüm ve adetim olmasa da oradan aldım: *Kâbus*. Efendim ilk tanışmamız *Kâbus* ile oldu. Tabii bir arayış içerisindeydim, çok aktif bir talebeliğim vardı. O dönemlerde tüketiciler derneklerinde yöneticilik, sivil anayasa girişimleri, bir de İMF ile sıcak ilişkilerin yürütüldüğü Ecevit hükümeti iktidarı vardı. Ekonominin başına ABD'den gelen bir bakan, ülkede liberalizm rüzgârları esiyor, bütün TV'lerde ekonomi profesörleri boy gösteriyordu. Bütün memleket iktisat konuşuyor. İşte böyle bir atmosferde arayış içerisindeydim. Biliyorsunuz şimdi iktisatta ana akım liberalizm var, bir de komünizm var. Bayburtluyum, doğrudan komünist olmayacağıma göre zihnen liberal tarafta kalıyordum. Ama bir şeyler oturmuyordu. Sürekli bir arayış içerisindeydim. Rahmetli Cemil Meriç'in rahmetli kızı, Ümit Meriç Hanımefendi'yle, edebiyatçı Hilmi Yavuz Bey'le ve daha nice yazar çizerlerle samimi diyaloglarım vardı ama içimdeki boşluk arayışı dolmuyor, hiçbir şey tam oturmuyordu. İşte o kitabın yani *Kâbus*'un sadece ilk otuz sayfasını okudum. Ama nasıl okudum, böyle heyecandan kanepelerin üzerine çıkıp okudum. Sadece otuz sayfasını okudum. İşte sadece bu otuz sayfa ile kendimi Alatlının kapısına dayanmış buldum. Meğerse daha öncesinde *O.K. Musti Türkiye Tamamdır, Viva La Muerte, Yaseminler Tüter mi Hâlâ?*'lar varmış. Yani Alatlını Günay Rodoplu ile değil, direkt Kadızade'den tanımaya başladım.

Hiç unutmuyorum, salonda kırk yaşın üzerinde olanların çoğu bilir, eskiden telefon numaralarının yazdığı sarı rehberler vardı: PTT'nin dağıttığı altın rehberler. O dönem tabii kim takar KVKK'yı. Herkesin isimleri ve telefonları, adresleri yazıyordu. Topkapı'da Pazar Tekke durağındaki ankesörlü telefon kulübesinde yer alan, işte bu altın rehberden Alev Alatlının numarasını Rahmi ile bulduk ve aradık. Kibarca "Canım, ben müsait değilim." dedi. "Tamam gelmek istiyorsun ama müsait bir zamanda beklerim." dedi. Ama biz o gün, bir kutu pişmaniye de alıp, başka bir zaman olsun diye de beklemeyip iki saat sonra yola çıktık. Tabii bir de adresi yazıyor: Aydınlık Sokak, Ortaköy, mor bina. Efendim kapıyı çaldık, "Az önce telefonla konuşmuştuk sizinle." dedik, bu sefer iki talebeyi kapının eşiğinde görünce, çok sıcak kanlı bir şekilde bize "Buyurun, gelin çocuklar." dedi. Ama ekledi de "Beş dakika fazla zamanım yok." dedi. İşte her şey orada ve o gün başladı. O beş dakika, tam üç saat sürdü. Funda Abla'yla sabahleyin karşılaşıyorduk, akşam geliyordu, yine biz evdeyiz. Kendisine, birlikteyken çok mühim telefonlar da geliyordu

mesela. Tabii o dönemlerde hâlâ tuşlu telefon bile yoktu. Yani icat edildi ise ne Alev Alatlî da var ne ben de var. Sabit hattan konuşuyoruz hep. Devlet erkanı arıyor, Başbakan arıyor, bakanlar arıyor. Şaşırıyorsun bu aramalara, Anadolu'dan gelen bir talebe olarak. Ama Alev Alatlî o görüşmelerini, hızlıca yapıp kiraz veya cevizden yapılmış küçük yuvarlak masasının yanına, bize dönerdi. Nerede kaldığımızı hatırlar, telefonun zili çalarken yarım kalan cümlesine oradan devam ederdi.

Bana bir gün "Ben hoca değilim." demişti. "Bana abla de." demişti, bana öyle bir kontenjan vermişti. O nedenle kendisine burada abla diyorum, yanlış anlamayın. Şu an onun bana vermiş olduğu kontenjanı kullanıyorum. Efendim hiç umursamıyordu. Yazıyorduk, çiziyorduk, o masa etrafında. Tabii bugün burada şunu gördüm, sabahtan bu yana konuşulanlar, onu tanıyanlar, hepsi esasında aynı şeyi söylüyor, aynı şeyi tasvir ediyor. Alev Alatlî'yi tanıyan, ona dokunan herkes aynı şeyi söylüyor: Aynı işle, aynı kişiyle muhatap olmuşuz.

YASEMİN SERHATLI: Sinan Hoca'm, "Sadece duruşuyla örnek oluyor." diye dediniz. Bir düğüne beraber gitmiştik. Hiç unutmuyorum. Rahmi'nin düğününe Alatlî ile beraber gitmiştik. Eşim Selim'le hocayı evinden aldık, düğün mekânına götürdük. Orada ayrı masalara oturduk. Onun yeri ağır protokol masasındaydı. Yıl kaçtı hatırlayamıyorum ama sokaklarda sigara içenler olduğunda bizzat Başbakan'ın o sigaraları kırıp attığı dönemdi. Alev Hoca'm Başbakan dâhil herkesin olduğu protokol masasında sigarasını tütürüyordu. İşte budur, dedim. Otoriteye boyun eğmeyen bir duruş. Yani bir yanda sıradan bir okurunu karşısına alıp kendi elleriyle yaptığı büryan pilavını servis eden Alev Alatlî, diğer yanda üst üste sigaraların kırıldığı bir dönemde, otoriteye karşı sigarasını tütüren bir Alev Alatlî. Bu aklımda hep yer etti. Bir nevi hayat dersi. Eğilme, bükülme... İşte orada Günay Rodoplu'nun cismanileşmiş hâlini görmüştüm.

YUNUS EMRE GÜRBÜZ: İşte böyle bir durumda şunu fark ettim. Özellikle kitap fuarlarında bunu gözlemlene şansım olmuştu. Bu arada bende kendisinin hiç imzalı kitabı yoktur, imzalamadı. Bana "Sen yabancı mısın? Ne imzası!" diye kızmış, "Ben sana kitap filan imzalamam." demişti. İşte böyle okurları, ona imzaya gelirlerdi. Şunu gördüm ki gelenler ekseriyetle bütün kitapları okumuş oluyorlardı, adım adım satırların altlarını çizmişler. Ama ben o okurlardan kendimi, Alatlî'nin fikir dünyasını çok daha fevkinde tanıyan bir yerde konumlandırır, öyle gözlem yapardım. Daha bir kitabını okumuşum, bütün külliyatı yutan kişilerden daha iyi idrak ediyorum, bu neden oluyor diye düşünürdüm. Sanırım bunun nedeni -haşa benzetmek gibi

olmasın ama- hani en küçük sahabeye, daha sonra gelen en büyük evliyalar bile yetişemiyorlar ya. Çünkü onlar doğrudan “O” güneşten faydalanmışlar, görmüşler, “O” güneşten nur almışlar. İşte bizler de Alev Alatlının rahle-i tedrisatında, Alev Alatlının dizinin dibinde bulunmanın kıymetine sahip olmuşuz, onunla vakit geçirmek, tüm kitaplarının da bir nevi okunmasına vesile oluyormuş zaten. Ben onu fark ettim. Bu durum bize, ciddi manada bir feyz veriyordu. Yanında olmak... Yani baharda çiçekli bir bahçeye girip oradan feyz almak mı yoksa sonbaharda mı girmek... O yeşillerin, meyvelerin açtığı baharda Alev Alatlının yanında olmamız bizi ciddi manada onlarca yıl öteye itelemiş. Dediğim gibi daha henüz de birinci kitaptayız.

Sonra Alev Alatlının da şu vardı: somutlaştırmak. Zaten şunu söylüyor, gerçek, kurgudan daha acımasızdır. Elle tutulur hâle getirirdi meseleleri, akla, vicdana hitap ederdi. Evet, somutlaştırıyordu. Bana bazen “Kendinden motorlusun, müteharrik-i bizzat.” derdi. Bir gün aradı beni, “Pembe İncili Kaftanı bul, gel.” dedi. Yine başka bir gün, 2000’lerin başı, bir siyasi parti kurulacaktı, “Bir bak da gel.” dedi. Partinin kuruluşunu takip edip, ekonomi programına varıncaya kadar fikir edinip geri gelmiştim. İşte böyle bir hareketlilik içerisinde Onarımcılar, Turna hareketi de başlamış oldu. O bizi seviyor, biz onu seviyorduk.

Onarımcılar, Turnalar ile sembolize edilmişti. Turna onun için, Türkiye için, Anadolu için büyük bir semboldü. Zaten *Schrödinger’in Kedisi* roman kapağının ilk baskılarına dikkat ederseniz dört turna vardır. Onarımcıların kadim değerleri olan dört tane “a” ile başlamıştık: Ahlak, Adalet, Akıl ve Adap. Beşinci “a” yani “Aşk”, sonradan dâhil oldu. Bir gün Ortaköy’deki hanesinde otururken “Ya bu dört ‘a’yı bir de aşkla yoğursak nasıl olur?” diye sormuştu. Sonraki kapak baskılarında o beşinci turna en önde, oraya gelmiş oldu. İşte burada kadim değerler, Onarımcıların kadim değerleri vardı. A’ları zimmetlemişti de ahlakı da bana zimmetlemişti. Şöyle bir hatıram var. Askerlik görevimi yerine getirdiğim sırada, görev yeri Kastamonu’dan kendisine telefon açmıştım, “Yavrucuğum ne yapıyorsun, dur geleyim.” dedi. İki gün boyunca Kastamonu’da izne çıkarmıştı. Bu iki gün boyunca Onarımcıların kuruluş ve örgütlenme tüzüğünü orada yazmış, masaya yatırmıştık. İnsanın annesinin babasının bile askerde ziyaretine gitmediği bir zamanda gelip ziyaret etmişti. Alev Ablam mütevaziliğin zirvesindeydi, istigna düsturu vardı. Minnet etmiyordu. Eyvallahı yoktu kimseye. Hayatının her anı böyle geçmişti. Yanımda getirdim, orada, 2003’te yazdığımız metinleri. Ama vakitimiz olmayacağı için artık toparlamak istiyorum.

“Onu hiç tanımasaydım ben nasıl biri olurdu?” sorusunu bazen soruyorum kendime. Karşılıklı bir çekim kuvvetiymiş var olan şey aslında,

talepkârdım, kader de bu çekime kayıtsız kalmamış olsa gerek. İncizap denilen bir şey var, çekim kuvveti deniyor. Bunu sonradan fark ettim. O bir radyo frekansı gibiydi. Bizi çekiyordu, etrafında pervane olmuştuk. Onun ciddi manada çekim kuvveti vardı. Talepkârdım, arayışım vardı. Ülkeme IMF gelmiş, Dünya Bankası gelmiş, Dünya Ticaret Örgütü gelmiş, ticaret anlaşmaları, stand-by anlaşmaları yapılıyor, ülkede küresel bir rüzgâr esiyor ama bu esen rüzgâr, bana meltem değil, yaramaz bir poyraz gibi geliyordu. Bir şeyler oturmuyordu. İşte onun bu “Dünya Nöbeti”, bizi de çepeçevre sarmalamaya yetmiş, Onarımcılar, Turnalar adı altında memleket sevdası ile bu nöbete icabet ettirmişti. Kendisinden öğrendiğim gibi: “Yapma! Geçme namert köprüsünden. Koparsa su seni yatma tilki gölgesinde. Koy aslan yesin seni.”

Talep etmek çok önemliydi. *Kâbus*'ta geçiyor, *Rüya*'da ise bu daha da net bir şekilde belirtiliyor. O talepkârlık kavramını *Rüya*'da bir piramit şeklinde açıklıyor. Ben bunu da sonradan fark ettim. Talep ettiğimiz için Alev Alatl, Sinan Ağabey'e, Yasemin'e, bize açıldı; davasını, muradını anlattı, Turnaları ilan etti. Yani esasında bunlar hep talepkârlığın sonucuydu. Evini yaklaşık altı-yedi yıl kendi evimiz gibi mesken tutmuştuk, kendisi bu kitabında geçen organizmayı -başta da dediğim gibi- somutlaştırmak istedi ve Onarımcılar hareketine dönüştürdü. Bir de yasal zemine oturması adına sonra “Bunu dernekleştirelim.” dedi ve Onarımcılar Felsefe Araştırma Derneği adında dernekler masası tüzüğüne kayıtlı bir hâle getirdik. Sinan Ağabey biraz önce bahsetti. Aslında Onarımcılar dediğimiz bu STK'nın tüzüğü, kuruluş felsefesi esasında, Alev Alatl'ya bir ayinedarlık yapıyor. Bu, aslında Alev Alatl'nın düşüncelerinin bir yansımasıdır. Onun düşüncelerinin hayat bulmuş şekli, kitaplardan çıkıp somutlaştırılmış hâlidir, diyebiliriz. Aslında Onarımcılar, Turnalar bunun bir tezahürü, bir ifadesidir.

Alev Alatl, derdi olan biriydi. Dertlenen demek, bir davası olan kişi demektir. Bir gün sormuştum kendisine: Cemil Meriç olmasaydı Alev Alatl nasıl olurdu? “*Bu Ülke*'yi okuyunca ben Amerika'dan Türkiye'ye döndüm, fazla değişen bir şey olmazdı.” dedi. Çünkü dertleniyordu, bir memleket, ülke davası vardı onun da. Ama bugün bakıyorum meğer sadece ülkesi için değil, bütün insanlık için bir davası varmış. Dünya nöbeti işte. Mesela tedavi edeceğiz diye Gogol'un İngiliz ve Fransız tabipler tarafından bir banyo küvetinde burnuna sülüklerin sokulması, o bölgenin insanının türlü türlü işkencelere maruz kalması, o bölgeden yani Rusya'dan dünya edebiyatına bu kadar güzide eserin sığdırılmasına vesile olmuştur. Hakeza İstiklâl Harbi zamanında yazılan edebî eserlere baktığımız zaman da aynısını görüyoruz. Bugüne elimizde tuttuğumuz onca klasik Türk romanlarının arkasında yatan nedenlerden biri, dünyevi sıkıntılara karşın rahavetin olmamasıdır. Eser

sahiplerinin bir davalarının olmasıdır. Alev Alatl'ı'yı bugün burada toplanıp anmamıza vesile olan ve düşünce yapısının bir tezahürü olan eserlerinin içeriği de aynı, bir davasının olması... Ülkesi için hep çarpan bir kalbi vardı ve "Muradım yüreğimdir." diyordu. İşte belki de bu nedenle, ona sadece bir mütefekkir diyemeyiz. Tıpkı Malcolm X, Mahatma Gandhi, Martin Luther King, Seyyid Kutub, Edward W. Said, Ali Şeriatî, Aliya İzzetbegoviç gibi o da önce ülkesi, sonra da tüm dünya insanlığı için mücadele eden bir mücahitti.

SİNAN CANAN: Sanıyorum on-on beş yıl sonra sevgili Sesil Pir isimli bir arkadaşımızla beraber bir kitap yazdık liderlik üzerine. "İnsan Odaklı Liderlik" başlığı vardı. Kitaba bir tane motto bulacağız. Liderlik bazında tanıdığım liderleri düşünüyorum. İşte Mustafa Kemal Atatürk'ten, Fatih'ten falan giderken "Ben bunları hep anekdot olarak biliyorum." dedim. Yani benim bildiğim lider var mı? Doğrudan tanıdığım birisi var mı? Politik figür de olsa uzaktan biliyorsunuz. Alev Hoca aklıma geldi. Şimdi orada durup dururken, evinde oturan insanları alıp, çeviriler yaptırıp, okumalar yaptırıp böyle alanlara çıkarabilen ve bunu hiçbir direktif vermeden yapabilen birisinin temel özelliği nedir? Ne oldu da bize böyle oldu ve ben ne oldu da hâlâ yirmi beş sene sonra aynı mefkureyi hayata geçirmek için her sabah yatağımdan daha dinç kalkmak zorunda hissediyorum kendimi? Evinde oturduğumuz, o masada oturduğumuz hâllerden birini düşününce aklıma bir cümle geldi. Çünkü sadece oradaki hâli tarif etmem yetti.

Biz bir şey sorduğumuz zaman sanki dünyadan soru soran birine bir uzaylı cevap veriyormuş gibi tavrı vardı Alev Hoca'nın. O öyle değil diye konuyu alıp sıfırdan anlatmaya başladılar. Ben bir şey hissedirdim orada; Alev Hoca sanki orada değildi. Alev Hoca bizimle fiziksel olarak aynı mekânda ama zihnen başka bir yerde, başka bir şeye bakıyor ve bizim dilimizce onu tarif etmeye çalışıyor gibi bir manzara kalmış aklımda. O yüzden şöyle bir cümle düştü aklıma: "Olmadığın yere götüremezsin." Yani bir lider olacaksan önce zihnen, kalben orada olman gerekiyor. Yani o hayalin içinde yaşamak gerekiyor. Buna bütün benliğimle inanman gerekiyor. Zannediyorum o kitabın altında da öyle yazmıştık: *Olmadığın yere götüremezsin*. Alev Alatl'ı gibi insanlar hep orada yaşadıkları için, o mefkurenin içinde yaşadıkları için yanlarına geldiğinizde size de bulaşıyor.

Mesela ben çok müdakkik bir okur olduğumu hiçbir zaman söyleyemem. Onun edebî derinliğini anlamış olma iddiasından ar ederim. Hiç öyle bir şey yok. Fakat bana bulaşan kısmı itibarıyla -demin dedim ya- bütün hayatımın gidişatını değiştirecek birtakım olaylar zincirinin tetiklendiğini görüyorum. Rahle-i tedrisinden geçmiş olma iddiasında bile bulunamayacak

kadar az gördüm aslında onu. Yani benim için yeterli değil. Bir insanın talebesi olabilmek için bu kadar görmek... Ama bugün hâlâ her yere gidip, sahnelere çıkıp, kitaplar yazıp insanlara bir şeyler ulaştırmaya çalışıyorsak, bilimle kadim olanı el ele tutuşturmaya gayret ediyorsak orada başlayan bir kırılma ile oldu.

Alev Hoca mesela bana hiçbir zaman şöyle yapman lazım demedi. Hiç böyle bir öneri, direktif almadım ondan. Mesela sıklıkla beni çok bozmuştur. Ben tam bir şey öyle değil demişken bir kere o şöyle diye, zıncı diye bir laf söyledi, ben bir hafta kendime geledim. Yunus Emre bir şeyi çok doğru söylüyor: Bizim talebe olma gibi bir hediye vardı. Bize böyle bir hediye verilmiş. O da bence bizim kültürümüzün nasibimizin üstünde bize hediye ettiği edepten, hayadan ne kadar kaldıysa bize işte oradan geliyor. Fikrine saygı duyduğumuz birini diz kırıp hiç hoşumuza gitmeyecek şeyler söylese bile dinlemek, benim büyüklerimden aldığım bir kültür idi ki öyle bir kültür bana gelmiş. İyi ki öyle bir kültürle, Alatlî gibi bir isim ile buluşturmuş talih bizi.

Hiçbir şeyin boşuna olmadığına inanıyorum. Bu hissiyat arada bir geliyor Alev Hoca'yı düşünürken. Şunu da demem hiç hayatımda: Keşke daha fazla gitseydim, keşke daha fazla konuşsaydım, keşke daha fazla sorsaydım. Bunlar faydasız çünkü olması gereken oldu, nasibimiz kadarını aldık. Ama bundan sonrası için... Mesela geçen sene cenazesinde bunları düşünürken bulunca kendimi, kendisinden öğrendiğim şekliyle bir dakika biz buraya ağıt yakmaya gelmedik, bir sonraki aşamada ne yapacağız, sonra ne yapacağız diye sorarken buldum kendimi. Ben o hafta mecburen üç-beş tane yeni proje üretmek zorunda kaldım. Çünkü biz öyle gördük, öyle bir hâl ile tanıştık. Dolayısıyla bu hâlin bütün bunlara sebep olduğunu düşünüyorum. Benim de yaş biraz büyüdü. Bakıyorum etrafımda olan şeylere, ben ne olursam etrafım da öyle oluyor. Ben Alev Alatlî'dan bunu öğrendim. Önce sen olacaksın, sonra etrafına bir şeyler olacak. Bunlar mühendisliği yapılabilecek, yazılarla, çizilerle, sloganlarla, markalaşma çalışmalarıyla oldurulabilecek şeyler değil.

Benim onda gördüğüm tek şey samimiyettir. Hiçbir şeyi bizden gizlemedi. Sadece bizi korumak için belki bazı şeyleri söylemedi, belki bazı şeyleri farklı söyledi ama bizden hiç gizlemedi, içi neyse dışı oydu. Ben kalbi ağzında bir insan gördüm ve dedim ki böyle olursan iyi olursun. Öyle olmaya çalışıyoruz işte. İnşallah böyle örneklerin sayısı toplumda artsın ve onlar gitmeden önce daha çok kıymetlerini bilelim. Esas mesele bu. Biz biraz da gittikten sonra kıymet bilen, Alatlî'nin tabiriyle azıcık nekrofilik tabiatlıyız. Maalesef dönem dönem ölümü yücelten, ölmeye sevinen ama yaşamı göze almakta zorlanan bir kitle olmuşuz. Ben ondan öğrendiğim kadarıyla Allah ne kadar ömür verirse o kadarını bu işlere harcamaya devam edeceğim.

YASEMİN SERHATLI: Hani bize hep öğretti ya, daha yukarıdan bak, bir de şöyle bak, bir de böyle bak, büyük resme bak, detaylarda boğulma... Daha yukarıdan baktığımda ve asıl ihtiyacı anlama konusunda uyanık olmayı önemsiyorduk. O yıllarda külyutmazlığı da işliyorduk. Şu andaki ihtiyaca binaen soruyorum: Onarımcılar bugünkü konjonktürde ne yapabilir? O günkü amaçları neydi? Bugünle nasıl birleşebilirlerdi? Giriş konuşmasında Onarımcılar ve Turnalar olarak Funda Abla turna kuşunu çok güzel ifade etti: *Nezaketi, cesareti ama bununla birlikte utangaçlığı da simgeleyen bir kuş.* Yerimizi de haddimizi de bilerek ne yapabiliriz, ne dersiniz? Kendi cevabımı vererek sormak istiyorum. Bugünkü konjonktürde Onarımcılar ve Turnalar olarak biz ne yapabiliriz? Farklılıkların altını çizmek yerine ortak özelliklerimizi, kadim değerlerimizi, herkesin sahip olması gereken değerlerimizi yüceltmeyi tekrar ortaya koymak istiyorum.

SİNAN CANAN: Onarımcılar kurulmadan evvelki evdeki hoş sohbetlerimizde Alev Hoca'ya bugün bana gıcık gelen sorular sorardım. Mesela ben yazar olmak istiyorum ama niye yazamıyorum falan derdim. O da bana derdi ki "Sen şu anda fazla gençsin, benim gibi yeterince yaşlan, bir oturunca altı saat yerinden kalkama, o zaman nasıl yazıyorsun." diye böyle dalga geçer gibi gelen cevaplar verirdi ve haklı olduğunu gördüm. Yaş ilerlemeden yazamıyorduk ama biz bu sistemi nasıl değiştireceğiz, biz bu durumu nasıl düzelteceğiz falan diye her sorduğumuzda, ruhuma çok dokunan ya da belki benim meşrebime uygun olduğu için bana etki eden bir sözü var: "Dünyayı değiştirmek istiyorsan elinden gelen işle başla." Ben bunu Alev Hoca'dan beş-altı kez duydum. Yani arka arkaya da duyunca herhâlde bu söz bana bir şey söylüyor, dedim. Oturup benim elimden ne geliyor diye birkaç yıl boyunca düşündüğümü hatırlıyorum. Ve bir kere de sevgili Nurcan ile yaptıkları muhabbet sırasında "Yavrum, mükemmelin iyiyi öldürmesine izin vermeyin. Başlayın gerisi gelir." dedi. Şimdi bu iki söz... Yani dünyayı değiştirmek istiyorsan elinden gelenle başla ve mükemmelin iyiyi öldürmesine izin verme. O günden beri, benim hayat kılavuzum oldu. Ben bir kere öncelikle envanteri yapıp benim elimde ne var, ben insanlara ne sunabilirim ve bunu en rafine şekilde nasıl yapabilirim diye en fazla çalışmam gereken yerin bu olduğunu düşündüm. Bence de Onarımcılar denen o oluşumun bana şahsen verdiği ve kısmetse de aslında herkese vermesi gerektiğini düşündüğüm en önemli nosyon, elimizden geleni fark etmemizi sağlamasıdır.

Elimizden gelenin içinde şu da var: Hepimizin uzmanlığı, müktesebatın yaptığı bir şeyler var hayatta, bir yaşanmışlık var ama bir taraftan da

kültürden... Eskiler derdi ya “Anasının sütünden, babasının sülbünden aldığı” bir şeyler var. Bizde birikmiş bir kültürel değerler manzumesi var. Öncelikle bunu fark etmek gerekiyor. Yani insanın kendi kadim kültürüyle tanışması gerekiyor. Öte taraftan bugünkü dünyada ben bilim yapıyorum, benim işim bu. İşte kuantum fizikçileri ile sûfi tayfasının el ele diye sloganlaştırdığı şeyi, ben bir mesaj olarak almayı tercih ediyorum. Yani burada bilim var, bilimin gücü sürekli değişmesinden geliyor. Bir de kısacık ömrümüzde değişmez- lere, sabitlere ihtiyacımız var. Bu da Mevlâna'nın “Ayağını buraya bas, öbür ayağınla bütün dünyayı gez.” dediği meseleye benziyor işte. Sabitlerimizi fark edip, onun yanında değişkenlerimize sahip çıkarak bu dünyaya bir hediye vermek. Onarımcı olmak özellikle... Orada hiç bunun muhabbeti geçmedi. Ama yıllar içerisinde biz niye devrimci değil de Onarımcı olmaya sevindik? Niye buna döndük? Çünkü tabiatta devrim yok, tabiatta hep evrim var. Tabiatta hep onara onara, ekleye ekleye, daha öncekini güzelleştirerek giden bir süreç var. Dolayısıyla daha tabii olanı, daha fitri olanı, her şeye itiraz edip yakalım, yıkalım kafasından çıkıp elimde bu var, ben bunu nasıl onarabilirim, buna nasıl katkı verebilirimdir. Ben bunların hepsini o masada öğrendim ya da bunlar bende orada tetiklendi. O günden beri de -dediğim gibi- Onarımcıların bugünkü faaliyetlerini, aslında ben bireysel olarak; Açık Beyin ile de ekip olarak sürdürmeye ve devam ettirmeye gayret ediyorum.

YASEMİN SERHATLI: Sinan Hoca'm ben sizin katkılarınızın büyük olduğunu düşünüyorum. Alatlı ile konuştuğumuz, tartıştığımız kavramları halkın anlayacağı dile çevirmek bence çok önemli bir hizmet. Ben her dinlediğimde, karşılaştığımda hepsine bakıyorum. Hakikaten o 2000'li yıllara dönüyorum. Özellikle Alatlı okurları -biz bunu Alatlı Hoca'mızla da konuşmuştuk- “Hocam sizi okumak çok zor. Biraz daha dilinizi sadeleştirmeyi düşünür müsünüz?” diye sorardık. Bizi tersleyip “Ne münasebet!” derdi. Bilgi ve dil seviyesini indirmeyi teklif dahi edemezsiniz asla. Fakat okunmayınca, anlaşılmayınca da hayata geçmiyor. Bu anlamda ben sizin kitaplarınızın, videolarınızın, çok geniş kitlelere yayılması anlamında bu amaca hizmet ettiğini düşünüyorum. Size teşekkür ederim.

YASEMİN SERHATLI: Yunus Emre ben sana da aynı soruyu sormak isterim. Onarımcılar ne için kuruldu? Peki, bugünkü konjonktürde Onarımcılar başka neler yapmalı?

YUNUS EMRE GÜRBÜZ: Ne yapmalı? Aslında bunları, kurtuluş reçetesi nedir, Onarımcıların ne yapması lazım diye not almıştım gelmeden,

tevafuk oldu. Burada ilk başlık olarak aklıma “afazi” geliyor, bu çok önemli. Son elli yılda hızla yayılan afaziden toplum olarak kurtulmamız, mücadele etmemiz lazım. Bunların reçetesini Sayın Alatlı vermişti, izah etmişti. Aklın muhafazası da lazım gelir. Zaman çok kıymetli, değerli kullanmamız gerek. Sayın Alatlı, “Günde dört saat uyku uyuyorum.” derdi, hep.

YASEMİN SERHATLI: Bize nasıl belletti ama alternatif maliyet kavramını. Bugün bile hâlâ en çok onu sorgularım. Bir şey yapıyorsan başka bir şey yapmaktan fedakarlıkta bulunuyorum. Hangisi daha kıymetli bir iş diye tahlil ederim. Alatlı’dan öğrendiğim bu yaklaşımı herkese de tavsiye ediyorum.

YUNUS EMRE GÜRBÜZ: Bir de *Rüya*’da gördüğüm bir nazar ve niyet sentezi var. Çünkü mahiyeti, eşyayı bile bu nazar ve niyet bakış açısı değiştirebiliyor, dönüştürebiliyor, tamir edebiliyor. Yani niyet dediğimizde, gayemizle nazar dediğimizde, bakış açımız ne söylüyor?

YASEMİN SERHATLI: Schrödinger’in Kedisi deneyini söylüyor.

YUNUS EMRE GÜRBÜZ: Korktum da bir gün “Bir kutu ve kedi al da gel, yapalım bu deneyi.” diyecek diye.

YASEMİN SERHATLI: Herkes okudu ama aklımdan geçmedi değil. Üniversitelere onu yapmak lazım Sinan Hoca’m, aklınızda bulunsun. Schrödinger’in deneyini üniversitelerde konuşma yaparken yapmak lazım.

SİNAN CANAN: Aslında Schrödinger’in deneyi yapılabilir bir deney değil ama onun üzerine çok derinlikli bir tefekkür ya da meditasyon yapmak gerekir. Çünkü bence *Kâbus* ve *Rüya* bu derinlikli meditasyonun önemli bir kısmını içeriyor. Ama biz de temel fizik eğitimi çok yaygın olmadığı için ben Alatlı’nın o mesajının çok geçtiğini düşünmüyorum. Çünkü birçok mesajı geçti, birçok önemli şey geçti ama fizik ilmindeki o tuhafliklarla bizim kadim kültürdeki kapsayıcı anlayışın ortak noktalarına dair yaptığı vurguları, daha tam anlayamadığımızı ve anlatamadığımızı düşünüyorum. Benim işte Instagram’da, şurada, burada popüler olan videolarımın büyük bir çoğunluğu, aslında böyle şeyleri anlattığım yerler. Bu da bana gösteriyor ki hâlâ bu konular güncelliğini yitirmemiş ve ihtiyaç hâlen devam ediyor. Dolayısıyla anlatmaya, yazmaya devam...

YASEMİN SERHATLI: “Türk’ün aklı gözünde.” diye bir laf var ya... O yüzden düşünce deneyi de olsa canlandırmakta fayda var. Sinan Hoca’m

bu önerimi yabana atma. Kedileri buraya getirmesek de o deney düzeneğini kurmakta fayda var.

SİNAN CANAN: Kesinlikle öyle.

YUNUS EMRE GÜRBÜZ: Herkes korkmaya başlamıştı, aslında korkmamamız lazım. Evet, ilk şeyimiz oydu zaten. Korkma! İstiklal Marşı da bununla başlıyor.

YASEMİN SERHATLI: Videoda da söyledi ya. “Korkmayın yavrum, niye korkuyorsun?”

YUNUS EMRE GÜRBÜZ: Bizi de bu şekilde uyarırdı sürekli, “Korkmayın.” diye. Bir de buna ilave, “Çok tüketmeyin.” derdi. Sınırsız hevesler peşindeki tüketime de karşıydı çünkü tüketmek demek, kapital sistemin bir çarkı, çarklardan birisi olmak demektir. Bunun dışında kendisinin yazarken yanında olduğumuz bir metin vardı, konuyla alakası da var, müsaadenizle okumak istiyorum. Bu bize aslında Onarımcıların da safını, ne demek istediğini ifade ediyor. 2000’li yıllarda yazılmış bir yazı. Bunu o günün politik ve içtimai atmosferini de düşünerek dinleyelim. Son kısmı okuyorum:

“Ya Avrupa Birliği gibi düşünüyorduk bir gelecekte yaşıyoruz ya asr-ı saadet gibi hayal ettiğimiz bir geçmişte. Kendimize ait bir cümlemiz yok. Şimdi yok. Gün kaybolmuş gibi günü savuruyor. Günü acımasızca tüketiyoruz. Saniyeler, dakikalar, saatler akıp giderken bütünüyle edilgen beklemekteyiz. Batı dünyasını kıskanıyor, hatta haset ediyoruz. Bunun nedeni de bilgisizliğimizdir. Oysaki dünyayı bilmeyen, dünyanın maskarası olur. Neysek o olmamız gerektiğini artık idrak etmemiz lazım. Kendimizi ifade etmeyi öğrenmek zorundayız. Aslımızı reddetmenin, kurtuluşu olmayan bir kaçış olduğunu görmek durumundayız. Kendimize güvenmekten başka çaremiz yok.”

Bunlar tekrar, etraflıca ele alınabilir belki Onarımcılar tarafından. Zaten Alev Alatl, bize rehberliğini, mihmandarlığını muazzam yaptı, ana ilkelerimizi belirledi. Bu çerçevenin dışına çıkmadan, bu çıkılan yolun, davasının, derdinin, dünya nöbetinin devam ettirilebileceğini düşünüyorum. Son olarak bir şey daha ifade etmek istiyorum. Geçen zaman içerisinde fark ettim bunu da. Entelijansiyadan, entel olmaktan ve böyle anılmaktan pek hazzetmezdi. Hocalık makamında da zımni şerhi vardı. Bir hadisîşerif var: “Âlimin ölümü, âlemin ölümü gibidir.” Alev Alatl, sadece bir alim de değildi, onun bir ötesi, yani arifti de. Çünkü alim ve arifin tanımını yaptığımız zaman şu oluyor: Âlim zihni faaliyetle mutlak surette bilen, arif ise ahlaki ve manevi arınma

sayesinde sezgi gücü ve deruni tecrübe ile öğrenen, anlayan demektir. Gökler ve yer, en ücra köşelerine kadar arifin bilgi alanına girer ve arif tamamen manevi sezgiyle alemler müshahede eder. Mesela, Türk mutasavvıf, sosyolog Erzurumlu İbrahim Hakkı hazretlerinin de aynı konuya *Tefvizname* adlı eserinde rastlamak mümkün. Şöyle ki: “Hak şerhleri hayr eyler/Zannetme ki gayr eyler/Ârif anı seyreyler/Mevlâ görelim neyler/Neylerse güzel eyler...” Dün ile yarını değil, bugünü hatta anı seyreylen arif, bu yönüyle alimden ayrılmaktadır. Hatta buna bir animasyon filmde de rastlamıştım, “Yesterday is history, tomorrow is a mystery, today is a gift of God...” şeklindeydi. İşte arifliği Alev Alatlđ da gözlemleyebiliyorduk. Geçmiş, manevi ve ahlaki bir arınma sonucunda; bugün, manevi ve ahlaki bir arınma sonucunda; yarın, manevi ve ahlaki bir arınmanın tezahürü olarak yerde, gökte, dünyanın hangi ücra köşesinde ne varsa onun ilgi alanına giriyordu. O hem bir mütefekkir hem bir mücahit hem bir alim hem de bir arif kişilikti. Allah ondan ebeden razı olsun, mekânını cennet eylesin.

SİNAN CANAN: Âmin.

YASEMİN SERHATLI: Allah ondan razı olsun. Bir de benim aklımda çok yer etmiş bir şey var: Biz Onarımcılar, mavi gezegenimizin emniyet supabıyız. O zaman ben yirmi beş yaşındaydım, o yıllarda çok yeni bir konuydu. Şimdi herkesin diline pelesenk oldu. Sizi bilemem.

YUNUS EMRE GÜRBÜZ: On dokuz.

YASEMİN SERHATLI: Yani bilemiyorum. Sen genç olabilirsin ama Sinan Hoca'm biraz daha ileride olabilir. Ben mavi gezegenimizin emniyet supabıyım, diye yirmi beş yaşında kendime rol biçmişim. Burası üniversite. Öğrencilerimizin yaşları da öyle vardır. O bilinçte, o iştıyakla kaç kişiye rastlarız? Alev Hoca'mız bize onu verdi diye düşünüyorum.

SİNAN CANAN: Bu arada şunu da belirtiyim. Başta söyleyecektim, unuttum. Şu anda hayatımda uzaktan katıldığıma en çok pişman olduğum toplantı, herhâlde budur. Çünkü o Üniversitenin, Kapadokya Üniversitesinin hayalleri kurulurken biz o masadaydık.

YASEMİN SERHATLI: Ben girişte söyledim hocam. Yani hakikaten burada olmak çok özel. Çünkü o hayallere, o vizyona şahit insanlarız.

YUNUS EMRE GÜRBÜZ: Üç hayalinden bahseder: Onarımcılar, bir; Kapadokya'nın o zaman yeri belli değildi ama meslek yüksekokulu olarak bir üniversiteden bahsederdi, iki; üçüncüsü de başında miğfer gibi duran Rusya.

YASEMİN SERHATLI: Buyurun hocam, sizi çok böldük.

SİNAN CANAN: Estağfurullah. “Bu nasıl olacak arkadaş?” dediğimiz konunun tecessüm etmiş hâlinde olmak, şu anda orada konuşuyor olmak bile gerçekten inanmış bir insanın hayal kurmasının ve ısrar etmesinin, sebat göstermesinin nelere sebep olabileceğinin küçük örnekleri. “Elinden gelen işle başla ve mükemmelliğin iyiyi öldürmesine izin verme.” dediği mottoların hayata yansımış biçimleri... İnşallah bunun çok daha büyükleri olacak. O günden bugüne kadar geçenleri de ben de bu arada hesaplardım, yirmi sekiz-yirmi dokuz yaşlarındaymışım. Daha otuzları görmemişim. Kara kalpaklı adamlar, buraları değiştirdiler falan... O dünyanın en iyi emniyet supabınız işte. Yani ben bu özgüveni ailemden aldığımı söyleyemem, okulda bana verdiklerini söyleyemem, işte bu, liderlik öyle bir şey. Yani size bunun olabileceğini göstermesi, mümkünlerin önünü açması ve imkânsız diye bir şeyin olmadığını da göstermesi bence yeterdir. Bir insana hoca demeniz için yeter.

Yunus Emre çok güzel bir konu açtı. Ben Alev Hoca'yı ariflik meselesinde bir ara gündeme getirmek durumunda kalmıştım. Çünkü âlim, yazılı ve anlatılabilir bilgiyi bilen, bilgiyi haiz olana deniyor. Denirse bana âlim deniyor mesela. Fakat “Âlime tarif gerekmez.” diye bir sözümüz yok. “Arife tarif gerekmez.” diye bir sözümüz var. Çünkü arif, araftan gelirmiş. Yani arada olan, arafta olan var ya... Varlık alemi ile, oluşlar alemi ile nedenleri arasında bağlantıyı kurabilen, nedene matuf bilgiye sahip olana arif dermişiz. Alev Hoca anlatırdı; biz niye olduğunu bilmezdik ama arifliği hissedecek donanım varmış çok şükür. Tamam demişiz, ne derse eyvallah... Biz tabi olalım, iyi ki de olmuşuz. Dediğim gibi ne kadar anladık bilmiyorum. Ariflikten istifade ettiğimiz için bugün arifliği önceleyen bir sistemi artık ivedilikle hayata geçirmemiz lazım. Bilginin her yerde olduğu, yapay zekâların bizden çok daha bilgiç olduğu bir devirde bizim artık arife, Hezarfen'e vs. ihtiyacımız var. İnşallah artık onları yapabiliriz diyelim.

YASEMİN SERHATLI: Peki, çok teşekkür ederim. Hazirunun sormak istediği sorular varsa birkaç soru alabiliriz. Evet, buyurun.

SÖYLEŞİ SORULARI

KATILIMCI: Hocam merhabalar. Ben sadece şunu söyleyeceğim. Ben Onarımcıları, e-posta grubunda okumayı çok özlemişim. Ben size göre muhtemelen çok sonra Yahoo grubuna girmiştim. Şunu çok açık söylüyorum: Alev Hoca'yı okuyanlarla sohbeti özledim. Ben şunu hep söyledim: Bu okul Onarımcılar organizasyonu. Çünkü ben ve bildiğim birkaç kişinin buraya gelişimizi hatırlıyorum. Bir çantayla, karda, kışta, kıyamette geldim. Buradan Ürgüp'e gidemiyorduk. Bu dediğimiz, o ruh... Alev Hoca'yı 2001-2002'de okudum. *Kâbus* ile başladım. Aklım başımdan gitmişti. Onu okuyan birkaç hocam vardı. Biz onlarla sohbet ederdik. Daha sonra sizlerle, Onarımcılarla tanıştım ve ben her şeyi öğrenciye çevirme bakış açımı, Alev Hoca'dan aldım. Her şeyi öğrenciye daha iyi nasıl verebilirim, ondan aldığımızı nasıl verebiliriz?.. Mesela *Kâbus*'ta radyonun öneminden bahsetmişti. Buraya ilk geldiğinde "Buraya radyo lazım." dedi. Biz uzun süre burada bir öğrenci radyosu kurmaya çalıştık; kurduk, kuramadık vesaire ama denedik. Öğrenci topluluklarına çok önem veriyordu. Şimdi şunu düşünüyorum: Neden biz bir Onarımcılar topluluğu kurmayalım? Sizler niye başı çekmeyesiniz? Neden kitaplarını okumayalım hep beraber?

YASEMİN SERHATLI: En büyük hayalimdi Onarımcıları hayata geçirmek, Kara Kalpaklı'nın reçetelerini insanların ayağına götürmek... Biz o dönemde bu kadarını yapabildik. Özür diliyoruz; çoluk çocuk, işler güçler. Sinan Hoca'm da üç tane; ben de iki tane; Yunus Emre'de iki tane çocuk var. O zaman yapamadık ama Funda Abla'nın liderliğinde, Üniversitenin mihmandarlığında neden olmasın? Bence çok güzel olur.

KATILIMCI: Ne güzel olur...

KATILIMCI: Onarımcılar ne zaman faaliyetlerini durdurdu?

YASEMİN SERHATLI: Şikâyet edeyim mi sizi? Nasıl yapalım arkadaşlar? Bu arkadaşları hep ben topladım hocam. Değil mi? Kadının gücü de oradan geliyor. Çat arıyordum, herkesi bir araya topluyordum.

KATILIMCI: Sinan Hoca'm, Onarımcılar neden durdu sorusu geldi. Onarımcılar nerede?

SİNAN CANAN: Ne sorusu geldi, pardon?

KATILIMCI: Onarımcılar neden bekliyor? Turnalar sitemiz vardı, o da pasifte. Bir hocamız "Neden durdu, ne zaman durdu?" diyor.

SİNAN CANAN: Biraz önce aslında anlatmaya çalıştım. Durmadı. Biz bir fikir kulübü gibi, bir yazarın hayranları gibi bir araya geldik ama ben biraz önce size yirmi beş yıldır *onarımcılık* yapmaya çalıştığımı anlattım. Mesela Yasemin bizi toplayarak *onarımcılık* yapıyor. Yunus Emre kendisi yapıyor. Rahmi yurt dışında ve yurt içinde yapıyor. Biz Rahmi ve sevgili eşi ile Bakanımız Brüksel'deyken az mı işler yaptık! Yani bir araya geldik, kafa yorduk. Bu soru aslında şuna benzedi: O ektiğimiz çekirdek nerede? O şimdi fidan oldu, inşallah kocaman bir ağaç olacak.

Açık Beyin'de sadece benim eğitimlerimden geçen 8.000'den fazla mezun var. Alev Hoca yüzünden bunlar. Yani ben normalde üniversitede otururdum, böyle şeyler yapmazdım. Dolayısıyla Onarımcılar tamamen fitri bir gelişim sisteminde. Bence hâlâ da gelişmeye devam ediyor. Hâlâ biz Yasemin'le bir araya geldiğimizde hâl hatır sorduktan hemen sonra o günleri yad ediyoruz. Demek ki hâlâ duygusal olarak bizim davranışlarımızı yönlendiren bir yerde duruyor. O yüzden bence devam ama yani Kapadokya Üniversitesinde bir Onarımcılar Kulübü, çok güzel bir fikir. Üç-dört ayda bir elimden geldiğince gelirim, her türlü gazı veririm. Yani taahhütte de bulunayım, bu konuyla alakalı ne varsa gereken bütün medyatikliğimi de kullanırım. Çünkü onun bir de gençlerle tanışması var. Yani yeni sürgünler vermesi var. Bu konuda da naçizane elimizden ne gelirse biz tabii ki yapmaya hazırız.

KATILIMCI: Yonca bizim simgemiz olmalı.

YASEMİN SERHATLI: Çok teşekkür ediyoruz. Son sözlerimizi söyledik herhâlde. Başka soru yoksa kapatabiliriz. Süre sınırimız var. Katılımınız için çok teşekkür ederiz. Funda Abla, bugünü organize ettiğiniz için, bize yer verdiğiniz için çok teşekkür ediyoruz. Bizim için çok özel, çok önemli. Hepimizin birbirini tanıma sebebi Alev Alatlı. İnşallah görüyordur. Böyle saçımızı okşuyordu her zamanki gibi. Dualarımız onunla.

KAAN AKTAN: Tam yeri geldi, söylemeden edemeyeceğim. Annem uzun dönem şunu dedi: "Ben ne yapayım diyene, sen de elinden ne geliyorsa onu yap." Biz bunun şahidiyiz ama son dönemde, herhâlde biraz hayatının o dönemindeki şartları, biraz kendine ve etrafına olan güveni, biraz imkânların genişlemiş olması, bir yandan da sorunların hafiflemek yerine ağırlaşmış olmasıyla söylem şuna döndü: "Elinden geleni değil, yapılması gerekeni yap." Noktayı böyle koyalım. Yapılması gerekeni yapmak üzere Üniversite burada, biz buradayız, sizler de buradasınız. Sağ olun, var olun.

İKİNCİ OTURUM

ALEV ALATLI'NIN ROMANCILIĞI

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Ülkü ELİUZ

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Konuşmacılar

Prof. Dr. Ülkü ELİUZ

Ayşe Burçak KAYA

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Mesut TEKŞAN

Ordu Üniversitesi

Dr. Hatice Namlı EMİROĞLU

Sakarya Üniversitesi

Mustafapaşa Yerleşkesi,
Oktay Sinanoğlu Konferans Salonu
4 Şubat 2025
09.30-11.30

ERKEKLİK İMGESİ ÇERÇEVESİNDE KADIN: YASEMİNLER TÜTER Mİ HÂLÂ?

Ülkü ELİUZ*
Ayşe Burçak KAYA**

Özet

Alev Atlı'nın 1985 yılında yayımlanan *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?* adlı romanı, Kıbrıslı Rum kızı Eleni'nin yaşam öyküsü etrafında şekillenir. Eser, bireysel trajediler üzerinden kültürel aidiyet çıkmazı, siyasal bölünmeler ve kadın kimliğine odaklanır. Ataerkil sistem içindeki sıkışmışlığın baş aktörü Eleni/Naciye'nin varlık alanı, erkeklerin çizdiği sınırlar içinde şekillenir. Henüz küçük yaşta Menas ailesine evlatlık verilen Eleni, evin tüm yükünü üstlenerek ağır yaşam koşulları içinde var olmaya çalışır. Arif'le evliliği Müslüman olup Naciye adını almasına neden olur, ancak bu kimlik değişimi de onu toplumsal kabule ulaştıramaz. Eleni, hayatı boyunca başkalarının kararlarının gölgesinde yaşar. Yunanistan'a gittiğinde ise bu kez yabancı olduğu bir kültürel ortamda, mücadelesini sürdürmek adına eylemlerle bulunsa da başarılı olamayarak cinayete kurban gider. Evlatlık verildiği evde taciz ile başlayan hikâyesi, kurtuluş gibi görünen ancak sömürü ve dışlanmanın yaşamındaki yeni biçimleri olan evliliklerle devam eder. Bu çerçevede, erkek egemen sistemde bir kadının kimlik inşası imkânsız hâle gelir. Zira Eleni'nin hayatındaki erkek figürler, gücü, otoriteyi ve denetimi temsil eder. Onu dışlayan, yönlendiren ve baskı altına almaları ataerkil yapının temel dinamiklerini somutlaştırır.

Eleni'nin toplum içindeki konumlanışında ve evliliklerinde erkeklik, sahiplenme ve koruma söylemiyle kendini gösterir. Ancak bu söylem, aynı zamanda bir baskı aracına dönüşerek kadının hareket alanını kısıtlar. Bu durum, ikincil konumdaki kadınlık deneyimi üzerinden kendini meşrulaştıran hegemonik erkeklik kuramıyla örtüşür. Bu çalışma, erkekliğin toplumsal normlar ve güç ilişkileri çerçevesinde nasıl biçimlendiğini, hegemonya ve ataerkil tahakküm

* Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ulkueliuz@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9921-2916

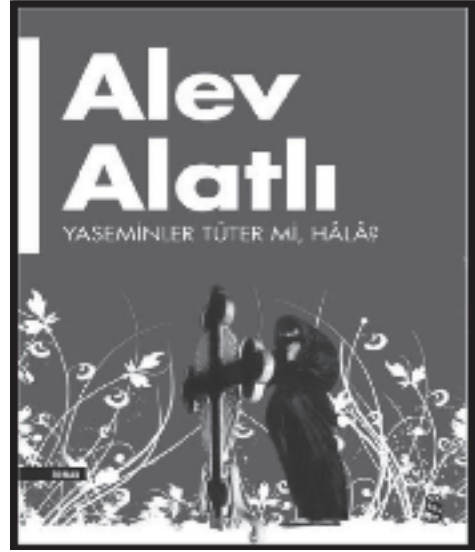
** Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ayseburcakkaya@ktu.edu.tr, ORCID: 0009-0006-8337-9248

kavramları ekseninde, *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?* romanı üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Böylece, başkişinin anlatısı aracılığıyla ataerkil sistemin temel dinamikleri çözümlenecektir.

1. Bir Türk Aydınının Panoraması: Alev Alatlı ve *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?* Romanı

“Çünkü, erkektir Tanrı'nın görüntüsü ve Tanrı'nın görkemini erkek simgeler. Kadın erkeğin görkemini yansıtır.”

Türk edebiyatının ve düşünce dünyasının önemli isimlerinden Alev Alatlı, on üç roman, incelemelerden oluşan altı kitap, makalelerinin bir araya getirildiği altı kitap, bir şiir kitabı ve eleştiri türündeki bir kitaptan oluşan eserleri ile derin entelektüel birikime sahip bir yazardır. Eserlerinde Türkiye'nin toplumsal, siyasal ve kültürel dönüşümlerini ele alırken tarih, felsefe, siyaset ve edebiyatı iç içe geçirerek çok katmanlı anlatılar sunan sanatkar, tarihî bağlam üzerinden oryantalizm, sömürgecilik, milliyetçilik, aydın sorunu, toplumsal cinsiyet gibi konuların aktarımı ve bireysel

sorunların/deneyimlerin çözümlenmesi olmak üzere iki yönelim içerisinde ilerler. Bireysel ve toplumsal olana derinleşen kurgu zemininin çok katmanlı yapısı içerisinde, politik ve ideolojik sorunların başında gelen toplumsal cinsiyet meselesi de yer alır. Yazarın edebî metinlerinde ve fikir yazılarında belirginleşen cinsiyet eşitsizliğine ait kalıpların ve normların, oluşum süreci belirsiz olsa da aslında iktidar alanındaki argümanlara denk düşer.

Politika ve ideoloji, kadın olmak/erkek olmak/daha da ötesinde erk sahibi olmak durumlarıyla girift ilişki içerisinde. Foucault'nun iktidar sadece baskıcı bir yapı değil, “bireylerin kimliklerini ve toplumsal gerçekliklerini biçimlendirerek işleyen dinamik bir güç” (Çelik, 2024:382), üretici bir mekanizma olduğuna dair görüşleri, Alev Alatlı'nın eserlerinin düşünsel mekaniği ile bütünleşir. *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?* romanında, kadın

karakterin yaşam öyküsü çerçevesinde toplumsal eleştiri yapılır. Entrik kurguda cinsiyet rolleri, kadınlık ve erkeklik algıları, kimlik mücadelesi ve tüm bunları oluşturan iktidar ilişkileri odakta yer alır.

Yaseminler Tüter mi Hâlâ (1985) romanı, Kıbrıs'ın bölünmesini takip eden süreçte, Türk ve Rum kesiminin hayatlarının, yaşam tarzlarının ve ayrışmaların başkişi Eleni/Naciye merkezli anlatımıdır. Romen rakamlarıyla üç bölüme ayrılan eser, tanrısal bakış açısı ve anlatıcı ile kurgulanır:

“Savaş zamanı, barış zamanı.”

İç geçirdi, yineledi:

“Savaş zamanı, barış zamanı.”

Kadınların söylediklerini içlerine sindirmelerine fırsat tanımak ister gibi, sustu bir süre.

Sonra mırıldandı.

“Eklesiyastes 3.” Okuduğunun İncil'deki yerini söylüyordu (Alatlı, 2021: 64).

Öykü zamanı, 1940'lardan Kıbrıs Harekatı'na kadar uzanan zaman dilimini kapsar. Metin içerisindeki göndermeler, Sultan II. Selim döneminden 1967'ye kadar genişleyen bir tarihsel çerçeve oluşturur. Modernist roman anlayışına uygun olarak, anlatı doğrusal bir zaman akışına bağlı kalmaz; farklı tarihsel dönemler iç içe geçerek çok katmanlı bir yapı oluşturur. Bu teknik, metnin zamansal derinliğini artırırken okurun tarihsel sürekliliği daha geniş bir bağlamda kavramasına olanak tanır.

Kitabın arka kapağında yer alan ifadeler, metnin ana izleği olan kendini arayışın kadın karakter aracılığıyla söyleme taşınmasıdır. Alev Alatlı, “Yasemin” özelinde kadın olmanın bireysel varoluşsal aşamalarını çerçeveler. Ayşe Nalân Özübek, bu durumu şu ifadelerle dile getirir:

“Her okuyuşumda içimin dalga dalga olduğunu bir tek Yasemin’lerde yaşadım. Her seferinde Naciye oldum paçalarım dolandı bacaklarıma. Peyker’e ağladım, Afroditi’yi bağrıma bastım her seferinde, Hasanımı ilk oğlum oldu. Arif’e çevremi verdim, Glafkos’un yatağında yasemin koktum. Düşünülebilen her şeyin yaşanabildiğini, yaşanan hiçbir şeyin silinmediğini, her bulutun altında bir iz olduğunu yeniden bildim, yeniden bildim. Koruk tadında bir yaşam bütün bunları düşündüren. Akdeniz sahillerinde sürüklenen başıboş bir yaprak, süt beyazı çırpı kollar. On birinde bir çocuk, Kaymaklı'nın Genabası. Eleni Klo Morias Naciye Arif, sen söyle bakalım, Yaseminler Tüter mi Hâlâ?” (Alatlı, 2021:Arka kapak)

Her kişi ve her eylem ile yaşanan değişim ve sürüklenen deneyim, başkişinin arayışlarını ve kaçışlarını niteler. O hem kız hem evlatlık hem

sevgili hem eş hem anne hem kurban hem maktul olarak kadınlığın tüm aşamalarında bedeller ödeyen başkişi için yasemin ile özdeşleşen yaşamda bitmeyen bir sürükleniştir.

Kurguya dâhil edilen çeşitli belgeler aracılığıyla şekillenen zaman unsuru, metindeki gerçekliği artırmak ve anlatıyı güçlendirmek amacıyla geçmişe dönüşler ile katmanlaşır. Ayrıca gazete kupürlerinin, arşiv kayıtlarının ve belgelerin kullanılması da bu yönelimin göstergeleridir. Eserde Rizo Karpasso köyü, Karpas Yarımadası, Girne, Lefkoşa ve Magosa gibi fiziksel mekânlar geçmiş-şimdi bağintısında olgusal olarak şekillenir. Adadaki günlük hayattan izler taşıyan ve dönemin siyasi olaylarına gönderme yapan manastır, meyhane, ev, kale, hapishane, toplama kampı, cami, iş yeri ve otel aynı zamanda kırsaldan kente geçişi, iki toplumlu ve çok dinli geçmişi de gösterir.

Başkişi Eleni'nin gelişim ve dönüşümünü tamamlayan, onu netleştiren norm karakterlerin bulunmadığı romanda, izleksel çatışma dizgesinde karşı güç konumunda yer alan Mösyö Menas, Arif ve Glafkos kart karakterlerdir. Evlatlık olarak alınan başkişinin hizmetkâr olarak kullanılması, taciz ve tecavüze uğraması, evden kovulması, teyzesinin yanına gitmesi, Arif'le tanışması ve evlenmesi, Müslüman olması, dedikodulara inanan eşi tarafından evden atılması, Türk karşıtı Glafkos ile evlenmesi, ilk eşinin Türk olduğunu öğrenen ikinci eşi tarafından öldürülmesi şeklinde ilerleyen olay birimlerinin üzerine inşa edildiği izleksel kurgunun KORA (Korkmaz, 2015: 103) şemasındaki görünümü şu şekildedir:

	Ülküdeğer	Karşıdeğer
Kişi düzleminde	Eleni	Mösyö Menas Arif Glafkos
Kavram düzleminde	Özgürlük Aşk Kaçış Değerlere bağlılık	Yozlaşma (taciz, tecavüz, cinayet, iftira, dedikodu)
Simge düzleminde	Yasemin Çeşme Masallar Türban Kutsal kitaplar Cami Kilise	Menas'ların evi Meyhane Hapishane Toplama kampı

Bir kadın olarak varolma mücadelesi veren Eleni, kendisine yüklenen toplumsal cinsiyet rollerini aşamaz ve tükeniş yaşar. Onun bir kurban olarak

ölümü, kadın-erkek diyalektiğindeki öteki-ben, güçsüz-güçlü, edilgen-etken, maktul-katil, av-avcı, suçlu-haklı, köle-efendi vs. dizgelerinde derinleşir.

2. Erkeklik İmgesi Çerçevesinde Kadın: *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?*

“Girne, içine girme
Girersen, eğlenme
Eğlenirsen evlenme
Evlenirsen çocuk yapma”
(Alatlı, 2021:19)

Erkeklik, kaynağını biyolojik kimlikten alan, tarihsel, kültürel ve ideolojik süreçler tarafından biçimlenen; toplumsal normların ve cinsiyetlenmiş davranış rollerinin sürekli yeniden inşa edilmesine dayalı pratiktir. Erkeklik çalışmaları, toplumsal cinsiyet araştırmalarının alt disiplini hâlinde belirli eril davranışların doğuştan gelen özellikler değil, toplumsal yönden inşa edilen kimlik olduğu görüşünü temel alır. 1970’li yıllara kadar erkeklik “tek bir katı yapı olarak, ideal erkek ise mantıklı, güçlü ve toplumsal yönelimli olarak” (Renkmen, 2012:17) görülürken, 1980’lerden itibaren feminist teori çalışmalarıyla kesişir; erkeklığı tekil ve değişmez kategori olmaktan çıkarak tarihsel, kültürel ve sınıfsal bağlamlara göre farklılık gösteren yapı konumuna getirir. Avustralyalı sosyolog Raewyn Connell, İtalyan kuramcı Antonio Gramsci tarafından oluşturulan hegemonya kavramını erkeklik bağlamında tasnif ederek terimin kuramsallaşmasına ve farklı kategorilerinin oluşmasına zemin hazırlar.

Kuramsal çerçevenin çok yönlülüğü, erkeklik çalışmalarının tek kalıba sığdırılmayacak kadar farklı ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu gösterir. Toplumsal güç ilişkileri ve kimlik inşalarının tarihsel, kültürel, ekonomik koşullara göre şekillenmesi, erkeklik olgusunu gerek mikro (bireysel) gerek makro (toplumsal) düzeylerde sürekli yeniden üretir. Erkeklikler arasındaki hiyerarşiyi ve egemen konumları açıklamada ‘hegemonik erkeklik’ devreye girer. “İktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu erkeklik imgesine işaret eden bir kavram” (Sancar, 2009:27) hâlindeki bu yaklaşımın temel görünümleri, kelimenin kökünde yer alan erk’in uzantısı olarak güç, kudret ve muktedirlik ile özdeşleştirilir. *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?* romanında, on üç yaşındaki Rum kızı Eleni’nin hikâyesi, bu baskıcı çerçevenin kadınlar üzerinde nasıl işlediğinin ve onlara sınır çizme yöntemlerinin anlatımıdır. Eserde kadın öznenin, kendi olma sürecindeki mücadelesi, cinsel kimliği

ile başlayan ancak özgürlüğe uyanış ile sonuçlanamayan olay birimlerini içerir. Bu durum, kadın olma serüveninin süreçsel tasnifine uygundur: “A. Cinsel kimlik paniği: kadın olmak (Güvenlik mitinin arkasından koşmak: geleneğe teslimiyet: Kurtarılma arzusu: evlilik; Özneye kör adanış: hayal kırıklığı; İyi kadın sendromu: anne olmak; Mücadeleden kaçış: aşk); B. Özgürlüğe uyanış (İlk adım: maddi bağımlılıktan kurtulma; Rol kalıplarının kıskacından çıkma: eğitim; Kadınlığını tanımlama: kendi oluş)” (Eliuz, 2011: 223) Eleni'nin Menas ailesinin yanına evlatlık verilmesiyle başlayan süreçte ‘öteki’ olduğu bu evde geleneksel toplum yaşamında kadınla ilişkilendirilen ev işleriyle ilgilenerek aslında hizmetli konumunda tutunmaya çalışır. Başkışı, kadının nesne konumundan kendi oluş mücadelesinde geçtiği aşamalardan “geleneğe teslimiyet” (Eliuz, 2011:223) çerçevesini aşamaz; evlatlık olma durumunu aşamaz, bedensel sömürüye maruz kalır, kadına atfedilen geleneksel rollerden çocuk yaşta sorumlu tutulur; anlatı sonunda kurban edilir ve öldürülür.

Nesneleştirilmenin bir diğer aşaması olan eril tahakkümün devreye girmesi, onu evlatlık olarak alan Menas'lardan sözde üvey baba Mösyö Menas'ın bir gece onun yatak odasına girmesi, hegemonik erkeğin yöntemlerinden biri olan eril şiddeti uygulaması ve tecavüz etmesi ile gerçekleşir:

“İçkiden uzak durduğu ender gecelerden birinde, önce Maria İolanti'nin odasına uğradı Mikalis Menas, birkaç dakika kaldı, oradan da Eleni'ye geldi. Bir şey istediğini, ya da unuttuğunu sanan uyku sersemi kıza “Çekil öteye” dedi kısaca. Yatağının içine girdi. (..) Adam horlayıp horlayıp da, aniden fırlayıp kalktığında, sadece yorgundu Eleni. Belki de, yorumlamaya olanak sağlayacak ussal donanımdan da yoksun olduğundan, yapmak istediği tek şey, uyumaktı.” (Alatlı, 2021: 71).

Kadının iradesiz cinsel bir nesne şeklinde konumlandırıldığı bu eylem, ergenliğe yeni adım atan mağdurun cezalandırılması ile aleyhe sonuçlanır; Eleni, Menas'ların evinden teyzesi Kseynas'ın evine gönderilir. Mösyö Menas'ın cinsel şiddeti dolayısıyla herhangi bir yaptırıma uğramaması, gücün ve kontrolün sahibi olmasından kaynaklanır. Ataerkil normların güç ve şiddet yoluyla yeniden üretiminin görünümü bu eylem, değişmez bir meşrulaştırmadır. Sürgüne gönderilen Eleni, temizlik işleri ile uğraşır; ancak bu fiziksel temizlikler, çevresindeki insanların tinsel kirliliğini, yozlaşmış düşünce dünyasını, dejenere ilişkilerini yok etmez. Geleneğin evle sınırladığı kadın, yabancı olduğu yeni muhitte tanıştığı Arif'e ilgi duyar ki “kurtarılma arzusunun” (Eliuz, 2011:223) sonucudur.

Evlilik yoluyla kısıtlama, erkekliğin kurumlar aracılığıyla nasıl pekiştirildiğini gösteren bir diğer yapılanmadır. Beraberlikleri boyunca aşamalı olarak varlık alanı kısıtlanan Eleni'nin bireyselliğine inen en büyük darbe ise eşinin baskısıyla ismini ve inancını değiştirmesiyle gerçekleşir:

“Senin adın bundan böyle Naciye” dedi Arif.

“Naciye Arif diye çağırılacaksın ölünceye dek.”

“Ne! Evet!” dedi Naciye, masmavi gülümseyerek. “Naciye.”

“Başını çevreleyen yasemin kokulu beyaz yemenisinin büsbütün ortaya çıkarttığı gözlerini yere dikti. Kötü bir telaffuzla tekrarladı Hüseyin Hoca'nın ardından, “Eşhedü En Lâ İlâhe İllallah ve Eşhedü Enne Muhammeden Abdühü ve Resûlüh” (Alatlı, 2021:100).

Eleni'nin Arif ile evlenerek yalnızca adını değil, kimliğini ve bağımsızlığını da kaybetmesi, evliliğin patriyarkal sistemde kontrol mekanizmasının işlediğinin göstergesidir. Çünkü isim, kişinin dünyadaki varlığının ilk tes-cili ve özneleşmenin başat adımıdır. Bireysel yönünün yanında kültürel ve dinî aidiyeti belirleyen temel bir unsurdur. İsme yapılan müdahale, sadece bir kimlik değişimini değil, geçmişinin ve öznel varlığının erkek otoritesi tarafından silinmesini; yerine erkeğin inşa ettiği kimliğe hapsedilmesi sürecini yansıtır. Bu durum eserin başında, Aziz Andreas Manastırının Kutsal Kitabı'ndan alıntılanan ifadelerle ironik biçimde eleştirilir:

“Tanrı'nın görkemini erkek simgeler. Kadın, erkeğin görkemini yansıtır. Çünkü erkek kadından değil, kadın erketen yaratılmıştır. Erkek kadın için değil, kadın erkek için yaratılmıştır. Başının örtüsü, itaatinin simgesidir.” (Alatlı, 2021:15).

Metnin diğer bir kırılma noktası Arif'in Eleni'nin kendisini aldattığını düşünerek onu ve çocuklarını evden kovmasıdır. İftira yoluyla uygulanan bu şiddet içerikli eylem, bireysel güvensizlik veya kıskançlık meselesinin ötesinde kadının sosyal varoluşunu, olanaklarını kontrol altına alma güdüsünün dışı vurumudur. Kadın bedeni üzerinden sembolize edilen namus hem bekaret hem de zina üzerinden eleştirel söylemle dile getirilir.

“O gece bekareti bozulan Arif oldu. Delikanlı, Naciye'nin çürük olduğunu anlamış mıydı, bilinmedi. Çok sonraları kimileri anlamayacak kadar budala, kimileri de karıya çok tutkun olduğu için bile bile kabulendiğini söylediler.” (Alatlı, 2021:126).

Kadının zina yaptığının bilindiği veya eserdeki gibi iftira yoluyla sorgulanmaksızın doğru kabul edildiği durumlarda, eril şiddet olumlanır.

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinde var olan asimetriyi ve iktidarı meşrulaştırır. Bu, “erkeklerin sahip olduğu erkeklik imgesi” (Sancar, 2011:30) olan hegemonyanın şiddet üretim mekanizmalarını da ortaya koyar. Böylece, aile içindeki güç dengesizlikleri, yalnızca bireysel bir dram değil, toplumsal cinsiyet adaletsizliklerinin ve erkek egemenlik normlarının yeniden üretilmesinde önemli bir etmene dönüşür.

Eleni'nin ikinci evliliğini Glafkos ile yapması, yalnızca kişisel bir karar olmanın ötesinde, yeni bir coğrafya ve kültürel çevreye adım atmasıyla ilişkilidir. Kıbrıs'ın Türk kesimindeki yaşam, Eleni'ye farklı sosyal normları deneyimleme imkânı sunsa da yine mücadeleden kaçarak aşk ve evlilik çatısı altında korunaklı ancak pasif bir duruş sergilemeyi tercih eder. Bu süreçte, eserin düşünsel zeminindeki tarihî bağlamla da ilişkili olan Glafkos'un sahip olduğu belirgin Türk karşıtlığı, evlilik ilişkisinde ortaya çıkan güç dengesizliğini daha da keskinleştirir. Glafkos, kendi maskülist kimliğini korumak adına, eşinin aynı ideolojik yelpazeye ait olması gerektiğini düşünür. Eleni'nin ilk evliliğinin bir Türk ile olduğunu öğrendiğinde ise öldürme hakkını meşrulaştırır ve küçük kızlarının önünde bıçaklayarak Eleni'nin anlatısının sona ermesine neden olur. Cinayetin ardından çıkan gazetesi yazısı, bu meşrulaştırmayı yansıtır:

“Büyük Hellas Lokantasının sahibi, Glafkos Fruksidis, beş yıllık eşini öldürdü! Aslen Kıbrıslı olan karısının Türk casusu olmasından kuşkulanan Glafkos Strambouli, “Onu çok sevmiştim. Geçmişle ilgili hiçbir şey bilmiyordum,” diye ağladı. Talihsiz babanın bir de iki yaşında...” (Alatlı, 2021:237).

Başkişi Eleni'nin ölümü, milliyetçi ve ataerkil söylemlerin ortaklığında biçimlenen bir trajedidir. Gazete yazısının olayları çarpıtarak Glafkos'u talihsiz bir baba şeklinde sunması, medyanın da eril şiddetin üretim ve hüküm süreçlerini desteklediğini ve söylemi manipüle ettiğini gösterir. Cinayetin, ‘casusluk’ gibi bir bahaneyle haklı çıkarılmaya çalışılması, medya aracılığıyla eril iktidarın toplumsal kabul görmesini sağlar. Böylece medya, ataerkil ve milliyetçi yapıları pekiştiren bir araç olarak işlev görmekte; erkek şiddetini ideolojik bir çerçeveye yerleştirerek meşruiyet kazandırır.

Eleni'nin yaşamı ve varoluşsal adımları, aşamalı şekilde iftiralarla (zina, casusluk) yok edilir; kendini açıklama veya savunma şansından sürekli olarak mahrum bırakılır; sesini duyurması engellenir. Eleni'nin öyküsü, eylemsel tecavüzün ve düşünsel şiddetin egemenliğindeki düzenin içinde anlamını kaybeder.

Sonuç

Erkek egemen yapının bireyin kimlik inşasına yönelik müdahalelerini güç, otorite ve denetim mekanizmaları üzerinden görünür kılan Alev Alatlının *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?* romanı, Kıbrıslı Rum kızı Eleni'nin erkek hegemonyası altındaki var olma çabasının anlatımıdır. Eserde Eleni, biyolojik kimliği/anatomik cinsiyeti ile psikolojik kimliği/sosyal-cinsel tür arasındaki farkındalık ve dönüşüm sürecinde, kendi olma mücadelesini vermekten ziyade, düzenin dayattığı kalıp yargılar ve tanımlamalar tarafından şekillendirilmiş bir varlık olarak konumlandırılır. Metinde, bireysel trajediler üzerinden toplumsal ve kültürel aidiyet sorunları tartışılırken kadın kimliği, erkek egemen toplum yapısı gibi konular bağlamında sunulur. Eleni'yi dolayısıyla kadını dışlayan, kontrol eden ve yönlendiren erkek karakterler, ataerkil sistemin temel dinamiklerini yansıtır. Özellikle Eleni'nin evliliğinde ve toplum içindeki konumunda erkeklik, sahiplik ve koruma söylemiyle kendini gösterir. Ancak koruma, aynı zamanda sınırlayıcı bir baskı mekanizmasına dönüşür.

Yaseminler Tüter mi Hâlâ? romanı, kadını ikincil konum üzerinden inşa eden hegemonik erkeklik kuramının örneklerinden biri olarak Türk yazınında özgün bir yere sahiptir.

Kaynaklar

- Alatlı, Alev (2011). *Yaseminler Tüter mi Hâlâ*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Çelik, Saadet (2024). "Foucault'nun İktidar Anlayışındaki Tarihsel Dönüşüm ve Beden Üzerindeki Yansımaları". *İmgelem*, S.15. s. 363-386.
- Eliuz, Ülkü (2011). "Cinsel Kimlik Paniği: Kadın Olmak". *Journal Of Turkish Studies*. S.6. s. 223.
- Korkmaz, Ramazan (2015). *Yazımsal Okumalar*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Renkmen, Mert Seymen (2012). Foucault'nun İktidar Anlayışındaki Tarihsel Dönüşüm ve Beden Üzerindeki Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Sancar, Serpil (2009). *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.

ALEV ALATLI'NIN ROMANCILIĞI: KURGU BAĞLAMINDA ALATLI ROMANLARI

Mesut TEKŞAN*

Özet

Çağdaş romancılarımızdan Alev Alatlı, çağı iyi okuyan ve çağın realitesini kavrayan, yanlışla yanlış deme cesaretini gösteren entelektüel biridir. Olaylara vukufu ve olaylara çözüm odaklı yaklaşımı ve farklı dünya görüşüyle çağdaş romancılardan ayrılmaktadır. Entelektüel bilgi birikimi, görüş ve sezgileriyle dünyayı ve Türkiye toplumunu çok iyi değerlendiren yazar, farklı görüş ve düşüncelerle romanlarını zenginleştirmiş, genişletmiş ve derinleştirmiştir. Romanlarında içerik olarak görülen kültürel zenginlik, bilimsel genişlik ve derinlik kadar romanlarının biçimi ve kurgusu da dikkat çekmektedir.

Alatlı geleneksel gerçekçi/realist romanlar yazdığı gibi çağın yeni anlatım ve roman tekniklerini kullanarak Postmodern tarzda da romanlar yazmıştır. Romanlarını üç kategoride ele almak mümkündür: Birinci kategori, dünyada, toplumda ve ailede olmuş olanları gözlemler yaparak tespit eden, yüzey ve derin yapıda değerlendirmelerde bulunulan geleneksel gerçekçi/modern romanlar. Bu romanlar bir yandan reel olanı ele alıp anlatırken aynı zamanda “hiçbir şey görüldüğü gibi değildir” anlayışıyla olup bitenlerin iç yüzünü ve görülenlerin ardında yatan gerçekleri ve farklı hesapları ortaya koyan tahlil romanlarıdır. *Yaseminler Tüter Mi Hâlâ?* ve *Orda Kimse Var mı?* seri romanları örneğinde olduğu gibi. İkinci kategori *Distopik roman* denilen geleceğinden, olmasından korkulan istenmeyen kötünün olduğunu gösteren roman, *Schrödinger'in Kedisi Kâbus*. Üçüncü kategori düşülen kötü durumdan, istenmeyenden, Distopik dünyadan, kâbustan kurtuluşa giden yolu ve çözümleri gösteren *Ütopik roman*, *Schrödinger'in Kedisi Rüya*.

Giriş

Alev Alatlı 1980 sonrasında edebî eserler vermeye yönelmiş bir entelektüel, bir düşünür, bir aydın ve bir kadın hakları savunucusu, iyi bir yazar, iyi bir romancıdır.

* Prof. Dr., Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Onun entelektüel birikimi, aydın kişiliği ve sağlam karakteri yazarlığına geniş ufuklar açmış, onu çağı en iyi anlayan ve yorumlayan yazarlardan biri yapmıştır. O çağın problemlerini dile getirirken ve çözüm yolları önerirken roman sanatının olanaklarını kullanan iyi bir romancıdır. Romancılığı üzerinde yaşadığı dönemin ve çevrenin etkisi olduğu gibi içinde yaşadığı çağın Modernizm'den Postmodern'e uzanan bilim-sanat ve felsefi anlayışının da etkisi olmuştur. Doğduğu çevre ile yetiştiği ve görev yaptığı çevreler coğrafi yönden olduğu gibi kültürel yönden de birbirinden oldukça farklıdır. Bu farklı coğrafi ve kültürel çevreler onun hayatını zenginleştirmiş, genişletmiş ve derinleştirmiştir. Farklı çevrelerden ve farklı kültürlerden edindiği entelektüel birikimler dehasıyla birleşerek onu çağı en iyi okuyan, anlayan ve değerlendirenlerden biri yapmıştır.

O, diğer eserlerinde olduğu gibi romanlarında da yakın ve uzak çevresinde, ülkesinde ve evrende olup bitenleri aydın sorumluluğuyla sorgulamakta, yanlış giden unsurlara dikkat çekerek bu yanıştan dönülmesi gerektiği üzerinde durmaktadır. Aksi hâlde neler olabileceğini roman sanatının olanakları içerisinde okuyuculara gösteren, okuyucuyu aydınlatma ve uyarma göreviyle kendini sorumlu hisseden bir romancıdır.

Alatlı geleneksel gerçekçi/modern roman bağlamında romanlar yazdığı gibi çağın yeni anlatım ve roman tekniklerini kullanarak Postmodern tarzda romanlar yazmıştır. Romanları sanattan felsefeye, bilimden bilimkurguya, tarihten siyasete, teolojiden sosyolojiye uzanan birçok temayı içeren çok katmanlı ve derinlikli romanlardır. Bu bakımdan onun romanları donanımlı okurların keyif alarak okuyacağı romanlardır.

1. Kurgu Bağlamında Alatlı Romanları

Alev Alatlı'nın romanlarını üç kategoride ele almak mümkündür, diye düşünüyoruz.

Birinci kategori, evrende, dünyada, toplumda ve ailede olmuş olanları gözlemler yaparak tespit eden, yüzey ve derin yapıda değerlendirmelerde bulunulan romanlar. Bu romanlar yansıtma kuramıyla hayatta olup bitenlerin romana yansıtılması esasına dayanan geleneksel gerçekçi romanlardır. Bu romanlar reel olanı ele alıp anlatırken aynı zamanda "hiçbir şey görüldüğü gibi değildir" anlayışıyla olup bitenlerin iç yüzünü ve görülenlerin ardında yatan gerçeği, saklanan niyetleri ve farklı hesapları ortaya koyan tahlil romanlarıdır. Bu romanlara *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?*, *İşkenceci ve Orda Kimse Var mı?* serisi örnek olarak verilebilir.

İkinci kategoride *Schrödinger'in Kedisi* roman serisinin ilk kitabı *Kâbus*, distopik romandır. *Distopik roman (anti-ütöfik)* olmasından korkulan, istenmeyen, kötünün olduğunu gösteren romandır. Toplumun içinde bulunduğu felaketli duruma işaret eden, toplumu uyaran ve silkinip kendisine gelmesini sağlayan uyarıcıların yer aldığı romanlardır.

Üçüncü kategori de yer alan roman ise *ütöfik* roman olarak gördüğümüz *Schrödinger'in Kedisi* serisinin ikinci kitabı *Rüya*'dır. *Rüya*, *Kabûs*'ta anlatılan kötü durumdan, istenmeyenden, distopik dünyadan, kaostan kurtuluşa giden yolu ve çözüm yollarını gösteren *ütöfik* bir romandır.

1.1. Realitenin Roman Olarak Görünürlüğü: Realist Romanlar

1985'te yayınlanan ilk romanı *Yaseminler Tüter mi Hâlâ?* adlı eserinde Kıbrıs'ta yaşayan kadın karakter Eleni/Naciye'nin iki toplum, iki kültür ve iki din: Hristiyanlık ve Müslümanlık arasında sıkışıp kalan trajik hayatı ele alınmıştır. Kültürel, millî ve dinî kimlik açmazında bir kadın olan Eleni/Naciye çocukları uğruna hep susar ancak onu bekleyen kötü kaderden kaçamaz. Eleni'nin Rum kocası Eleni'nin kendisinden önce bir Türk'le evlendiğini öğrendiğinde gözü dönmüş çocuklarının annesini bir bıçak darbesiyle yere sermiştir. Eleni/Naciye can çekişirken son nefesinde bir yandan kelime-i şahadet getirmeye çalışırken bir yandan da haç çıkarmaya çalışmaktadır.

“Sozuklarım...” hırıldadı, Eleni Naciye,

Sozuklarım... Hasanımı, Hüseyinimi, Peykerimi, Sonerimi, oy!...”
çığlığa dönüştü sesi,

“Afroditi! Afroditimu, Benim, beng! Gıprıslı anagnız Eleni Nacciye...
affedersiniz... Beng Gıprıslı anagnız Eleni Naci'ye gonuşurum...”

“Kanlı elini kaldırdı, alnını bulmaya çalıştı,

“Eşhedü enla ilâ ilâhe illallah...” hareketi ayarlayamadı, haç çıkarmayı tamamladığında kelime-i şahadetin yarısındaydı henüz.

Gücünün mutlak sonuna sığındı, bir daha zorladı elini alnına “ve...”, göğsüne indirdi, “Eşhedü...”, omuzuna değdirdi “enlâ...” diğer omuzunda dinlendirdi,

“Muham-meden Resüllallah.

İşini bitirdiğini bildi, hafifçe güldü; sol omuzunun üstüne bıraktı başını, İsa gibi (Alatlı, 1999a:211).

Başlangıçta dört kitap olarak planlanıp yazılan, *Orda Kimse Var mı?* serisi panoramik bir bakış açısıyla yazılmış, toplamda iki bin dört yüz

seksen iki (2482) sayfa devasa nitelikte beş romandan oluşmaktadır. Roman dizisinde Türkiye'nin 1930'lardan başlayarak 2000'li yılların toplumsal, siyasal ve ideolojik panoraması sunulur.

Alatlı'nın "Türkiye bugün okumazsa, yarın mutlaka okuyacaktır." dediği *Orda Kimse Var mı?* roman serisi dikkatlere sunulurken aslında yazarın niyeti de anlaşılmalıdır. "Orda kimse var mı?" ifadesi âdeta yazarın haykırışıdır. Yaşanılan depremlerden sonra en çok duyduğumuz ve en çok tekrarlanan ifade olarak dikkat çeken "Orda kimse var mı?" ifadesi hem yardım bekleyenin hem de yardıma koşanın yüreğini titreten bir feryat, bir çığlıktır. "Or'da kimse var mı? Beni duyan, anlayan, elimi tutacak olan birileri var mı?" Bu seri romanlarla okuyucuyu uyarmak isteyen yazar, ikazlarına dikkat eden, uyarılarını anlayan ve sesini duyanların olup olmadığını bilmek ister.

Alatlı, kendi fikir dünyasını Günay Rodoplu üzerinden okuyucuya aktarır. *Or'da Kimse Var mı?* serisinin ilk dört kitabının ana karakteri Günay Rodoplu, fikirlerini ve gerçeklerini söylemekten çekinmeyen bir aydındır.

Bu roman serisinde "azgın iştahların beslediği cehaleti şehvetle bağrına basan Türkiye toplumunun kıydığı bir aydın, Günay Rodoplu'nun öyküsü anlatılmakta", onunla birlikte Türkiye toplumunun tomografisi çekilmektedir.

"Bu toplumda biliyor olmak, mutlak surette bir haksızlığa maruz kalmak demektir." diyen Alatlı, bilmenin ne gibi felaketler getirdiğini tarihten birçok örnek vererek göstermektedir. İlk dört kitabın başkişisi olan Günay Rodoplu da bunlardan biridir ve bu nedenle başı beladan eksik olmamıştır.

Yazara göre aydın, bilgilenmek gibi başışlanmaz bir suçtan müebbeden mahkûm edilmiştir. Bastığı yerde ot bırakmayan cahili, vicdanın demir parmaklıkları arasından seyrederek. Aydının çilesi bilmek, bildiklerini anlata-mamaktan kaynaklanır. Anlatmaya kalktığında da asla anlaşılamayacaktır. Çünkü Mevlana'nın dediği gibi bütün anlatabildiğin muhababın anlayabildiği kadardır. Anlamamak için âdeta ant içmiş cahile, bir şey anlatmak mümkün olmayacaktır. Günay Rodoplu'nun hayatındaki trajik boyut bilgidir. Ama bu dünyaya dair çok bilgi edinmiş bir insanın sorumluluğu altında ezilir, pasifize olur. Türkiye insanının hoyratlığına yenik düşer.

"Hayır Demeyi Bilmeli İnsan" diyen Alatlı, Rodoplu'nun "Hayır" dediklerine romanlarında yer verir. Bu aslında kendisinin de "Hayır" dedikleridir. "İyilik, dayatılan haksız, yanlış ve çirkin oyun oynamayı reddetmekten çıkar." Gücü elinde tutan iktidar sahipleri her söylediklerinin harfiyen yapılmasına alıştırdılar; reddedilmeyi kabullenemezler. Onlara "Hayır" denilmesi bütün dengeleri bozar. Tarih boyunca gücün karşısında duran,

gerçekleri görüp “Hayır” diyebilen aydınlar, her devirde kadre uğramış, zulüm görmüş, hapse atılmış, çoğu zaman da canlarından olmuşlardır.

Orda Kimse Var mı? serisinin birinci kitabı *Viva La Muerte! (Yaşasın Ölüm!)* 20. yüzyılın son otuz yılında Türkiye insanının ortak ruhunu çözümlen, yer yer belgesel nitelikli bir romandır. Romana epigraf olarak alınan pasaj yazarın amacını açıklar gibidir.

“Şark mazoşizminden kurtulmak istiyorum. Bu bir.

Bozkır kökenli Müslüman bir köylü gibi ölmek istemiyorum. Bu iki.

Kalite, aroma, gusto” diyorum. Bu da üç.

Yaşamak istiyorum senin anlayacağın.

Hayatın tadını çıkarmak, keyif çatmak istiyorum. “Süreyya Berfe” (Alatlı, 1996a)

Viva La Muerte! yabancılaşan Türkiye toplumunda bir haymatlos¹ gibi yaşamak zorunda kalan Rodoplu'nun ezilmesini, pasifize edilmesini anlatır.

İkinci kitap *Nuke Türkiye!* de cehaletin sadece Türk toplumuna özgü olmadığını anlatmaktadır. Yazara göre Türk aydını iki cephede savaşıyor. Sadece kendi toplumunun hoyratlığı ile değil, Batı'nın hemen her zaman şiddetle sonuçlanan kendini beğenmişliği ile de uğraşmak zorundadır. Bu bakımdan sadece Türkiye değil, Batı da haymatlostur! Dünya üzerindeki iktidarını koruma gayreti içinde olan Batı, cahiliyeyi öyle bir hamiyetle dayatır ki elvermemek, katledilmek demektir (Alatlı, 1995).

Yazar, *'Nuke' Türkiye!*'nin başında *Viva la Muerte* ile beni, “Türkiye bugün olmazsa yarın mutlaka okuyacaktır!” temennisine zorlayan bir söylemi; “Türklerin okumadığı”na dair söylemi yıktı. “*Nuke' Türkiye* yalnızlık paranoyamı iyileştiren okurlarıma ithaf ediyorum. Sağolun.” diyerek romanı okuyuculara ithaf eder.

Serinin üçüncü kitabı olan *Valla Kurda Yedirdin Beni* adlı roman da Edward Said ve Rafet Ballı'ya ithaf edilmiştir. Bilindiği üzere Edward Said *Oryantalizm*² adlı eseri yazarak Batı'nın Doğu'ya bakışını ortaya koymuştur. Bu eserde ifade edildiği üzere Batı'nın Doğu'ya bakışı alabildiğine üstenci, kibirli ve ön yargılıdır.

1 Haymatlos, vatansızlık (veya Yurtsuzluk), hiçbir devletle uyruklu (vatandaşlık) bağı olmayan kişileri tanımlamak için kullanılan terim. Bu statüye sahip kişilere denilir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Vatans%C4%B1z%C4%B1k>

2 Edward Said bu eserinde Batılıların Doğu'yu nasıl ele aldıklarını ve bunu hangi yöntemlerle gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Eserde Batının Doğu/Şark anlayışı ortaya konulmaktadır.

Valla Kurda Yedirdin Beni romanında Mehmet Sedes ve Şiran Ören'in yaşamı anlatılmaktadır. Roman, 8 Nisan 1970'te komando/jandarma tarafından yapılan bir hareketini konu edinmektedir. Romanın başkişilerinden Mehmet Sedes, Türkiye İşçi Partisi adına yerinde incelemek için Silvan'a gittiğinde Şiran Ören'le tanışır. Sedes Mehmet'i "Şiran, Devrimci Doğu Kültür Ocaklarının gönderdiği on altı kişilik gruptandı. İstanbul'dan katılıyordu. Bizlerden ancak birkaç yaş büyük olmalıydı ama saçları adama-kıllı kırlaşmıştır" diye tanıtırken Şiran Ören de Mehmet Sedes'i "Mehmet arkadaş devrimcidir. Bizdendir," (Alatlı, 1999b: 7) diye tanıtır. Onların hayatlarından ve kişiliklerinden hareketle 1950'lerden 1980'lere Türkiye'deki devrimci hareketler ve Kürtçülüğün uyanışı ele alınır. TİP'in oluşturduğu bir komisyon olayları araştırmak için Silvan'a gider. O grubun içinde yer alan Mehmet Sedes, orada Şiran Ören'le tanışır, arkadaş olurlar.

İkinci bölüm Mehmet Ömer Sedes'in babası İhsan Bey'in tanıtımıyla başlar. Mehmet, mahalle çocuklarıyla top oynadığı gerekçesiyle babası tarafından ayağından asılır. Yine babası, kopya çektiğini düşünerek tipili bir havada onu dışarı kovar. Mahalle bakkalı Şükrü Efendi Mehmet'i donmaktan kurtarır. Mehmet, ilk kez siyasi içerikli bir toplantı olarak 1955'te "Kıbrıs Mitingi"ne katılır. 5 Mayıs 1960'ta Başbakan Adnan Menderes, göstericiler tarafından hakarete uğrar. 27 Mayıs 1960'ta ihtilal olur. Mehmet, babasıyla yaşadığı bir tartışmadan sonra evi terk eder; sosyalist serüvenine başlar. Mahalleden tanıdığı Metin abiyi bulur; Spartaküs Komünü'nün kaldığı gecekonduya onu da kabul ederler. Burada düşünsel eğitim alan Mehmet, 27 Mayıs'tan sonra, aydınlar arasında gelişen sosyalizm akımının savunucusu olur.

Valla, Kurda Yedirdin Beni, insanın içsel dünyası ile toplumsal yapılar arasındaki çatışma üzerinde durularak yeni anlatı teknikleriyle okura sunulmaktadır. Türk solunun ve Kürt sorununun ayrıntılı bir resmi çizilen romanda 1950'lerden 1980'lere kadar Türkiye'deki sosyalist hareket ele alınmıştır. Devrimci düşüncenin içinden çıkan Kürtçülük hareketine ana hatlarıyla temas edilerek şiddete vurgu yapılmıştır. *Valla Kurda Yedirdin Beni*, sadece bir bireysel hikâye değil, aynı zamanda bir toplum ve kültür eleştirisidir. Yazar, romanda insanın yabancılaşma sürecini, kültürel kimlik problemini ve bunların insan ruhundaki etkilerini ele alırken çok katmanlı bir hikâye sunmaktadır. Roman Türk solunu ve Kürt meselesinin panoramasını çizerken yeni sorular ve sorunlar ortaya koymaktadır: "Yoksulluk paylaşımıdır: parayı, gıdayı, aklı, yeteneği, bilgiyi, tecrübeyi, serveti her şeyi.

Yoksul adam şoven olmaz, çünkü kaderi paylaşır. Çünkü bilir ki, güneş, kahkaha çiçeklerini de ısıtır, devedikenlerini de.”

Serinin dördüncü kitabı *O.K. Musti, Türkiye Tamamdır* romanı İnönü'nün, Türkçüleri, “vatan haini” ilan ettiği 19 Mayıs 1944 nutkunun hatırlatılmasıyla başlar. Romanda 1970 öncesinden başlayarak 1980'lere kadar olan dönemde Ülkücü hareketin durumu ortaya konulmaktadır. Ülkücü hareketi temsil eden gerçek ve kurgusal kişiler üzerinden Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyal durumlar ve siyasi kargaşa gözler önüne serilir.

Günay Rodoplu bu romanda da Türk kimliğini temsil eden kişidir ancak bu sefer yanında Türk kimliğini farklı bir bakış açısıyla ülkücülük perspektifinde savunan Selahattin vardır. Romanın ilerleyen bölümlerinde Günay Rodoplu ile Selahattin'in aşkları ve Selahattin'in siyasi geleceği üzerinde durulmaktadır. Romanda ele alınan zaman 1944'tür. Bu tarihte iç siyasette Türkçüler “vatan haini” ilan edilirken Asya'da Tanrı Dağları'nın eteklerinde yaşayan Kulca Kazaklarının ayaklandığı ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti Hükümeti'ni kurdukları ve Alihan Töre'nin Cumhurbaşkanı olduğu ve “Bağımsız Doğu Türkistan Hükümeti'nin Başkanı sıfatıyla ve ay yıldızlı armasıyla doğrudan doğruya Çin Hükümeti'ne istiklal savaşı” ilan ettiği anlatılmaktadır (Alatlı, 1999:14).

Romanda problemleri görmezden gelmenin doğurduğu sonuçlar üzerinde durularak Kulca Kazakların yıllarca önce Rusların ve sonra Çinlilerin imha saldırılarına maruz kaldıkları belirtilir. Uzun zamandan beri bu istilalara karşı bir tavır alınmadığı üzerinde durularak meseleleri görmezden gelmenin yanlışlığı vurgulanmaktadır. Bir zamanlar “Bizim, Kıbrıs diye bir problemimiz yoktur” diyebilmiş olduğumuz hatırlatılarak Kazaklara da aynı şeyi yaptığımızı kendi derdimizin kendimize yettiğini lisan-ı münasiple duyurarak başımızı öte yana, Batı'ya çevirdiğimizi hatırlatır. “Ta ki, yine Batı'dan birisi, bir Amerikan misyoner, devreye girip, bir avuç mülteciyi de Türkiye'nin kabul etmesinde ısrarcı oluncaya kadar” (Alatlı, 1999:13-15).

Selahattin'in temsil ettiği ülkücülük Günay'ın gözlem ve bilgileriyle aktarılmaktadır. Birbirlerini seven Günay'la Selahattin nişanlanırlar. İlişkileri Selahattin'in doktorası bitene kadar devam eder. Günay'ın gözlemleriyle Selahattin'in içinde bulunduğu çevreler, ülkücü hareketin kaynakları ve tarihî gelişimi anlatılır.

Selahattin devleti ve toprakları korumak gibi bir misyonla davranırken çoklarının kişisel çıkarları yüzünden ülkülerine sahip çıkmadıklarına görerek onlara karşı kayıtsız kalır. Türkiye'de topluma ve birbirlerine yabancılaşan askerlerin apayrı bir sınıf oluşturduğunu üzülen fark eder.

Günay Rodoplu'ya göre Selahattin'in başka bir ideolojiyi değil de Türkçülüğü savunması kaçınılmazdır. "Eli mecburdu, Harbiyeliliği avunacaktı. Harbiyeli olduğu için Aydemirci, Aydemirci olduğu için de Türkeşçi, Türkeşçi olduğu için de yaman Türkçü olacaktı" (Alatlı, 1999:103).

Romanda ülkücülük düşüncesini, Türk kimliğini Selahattin'le somutlayan Alatlı aslında diğer tüm ideolojiler gibi milliyetçiliğin de içten gelmediğini taklit yoluyla yapıldığını anlatmaya çalışır. Selahattin'in kişisel çıkarları söz konusu olduğunda, eleştirdiği tüm davranışları ve düşüncelerini nasıl kolayca sindirebileceğini, sistemin bir parçası hâline geleceğini somut olarak göstermek ister.

Serinin beşinci kitabı *Beyaz Türkler Küstüler*, 2013 yılında yayımlanmıştır. 1994'te yayınlanan dördüncü kitaptan uzun bir aradan sonra yayımlanan bu romanın odak noktasında yine Türkiye vardır. İlk dört kitapla Türkiye'nin kültürel, sosyal ve siyasal birçok alanını romana taşıdığını düşünerek seriyi dörtle tamamlamayı planlayan Alatlı'nın Türkiye'nin ve Türkiye toplumunun son zamanlarda yaşadığı sosyal olaylar, çalkantılar ve siyasi gelişmeler nedeniyle serinin beşinci romanını yazdığını söyleyebiliriz. Serinin diğer romanlarında olduğu gibi bu romanın adı da siyasi anlamda oldukça manidardır ve romanda ele alınan temaya uygundur: *Beyaz Türkler Küstüler*.

Romanda dünyanın genel görünümünün Türkiye üzerindeki etkilerinden bahsedilir. İlk dört kitabın ana karakteri olan Günay Rodoplu'nun yerini *Beyaz Türkler Küstüler* romanında Mehmet Sedes, Meral Sedes ve Mübeccel Atiye Hanım almıştır. Dört ana bölümden meydana gelen romanda yazar, Türkiye konjonktürünü daha çok kahramanların sohbetleri üzerinden irdelemektedir.

Alatlı, *Beyaz Türkler Küstüler* romanında yepyeni bir kavramdan bahsederek okuyucunun karşısına çıkar. Bu kavram "paçozlaşmak"tır. Yazar bu kavramı kapitalizm bağlamında açıklarken kapitalizmin Türk toplumunda bir bozulmaya yol açtığını belirtmektedir. Romanda bu bozulmayla birlikte paçozlaşan topluma küsen ve yalnızlaşan Beyaz Türklerin hikâyesi anlatılmaktadır.

Beyaz Türkler Küstüler'de Günay Rodoplu'nun trajik hikâyesini anlatan kişiden, onun ikinci eşi ve ebeveynlerinden yola çıkılarak Batılılaşma düşüncelerinden ve arada kalan "yurdum insanı"ndan söz edilmektedir. *Beyaz Türkler Küstüler*'de Mehmet Sedes'in de aralarında olduğu bir toplulukta bir üniversite öğrencisinin tarihe bakışı paçozlaşma örneği olarak dikkat çekmektedir.

“Geçen yıl, zehir gibi zeki bir öğrencim vardı, Hocam. Koman komününden, on sekiz, on dokuz yaşlarında bir genç kız. Ne yaptım ettim, Safahat’tan tek bir sayfa okutamadım. İçime dert oldu, uğraşıyorum, didiniyorum, olmuyor. Sonunda bir gün baklayı ağzından çıkardı: ‘Gam çekmeyin, Zeynep Hocam, tehere is no history, tehere is only biography.’ Ralph Waldo Emerson hayranıymış. Yeni Dünya’nın ilk panteistlerinden sayılır Emerson, malum, ‘Tarih yoktur, sadece biyografi vardır,’ diyor...’ Mehmet Akif’i bilsem ne bilmesem ne hocam,’ dedi, kız, ‘Gezegende köklerini toprağın derinliklerine salmadan da yaşayabilen benim gibi canlılar da var.’; ‘Onun için demodesin. Bence insanoğlu çınarlara değil, köksüz rizomlara öykünmeli, dedi benim öğrencim, ‘Rizomlar, ulu çınarlardan daha güzel, daha sevecen. Çünkü rizomlar, kendi kendilerine, müdahale edilmeden yetişirler” (Alatlı, 2014:173).

Yazar, gençlerin artık tarihî değerlerle değil de Yeni Dünya Düzeni’nin değer algısı olan panteizmle³ özleşerek dünyaya baktıklarını anlatmaktadır. Acı olan zekâ bakımından gelecek vadeden bazı gençlerin ait olduğu toplumun yazdığı tarihle bağ kurmak istememeleri ve ait oldukları toplum adına tarihten ders almak ve tarih yazmak gibi bir dertlerinin de olmadığıdır.

1.2. Distopik Roman: *Schrödinger’in Kedisi Kâbus*

Distopik roman kapsamında değerlendirilebilecek roman *Schrödinger’in Kedisi Kâbus* romanıdır. Romanın yazılış tarihi 1990’lı yıllar, baskı tarihi ise 1999’dur. Romanın olay zamanı ise 2020-2035’li yıllardır. Roman gelecekte muhtemel olacak olanları, o anda, olmuş, gerçekleşmiş olarak anlatmaktadır. Romanda verilen parçalanmış Türkiye haritası o günün gerçeğidir. Romanın temel teması Eski Türkiye’nin bu parçalanmışlığıdır.

Romanda olaylar eserin başkişisi olan İmre Kadızade ekseninde okuyucuya aktarılır. Distopik romanlarda öne çıkan temel özelliklerden biri, karakterlerin içinde buldukları toplumu ve yönetim sistemini sorgulamaya başlamalarıdır. Başkahraman, mevcut düzenin sorunlarını fark ettikçe, benzer düşüncelere sahip bireylerle bir araya gelme çabası içine girer. Romanın anlatı yapısında, başkişiyeye toplumsal eleştiriyi aktarma ve okuru bilinçlendirme işlevi yüklenmiştir. İktidarın sunduğu yapay mutluluğun farkına varan bireyler, bu durumdan rahatsızlık duyarak tepkisel bir sürece girerler. Başkişinin, toplumsal yapıdaki bozulmayı idrak etmesi, onu

3 Panteizm ya da tüm tanrıcılık, her şeyi kapsayan içkin bir Tanrı’nın Evren’in ya da doğanın Tanrı ile aynı olduğu görüşüdür. Panteistler kişileştirilmiş ya da antropomorfik bir Tanrıya inanmazlar. wikipedia.org/wiki/Panteizm

yalnızca düşünsel bir sorgulamayla sınırlı kalmayıp çözüm arayışına yönelir ve zamanla sistem karşıtı bir konuma taşır. Bu süreç, bireysel farkındalığın kolektif bir eyleme dönüşmesine zemin hazırlar. Distopik romanlarda başkışıye, toplumsal düzenin eleştirisini yapma, okuru uyarmak ve olası tehlikelere dikkat çekmek gibi işlevler yüklenmiştir. Bu anlatılarda bireyler, otoriter sistemin baskısı altında kimliklerini kaybederek yalnızlaşan ve toplumdan soyutlanan figürler olarak temsil edilmektedir (Demir, 2024:42-43). Romanda ifade edildiği üzere Eski Türkiye, Yeni Dünya Düzeni'nin istilası öncesinde ve istila sırasında birçok badire atlatmış, birçok değişim geçirmiş ancak bölünmekten kurtulamamıştır. Eski Türkiye'nin yaşadığı bu değişimler ve çelişkiler, roman başkışisi İmre Kadızade'nin hayatı ile örtüştürülerek anlatılmaktadır.

Distopik romanlarda öne çıkan temel olgulardan biri iktidar ve güç olgusudur (Demir, 2024). İktidar, bireylerin karar alma yetisini ve yaşadıkları düzeni eleştirme imkânını ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu sayede istikrarlı, homojen ve kontrol edilebilir bir toplumsal yapı inşa edilmek istenir. İktidar, oluşturduğu bireysel bilinçten yoksun ve edilgen toplumu katı kurallar çerçevesinde yönetmekte; gözetim ve denetim mekanizmalarıyla toplumsal düzeni mutlak kontrol altında tutmaktadır. Bireyler, farkında olmadan iktidarın inşa ettiği sistemin bir parçası hâline gelirken, özgür iradeye sahip oldukları yanılgısıyla hareket etmektedirler. Alev Alatlı'nın *Schrödinger'in Kedisi Kâbus* adlı romanında iktidar kavramı, "Yeni Dünya Düzeni" adı verilen bir tarikatın lideri olan Yüce Pir figürü üzerinden temsil edilmektedir. Bu tarikat, dünya halklarını tek bir varoluş biçimi altında birleştirmeyi ve kendi ideolojilerini "Son Hakikat" olarak benimsetmeyi hedeflemektedir. Yüce Pir, küresel ölçekte bir anayasa oluşturma arzusuyla halkları mutlak bilince ulaştırmayı amaçlamaktadır. Roman bağlamında mutlak bilinç, postmodern bir faşizm anlayışı olarak ele alınmakta ve kadınsı ile erkeksi unsurların bütünleştiği, her türlü ayırımın ötesine geçen nihai aşama olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, mutlak bilincin somutlaşmış hâli doğrudan Yüce Pir'in kendisi olarak kurgulanmaktadır (Demir, 2024:108,109).

İmre Kadızade'yi yargılamak üzere kurulan "Yüce Mahkeme" de yargılananlar bu parçalanma ve dağılmanın nedenleri üzerinde dururlar. İmre etrafında kurgulanan roman onun geçmişi, ailesi, eğitim hayatı ve yaşadıkları etrafında şekillenmektedir. Eski Türkiye'nin parçalanmasına yol açan küçük büyük unsurlar ele alınarak parçalanmanın temelinde yatan nedenler üzerinde durulmaktadır.

Kurguya göre Eski Türkiye'nin yaşadıkları ve geçirdiği badireler ve Yeni Türkiye'nin içinde bulunduğu durum Yüce Mahkeme önünde tartışılmaya açılmıştır. İmre Kadızade yiyeni Devrim Kuran'ın intiharında suçlu olduğu gerekçesiyle Yüce Mahkeme'de yargılanmaktadır. Devrim Kuran'ın ölümünde ihmalleri ve suçu olduğu iddia edilen İmre Kadızade etrafında sürdürülen bu yargılama değişik vesileler ve araçlarla Eski Türkiye'nin yargılamasına dönüşür. Yazar, İmre Kadızade ve etrafındakilerin hayatlarından yola çıkarak Türkiye'nin geniş bir resmini çizer. Ülkenin parçalanma sebeplerini her şahısta teker teker somutlaştırır. İmre, saçaklı mantığın etkisiyle hayatında çelişkiler yaşarken, Devrim nihilizmin hastalıklı bunalımındadır. Bekir kapitalizmin rahatı içinde, gençliğinde baskıladığı cinsellik ve ahlak duygularının âdeta intikamını almaya çalışmaktadır. Ezikliğini, kendisi de ezerek kapatmaya çalışır.

Romanda Osman Kuran aşırı ve yanlış anlaşılmiş İslamiyet'i temsil eder. Tüm roman şahısları Osman Kuran'ın Korkuyu'daki evinden geçmiş, oradan derin yara izleri taşımışlardır. Şahıslar romanda mekân ve zamana uygunluk gösterirler. Şahıs kadrosunun geniş olmasına rağmen, yazar herkese yüklediği sembolik görevlerle akıcılığı sağlamış, romanı dağıtmamıştır.

Romanda Kadızade ve Kuran aileleri küçültülmüş Türkiye olarak karşımıza çıkar ve büyük resmi görmemizi sağlar. Türkiyelilerin kutsal koalisyonunda erimeleri kendiliğinden olmamıştır. Türkler konuşulanları algılayamaz, anlayamaz. İçi boşaltılmış ya da anlamı değiştirilmiş kavramları da yanlış anlayıp doğruyu bulamaz, düşünüp çözümler üretemez; çünkü toplumun kafası karışıktır, toplum alıklaşmıştır, akıl yürütmekten acizdir. Bu kafa karışıklığını ve bu alıklaşmayı, akıl yürütememeyi doğuran, dil ve algı kaybı *afazidir*. *Kâbus* romanında toplum, "afazi" olarak adlandırılan, dil ve algı kaybına yol açan bir hastalığa yakalanmıştır. Yüce Pir'in liderliğindeki Yeni Dünya Düzeni Tarikatı, afaziye bilinçli bir şekilde yayarak bireylerin çevrelerinde olup bitenlere karşı duyarsız, tepkisiz ve eylemsiz hâle gelmesini sağlamıştır. Afazinin etkisi altında kalan toplum, bireyler arasındaki iletişimi neredeyse tamamen ortadan kaldırmış ve bireyleri edilgen bir yapıya sürüklemiştir (Demir, 2024:94).

İktidar, bireyleri "yatıştırma" yöntemiyle kontrol altına alarak toplumsal yapıyı homojen ve edilgen hâle getirmeyi amaçlamaktadır. Bu süreçte insani duygular baskılanarak bireylerin düşünsel ve duygusal dünyaları köreltilmekte, böylece tek tip ve verimsiz bireyler yaratılmaktadır. Bu durum, bir tür mankurtlaştırma tekniği olarak işlev görmektedir. Distopik birey, maruz kaldığı insanlık dışı olayları, insan doğasının kaçınılmaz bir

parçası olarak algılamaya başlamaktadır. Bununla birlikte, iktidar psikolojik mekanizmalar yoluyla bireyleri kendisine bağımlı hâle getirmekte, onların yalnızca iktidardan medet uman ve ona muhtaç hisseden bir yapıya evrilmesini sağlamaktadır. Distopya kurgularında toplumu etkileyen temel unsurlar genellikle virüs salgınları ya da kolektif bellek kaybına yol açan hastalıklar şeklinde ortaya çıkmaktadır. Distopik eserlerde toplum ya geçmişte bir salgın veya hastalık sürecinden geçmiştir ya da bu tür bir felaketin etkisi altında varlığını sürdürmektedir (Demir, 2024:93-94).

Afazi, genel tıp anlamıyla konuşma ve/veya konuşulanları anlama yeteneğinin kısmen veya tamamen kaybı olarak tanımlanmaktadır. Romanda afazi “celbedilmiş afazi” olarak geçmektedir. Romanda *afazinin* yanı sıra *nihilizm*, *saçaklı mantık*, *fanatik İslamcılık*, *ideoloji noksanlığı*, *kuşak farkları*, *aşk ve cinsellik* gibi çatışmaları tırmandıran, bölünmeyi ve parçalanmayı hızlandıran unsurlardan bahsedilmektedir. Romanda bunların her biri üzerinde ayrıntılı durularak, Eski Türkiye'nin parçalanma süreci gözler önüne serilmektedir.

Olaylar İmre Kadızade'nin Adrianople İslahhanesi'ne getirilmesiyle başlar. “Kadızade'nin iki yılı aşkın gassallık görevini ileri sürerek talep ettiği Yeniden Arınma, Re-Cycling, hakkını kabul ile kadının Amnesty International'ın “İnsan Haklarını Sistematik Olarak İhlal edenleri Dönüştürme Programı,” TSVRH, kapsamında Adrianople İslahhanesi'nde gerçekleştirdiği kurslara katılma talebini onayladı.” İmre Kadızade bir cinayet sanığı idi. Amnesty International-Uluslararası Af Örgütü- tarafından, “Kendisine bir dünya kurma becerisinden yoksun bırakılmak suretiyle, yeğeni Devrim Kuran'ın ölümüne yardımcı olmak” suçundan suçlu bulunmuş, uzun süren dava sonunda kendi isteği ile bu ıslahhaneye gelmiştir. İmre Kadızade Eski Türkiyeli, matematik ve psikoloji eğitimi almış bir taliptir. Bu ıslahhanede yetkili kişiler taliplere (arınmaya istekli olanlara) tarikatın yapısını, oluşumunu, amacını anlatırlar.

Kutsal Koalisyon'un temel dayanağı kapitalizmdir. Ekonomik aklın yolu kapitalizmdir. Bu, romanda sürekli vurgulanır. İmre, ıslahhaneye geldikten sonra kısa bir şaşkınlık evresi yaşar, ancak kendisine, hizmet edeceği ve iyileşmesine yardımcı olacağı bir mağdur verilince bu şaşkınlığı üzerinden atar. Bu kişi Remzi X'tir. Remzi X, eski bir Türkiyelidir. Remzi konuşamayan, hiçbir komutu algılayamayan, nesnelere ve varlıkların anlamlarını bilmeyen bir hastadır. Nesnelere gelen uyarıları düzenleyemediği için isimlendiremeyen, bu yüzden de konuşamayan bir ‘ön-insan’dır. İmre, Remzi ile ilgilenir ve kendisine verilen görevleri uygulamaya

çalışır. Remzi'nin hastalığının 'afazi' olduğunu öğrenince, bu hastalık ile ilgili araştırma yapar, çeşitli yöntemler dener, ama Remzi'nin tedavisinde başarılı olamaz. Araştırma yaparken bilgisayar ekranında 'Onarımcılar' isminde Kutsal Koalisyan'a karşı bir grup ile karşılaşır. Onarımcılar, Yeni Dünya Düzeni'ne karşı imkânları çerçevesinde ayakta durmaya çalışırlar. Onarımcıların merkezinde Kara Kalpaklı Adam bulunur. Kara Kalpaklı Adam Onarımcıların maddi desteğini sağlamak için yer altı örgütleri ile ilişkileri ve oyunları kitapta anlatılır (Alatlı, 1999c:96).

Romana adını da veren Schrödinger tarafından ortaya atılan kuantum fiziği ile ilgili bir teori İmre Kadızade'nin bilimin kesin sınırlarını aşarak, "Saçaklı Mantık" adı verilen bir sisteme inanmasını sağlamış ve yargılanmasının da temel nedeni olmuştur. Saçaklı mantık konusu birinci bölümde anlatılır, örnekler verilir. Saçaklı mantığın İmre'nin hayatındaki yeri gösterilir. Bu düşünceyle hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını, bir olayın ve sonucun çok farklı nedenlere dayanabileceğini öğrenen İmre, afazi ile ilgili yaptığı araştırmada ıslahhane görevlisi Deli General'in de yardımı ile 'celbedilmiş afazi'yi öğrenir. Bununla beraber İmre; Kutsal Koalisyonun eski Türkiye'nin parçalanması için yaptıkları, ama kendilerinin fark edemedikleri oyunları anlar.

Kutsal Koalisyon'un Psikolojik Savaş Ünitesi tarafından uygulanan 'Türk Halkını Moronlaştırma' projesini öğrenir. Bu projenin Türk halkını nasıl afazik yaptığını, Türkiye'yi nasıl küçük devletçiklere böldüğünü, bu durumu yaratan nedenleri çözümlenmeye başlar. İlk baktığı yer ise kendisi ve ailesidir. Ölümüne sebep olmakla suçlandığı yeğeni Devrim Kuran, eski Türkiyeli gençlerin, Türkiye'nin küçük bir modelidir. İkinci bölümden itibaren İmre'nin mahkemesi verilmeye başlanır. Saçaklılık, nihilizm ve kendisine bir dünya kurmasını engellemek suretiyle Devrim Kuran'ın intiharına yardımcı olmaktan yargılandığı mahkeme boyunca İmre'nin hayatı, geçirdiği değişimler, yaşadığı çelişkiler, nihilizm ve Saçaklılık tanımları, Devrim Kuran'ın hayatı yine İmre'nin ağzından anlatılmaktadır. Mahkemede Holo-former adı verilen bir cihazla İmre'nin ve anlattığı olaylardaki kişilerin hologramları görülür ve hologramların canlıymışçasına anlattıkları o anı, canlı olarak sunma fırsatı vermiştir.

Distopik romanlarda iktidarın toplumu kontrol altında tutmak ve yönlendirmek amacıyla kullandığı yöntemlerden biri de propagandadır (Demir, 2024:99). Yeni Dünya Düzeni Tarikatı tarafından, toplumun medya aracılığıyla sürekli olarak maruz bırakıldığı sloganlar, roman boyunca kalın puntolar ve büyük harflerle vurgulanarak, bu propagandanın etkisi

ve şiddeti gösterilmek istenmiştir. “Yüce Pir, Koalisyon, Tekleşmiş, Varoluş, Tekleşmiş Dünya, Mutlak Teslimiyet, Ekonomik Akıl, Tek Yol, Tekleşmiş Bireyler, Kutsal İttifak, Mutlak Bilinç- Mutlak Bilinçsizlik, Anacılık, Bilinçlilik, Bilinçsizlik, Babacılık, Akılcı, Ahlak, Adalet, Adap” gibi eserde sürekli tekrar eden sözcük ve sözcük öbekleriyle karşılaşırız (Alatlı, 2001).

İmre'nin ailesi geniştir ve bu geniş aile İmre'nin kişiliği üzerinde oldukça etkilidir. Romanda başta Devrim olmak üzere her aile bireyinin başından geçenler ve onların da değişimleri tek tek anlatılır. Özellikle Devrim üzerinde durularak Devrim'in sorunları, diğer insanlarla ilişkileri ayrıntılı bir şekilde verilir. Çünkü Devrim eski Türkiyeli gençlerin ortak sorunlarının sembolüdür. Uyuşturucu bağımlısı ve tam bir nihilisttir. Devrim'i ölüme götüren nedenler, Türkiye'nin de parçalanmasına neden olmuştur. Romana göre 2010 yılında devlet parçalanır, halk sokaklara dökülür, baştakiler ülkeyi terk eder. Anadolu Devletçikleri kurulur. Bu devletçikler de Koalisyon'un idaresine geçerler.

İmre'nin mahkemesi boyunca Onarımcılar mahkemeyi takip ederler. İmre'yi savunan avukatları General Bora Demirkanlı ve Kürşat Urallar'a gerekli gördükleri talimatları verirler. Üçüncü bölümde İmre, olayları anlatmaya ve savunmasına devam eder, mahkeme sonunda arınma talebinde bulunur. İmre'nin bütün geçmişinin ve kimliğinin silinmesini ve kendisine Koalisyon tarafından yeni bir kimlik verilmesini ister. İmre sonunda teslimiyeti kabul eder. Ama Onarımcılar gece yarısı İmre'yi kaçırarak gizli mekânları olan Mucizeler Diyarı'na getirirler.

Kâbus farkında olamayanların nasıl felaketlere sürüklendiğini gözler önüne seren bir romandır. Sanatçı farkında olmama durumunu afazi olmakla izah eder. Afazi olmak kelimelerin anlamlarının olmaması veya okuyana, dinleyene bir şey ifade etmemesi olarak tanımlanabilir. Eski Türkiye'nin yıkılıp parçalanmasını bu duruma bağlar.

2020'li yıllarda Yüce Mahkemede yargılanan İmre Kadızade duruşma boyunca eski Türkiye'nin yıkılma nedenleri üzerinde durur. Roman boyunca tekrarlanacak mih, nal, at, süvari ibaresi leitmotif olarak okuyucunun önüne sık sık çıkartılmaktadır. Eski Türkiye'nin yıkılmasının nedeni bir değil pek çoktur. Büyük felaketlerin ilk çekirdeği küçük görülen olaylardır. Yazar bunu “kelebek etkisi” diye çok veciz şekilde ele alıp anlatırken, bir devletin yıkılması için ihmaller zincirinden bahsetmektedir. Önemli görülmeyen küçük bir ihmal giderek büyür içinden çıkılmaz hâl alır. “Bunu bir mih yitirdik, naldan olduk, bir nal yitirdik attan olduk, bir at yitirdik süvariden olduk, bir süvari yitirdik bir ordudan olduk, bir ordu yitirdik, devletten

olduk.” ifadesiyle hatırlatır. Görünürde son bir olay felaketi başlatır ancak bu yalnız onun değil birikimlerin, ihmallerin sonucudur. “Bardağı taşıran son damla, devenin belini kıran son saman çöpü” diye ifade ederek hiçbir şeyi küçük görmemek ve küçümsememek gerektiğini vurgular.

1.3. Ütopik Roman: *Schrödinger’in Kedisi Rüya*

İçine düşülen bu kaotik ortamdan ve bu kâbustan nasıl çıkılabileceği serinin ikinci romanı *Rüya*’da ele alınır. Alev Alatlı, *Kâbus* romanından iki yıl sonra kaleme aldığı *Rüya* adlı romanında, *Kâbus*’ta anlatılan hastalığa bir tür karşı reçete sunmaktadır. Yeni Dünya Düzeni Tarikatı, *Son Hakikat* olarak adlandırdıkları dünya görüşünü yayma çabası içindedir; ancak bu sürecin önünde bir engel bulunmaktadır. *Onarımcılar* olarak bilinen bir grup insan, yeraltında *Mucizeler Diyarı* adını verdikleri bölgede, kendileriyle aynı düşünceleri paylaşan bireylerle birlikte yaşam sürdürmekte ve Yeni Dünya Düzeni savunucularına karşı mücadele etmektedir. Kutsal Koalisyon’un dışında varlıklarını devam ettirebileceklerine inanan Onarımcılar, *Adsız* ya da diğer adıyla *Kara Kalpaklı Adam* liderliğinde, ülkeyi içine sürüklediği kaos ve felaketten kurtarmanın yollarını aramaktadır. Onarımcılar, kendilerine Turnaları örnek alarak, *Mucizeler Diyarı* vatandaşlarının “düşünmesi imkânsız olanı” düşünmeyi öğrenmelerini sağlamaktadır. Bu anlayış, Yeni Fizik’i temel alan *Assal Yassa* üzerine inşa edilmiştir ve bu dünyada hiçbir şey ne tamamen imkânsız ne de kesin kabul edilmektedir. *Rüya*, Kara Kalpaklı Adam’ın “eski” Türkiye’nin yangınından küllerinden yoğurduğu bir ütopyadır (Alatlı, 2001).

Onarımcılar, varoluşlarının temel taşı olarak gördükleri *Murat*’a ve *Kızıl Elma*’ya ulaşmak için bilimi ve bilgiyi rehber edinmektedir. *Murat*, her eylemin temelini oluştururken, *Kızıl Elma*, onlar için bilgiyi simgelemektedir. Ülkenin gençlerini *celbedilmiş afaziden* koruma amacı güden Onarımcılar, algılama ve bilme yetisinin önündeki en büyük engelin bu durum olduğunu savunarak, bireyleri bilinçlendirme mücadelesi vermektedir. “Kurtuluş günlerinde birbirimize böyle seslenirdik: “Ey Türk Gençliği, birinci vazifen afaziden kurtulmaktır” (Alatlı, 2001: 408).

Ergenekon hatırlatılarak oradan nasıl çıkılmışsa yine demir dağlar eritilir, yine dar geçitlerden geçilir, atılan kuyudan çıkılır. Kuyu metaforuyla Hz. Yusuf’un kuyudan çıkıp Mısır’a sultan olması hatırlatılır. Yeter ki geleneğe, kültürel, dinî ve millî kimliğe sahip çıkılsın. Turnalar örnek gösterilerek nereye ve nasıl gidileceği bilinirse ve hedeften şaşılmazsa nice ufuklar aşılır, nice yollar geçilir, denilmektedir.

Onarımcılar ve Kara Kalpaklı Adam/Atsız İmre'yi kurtarmak için çabalarlar. Yer altı dünyasından onu kurtaracak ve kurtuluşa giden yolu onlar gösterecektir. Yol almak için dünyayı tanımak gerekir.

Rüya ütopyik bir roman olduğu kadar zaman ve mekân bağlamında değerlendirildiğinde bilimkurgu roman ve yer yer de fantastik roman özellikleri gösterir. Romanda düşlemenin sınırları genişletilir. Zaman katmanlı hâle gelir, zamanda yolculuk söz konusudur. Yaşam ve sonuçlar gelecektedir fakat çöküşün nedenleri ve çareleri geçmiştedir. Dolayısıyla zaman kronolojik olarak ilerlememektedir. İmre Kara Kalpaklı Adam tarafından kaçırılarak Yeraltı Dünyası'na götürülür. Burası ütopyik bir yerdir ve burada her şey dünyadan farklıdır. Orada zaman bükülebilen bir zamandır. Böylece geçmişle şimdiki zaman bir anda bir yerde olabilmektedir. Bu özellikten yararlanılarak farklı zamanlarda yaşamış bilim insanları, filozoflar ve gökbilimciler aynı ortamda görülebilmekte ve bunlar birbirleriyle görüşebilmektedir. Kara Kalpaklı Adam bir diğer adıyla Adsız, bir zaman yolcusudur, kurtarıcı bir lideri temsil eder. Bir nevi hızır kimliğinde gösterilmektedir ve romanda bu konuya Şems örneğiyle dikkat çekilir. “Mevlâna hakkında tek bildiğim, müridlerinin Şems'in hızır olduğuna inanmaları. Hızır, bilirsin, zaman gezginidir. Zaman gezgini mi, dediniz? Kadızade'nin gözleri Kara Kalpaklı Adam'ı aradı, göremedi” (Alatlı, 2001:190).

Alatlı, mekânların tasarımını yaparken tarihe de göndermeler yapmış, tarihteki mekân adlarına romanında sıkça yer vermiştir. Romanda İmre Kadızade, *Hanbeylik* adı verilen gözlemevine gider ve orada Kubilay Han tarafından Mavi Moğollara başkent olsun diye kurdurduğu yerlere *Hanbeylik* adı verildiği konuşulmaktadır. Bir zamanlar Karakurum, Ötüken ve Saray da bu isimle anılmıştır. *Rüya*'daki tarihsel ifadelerin ve tarihsel kişilerin fazlalığından yola çıkarak, kaybedilen toplumsal ve kültürel değerleri ancak bilimin rehberliğinde ve bilinçle köklere dönmekle, onları hatırlamakla mümkündür imasına rastlarız. Mekânlarda aynı zamanda özelden genele giden bir açılım görmekteyiz. Türkiye'de başlayan mekân tasarıları roman ilerledikçe, İspanya Madrid, Amerika Birleşik Devletleri gibi yurt dışı ülkelere ve tarihsel değeri olan mekânlara taşar. “Dünyanın Merkezi, Altay'dı. Dünyanın merkezi olan Altay, Kainat'ın da merkeziydi. Yaratılış, Altay'da gerçekleşmişti. Hayat, Altay'da yeşermişti. Kutsal kayın ağacı, Dünya Ağacı, Altay'da yükselmişti. Hayatın düzeni, Altay'da kurulmuştu.” (Alatlı, 2001:19-20).

Romanda Yahya Kemal'in ne yapılması ve nasıl olunması gerektiğini ifade ettiği veciz sözü anıştırılarak şöyle bir konuşmaya yer verilmektedir.

“Kökü mazide olan bir ati” dedi, Kadızade.

“Ezeli ve Edebi Bir Gerçeklik” dedi Fazıla da. “Kökü mazide bir ati olmanın kaçınılmazlığını biz kuantum fiziğinden öğrendik. Atomlar bile yörüngelerine uğrayıp giden elektronları ‘biliyorlar’ değil mi? İzler kaybolmuyor” (Alatlı, 2001:204).

Romanda akla vurgu yapılır ancak akıl yeterli değildir. Salt akıl yetmez, insanın aklı aşkın emrinde olmalıdır. Bilim yapmak için önce tutku, sonra haysiyet, sonra da özgüven gereklidir. Aşağılık duygusu ile yetişenlerle bilim yapılamaz. Onurlu, kendi insanına karşı sorumluluk duyanlar bilim yapabilirler. Romanda bu bilim insanlarına “yiğitler” denilerek Oktay Sinanoğlu ve Profesör Hüseyin Koçak’ın adları zikredilmektedir. Oktay Sinanoğlu “Batı’nın bilgi tekeli kırılmıştır. “Bunu nasıl başardınız, siz nasıl kırdınız bilgi tekeli” sorusuna karşılık “Türkçeyle” der Sinanoğlu. “Türkçe yeryüzünde eşi benzeri olmayan harika bir dil! Sanki birtakım matematikçiler oturmuşlar, şöyle matematiksel yapısı olan, kurallı, düzgün bir dil icat edelim diyerek Türkçe’yi bulmuşlar! Bir dilin büyüklüğü matematiğe olan yakınlığı ile ölçülür. Ne kadar matematiğe yakınsa, o dil, o kadar büyüktür. Türkçe böyle bir dildir.” (Alatlı, 2001:400).

Tek de olursa hakikati haykırmak gerektiği vurgulanan romanda “Hakikati bulan, başkaları farklı düşünüyorlar diye onu haykırmaktan çekiniyorsa hem budala hem de alçaktır” denilmektedir (Alatlı, 2001:349). “Varım diyorsan varsın, yokum diyorsan, yok oluyorsun. Tarih varım diyenlerin tarihidir. Güç önemli ve kutsaldır, ancak “özgüven olmazsa olmaz şarttır” (Alatlı, 2001:343).

“Yukardakiler kendi sorunlarınızı sormanıza izin vermezler. Onlar öğretilmiş sorulara öğretilmiş cevaplar isterler. Asla sahip olamayacağınız şeylerin peşinden koşmaktan vazgeçmeyin. Onların sizin kişisel cevaplarınızı akıl dışı, münferit, mistik, hatta dogmatik görmeleri kaçınılmazdı. İlahlara karşı çıkamazdınız” (Alatlı, 2001:422).

“Bir insan için dil, gönlünü yüzdüren gemi, bir millet için dil, kültürüne yüzdüren gemi, kültür toplumun muradı. Yaratıcılık, toplumun en derinliklerinden, muradından süzülüp gelen bir güç. Bu gücün gelişmesindeki en önemli etken, kişiliğin ve kültürün alt katmanlarından gelen serbest çağrışımı mümkün kılacak olan dil. Anadil. Bir öğrenci, fen konularını en açık, en seçik şekilde, sadece ana dilinde öğrenebilir. Hele de öğrenci Türkçe gibi matematiksel yapısı olan özel bir dil konuşuyorsa” (Alatlı, 2001:403).

“Dünyayı bilmeyen onun maskarası olur. Dünyayı bilmeyen evreni bilmez, evreni bilmeyenin akıbeti hayır değildir. Bu yolda büyük zorluklar

çekilecek nice cehennemlerden geçilecektir. Bu yolda yürürken daima iyimser olmak, kötülük yapabilecekken iyilik yapmak esastır. Unutmamak lazımdır ki cehennemi bilmeyeni cennet kabul etmez.”

Kararlılıkla, yılmadan, yorulmadan, vazgeçmeden, sabırla bir hedefe doğru akmak, yürümek, onun okuyucularına ve milletine verdiği en güzel örnektir. Bunları söylemek yerine göstermeyi seçer romanlarında. Uyarıcı, ikaz edici rolü kadar hayaller kurmayı, geleceği planlamayı da önermektedir. İç içe birçok olaya, felsefeye, menkıbeye, hikâye ve mitik öğelere yer veren yazar, birçok kısaltmalarla, farklı yazma biçimleriyle de dikkatleri yazdıklarına çekmeyi başarır.

Birçok temayı bir arada ele alma, çoğulcu bakış ve çoğulcu yaklaşımlarla, yeni anlatım ve roman teknikleriyle yazdıkları romanlar Postmodern romanlardır. Onun romanlarını bu bağlamda ele alıp değerlendirmek gerekir. Çünkü o, çağın felsefi ve sanatsal yaklaşımı olarak yükselen Postmodern anlayışla çağının ruhunu okuyan, çok sesliliğe, parçacılığa, belirsizliğe, çok kutupluluğa ve çok katmanlılığa denk düşen Postmodern romanın güzel örneklerini vermiştir.

Alatlı yazdığı romanlarla Türkiye ve Türkiye toplumu üzerine oynanan oyunlara dikkat çekerek donanımlı okurları uyarmak ister. Okurun da romana dâhil edildiği postmodern romanda okur da en az yazar kadar araştırma yapmalı ve öğrenmelidir. Yazar bir bakıma okura “Sen de İmre, Devrim, Bekir, Osman... gibi misin?” sorusunu yöneltir. Bu tabloda nerede durduğunu fark etmesini ister. İşaret ettikleriyle günümüzü örtüştürerek dikkatli olmak gerektiği konusunda okuyucuyu uyarır.

Rüya'da Türk tarihinde yeniden varoluşun simgesi olan Ergenekon'dan çıkış hatırlatılarak içinde bulunulan kötülüklerle baş edilebileceği hatırlatılmaktadır. Ergenekon'da tek kişi kalsak da yıkılmamayı küllerinden doğmayı bilebildiğimiz gibi yine aynı gayreti gösterebilmeliyiz. Nasıl kırk yiğit kişi Çin sarayını basabiliyor, nasıl kırk yiğit tahtı sallayabiliyorsa, kırk bilim insanı da Batı'nın bilim alanında yarattığı tekeli kırabilir, bilimde sanatta ilerleyebilir. Alperenler ocağı hiçbir zaman boş kalmaz. Kırklara karışanlar, Hızırlar, Köroğlular her devirde millete yol gösterecek, yardım edeceklerdir. Göge bakmaktan, Turnalardan ders almaktan vazgeçmemelidir. Hedefe sabırla, sükunetle adım adım yürümelidir. Evrensel mesajları doğru okuyup Onarımcılara dikkat etmeli, yıldızların gösterdiği yoldan aklın ve bilimin ışığında yürümelidir. Nasla bilimin çatıştığı, çeliştiği durumlarda bilimin yolunu seçerek aydınlığa, kurtuluşa ermek mümkündür. Yaratıcı da akli kullanmayı emreder: “Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”

Sanattan felsefeye, pozitif bilimlerden sosyolojiye, astrolojiden siyaset bilimine evrene ve dünyaya ait ne kadar bildiğimiz varsa insanlığın ortak ürettiğidir. Zaman zaman milletlerin bu üretime katkıları farklı olsa da etkileşim, etkilenme ve tepkilerle gelişme olmuştur. Büyük Kutsal Koalisyon'un her şeyi kendi tekeline alarak tek tip insan ve tek tip dünya, tek tip devlet yaratma çabası aldatmacadan, kandırmacadan başka bir şey değildir. Bunun farkına vararak kendi kültürü, dili, coğrafyası, gelenek ve göreneklerine sahip çıkan milletler kalıcı olacak, var olacaklardır. Diğerlerinin "Büyük Kutsal Koalisyon"un içinde eriyip gideceği, yok olacağı ve tarih sahnesinden silineceği bilinmelidir.

İnsanlığın eriştiği bugünkü bilgi birikimi, antik çağlardan bu tarafa ilahi kitaplardan/naslardan, Buda'dan, Konfüçyüs'ten Mevlana'dan, Yunus'tan süzülerek gelen bilgilerdir. Bu gerçeği bilerek evrene ve dünyaya bakmasını bilmek gerekir. Dünyayı okumayı bilmeyenler yok olmaya mahkumdurlar. Yaşaya kalabilmek için evreni, yıldızları ve dünyayı okuyabilmek gerekir. Bunun yolu da bilim, akıl, sağduyu, yumuşaklık, sakinlik, sükunet ve sabırdır.

Sonuç

Alev Alatlı'nın romanlarının zenginliği ve genişliği tematik yönden olduğu kadar yeni anlatım ve roman teknikleri bakımından da zengin ve geniştir. Günay Rodoplu ve İmre Kadızade gibi aydınların anlatımıyla biçimlenen romanlar yazarın mensubu bulunduğu ülkeyi ve milleti uyarmak için kaleme alınmıştır. Türkiye ve Türk toplumunun merkeze alındığı bu romanlarda toplumla, insanlarla, din ve inanışlarla, yaşayışla, kimlik ve mensubiyetle ilgili pek çok problem ele alırken bu problemlerin nasıl çözüleceği ve bunun için neler yapılması gerektiği açık bir şekilde ortaya konulmuştur.

Nasıl büyük problemler küçük ihmallerden kaynaklanıyorsa çözüm de biri iki, ikiyi üç, üçü dört yaparak, kararlılıkla, sabırla ve yılmadan çalışarak, çabalayarak olacaktır. Bu düşüncesini yazar, mitlerden kutsal öğretilere, bilimden felsefeye, psikolojiden sosyolojiye, tarihten teolojiye kadar geniş alanlardan örnekler vererek anlatmaktadır.

Alatlı, romanlarında birçok edebî türe yer vererek *türler arasılık*; alıntı, anıştırma, gönderme, parodi ve pastiş gibi yöntemlerle birçok metne yer vererek *metinler arasılık* ve bilinç akışı, ima, örtme gibi yeni anlatım tekniklerine yer vermektedir. Türler arasılık ve metinler arasılık yöntemleriyle mitolojiden, tarihten, felsefeden, bilimden, sanattan, geçmişten ve gelecekte söz ederek anlatı alanlarını genişletir. Bu bağlamda onun romanları geleneksel gerçekçi/modern romandan, ütöpik (ütopya), distöpik (distopya), bilimkurgu ve fantastik

romana değin uzanmaktadır. Bu romanlarda mitten masala, menkıbelerden halk hikâyelerine, atasözlerinden şiirlere, bilimsel ve bilimkurgu eserlerden kutsal kitaplara, gelenekten moderne, modernden Postmoderne; geçmişten bugüne ve geleceğe, siyasetten, sosyolojiye ve psikolojiye kadar genişleyen alanlarda söz söyler, örnek metinler üretir. Bu nedenle onun romanları çağı yakalamak, anlamak ve yorumlamak isteyenlerin tekrar tekrar okuyacağı kült eserlerdir. Her bir romanda âdeta Türkiye'nin tomografisi çekilerek Türkiye'nin ve Türk toplumunun tarihî ve sosyal meseleleri ele alınmış, çözüm önerileri getirilmiştir.

Türkiye'nin geçmişiyle, bugünüyle ve yarınıyla ilgilenmek, bir şeyler yazmak veya konuşmak isteyen herkes onun eserlerine değinmeden geçemeyecektir. O kendini ve sanatını/romancılığını öyle bir yere konumlandırmıştır ki mitolojiden tarihe, geçmişten geleceğe, modernden Postmoderne yönelen herkes bir şekilde ona, o kavşağa uğramak durumunda kalacaktır. Aksi hâlde okudukları, konuştukları ve yazdıkları bir yönüyle eksik kalacaktır.

Onun romancılığı çağın bilimsel, sanatsal yönelimlerini ve felsefi gelişmeleri fark ederek bunları roman sanatına taşımak; ne derler diye sağa sola bakmadan bildiği, düşündüğü, hayal ettiği ve inandığı gibi yazmak ve roman sanatının olanaklarından yararlanırken ona genişlik ve derinlik katmak, şeklinde özetlenebilir.

Yazar ve aydın olarak toplumu uyarmayı bir görev bilen Alatlı, bu görevi diğer eserleriyle olduğu gibi romanlarıyla da başarıyla yerine getirmiştir. Onun eserleri ve özellikle romanları bugün okunduğu gibi yarın da okunacaktır. Çünkü o çağını iyi anlayan, evrenin, dünyanın ve çağın problemlerini iyi tahlil eden ve bu problemlere çözümler öneren entelektüel bir romancıdır. O, bütün insanların özellikle de mağdur edilmiş insanların ve Türkiye halkının acılarını yüreğinde duymuş ve bunları romanlarında yansıtmıştır. Çağı, dünyayı, Türkiye'yi ve Türkiye toplumunu öğrenmek, bilmek ve anlamak isteyen herkes bu romanları okuyacak; okumakla kalmayıp yazarın romanlar vasıtasıyla yapılmasını istediklerini yapmaya gayret edecektir.

“El değmemiş bir dünya, yemyeşil...” “Kirlenmemiş bir dünya”, “Kirlenmemiş bir dünyanın nasıl bir yer olabileceğini hatırlamak için. Çocuklara göstermek için.”

“Çocuklara ve TÜNELİ bilen büyüklere.”

“Biliyorum ki, toprak anayla ilişkisini kesmemiş, Kaos' un Ezeli ve Ebedi Gerçeklik' in bize açılan yüzlerinden biri olduğu bilgisini kaybetmemiş, Kaos'la kavga etmeyen, bizimki gibi başı bulutlarda ayağı yerde bir ulus, emniyet sübabıdır güzelim Mavi Gezenimizin.” (Alatlı, 2001: 392)

Kaynaklar

- Alatlı, Alev (1995). *Orda Kimse Var mı? Nuke Türkiye*. İstanbul: Boyut Yayınevi.
- Alatlı, Alev (1996a). *Orda Kimse Var mı? Viva la Muerte. (Yaşasın Ölüm!)*. İstanbul: Boyut Yayınevi.
- Alatlı, Alev (1996b). *Orda Kimse Var mı? O.K. Musti, Türkiye Tamamdır*. İstanbul: Boyut Yayınevi.
- Alatlı, Alev (1999a). *Yaseminler Tüter mi, Hâlâ?* İstanbul: Boyut Yayınevi.
- Alatlı, Alev (1999b). *Orda Kimse Var mı? Valla Kurda Yedirdin Beni*. İstanbul: Boyut Yayınevi.
- Alatlı, Alev (1999c). *Schrödinger'in Kedisi Kâbus*. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Alatlı, Alev (2001). *Schrödinger'in Kedisi Rüya*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Alatlı, Alev (2014). *Orda Kimse Var mı? Beyaz Türkler Küstüler*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Demir, İpek (2024). *Türk Romanında Distopya (1990-2019)*. Muğla: Günce Yayınları.

KADERE KARŞI KOY A.Ş. ROMANINDAN HAREKETLE MODERN ZAMANIN PYGMALİON'I: MEDYA

Hatice NAMLI EMİROĞLU*

Özet

Sanat ve edebiyat, bireyin yarattığı ideale olan hayranlığını ve kimlik inşasını ele alan anlatılarla doludur. Pygmalion mitosu, bireyin kendi yarattığı figüre duyduğu bağlılığı ve onun gerçeğe dönüşme arzusunu simgeler. Modern dünyada bu mitin izlerini özellikle medya ve iletişim alanlarında görmek mümkündür. Baudrillard'a göre medya aracılığıyla üretilen imgeler, bireylerin kimliklerini ve toplumsal yapıları doğrudan etkilemekte, gerçeklik ile simülasyon arasındaki sınırlar giderek silinmektedir. Alev Alatlının *Kadere Karşı Koy A.Ş.* (3K) romanı, bireyin medya ve kurumsal stratejiler doğrultusunda yeniden inşa edilmesini ele alır. Romanda, kocası tarafından aldatılan Süheyla'nın, arkadaşları tarafından gizlice bir şirket aracılığıyla dönüştürülmesi planlanır. Bu dönüşüm süreci, fiziksel değişimin ötesine geçerek medya desteğiyle toplum tarafından kabul gören bir kimlik yaratma hedefini taşır. Baudrillard'ın simülakr ve hipergerçeklik kavramları bu süreçte belirgin hâle gelir; Süheyla'nın gerçek kimliği kaybolurken yerine tamamen inşa edilmiş bir imaj geçirilir. Medya, modern çağın Pygmalion'u olarak bireyleri dönüştürmekte, idealize edilmiş kimlikler yaratarak gerçeği manipüle etmektedir. Baudrillard'ın belirttiği gibi medya artık gerçek olayları değil, gerçekliğin yerini alan simülakrları üretmektedir. Adorno ve Horkheimer'in kültür endüstrisi kavramı da bu süreci destekler; medya, bireyleri edilginleştirerek belirli normları dayatmaktadır. Kadın kimliği özelinde ise medya, güzellik ve başarı standartlarını yeniden tanımlayarak bireyin kendini sürekli dönüşüme zorlamasına neden olmaktadır. Dijital medya ve sosyal medya kültürü, kadın kimliğinin şekillendirilmesinde önemli rol oynarken aynı zamanda bireyselliği yok eden bir sistemin parçası hâline gelmektedir. Romanda 3K'nın Süheyla'yı yeniden yaratma süreci, medya aracılığıyla gerçekleştirilen kimlik inşa sürecine eleştirel bir bakış sunar. Baudrillard'ın hipergerçeklik kavramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, Süheyla'nın yeni kimliği, toplum tarafından benimsenen ama aslında var olmayan bir gerçekliğin parçasıdır. Alatlının romanı, medya ve kimlik ilişkisini

* Dr., Sakarya Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi Vakfı Okulları.

sorgularken, bireyin kendi kimliğinden uzaklaştırılarak toplumsal kabule uygun hâle getirildiğini vurgular. Sonuç olarak medya, bireylerin kimliklerini inşa eden ve yönlendiren en güçlü araçlardan biri hâline gelmiştir. *Kadere Karşı Koy A.Ş.* romanı, medya ve toplumsal manipülasyon süreçlerini eleştirel bir perspektifle ele alarak bireyin kendi kimliğini koruma mücadelesine dikkat çeker. Bu bağlamda, medya tarafından dayatılan kimliklerin eleştirel bir gözle değerlendirilmesi, bireyin özgün kimliğini koruyabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca sanat ve edebiyat, bireyin kendi yarattığı ideale olan hayranlığını ve bu ideal üzerinden kimlik inşasını ele alan birçok anlatıya sahne olmuştur. Bu anlatılardan biri olan Pygmalion mitosunu, bireyin kendi yarattığı bir figüre duyduğu derin bağlılığı ve onun gerçeğe dönüşmesi arzusunun simgeleri. Yunan mitolojisinde, Kıbrıslı heykeltıraş Pygmalion, kendi elleriyle yarattığı mükemmel kadın heykeline âşık olur ve tanrıça Afrodite'in lütfuyla bu heykel hayata kavuşur. Bu mit, tarih boyunca sanat ve edebiyatta birçok farklı biçimde yeniden yorumlanmış, bireyin kendisini veya başkalarını inşa etme sürecini temsil eden güçlü bir metafor hâline gelmiştir (Graves, 2012:212).

Günümüz dünyasında Pygmalion mitinin izlerini özellikle medya ve iletişim alanlarında sürmek mümkündür. Medya, bireylerin kimlik algısını şekillendiren ve toplumsal değerleri yeniden inşa eden, güçlü bir araç olarak işlev görmektedir. Baudrillard'a göre modern toplumlarda gerçeklik ile simülasyon arasındaki sınır giderek belirsizleşmiş, medya aracılığıyla üretilen imgeler bireylerin kimliklerini ve toplumsal yapıları doğrudan etkilemeye başlamıştır (Baudrillard, 6). Özellikle küreselleşmenin ve dijitalleşmenin hız kazandığı çağımızda, medya yalnızca bireylerin düşüncelerini ve davranışlarını yönlendirmekle kalmaz, aynı zamanda onları birer imaj olarak yeniden kurgular. Bu bağlamda, Pygmalion'un idealize edilmiş heykeli gibi medya tarafından üretilen kimlikler de belli bir ideoloji, ekonomik düzen ve politik motivasyon doğrultusunda şekillendirilmektedir (McLuhan, 1994:17).

Alev Alatlı'nın *Kadere Karşı Koy A.Ş.* (3K) romanı, Pygmalion mitosuna modern bir yorum getirerek bireyin medya stratejileri ve şirket planlamaları doğrultusunda yeniden inşa edilmesini ele alır. Romanda, bireyin kimliği yalnızca biyolojik veya psikolojik bir olgu olarak değil, aynı zamanda ekonomik ve politik dinamikler tarafından yönlendirilen bir süreç olarak incelenir. Alatlı'nın eseri, medya ve şirketlerin modern birer Pygmalion gibi bireylerin kimliklerini inşa etme gücünü nasıl üstlendiğini gözler önüne serer.

Bu çalışma, Pygmalion mitosunun tarihsel ve teorik arka planını inceleyerek modern medya düzeni içindeki yansımalarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle medya ve iletişim teorileri çerçevesinde kimlik inşası, simülasyon kavramı ve bireyin medyatik dönüşümü bağlamında Alev Alatlı'nın *Kadere Karşı Koy A.Ş.* romanı üzerinden bir okuma yapılacaktır. Çalışma, bireylerin medya tarafından nasıl yeniden inşa edildiğini ve bu sürecin toplumsal boyutlarını ele alarak kimlik ve güç dinamiklerine dair derinlemesine bir analiz sunmayı hedeflemektedir.

Pygmalion Mitinden 3K'ya: Yeniden Biçimlendirme Mekanizması

Alev Alatlı'nın *Kadere Karşı Koy A.Ş.* (3K) adlı romanı, detaylı şekilde planlanmış bir şirketin, istenilen niteliklere sahip insan modelleyebileceğini ortaya koymaya çalışan bir kurguya sahiptir. Romanın temel amacı, kocası tarafından defalarca aldatılan bir kadının, eşi nezdinde yeniden dikkate alınmasını sağlamak adına organize bir çalışma yürütmektir.

Roman, insanın bir varlık olarak daraltılması ve değersizleştirilmesi ile hayat koşullarının bireyi bu çıkmaza sürüklemesini eleştirel bir bakış açısıyla işler. Hikâye, mesleklerinde kendilerini kanıtlamış, farklı uzmanlık alanlarına sahip sekiz arkadaşın bir akşam yemeği için bir araya gelmesiyle başlar. Bu gruptaki cerrah Sema, yemeğe gecikmiştir ve geç kalma sebebini anlatırken tartışma, planlı bir hayatın nasıl kurgulanabileceğine dair ironik bir çerçeveye oturur.

Ana karakterlerden Süheyla, kocası Sadık'ın ilgisini tekrar çekebilmek için estetik operasyonlarla kendini yenilemeyi düşünen bir kadındır. O akşam yemekte bir araya gelen arkadaş grubu, Süheyla'dan habersiz bir şekilde onun dönüşümünü sağlamak amacıyla bir şirket kurmaya karar verir. Şirketin adı *Kadere Karşı Koy A.Ş.* (3K) olarak belirlenir ve tüm süreçler gerçek bir işletme düzeninde planlanarak hayata geçirilir. Şirketin hedefi, Süheyla'yı önce bir sanatçı/ressam olarak yetiştirmek, ardından medyatik bir figüre dönüştürmek, böylece önce cemiyet hayatında, sonra da Sadık'ın gözünde vazgeçilmez bir kadın hâline getirmektir. Önemli bir diğer nokta ise Süheyla'nın bu dönüşüm planından ve şirketin varlığından asla haberdar olmamasıdır; böylece değişimi kendi iradesiyle gerçekleştirdiğini düşünmesi sağlanacaktır.

Roman, genelleştirilmiş bir perspektifle, bir Türk erkeğinin yaş aralıklarına göre kritik dönemlerini ele alarak proje bazlı bir ilişki modellemesi sunar. Erkeklerin yaşam döngüsünde belirli evrelerin olduğu öne sürülmektedir: Cinsel Tutku Aşaması (CTS), Parasal Tatmin Aşaması (PTA), Gücün Dışa

Vurum Aşaması (GDA) ve Teneşir Paklama Aşaması (TPA). Bu dönemlerde erkeklerin beklentilerine uymaya çalışan kadınların, âdeta bir bukalemun gibi kendilerini uyarlama çabası, ironik bir dille anlatılmaktadır.

Süheyla ve Sadık çiftinin hikâyesi üzerinden, kadının güç nesnesi olarak konumlandırılması eleştirilmekte; medya, moda, iş dünyası, evlilik hayatı, sanat çevresi ve cemiyet hayatındaki rolleri sorgulanmaktadır. Roman, insanın bir fabrika ürünü gibi şekillendirilebileceğini ve pazarlanabileceğini irdeleyerek hayat dinamikleri ile kurumsal stratejileri özdeşleştiren bir eleştiri sunmaktadır.

Gerçeğin Yerini Alan Simülasyon Model

Romanda, Süheyla'nın tamamen yeni bir kimliğe büründürülmesi süreci bir oyun gibi kurgulanmaktadır. Bu dönüşüm, kurulan bir şirket aracılığıyla sahnelenmekte ve şirketin tüm paydaşları ile çalışanları, oyunun bir parçası gibi hareket etmektedir. Gerçeklik, yeniden ele alınarak farklı bir form kazandırılmaya çalışılmakta ve istatistiksel veriler ile dijital sunumlar aracılığıyla sanal bir dünya oluşturulmaktadır. Bu çerçevede Alev Alatlı'nın *Kadere Karşı Koy A.Ş.* adlı romanı, simülasyon romanının özelliklerini taşımaktadır.

Aynı zamanda, “Hem güzel hem entelektüel hem başarılı bir ressam yapılmaya çalışılan Süheyla'nın bu dönüştürülme süreci, Baudrillard'ın ifade ettiği simülakr oluşu ifade etmektedir” (Aka Erdem, 2016:53). Romanda Süheyla'nın gerçek kimliğinden uzaklaştırılarak bambaşka biri hâline getirilmesi, Baudrillard'ın “sahip olunmayan bir şeye sahipmiş gibi davranmak, yani simüle etmek” olarak tanımladığı olguyla örtüşmektedir. Baudrillard'a göre simülasyon yalnızca bir kopya veya yansıtma süreci değildir; aksine, gerçeğin tamamen yeni bir düzleme taşınarak kendi varlığını bile yadsıyacak şekilde yeniden inşasını içerir. Nitekim Baudrillard, “Simülasyon artık bir referansa ya da hakikate göndermede bulunmaz; tersine, hakikatin kendisi de bir simülakrlar oyunu içinde eriyip gider” (Baudrillard, 25) diyerek gerçek ile kurmaca arasındaki sınırların silinmesini vurgular.

Bu bağlamda, mevcut olanın yerine, “gerçeği kurmacayla yeniden yaratacak olan simülasyon modellerinin konulacağını söyleyebiliriz.” (Baudrillard, 16-172). Süheyla'nın bir simülasyon modeli olarak “Güzel, Gizemli, Güvenilir, Soylu, Entelektüel” (Alatlı, 2007:189) bir görünüm kazanması gerekmektedir. Bu süreç, Baudrillard'ın “görünümlerin ardında artık bir özün bulunmadığı, bunun yerine yalnızca biçimler, imajlar ve temsillerin var olduğu” düşüncesiyle örtüşmektedir. Baudrillard'a göre “simülasyon, bir

gerçeğin gizlenmesi değil, gerçeğin artık ortadan kaybolduğu bir sistemin içinde işleyişidir.” (Baudrillard, 9). Bu bağlamda, Süheyla'nın dönüştürülme süreci yalnızca fiziksel ve estetik değişimi değil, aynı zamanda imajlar ve toplumsal algılar üzerinden yeniden inşa edilen bir kimliği temsil etmektedir.

Baştan çıkarıcı bir kadının ön plandaki *niteliği*, görünümünde kargaşa yaratmak için kendini bir görünüme dönüştürmek üzere çeşitli çabalara girmektedir. Süheyla'nın estetik ameliyatlara, 3K'nın da düzenledikleri simülasyonla yapmak istedikleri tam olarak bunu ifade etmektedir. Çünkü “Simülasyonun kökten metafiziğini kullanmak gerekir. Görünümlere ilişkin bu kökten metafiziğe, simülasyonla gerçekleştirilen bu meydan okumaya ait bir şey, bütün zamanların kozmetik sanatında, makyaj ile modanın çağdaş görkeminde hala varlığını sürdürmektedir.” (Baudrillard, 113-114). Baudrillard burada, modern dünyada simülasyonun estetik ve kozmetik bağlamda nasıl devam ettiğini açıklarken makyajın ve modanın yalnızca yüzeysel bir değişim değil, aynı zamanda yeni bir gerçeklik yaratma süreci olduğunu öne sürmektedir. “Kozmetik sanatı ve moda, modern simülasyonun en güçlü araçlarından biridir, çünkü bunlar yalnızca var olanı süslemek değil, tamamen yeni bir gerçeklik üretmek amacı taşır” (Baudrillard, 78).

Dolayısıyla, Süheyla'nın simülasyon *aracılığıyla* dönüştürülmesi yalnızca bireysel bir değişim değil, daha geniş bir sistemin içinde şekillenen ve imajlara dayalı bir gerçeklik anlayışının parçası hâline gelmektedir. Baudrillard'ın belirttiği gibi, “modern dünyada gerçeklik, medya, estetik ve teknoloji aracılığıyla sürekli yeniden üretilen bir kurguya dönüşmektedir” (Baudrillard, 12). Süheyla'nın geçirdiği dönüşüm süreci, yalnızca bireysel bir kimlik değişimi olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel imajların nasıl manipüle edildiğini gösteren bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Medyanın Simülasyon Gücü

Baudrillard'ın simülasyon kavramı, gerçekliğin yerini *sahte* bir gerçekliğin almasına dikkat çeker. Simülasyon, gerçeğin bir kopyası olmaktan çıkarak kendi içinde bağımsız ve öznel bir gerçeklik yaratır. Baudrillard bu durumu şu şekilde ifade eder: “Artık bir gösterge, belirli bir gerçekliğin yansıması olmaktan çıkmıştır; o, artık gerçeklikten bağımsız, kendi başına bir anlamlar dünyası yaratmaktadır” (Baudrillard, 25).

Medya, bireyleri şekillendirmek ve yeniden *yaratmak* konusunda Pygmalion gibi hareket ederek idealize edilmiş ve gerçektışı kimlikler inşa eder. Baudrillard bu durumu hipergerçeklik kavramıyla açıklar: “Hipergerçeklik, gerçek olan ile simülasyon arasındaki farkın tamamen ortadan

kalktığı bir durumdur. Görüntüler, modeller ve simgeler gerçekliğin yerine geçerek, onu yeniden tanımlar” (Baudrillard, 11-12). Bu bağlamda, sosyal medya fenomenleri, televizyon yıldızları ve reklam yüzleri, gerçekliği manipüle eden bir dönüşüm mekanizmasının ürünleridir. Medya, bireylere belirli bir kimlik kazandırır ve bu kimliği görüntüler, mesajlar ve hikâyeler aracılığıyla yayarak toplumsal kabul görmesini sağlar. Baudrillard’a göre, medya artık gerçek olayları değil, “gerçeğin yerini alan simülakrları” yaymaktadır (Baudrillard, 19). Medyanın bu gücü, Frankfurt Okulu’nun “kültür endüstrisi” kavramıyla da örtüşmektedir. Theodor Adorno ve Max Horkheimer, kültür endüstrisini, kapitalist sistemin kitleleri yönlendirmek için ürettiği standartlaşmış kültürel ürünler olarak tanımlarlar. Onlara göre “Kültür endüstrisi, eğlence adı altında bireyleri edilginleştirerek, eleştirel düşüncüyü baskılar ve sistemin sürekliliğini sağlar” (Adorno ve Horkheimer, 2007:137). Medya, bu çerçevede yalnızca bireysel kimlikleri değil, toplumsal bilinç ve değer sistemlerini de şekillendirir. Bireysellik, kültür sektöründe bir illüzyon hâline gelmekte olup, bu durum yalnızca üretim biçiminin tekdüze olmasından kaynaklanmamaktadır. Aslında bireyselliğe ancak kişinin genel olanla koşulsuz biçimde bütünleştiğine dair herhangi bir şüphe kalmadığında izin verilmektedir (Adorno ve Horkheimer, 2007:91). Bu da bireyselliğin, özgünlükten çok, belirli bir sistem içinde kabul gören bir form olarak var olmasına neden olmaktadır.

Romanda da bu mekanizma vurgulanmaktadır. 3K’nın planladığı yeni Süheyla, estetik ameliyatlar ve medya stratejileriyle tasarlanırken aynı zamanda bu yeni kimlik toplum tarafından da kabul görmelidir. Baudrillard’ın hipergerçeklik kavramı burada öne çıkar. Medyanın dayattığı güzellik ve başarı standartları, aslında var olmayan ama gerçekmiş gibi sunulan bir dünyanın parçasıdır. Bu dünyanın parçası olabilen Süheyla’nın onaylanması kendine özgü bireyselliğiyle değil, genel kabullerde sağladığı uygunluk neticesinde olmuştur. Baudrillard bu durumu şu ifadelerle özetler; “Bir hipergerçeklik dünyasında, görüntüler gerçeklikle bağını koparmış, kendilerini gerçek olarak sunmaya başlamıştır. Artık fark, gerçek olan ile simülasyon arasında değil, görüntünün ikna ediciliği arasındadır” (Baudrillard, 38). Dolayısıyla medya tarafından yaratılan yeni kimlikler, gerçeklikten kopmuş ve salt bir gösteri unsuru hâline gelmiştir. Bu noktada Baudrillard’ın gösteri toplumu ve simülakr kavramları, bireyin gerçekliğini medya tarafından şekillendirilen bir yansımaya dönüştürdüğünü gösterir. 3K’nın tasarladığı Süheyla da tam olarak bu çerçevede değerlendirilebilir. Yeni bir yüz, yeni bir hikâye, ama gerçekte var olmayan bir kimlik.

Bu çerçevede, hipergerçeklik toplumda bireylerin algılarının ve kimliklerinin nasıl şekillendiğini anlamak için kritik bir kavramdır. Medyanın sunduğu görüntüler, aslında var olmayan, ancak toplum tarafından benimsenen yeni bir gerçeklik yaratmaktadır. “Artık gerçekliğin kendisi bir gösteriye dönüşmüştür ve bu gösteri, gerçek olması gereken her şeyin yerini almıştır” (Baudrillard, 17). Kültür endüstrisinin sunduğu içerikler de bu sürecin bir parçası olarak işlev görmektedir ve medya, bireylere dayattığı kimlikler aracılığıyla onların düşünce biçimlerini, tüketim alışkanlıklarını ve ideolojilerini şekillendirir.

Kadın Kimliğinin Medya Aracılığıyla Yeniden Tasarlanması

Kadın kimliği, tarih boyunca çeşitli toplumsal, kültürel ve politik dinamikler doğrultusunda şekillendirilmiş ve bu süreç, farklı ideolojiler, değer yargıları ve güç ilişkileri tarafından yönlendirilmiştir. Geleneksel toplumlarda kadın kimliği çoğunlukla biyolojik cinsiyet rollerine dayalı olarak tanımlanırken modernleşme, sanayileşme ve özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, kadın kimliğinin inşasını etkileyen faktörleri çeşitlendirmiştir. Günümüzde medya, bu kimliğin oluşumunda, yeniden tanımlanmasında ve dönüşümünde en önemli araçlardan biri hâline gelmiştir (Gill, 2007).

Medya; televizyon, sinema, dijital platformlar ve sosyal medya aracılığıyla kadın temsillerini sürekli olarak üretmekte, değiştirmekte ve toplumda kabul gören kadın imajlarını yeniden şekillendirmektedir. Geleneksel medya organlarında kadınlar sıklıkla belirli kalıplara sıkıştırılmış rollerle temsil edilmiş; annelik, fedakârlık, güzellik ve itaat gibi toplumsal normlarla örtüşen imajlar ön plana çıkarılmıştır. Dijital medya ise bu süreci daha karmaşık hâle getirmiş; bir yandan kadınlara kendi kimliklerini ifade etme fırsatı sunarken diğer yandan hâlâ geleneksel cinsiyet rollerini pekiştiren içeriklerin yayılmasına zemin hazırlamıştır (Banet-Weiser, 2018).

Medyada güzellik ve başarı standartları birileri tarafından belirlenen ve sınırlandırılmış durumlardan ibarettir. Bu durum, bireyin özgünlüğünü kaybetmesine ve toplumun sunduğu tek bir model çerçevesinde var olmaya zorlanmasına neden olmaktadır. *Kadere Karşı Koy A.Ş.* romanında da bu durum çarpıcı bir şekilde ele alınmaktadır. Romanın ana karakteri Süheyla, estetik ameliyatlara yeni bir birey hâline gelir. Sadece fiziksel bir değişimden söz etmek yanlış olacaktır. Romanda şirketin yapmak istediği başlı başına her yönüyle yeni bir kadın yaratmak ve bu yeni kimliğin medya aracılığıyla toplum tarafından kabul görmesini sağlamaktır. Bu

örnek, gerçekliğin medya eliyle nasıl dönüştürüldüğünü ve bireyin kendi kimliğinden uzaklaştırılarak toplumsal kabule uygun hâle getirildiğini gözler önüne sermektedir. Medyanın sunduğu idealize edilmiş kadın imajı, bireysel özgünlüğü ve çeşitliliği perdeleyerek toplum tarafından benimsenmesi gereken tek bir model dayatmaktadır.

Özellikle sosyal medya, kadın kimliğinin şekillendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bir yandan, sosyal medya kullanıcısı kadın bireysel girişimcilik örnekleri sunarak bağımsız bir kadın imajı oluştururken diğer yandan güzellik, moda ve yaşam tarzı içerikleri aracılığıyla belirli standartları yeniden üretmektedir. Kadın bedeni üzerindeki baskılar, mükemmeliyetçi imajlar ve tüketim kültürüyle birleşen güzellik idealleri, kadınların kendilerini sürekli bir dönüşüm içinde görmesine yol açmaktadır.

Bu perspektiften bakıldığında, kadın kimliğinin medya aracılığıyla sürekli olarak yeniden inşa edildiği ve zaman zaman toplumsal normları sorgulayan, dönüştüren bir unsur olarak kullanıldığı görülmektedir. Medyanın sunduğu kadın imgeleri, yalnızca bireysel kimlik algısını değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilme biçimlerini de etkilemektedir. Sonuç olarak medya kadın kimliğinin inşasında güçlü bir araç olarak varlığını sürdürmektedir. Ancak bu süreçte, kadın temsillerinin eleştirel bir perspektifle incelenmesi, kadınların kendi kimliklerini özgürce inşa edebilecekleri alanların artırılması büyük önem taşımaktadır. Medyanın sunduğu kadın imgelerinin çeşitlenmesi, kadınların farklı yaşam deneyimlerinin görünür kılınması ve kalıplaşmış cinsiyet rollerinin sorgulanması, kadın kimliğinin daha kapsayıcı ve özgür bir çerçevede ele alınmasına katkıda bulunacaktır. Bu bağlamda *Kadere Karşı Koy A.Ş.* romanında 3K'nın Süheyla'yı yeniden yaratma süreci, modern medya aracılığıyla gerçekleşen kimlik inşa sürecine bir eleştiri getirmekte ve mevcut medya stratejilerinin bir kurguya yansımış hâlini vermektedir.

Medya, modern zamanın Pygmalion'ı olarak bireyleri dönüştürmekte, idealize edilmiş kimlikler yaratarak gerçek kimlikleri gölgede bırakmaktadır. Bu bağlamda, medya aracılığıyla sunulan "ideal" gerçekliklerin sorgulanması ve bireyin kendi kimliğini medya baskısından uzak tutması önem arz etmektedir.

Sonuç

Bu çalışma, Alev Alatlı'nın *Kadere Karşı Koy A.Ş.* (3K) romanı üzerinden, modern medya ve kimlik inşa sürecinin nasıl şekillendiğini ele

almayı amaçlamıştır. Alev Alatlı, eserinde bireyin medya ve pazar odaklı stratejiler çerçevesinde yeniden şekillendirilmesini eleştirerek Pygmalion mitosunun modern bir versiyonunu sunmaktadır. Romanda, ana karakter Süheyla'nın bir şirket tarafından tasarlanan yeni bir kimlik kazanması, bireyin kendi iradesi dışında idealize edilmiş bir figüre dönüşme sürecine tabi tutulduğunu göstermektedir.

Kadere Karşı Koy A.Ş. romanı, Alev Alatlı'nın medya, bireysel dönüşüm ve toplumsal manipülasyon kavramlarını eleştiren bakış açısını net bir şekilde yansıtmaktadır. Romanda kurulan 3K şirketi, bireyin medya aracılığıyla idealize edilerek yeni bir kurgusal gerçekliğe dönüştürülmesini sağlayan modern bir Pygmalion olarak konumlandırılmıştır. Baudrillard'ın simülakr ve hipergerçeklik kavramları, Alatlı'nın eserinde bireyin kimlik inşa sürecinin medya tarafından nasıl dönüştürüldüğünü açıklamak için kullanılmaktadır. Bu mekanizma, bireyin kendi kimliğinden uzaklaştırılarak toplum tarafından kabul edilebilir yeni bir benlik kazanmasının yollarını göstermektedir.

Medyanın gücü, kitleleri belirli norm ve değerlere adapte etmeye zorlayan bir yapı oluştururken bu sürecin bireylerin öznel kimliklerini silikleştirdiği ve toplumsal kabule uygun yeni imajlar inşa ettiği gözlemlenmiştir. Kadın kimliğinin medya aracılığıyla şekillendirilmesi özelinde ele alındığında, sürekli değişen güzellik algıları ve toplumsal beklentiler, bireyin özgünlüğünü kaybetmesine ve medya tarafından dikte edilen bir kimliği benimsemek zorunda kalmasına neden olmaktadır. Alatlı'nın romanı, bu süreci ironik ve eleştirel bir yaklaşımla ele alarak bireyin kimlik inşa sürecinin aslında birer manipülasyon ve simülasyonlar zinciri olduğunu vurgulamaktadır.

Sonuç olarak medya ve dijital dönüşüm, bireyin kimliğini şekillendiren ve yönlendiren en önemli mekanizmalardan biri hâline gelmiştir. Alev Alatlı'nın *Kadere Karşı Koy A.Ş.* romanı, medya tarafından yaratılan ideal kimliklerin bireyler üzerindeki etkisini gözler önüne seren çarpıcı bir anlatıdır. Bu nedenle, medya tarafından yaratılan kimlikler eleştirel bir perspektifle değerlendirilmelidir. Bireyin özgün kimliğini koruması, medya manipülasyonlarının farkında olması ve kitle iletişim araçlarına eleştirel bir gözle yaklaşması, kimlik inşa sürecinde önem arz etmektedir. Bu bağlamda, gelecekteki araştırmaların medya ve birey arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine inceleyerek medya tarafından sunulan ideal kimliklerin toplumsal etkilerini sorgulaması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Adorno, Theodor (2007). *W. Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi*. (Çev. Nihat Ülner, Mustafa Tüzel, Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aka Erdem, Nilüfer (2016). *Özne-İktidar İlişkisi Bağlamında Alev Alatlının Romanlarının İncelenmesi*. Doktora Tezi. Ardahan: Ardahan Üniversitesi.
- Alatlı, Alev (2007). *Kadere Karşı Koy A.Ş.* İstanbul: Everest Yayınları.
- Banet-Weiser, Sarah (2018). *Empowered: Popular Feminism and Popular Misogyny*. Durham. NC: Duke University Press.
- Baudrillard, Jean (2000). *Baştan Çıkarma Üzerine*. (Çev. Ayşegül Sönmezay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, Jean (1998). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (Çev. Oğuz Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Gill, Rosalind (2007). "Postfeminist Media Culture: Elements of A Sensibility" *European Journal Of Cultural Studies*, 10 (2). pp. 147-166. DOI: 10.1177/1367549407075898 İnternet. 16 Ocak 2025. https://www.researchgate.net/publication/251319362_Post-feminist_media_culture_Elements_of_a_sensibility
- Graves, Robert (2012). *Yunan Mitleri: Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler*. (Çev. Uğur Akpur). Ankara: SAY Yayınları.
- Horkheimer, Max ve W. Theodor Adorno (1995). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. (Çev. Oğuz Özügül). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- McLuhan, Marshall (1994). *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York: MIT Press.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

ÜTOPYA İLE DİSTOPYA ARASINDA ALEV ALATLI

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Havva Nuran TEZCAN

Kapadokya Üniversitesi

Konuşmacılar

Prof. Dr. Mehmet Emin ULUDAĞ

Düzce Üniversitesi

Doç. Dr. Elmas KARAKAŞ

Aksaray Üniversitesi

Mustafapaşa Yerleşkesi,
Oktay Sinanoğlu Konferans Salonu
4 Şubat 2025
11.45-13.30

ÜTOPYA İLE DİSTOPYA ARASINDA KALAN İŞKENCECİ

Mehmet Emin ULUDAĞ*

Özet

İnsan dünyada varlığını fark ettiğinden beri bir tehdit altındadır. Bu tehdit kendi yıkıcılığının sonucu olarak yine kendinden gelmektedir. İnsan ırkının hayatta kalmasını tehdit eden unsurlar sadece insana değil, bütün ekolojik dengeye dahi zarar vermektedir. Varlığın dengesini bozup hayatı ifsat ederek şerre evrilmenin bu tarafıyla yaşamı ters yüz kılmaktadır. Bütün bunlar içinde bunalan insan daima bir arayışın peşine düşerek bir kaçış planlar. Bu kaçışlar bazen bir yerlerde olmayan yerlere iken çoğu zaman yitik cennet olarak algılanan insanın geldiği asli vatanıdır.

İdeal olana kaçış veya onu arayış belli bir dönemden sonra ütopya olarak algılanmış, çoğunlukla siyasi bir ideali ifade etmek için tasarlanan hayali vatanı bulma eylemi olarak görülmüştür. Dünya edebiyatında boy gösteren ütopyalar aslında bir siyasi arayıştan ziyade kurgusal bir bakışla insana sanat ve estetik yoluyla bu yıkımdan teneffüs etme pencerelerini aralamak ister. Ütopyanın pencereleri çok temiz ve şeffafken distopya tam tersi noktada yer alır. Kirli pencereler ve karanlık odalardan oluşan loş yapılar olarak insana mutluluk arayan distopik eserler çok kasvetlidirler ve çağın pesimist ruhunu ve yıkıcılığını kurgusal olarak ortaya koymakta da başarılıdırlar.

Alev Alatlî *Rüya* gibi algılanan ütopyalar *Kâbus* olarak tanımlanan distopyalar arasında kalan bir yazar olarak *İşkenceci* romanıyla bir dışa atılmışlığın, bilhassa sistemin mağduru olarak görülen durumların özetini yapar. Bildiride bu arada kalmışlığın izlerini aramaya çalışacağız.

Giriş

Batı dünyası bir kayıptan sonra hep arayışın peşine düştü. Bütün insanlığı da öyle sanrılı ve hastalıklı bir duruma düşmüş gibi yaptı. Vahyin, akıl ile gönül düzlemindeki birliğini kaybedince bu arayışı düşler düzleminde, bilhassa kurgunun gölgesinde aramaya başladı. Tabii ki çok hızlı bir yayılım gösteren bilimin yeni din oluş evrelerini asla unutmamak gerekir.

* Prof. Dr., Düzce Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Muvahhit Batı ile çok ilahlı Batı dünyası bu dualitenin çatışmasıyla bugüne dek bir düşünce savaşını ardından da köle-efendi diyalektiğinin acımasız sonuçlarını insanlığa yaşatarak bir yazın serüveni oluşturdu diyebiliriz.

Bildiğimiz kadarıyla ilk ütopyavari adımlar Platon'un *Devlet*'inde sanatkârları kovuşuyla başladı. Ardından talebesi Aristo'nun buna karşı çıkışıyla *Poetika*'da sanatı önceleme, daha doğrusu onun gölgesinin gerçeğe yardımcı olacağı düşüncesini yazın hayatına dâhil etmesiyle devam etti. Bu tartışma ve düşünsel gelişme çizgisinde yol alan batı yazın hayatı kilisenin daha etkin olduğu sanatın özgünlük ve özgürlüğünün dahi bu gölgenin etkisinde kalarak kralların ilahlaştırıldığı Avrupa yani batı edebiyat coğrafyasında İngiltere öne çıkan bir ülke oldu.

Orta çağın bu karanlık batı coğrafyasında ilahiyat eğitimi alanların çocukları dahi aynı zamanda kahr ekseriyetle hukuk eğitimi alarak, bilhassa felsefi gelişmeleri de yoğun takip edip bir düşünsel gelişimin içinde olmayı zorunlu gördüler.

15. ve 16. yüzyıl Batı dünyası için bu düşlerin yeni bir kırılma noktasını oluşturan birçok gelişme doğum travması ile varlık gösterdi. Bu doğum travmalarının en uzun süreli sancı yapanı ve etki uyandıranı ütopya arayışları altında yeniden bir Kaybolmuş Kudüs'ü hatta Yitik Cennet'i yeniden bulma yatmaktadır. Bu tarihlerden itibaren de ne dinden olmak ne de dindar kalmak anlayışı Batı'nın yeni genetik kodları olarak tarihe yazılmaya başladı.

1478'de Londra'da doğan, 16. yıl Canterbury başpiskoposunun hizmetinde eğitim gören, Oxford Üniversitesi'nde iki yıl eğitim gördükten sonra hukuk eğitimini Londra'da tamamlayan, parlamentoya hatta lordlar kamerasına seçilen, en yakın arkadaşı Erasmus olan, idamından dört yüz yıl sonra da papa tarafından aziz ilan edilen Thomas More, Batı yazınının en çok okunan kitaplarından biri olan *Ütopya*'yı 1516'da yazdı.

Yıllar hatta yüz yıllar geçtikçe *Ütopya* bir eser olmaktan uzaklaşıp ütopyacılık adıyla bir doktrin hatta asla ulaşılmayacak hayali bir gerçeklik olarak yeni bir kavramsal çerçeveye evrildi.

Aslında *Ütopya*, Yunanca "olmayan yer" sözcüğünden "türetilmiş" kelime ile aynı ismi taşıyan kitaptır. Kurgusal bir ada devletindeki ideal toplumsal yaşam düzenini konu alır. Aynı zamanda önceki ütopya girişimlerinden ayrılan bir kurgudur.

More'un 1516'da yazdığı kitap, var olmayan bir kurgusal adada geçmektedir. Kitap "bir cumhuriyetin en iyi devleti ve yeni ada ütopyası" olarak çevrilebilir.

More, kitabında Ütopyalıları ve onların sosyal, siyasal ve ekonomik yönleriyle yaşam biçimlerini anlatarak döneminin İngiltere'sine bir eleştiri getirir.

Ütopya, Avrupa'daki insanların ne kadar dürüst olduğuna dair hicivli eleştiriler ve pek çok şaka da içerir, ancak bunlar genellikle *Ütopya*'da yaşayanların basit, karmaşık olmayan hayatıyla tezat oluşturur.

Kitap, başta Platon'un *Devlet* eseri olmak üzere çeşitli Antik Dönem düşünürlerinden ve Hristiyanlık içi tartışmalardan esinlenilerek yazılmıştır ancak onların taklidi ya da tekrarından ibaret değildir. Üslubu ve içeriği, farklı akademik disiplinlere mensup akademisyenler arasında tartışılmış ve kitabın içindeki çok katmanlı göndermeler ve mesajlar farklı şekillerde ele alınmıştır.

Thomas More, hayal ettiği ülkeyi kurduğu adadaki ülkede tasarlar. 54 kentli olan Ütopya ülkesinde aile kurma, eğitim, bilim ve sanat, askerlik, savaşlar, yasalar, yaşam şekli, madenler, Tanrı-Doğa ilişkisi, ruh-ahiret ilişkisi, meslekler özellikle avcılık-kasaplık, kölelik, üretim, adil paylaşım, ortak yaşam alanları vb. oluşan huzurlu insanların örgütlediği kusursuz toplumda özel mülkiyet olmadığından da kusursuz devlet örgütlenmesi görülür. Bu oluşumun bazı tarafları insan ontolojisine aykırı iken çoğu tarafı ilk insandan son insana kadar her insanın da yegâne aradığı yitlik cennet gibi bir arayış ülküsüdür.

19. yüzyılın sonları ve 20. yüzyılın başlarına doğru geldiğimizde ütopyanın dahi bir ütopya olduğu Batı yazınında ısrarla vurgulanmaya başlandı. Bilhassa insanın özne konumundan nesne konumuna düşüşü, bilimin dinleşerek bütün değerleri yok sayması, hazzın önden giderek bütün yasaların onu takip etmeye başlaması, high-teckin baş döndürücü hızlı gelişimi ve kapitalin yeni sömürge arayışlarını zorunlu kılarak doğurduğu yıllar süren savaşlar, daha doğrusu Batı'nın dünyayı paylaşım savaşlarıyla büyük ateşlerin içine atması her şeyi ters yüz etmeye başlar.

Yeni Cesur Dünya'nın sunuşunu yapan Margaret Atwood'un deyişiyle bilhassa:

"20. yüzyılın ikinci yarısında, iki öngörülü kitap gölgesini düşürdü geleceğimize. Biri zalim, beyin yıkayan, totaliter bir devletin korkunç tasavvuruyla George Orwell'in 1949'da yazdığı Bin Dokuzyüz Seksen Dört'tü;

Büyük Birader'i, düşünce suçunu, Yeni Konuştu, bellek deliğini, Sevgi Bakanlığı adlı işkence sarayını ve insanlığın yüzüne sonsuza dek basan bir çizmenin cesaret kırıcı manzarasını bize veren kitap.”

Diğeriye Aldous Huxley'in farklı ve daha yumuşak bir totalitarizm şeklini sunduğu *Yeni Cesur Dünya*'ydı (1932):

“Refahın gaddarlıkla değil de mühendislikle, şişelerde büyütülen bebeklerle, hipnoz üzerinde iknayla, üretim çarkının tekerleklerini sürekli döndüren sınırsız tüketimle, yönetimdekiler tarafından dayatılan, cinsel hüsrani ortadan kaldıran rastgele birlikteliklerle, oldukça zeki bir idari sınıf ile basit işlerini sevecek şekilde programlanmış yarım akıllı işçilerin oluşturduğu alt grup arasında değişen, önceden belirlenmiş bir kast sistemiyle ve somayla, yani hiçbir yan etkisi olmaksızın anında mutluluk veren bir ilaçla elde edildiği bir totalitarizm” (Huxley, 2019:7).

Evet, bu katı ve yumuşak totaliter anlayışın Batı'daki hakimiyeti ve bütün dünyayı adım adım istila edişi ne yazık ki tam fark edilememiştir. Hatta bu iki totaliter anlayışın kendi lehlerine yer değiştirmeleri bir gelişme olarak görülürken insanlığı nasıl bir uçuruma taşıdığı anlaşılamamıştır. Örneğin yine Margaret Atwood'un deyişiyle 1989 Berlin Duvarları'nın yıkılışı distopyanın hakimiyeti ve bu hâkimiyete darbe vuran AIDS hastalığının rastgele cinsel birlikteliği sendeleten travmasının kısa sürüşü ardından 2001 senesinde İkiz Kuleler'inin yıkılışıyla düşünce suçunun yeniden Sevgi Bakanlığı'nın en acımasız totaliter uygulamaların yerine geçmesi beklenirken insanlığın yeni tapınakları olan AVM'lerin, yeni ve acımasız kundaklar olan gökdelenlerin ve bu tabutluklarda gerçekleşen insan-hayvan ilişkilerinin çok kısa sürede mutluluk getirdiğini ama hemen tükendiğini semaya yükselen kirli eller olarak gören *Yeni Cesur Dünya*'da bilhassa gen saçmalığına inananların (Alfa-Epsilon/zengin-gen ve fakir-gen) insan fitratına müdahale ederek genetik iyileştirme ve ölümsüzlüğe kavuşma saçmalığı insanlığın bağrına saplanan *Yeni Cesur Dünya*'nın yeniden hakimiyetidir.

Azınlığın ufak tefek işlerle uğraşarak *Yeni Cesur Dünya* ile baş başa bırakıldığını ve aynaya bakarak konumumuzu belirleyebileceğimizi söyleyen Margaret Atwood şöyle der:

“Birinci Dünya Savaşı, edebiyatta romantik-idealist ütopya rüyalarının sonunu getirmiştir; tıpkı gerçek dünyada hayata geçirilmek üzere olan birkaç ütöpik planın korkunç sonuçlara yol açacağı gibi... Hem Rusya'daki komünist rejim hem de Almanya'daki Nazi hakimiyeti ütöpik birer hayal olarak başlamıştır. Ama edebi ütopyalarda çoktan keşfedildiği

üzere mükemmellik karşıt görüş adlı kayaya çarpıp dağılmaktadır. Sizin görüşlerinize katılmayan ya da planlarınıza uymayan insanlarla ne yapacaksınız?” (Huxley, 2019:11)

1946 yılında yeni bir itirafla *Yeni Cesur Dünya*'yı yayınlayana Aldous Huxley gözlerini kâr ve zafer hırsı bürüyen totaliter iktidarların merkezîleştirdiği iktidar yapılanmasıyla kontrolü ele aldıklarını söylerken totaliter rejimleri şöyle tanımlar:

“Gerçekten etkili totaliter devlet, siyasi patronların ve onların yönetici ordularının tüm güçleri kendisinde toplayan hükümetinin, kölelerden oluşan nüfusu köleler köleliklerini sevdikleri için zor kullanmaksızın kontrol ettikleri devlettir. Günümüzün totaliter devletlerinde köleliği sevdirmek, propaganda bakanlıkları, gazete yayıncıları ve okul öğretmenlerine verilmiş bir görevdir. ... Propagandanın en büyük zaferleri, bir şey yapmakla değil onu yapmaktan kaçınmakla kazanılmıştır. Gerçek yücedir, ancak pratik bir bakış açısından bakılacak olursa daha yücesi, gerçek konusunda sessiz kalmaktır. Totaliter propagandacılar; birtakım konulardan söz etmemek yoluyla, kitlelerle yerel politika patronlarının nahoş bulunduğu gerçek ya da savların arasına, Bay Churchill'in 'demir perde' diye adlandırdığı şeyi çekerek, kamuoyuna en uzdilli karalamalarla ya da en karşı konulmaz mantıksal karşı-tezlerle yapabileceklerinden çok daha etkili biçimde kanaat telkin etmişlerdir. Ama sessizlik yeterli değildir. Eğer zulüm, tasfiye ve çatışmanın diğer belirtilen kaçınılacaksa, propagandanın olumlu yönleri, olumsuz yönleri denli etkinleştirilmelidir.

Geleceğin en önemli Manhattan projeleri, politikacıların ve katılan bilim insanlarının 'mutluluk sorunu' adını vereceği konuda -diğer bir deyişle, insanlara köleliklerini sevdirmeye sorunu konusunda-, devlet sponsorluğunda yürütülecek büyük çaplı araştırmalar olacaktır. Ekonomik güvence olmazsa kölelik sevgisi hayata geçirilemez; kısacası, güçleri kendinde toplayan hükümet ve idarecilerinin kalıcı güvence sorununu çözeceklerini başarıyorum” (Huxley, 2019:25-26).

Cesur Yeni Dünya'daki kurgu gelecek hakkındadır ve bu gelecek altı yüz sene sonradır diyen A.H. bu geleceği sanatsal boyutta çok uzak bir zaman olarak kurguladığını ve yeni dünya düzeninde bunun çok hızlı değiştiğini söyler 1946 senesinde. Ulusal ve militarize totaliteryanizmlerin refah tiranlığı adı altında gerçekleşen ütopyaları tam bir distopyaya dönüştürdüğünü ifade eder.

Ütopyanın yerini sadece distopya değil, aynı zamanda yapay zekâ ile insanlığın en aciz olduğu, kölelikle değil, sadece kendi iradesinin kendine

maksimum zarar vererek yetersizleştirdiği bir düzlemde bulunmaktadır insan. Ve geçmiş olsun bütün insanlığa.

Artık *Distopya*, çoğunlukla ütopyik bir toplum anlayışının *anti-tezini* tanımlamak için kullanılır. Distopik bir toplum otoriter-totaliter bir devlet modeli ya da benzer bir başka baskıcı sistem altında karakterize edilir.

Distopik toplumlar özellikle konusu gelecek zamanlarda geçen hikâyelerde yer alır. Anlatı dünyasında, bilhassa romanlarda distopik toplumlar edebiyatın birçok alt türünde görülmektedir. Genellikle toplumdaki politik, ekonomik, teknolojik ve dinî problemlere dikkat çekmek için kullanılır. Böylece en tartışılmaz alanlar dahi bir meşruiyet tartışması zeminine çekildi. Örneğin Batı dünyası yaşamdaki kaosa düzen vermek için ahlaki etiğe, biz de ahlaki bilgiye dönüştürdük. Batı uzun bir uğraşın sonunda dinî dogma adı altında gerçeklik dışına itti, biz de dinî kültür adı altında bir hurafe fırça darbeleri ve akıldışı kalemlerle nostaljik vazunun içine sıkıştırmaya çalıştık.

Kemal Tahir, gerçeklik ve roman gerçekliğinden bahseder. Lakin uzak zaman algısının ortadan kalktığı bir evrede kurguların gerçek olduğu, hatta her ütopyanın bir distopya kurgusunu da içine dâhil eden metinlere evrildiği zamanları insanlık yaşıyor.

Ütopya kadim değerlerle irtibatı kesilen insanı yeniden asli konumuna döndürme uğraşı gibi bir eylemsel boyutu ortaya koyarken distopyalar ise insanın en şerli tarafını ortaya koymayı temel esas alan ve bu bağlam üzerine oluşturulan en kötü toplum düzenleri olarak metinlere yansır.

Rüya romanı gibi algılanan ütopyalar ve kâbus olarak tanımlanan distopyalar arasında kalan *İşkenceci* bir dışa atılmışlığın bilhassa sistemin mağduru olarak görülen durumların özeti konumundadır.

Roman boyunca *Kafdağı*'nin arkasından 12 defa farklı ideal formlarda seslenerek roman kahramanı *İşkenceci*'yi ideale götüren düşler tarafı *ütopyayı*; bütün roman boyunca Abdurrahman Ağa ve oğlu *İşkenceci*'nin maruz kaldıkları bütün kötülüklerin uygulamasının totalitarizm gerçeklik tarafı da *distopyayı* oluşturur.

İşkenceci romanında sayfalarca bir arayış içinde olursunuz ve her alımlamanızın bir boşluğa düşeceği kaygısını yaşarsınız. Kim bu işkenceci diye sayfalar arasında gezinip durursunuz. Thomas More *Ütopya*'sında da işkenceciyi yani devrin İngiliz kraliyet ailesini bilhassa 8. Henry'nin yaptıklarına maruz kalan ve sonunda başıyla ödediği idam cezasını aşikâr görürsünüz.

Ütopyalarda -Francis Bacon'un *Yeni Atlantis* (1561-1626), Tommaso Campanella *Güneş Ülkesi* (1643), William Morris (*Hiçbir Yerden Haberler*)-hayal edilen o mutluluk yerini Alev Alatlı *İşkenceci* romanında Kafdağı'nın ötesi olarak ortaya koyar. Distopyalarda anlatılan kötü toplum ise *İşkenceci* romanının her sayfasında karşımıza çıkan 1923 sonrası bu topraklarda gerçekleşen olayların coğrafyası olarak görülür.

Distopyalarda ise *herkes herkes içindir* yahut her şey her şey içindir döviz cümlesi ise bir kaosa giden ve düzeni altüst eden bir kurgu oluşumuyla *Labirent*-James Dashner, *Efendi Uyanıyor*-H. G. Wells, *Biz-Yevgeniy İvanoviç Zamyatin*, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*-George Orwell, *Cesur Yeni Dünya*-Aldous Huxley, *Fahrenheit 451*-Ray Bradburyy, *Damızlık Kızın Öyküsü*-Margaret Atwood, *Demir Ökçe*-Jack London, *Hayvan Çiftliği*-George Orwell... tamamen insanların şerli taraflarını hakim kılmayı amaçlayan kapitalist sistemlerin başarısını gösteren veya düşlerle kurguları bu tarafa yönlendiren bir değersiz toplum inşası korkusunu salma durumunu ele alır.

İşkenceci romanında ise hem ütopyaı hem de distopyayı çok rahat görürsünüz. Ancak bu durumu tespit etmek için romanı birkaç kez yakın okumayla yapı çözümüne sokup oyun bozanlığını göstererek metnin boşluklarını tespit etmelisiniz.

Romanda bir işkenceci bulamazsınız ama birçok işkence durumu ile karşı karşıya kalırsınız. Alev Alatlı'nın roman tarzı da biraz böyledir. Kurgu ile gerçek iç içedir. Bir taraftan elinizde bir roman okuyor gibi hissederken diğer taraftan -özellikle postmodern anlayışın önemli tekniklerinden olan metinlerarasılıkla- kendinizi devrin bütün olaylarıyla yüzleşmiş bir bilgi ve belge şöleniyle karşı karşıya bulursunuz. Elinizdeki kitabın roman olduğunu unutup yeni bilgiler beklerken tekrar kurgunun içinde kendinizi bulur ve Recaioğulları sülalesinin bilhassa Abdurrahman Ağa'nın sergüzeştine yeniden dönersiniz. Müthiş aforizmalarla karşılaşır, bilhassa *İşkenceci* romandaki alıntıların kaynağına ulaşmaya kendinizi zorunlu hissedersiniz. Bu durum da uzun sürmez. Yeniden işkence durumlarıyla bilhassa görünmeyen ellerin uyguladıkları şiddetle bunalırken birden Kafdağı'nın arkasından gelen seslerle rahatlırsınız.

Bu işkence durumlarına geçmeden önce belirtmeliyim ki 1987 yılında yayınlanan bu romanın girişindeki her bir epigraf ya bir ütopya ya da distopya tarifi hükmünde olan özlü metinlerdir. Tespitlerimiz kadarıyla bunlar 5 ütopya 3 de distopya içerikli metinlerdir. Bazılarında ise ütopya ile distopya iç içedir.

Yazarın on üç romanında da özellikle epigraf, alıntı ve anıştırma yöntemleri başta olmak üzere diğer metinlerarası ilişkilerden de faydalandığı görülmektedir. Alatlı'nın *İşkenceci* romanı bu özelliklere sahip eserlerinden biridir. Özellikle Kaf Dağı metaforuyla birçok kişi ve esere gönderme yapılan romanda; alıntı, anıştırma, pastiş yöntemleri kullanılarak dönem Türkiye'sinin siyasi yapısı ve ideolojik kararsızlıkları anlatılmaya çalışılmıştır.

Roman, âdeta okurun hazır bulunuşluğunu sağlamak amacıyla birbirinden ve romandan bağımsız/ilgisiz gibi duran epigraflarla başlar. İlk alıntı:

“Nesiller gittikçe daha kötü oluyor. Bir zamanlar gelecek, kuvvete tapınacak, kuvveti hak bilecek, iyinin önünde saygı ile eğilmeyecek kadar habisleşecekler. Nihayette, zulüm karşısında öfke, sefalet karşısında utanç duyan tek bir insan kalmayınca, Zeus da onları mahvedecek. Ama yine de o zaman bile, yapılabilecek bir şey var iş ki sıradan insanlar zalimlere karşı durmaya davransınlar.” (Alatlı, 2017:7) (Demir Çağı Yunan Mitolojisinden)

Kitabın en başında verilen bu alıntının, roman boyunca anlatılacak olanların özeti hatta ana fikri olduğunu ifade etmek doğru bir yaklaşım olabilir. Ancak bu alıntıyı anlamlandırmak, romanın giriş bölümünde neden yer aldığını anlayabilmek için romanın bitmesini beklemek gerekmektedir. Yapılan bu alıntı akıllara “Tarih tekerrürden ibarettir.” cümlesini getirmektedir. Mitolojik bir dönemde yaşanan yozlaşmanın Zeus tarafından cezalandırılacağı belirtilirken asıl meselenin otoritenin/tanrının hükmünü beklemeden, sıradan/normal güçlere sahip/ölümlü olanın, zalimlere/zulme/yanlış olana karşı durması gerektiği vurgulanmaktadır. Yüzyıllar sonra, romandaki nesil yine benzer şekilde ve benzer özelliklerle zulüm ve yozlaşma karşısında neredeyse aynı hâl ve tavırla mitolojinin çağlar öncesi sürecini devam ettirmektedir. Bir uyarı gibi başlayan yazıyla, “Bakın, nesiller geçmişten bugüne bu şekilde geldi ve devam ediyor.” izlenimini oluşturmaktadır.

Bu epigrafın hemen ardından otorite konumunda bulunan devlet ve devletin kontrol mekanizmalarının işleyişine değinilmek istenircesine SHP Denizli Milletvekili İbrahim Şahin'den bir alıntıya yer verilmiştir:

“Polis Vazife ve Selahiyetleri Yasası'nda iktidarın keyfiliğine bırakılmayacak düzenlemelerle birlikte, ayrıca tüm güvenlik kuvvetlerinin bilgi, eğitim gibi genel ve özlük haklarını bir yasayla düzenleyelim.” (Alatlı, 2017:7)

Bu cümleyle başta verilen sıradan insanın tanrıya/otoriteye ihtiyaç duymadan kendi duruşunu belirlemeye yetkin olamayacağı, düzenlemelerin

yine otoritenin hükümleriyle sağlanabileceği görüşü desteklenmeye çalışılmaktadır.

ANAP Bingöl Milletvekili Hakkı Artukarslan'ın TBMM tutanaklarındaki "Hayalini kendine sakla." (Alatlı, 2017:7) alıntısı ise bir önceki alıntıya ironik bir yaklaşım niteliği göstermektedir. Alıntılanan bu cümlelerle insanın doğruyu/iyi olanı idrak noktasında, dışsal öğelerden/yasalardan/kurallardan bağımsız, kendi değer yargılarına sahip olma yetisi kazanması gerektiği üzerine dikkat çekilmektedir.

Romanın girişinde sunulan alıntıların birleştikleri nokta bireyin zulüm karşısındaki durumudur. Bu durumların sebepleri ise sadece dış etkenlerin doğurduğu bir süreç olarak düşünülmüştür. Ayrıca sorunun temeline inilmeden, dış kaynaklı çözümler üretilmeye çalışıldığının eleştirisi yapılmaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi kabul edilen otoritenin hükümleri doğrultusunda hareket etmenin doğruluğuna inanılmıştır. Oysa otorite/hâkimiyet kurma isteği insanın içgüdüsel olarak sahip olduğu bir dürtü olarak görülmektedir. Varoluşsal olarak kendi bedenine, doğaya, başka canlılara sahip olmak ve onlar üzerinde söz sahibi olmak isteği doğal bir süreç olarak kabul edilmektedir. Ancak burada sorun, bu duygunun sapmaya uğraması yani psikolojik bir hastalık durumuna gelmesidir.

Alatlı, romanın başında Erich Fromm'dan verdiği diğer bir epigrafla bunu bilimsel bir zemine çekmeye çalışmıştır:

"Sadizm, kadın, erkek, çocuk ya da hayvan, yaşayan bir varlığın üzerinde mutlak bir hakimiyet kurmak tutkusudur. Bizimki de dahil olmak üzere, çoğu toplum düzeni en alt katmandakilerin dahi tahakkümleri altına alabilecekleri, kendilerine tabi kılabilecekleri birilerini bulundurur. Çocuklar, kadınlar ya da köpekler yoksa, cezaevlerindeki tutuklular, meğerki varlıklı olsunlar, özellikle akıl hastanelerindeki hastalar, onlarda yoksa, öğrenciler ya da küçük memurlar her zaman el altındadırlar. Hiç kimse bulunamazsa, ulusal ya da dinsel azınlıklar çoğunluğun en sefil ferdine dahi kendisini tatmin edebileceği zengin imkanlar sunar." (Alatlı, 2017:7)

Sadizm de şiddetin bir başka türü olarak ifade edilmektedir. Sahip olma, elde etme, kimi zaman ait olma dürtülerinin normal olmayan boyutlarda seyrettiği patolojik durumlarda şiddete başvurulduğu görülebilmektedir. Fromm; üç çeşit sadist eğilim olduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki, elde etmek istediği her neyse onu yoğrulacak hamur durumuna getirmek üzere bir araç olarak gören ve tamamen kendine bağımlı olmalarını, üzerlerinde sınırsız bir yetkeye sahip olmak ve bu yetkeyi sonuna kadar kullanmak

isteyen tipte bir sadizmdir. Diğer bir sadist eğilim, başkalarını sömürmek, kullanmak, derilerini yüzmek, kısacası yenecek yutulacak neleri varsa almak itkisidir. Bu istek kişinin verebileceği duygusal ya da zihinsel özellikler gibi maddi olmayan şeyler yanında maddi şeyleri de hedef alabilir. Üçüncü sadist eğilim de başkalarına acı çektirmek ya da acı çektiklerini görmek isteğidir. Bu acı bedensel de olabilir ama daha çok zihinsel acı çektirmekten hoşlanılır. Burada amaç, başkalarına etkin bir şekilde acı vermek, aşağılamak, utandırmak ya da onları utanç verici ve aşağılayıcı durumlarda görmek isteği olarak ortaya çıkmaktadır.

Epigraflardan biri de bir Urfa türküsüdür. İlk iki dizede, “Elim değdi eline/Nail oldum diline/Dünyayı ben değişmem/Saçının bir teline” şeklinde; sevgiye, sevgiliye dair duygular işlenmektedir. Ancak türkü “Zalım baban duyarsa/Bizi vurur zincire” (Alatlı, 2017:8) mısralarıyla devam ettirilmektedir. Böylece iki sevdalının duygularının yerini iki suçlu ve onlara verilecek cezanın biçimi almaktadır. Bu ceza otorite figürü olan baba tarafından verilecek, sevdalılar zincire vurulacak yani işkence görecektir. Bu türküyle birlikte otorite ve onun uyguladığı yaptırımın halka inmiş şeklinin, halk söylemlerinde vücut bulmuş hâline bir örnek verilmek istenmektedir.

Sevmek gibi düşünmek de bir suç olarak görülmekte ve cezalandırılmaktadır. Bunu ifade etmek için romanda kullanılan epigraf, Ertuğrul Alatlı'nın Danışma Meclisi tutanaklarından alıntılanmıştır:

“Düşünce suçu olmaz, düşünceye engel koymanın suçu olur. Düşünce silahlı eyleme dönüşürse, engel, düşünceye değil, silaha ve yasadışı eyleme konur. Modern devlet, düşünceye sınır koymaya ihtiyaç duymayacak kadar güçlü ve düşüncel, olmak mecburiyetindedir.” (Alatlı, 2017:8)

Burada devletin/otoritenin asıl görevinin düşünceye engel olmak, düşünceyi cezalandırmak yerine düşüncenin eylem boyutuyla ilgilenme gerekliliği üzerinde durulmaktadır.

Romadaki epigraflar son olarak, itaat kültürünün düşünceden yoksun, sadece otoritenin isteğiyle hareket eden/zulmeden zihniyete adeta kutsal bir uyarı niteliğinde olan Hz. Peygamberin; “Emre itaat, iyilik emredildiği zamandır.” (Alatlı, 2017:8) sözüyle tamamlanıyor.

Alev Alatlı yaşamı boyunca toplumun genel refah ve huzuru için fikir üretirken MR'ını çekmeyi ve çözülme durumlarını da özlü olarak ifade etmeyi ihmal etmez. “Türkiye’de işkence gören ile işkenceci arasındaki fark birinci şubede tutukluyu polis memurundan ayıran kötü kontrplak kadar

incedir. Çünkü bu ülkenin insanı ‘mezalime’ tepki göstermeyecek kadar zalim olabilir.” diyerek onlar ve ötekiler vurgusunu ortaya koymak ister.

Roman boyunca devam eden ve yakın tarihimizin bir panoraması gibi olan işkence coğrafyası ve bu coğrafyanın silüetleri hükmünde olan işkence durumlarını totaliter anlayışın distopik yankıları ve ideal olanın ütopyik arayışları bağlamında 21 maddede anlatabiliriz. Masumiyetten işkenceci olma konumuna evrilme aşamalarını bu şekilde ortaya koyabiliriz:

Birinci İşkence Durumu: Bebeğin kundaklanması. Keyfi bir otoritenin elinde tutsak olmak.

“Dört-beş el birden uzandı.

Kendisine ait olduğunu henüz bilmediği bir yerlerini kapladılar. Beyni gözüne, gözü ellerine kılavuzluk edemedi. Nasıl eşgüdüm sağlayacağını bilmiyordu. Her bir uzvu bir yerde, başıbozuk kıvrandı. Birkaç dakika sonra ona da son verildi. Kısıkırak kundaklandı.

Damarları dehşetle irkildi. Kar öfkeyle gayrete geldi, devinim frekansını artırdı. Bebek ilk kültürel dersini aldı; bedeninin gereksinimleri uyarınca hareket edemezdi. İlgüdüsel tepkileri kendisine zarar verebilirdi. Yüzünü çizebilir, sağa sola dönerken bir yerlerini acıtabilirdi. Kendi iyiliği için bağlanması gerekiyordu. Büyükleri kendisinden elbette daha iyi bilirlerdi. Bu kelimelendirilmemiş, ama temel bir telkinde.

Morarması, haykırması kâr etmedi. Havayı olsun tepemedi. Başını kaldıramadı. Bir şeyleri yakalayıp destek bulamadı. Sırtüstü yatma zorunluluğu görüş açısını kısıtladı. Hakim güçleri saptayamadı. Serbest bırakıldığı saatler, insan yapısı tarifeler, biyolojik saatine uymadı. Keyfi bir otoritenin elinde tutsak, duygularını denetlemekten başka yaşam şansı yoktu. Öyle yaptı. Geri çekildi, kendisine kilitlendi. Rız oldu, sabretti. Kundağın açılacağı, hareket özgürlüğünün bahşedileceği süreçleri, kanının serüvenleri, bağırsaklarının kıpırdanmaları ile oyalanarak bekledi.” (Alatlı, 2017:5-6)

İkinci İşkence Durumu: 1948’e kadarki İsmet İnönü devri istibdadı ve geriye dönüşler.

“Ya, Reis Bey,” dedi Abdurrahman Ağa, “Yıl 1948. Duydum ki bizim Cemal Paşa’nın Torunları Ankara’da yaşarlarmış. Gidip bir hatırlarını sorayım, bir ihtiyaçları olur. Binbir dert, meşakkat Ankara’ya vardık da, İsmet sokmadı bizi içeri. Jandarma tutmuş garajları nüfus kâğıdı sorar, nereye gideceksin, sorar; niçin geldin, sorar. Ben bilir miyim? Nereye gideceğimi? Arayıp bulacağız. Ters yüzü döndük geldik onca yolu. Şimdi öyle mi ya?” Duraladı, cemaati süzdü.” (Alatlı, 2017:7-8)

Üçüncü İşkence Durumu: Kan davaları, gelenek baskısı (namus ve töre cinayetleri), Recaiogulları'nın üstünlüğüyle oluşan sülale narsisizmi.

“Kana susamak, hayata sunmaktı, can için can almaktı. Can alanın canını, can adına almaktı. Kan davası doğal sonuçtu. Cezalandırmanın ötesinde ödeşme idi.” (Alatlı, 2017:11)

Dördüncü İşkence Durumu: 1960 darbesi ve tutuklamalar.

“Abdurrahman Ağa, gazeteyi görmedi. Okuması Ocak'ta söktüğü kadarıydı. 'İrtica' kelimesinin anlamını bilmezdi. 'Rücu' etmek isteyeceği bir geçmişi olmalıydı. Kürtlüğü varsa, haberi yoktu. Sarılar'dan başka düşmanı yoktu. Öyleyken, 1 Haziran 1960'ta, ikinci vakti, oğlu yaşında bir asteğmen tarafından tutuklandı.” (Alatlı, 2017:18)

Beşinci İşkence Durumu: Matbuat bilhassa gazeteler hassaten Ulus ve Vatan gazetesinin durumu. Propagandalar ve keyfilik.

“Oğlum yazı hazır.

2 Ekim 1960'ta, Cumhuriyet Halk Partisi yayın organı Ulus gazetesinde yayımlandı.

Makaleler makaleleri kovaladı. Kalemler Atatürk inkılaplarını engelleyenlere duydukları engin nefreti kustular. ...

24 Kasım tarihli Vatan gazetesi başı çekenlerdendi” (Alatlı, 2017: 21).

Altıncı İşkence Durumu: Mahkemeler ve uygulamaları.

“Abdurrahman Ağa, Sivas kampında, altı ay ne bir savcı ne bir yargıç gördü, ne de suçu belgelendirildi. Sonra, bir gün salınıverildi. Bütün açıklama '55'lerden olmadığıнын anlaşıldığı oldu” (Alatlı, 2017:22)

Yedinci İşkence Durumu: Aydınlar ve haksızlıklar karşısındaki duruşları (Aydın Despotizmi).

“Yine de umutsuz değillerdi.

Türk aydınları, sizi davamızın hakemleri seçiyoruz!

Ne ki, 'aydınlar' özgürlükleri ile meşguldüler. Bunca meşguliyet içinde, üç-beş Atatürk düşmanının anayasal haklarıyla uğraşacak zamanları yoktu. Çağırıyor cevapsız bıraktılar.” (Alatlı, 2017:23)

Sekizinci İşkence Durumu: İşkân kanunları, tehcirler ve İstanbul(meçhul).

“Onlar” 18 Ekim 1960 tarihli, 105 sayılı Mecburi İşkân Kanunu uyarınca tehcir edildiler. “Tasfiyeye tabi” taşınır ve taşınmaz mallarını, valilerin atadığı üçer kişilik heyetler saptadı” (Alatlı, 2017: 22).

Dokuzuncu İşkence Durumu: Beton kundaklama yani şehir ve apartman hayatı. Hakkak Yümnü Sokak'a yerleşen Abdurrahman Ağa'nın ailesinin yaşadıkları. Zorunlu göçün ve yerinde edilmenin verdiği zararlarda keyfi otoritenin varlığını devam ettirmesinin zevki.

“Oğlu, elinden kaçan köyünü yakalamak, yerinden kopartıp almak, saklamak ister gibi yapıştı otobüs camına. Yumrukladı, tekmeledi, haykırdı. Koca adam zor zapt etti, haşarılığına verdi... Çılgınlık otobüsün ön camını titretti, şoför hırsla vites değiştirdi. Hanife hatun yorgun gözlerini dışarıya çevirdi, başını pencereye yasladı, inledi.” (Alatlı, 2017:25).

Onuncu İşkence Durumu: Stockholm Sendromu ve sistemimiz. Mefaret Sabır öğretmenin yetiştirme serüveni.

“Mefaret öğretmen, beceri noksanını direniş bildi. Çöplükte bittim gül bittim olgusuyla, taşra kökeninin verdiği haklıcılıkla saldırdı kut-sal görevine.

Görevine gelince: Bir rüyayı yerleştirmektir, gerçeği yorumlamak değil. Olması düşleneni göstermek, olanı değil. Her yalan bir yaratıştı ve Türkiye Cumhuriyeti yirmi üçten bu yana yaratmaya çalışıyordu.” (Alatlı, 2017:42)

On Birinci İşkence Durumu: Veli-Öğretmen profili. İktidar planlaması (adam olmak felsefesi)

“Adam olmanın ilk koşulu, Kurallara uymaktı. Sınıfta, tahta sıraların batan sertliğinde saatlerce dimdik oturmak, elleri sıranın üzerinde kenetli tutmaktı. Sağ sola kaykılmamak, öteye beriye dayanmamaktı. Kaynayan kanı, süratle kayan düş gücünü zapturapt altına almaktı. Gü-lücükleri bastırmak, uygunsuz tepkileri uygun olanlarından ayırmayı öğrenmek, bertaraf etmek, serpiyen bedeninin büyüme sancılarını denet-lemek ve bütün bunların kendi iyiliği için olduğu bilincinde, müteşekkire olmaktı.” (Alatlı, 2017:43)

On İkinci İşkence Durumu: Sınıfsal oluşumlar; Onlar/Ötekiler. Bu minvalde evden cepheye kadar gerçekleşen durumlar neticesinde oluşan işkenceciler. Özellikle sürgünün oluşturduğu topluma ait olamama ve değersiz kalan ailelerin yaşadığı travmanın neticesinde bir yere tutunamamak, akabinde aile bireylerinden bilhassa çocukların işkenceci olma durumları.

“Anne, baba biri kız biri erkek, iki çocuklu Türk ailesinin mutlaka oğlan olan ilk çocuklarıydı ‘onlar’. İsimleri yedinci sayfada Murat, yirmi birinci sayfada Orhan, doksan üçüncü sayfada Oğuz olurdu. Kız kardeşlerinin adı

Ayşegül ya da Dilek'ti. Kimsenin Abdurrahman adında bir babası yoktu; Sultan, Şükriye, Rukiye, Adile diye ablalara hiç olmazdı.

(...)

İşkenceci'nin anası, 'ötekiler'den de değildi.

'Ötekiler'. Tarlada, çeşme başında, kağrı arkasında duranlardı. Okuma kitaplarında şalvar giyenler, başlarını örtenlerdi.

'Tarlada rençber, sınırda asker' olurdu ötekiler." (Alatlı, 2017:50-52).

On Üçüncü İşkence Durumu: Otoritenin çağrısına teslim olma durumu, iğdiş edilmişlik veya sistematik duyarsızlaştırmalar.

"İşkenceci, kurbanlık olmaya alışkındı. Otoritenin çağrısına teslim olma gereğini bileli niceydi. Şimdi kime tapılacağı sorununu, istenilen açıklıkta olmasa da, Mefaret öğretmen çözdü; beş yıl boyunca her gün her fırsatta belletti." (Alatlı, 2017:57)

On Dördüncü İşkence Durumu: Dini eğitim/doğru İslamiyet'i ve İslamiyet'e ait doğruluğu çocukluktan itibaren bozarak inşa etme durumları.

"Geri kalan, güncel günahların kefareti bitmez tükenmez ezber oldu. Hoca ile talebesi, yine aynı iştihakla sarıldılar kalpazanlığa. Profesyonel İslamiyet işlevseldi." (Alatlı, 2017:60)

On Beşinci İşkence Durumu: *Günah* kavramının hayatımızdan çıkararak ahlaksal çöküşümüzün hızlanması. Her yasal olanın helalmiş gibi bir durumu meşrulaştıran çözülmüşlük ve çürümüşlük durumuyla oluşan işkenceciler.

"Çağdaş yaşamın nicedir İptal ettiği davranışlardı.

'Günah', modası geçmiş bir kavram oldu; usu sırtını döndü: Kalbinin önüne illelbelagülmübinler dikildi, lâ-ahlaki gettonun dışına bırakmadılar.

Kafdağı'nın ardındaki genç adam, esfle mırıldandı.

'İslamiyet'i Mızraklı İlmihal'den bilmek, Bulgar'a bakıp Kapital'i yer-meye benzer!

Duyuramadı." (Alatlı, 2017:61)

On Altıncı İşkence Durumu: Keyfilik. Kurumların özellikle de devlet kurumlarının ve oradaki kifayetsiz memurların yaşattıkları.

"Yaşını başını aldırmadı, su tesisatçılarında elektrik idaresine, nüfus memurluğundan mahalle muhtarına kadar, oğlu yaşındaki insanların ayağına gitmek zorunda bıraktı...

Bir çiçek aşısı için iki gün taşındı, üçüncü gün, on ikiye çeyrek kala, kuyruğun başına geldi.

‘İkiden sonra, ikiden sonra!’ savdı hemşire’anım.

‘Üç gündür gelip gidiyoruz, zulümdür bu ya’ cevap, ‘Ne yani biz yemek yemeyecek miyiz?’ oldu.

Paydosa daha yirmi dakika olduğu söylenince de: Bildiğin yere şikâyet be! Yapmıyorum işte!” (Alatlı, 2017: 63-64).

On Yedinci İşkence Durumu: Parti ve seçimlerin büyük ütopyaları (Propagandaların gerçekleşmeme üzerine kurgulanması). CHP ve İnönü diktasının karabasan gibi hükümet olunsa da iktidar olunamayacağını her defasında vurgulaması. Sağ partilerin de işine gelen bu durumun bir işkenceye dönüşerek her defasında *kuvvetin kanunda olmasını kanunun kuvvette olmamasını isteyen* halkın verdiği fırsatların bonkörce harcanarak işkence durumunun devam etmesi.

“CHP aslında hiçbir fert, zümre veya parti lehine yapılmadığı serahetle ifade edilen ve sadece milletin mutluluğuna yönelmek isteyen 27 Mayıs’ı kendisine mal etmek gayretkeşliği içindedir.” (Alatlı, 2017:66)

On Sekizinci İşkence Durumu: Devlet felsefesi. Ulusal narsisizm. Her şey vatan için değil veyahut her mihnet değerlerin yerleşmesi için kabul edilmemeli hatta *insanı yaşat ki devlet yaşasın* asla düşünülmemeli devlet yaşarsa insan yaşar yani iktidar bilhassa 1923 milli mücadele sonrası kurulan gizli iktidar yaşarsa o iktidarın kurulması için hayatını feda edenlerin evlatları da yaşar.

“Ama Devlet Başkanı iyi benzetmişti hepsini. Türkiye dünkü sömürge değildi. İç işlerine kimseyi karıştıрмаazdı. İş ki, devlet sağlam kalsın. Duvardaki haritaya döndü yeniden. Doğduğu ilçeyi araştırdı, büyük bir felaketi akıyla atlatmışların kendini beğenmişliğiyle gülümsedi, ne kandırmacaydı, Recaiogulları! Ne kadar zavallıydılar! Cahil, zavallı ve kendini beğenmiş!

Aslı olan ne o ne bu; asıl olan devletti. Hatasının acısını elbette bu yeni ve mutlak organizma ile telafi edecekti. Geçmişinin çekiminden onunla kurtulacak, halkı ile yeni bağlar geliştirecekti. Bu bağların türü elbette, halkın babası devlete itaat, devlet düşmanlarına tahakküm olacaktı. İtati tahakkümün birincil yardakçısı kılan soyut olduğu kadar da somut bir gerçek: Türk olduğu gerçeğiydi. Türklerin bu dünyadaki ortak rahipleri devletleriydi. Besleyen, yaşatan, karar vermekten koruyan, iyi niyetli, yanlışlarını bütün içini eriten, saygınlık, güven kazandıran, gücü tartışılmaz nihai koza, elbette devletti.” (Alatlı, 2017:74-75)

On Dokuzuncu İşkence Durumu: Toprak reformu. Seçimler ve Abdurrahman Ağa'nın durumu, köye geri dönüş hayali ve topraklarına kavuşma/ma durumları.

“Yine, ne varsa orduda vardı. İmdatına 12 Mart muhtırası yetişti. Toprak reformu en önemli maddelerindendi. Zamanın tüm ilericileri gibi, onun da içi umut doldu; TİP'ten DİSK'e, Türk-İş'ten Dev-Genc'e, zulme karşı duranlara katıldı.

‘Allah ordumuzu başımızdan eksik etmesin.’ dedi oğluna.

Başbakan Yardımcısı toprak reformu ilkelerini 24 Temmuz'da açıkladı.” (Alatlı, 2017:68)

Yirminci İşkence Durumu: Hapishaneler, işkence uygulama şekilleri ve insan onurunun yok sayılması.

“Konuş, niye inat ediyorsun? Sana mı kaldı bu ülkenin kurtuluşu, deyyus!

Haddini bilmezlere duyulan öfke ile saldırdılar. Kaburgaları sayılıyordu, kara kuru bedeni haddini bilinmezliğin kanıtıydı. Morarması, haykırması, kâr etmedi havayı olsun tepe demedi. Başını kaldıramadı. Belinden üstü çıplak altıncı görevliyi ayakkabılarından tanıdım.

‘Karı gibi heriflersiniz,’ diyerek tükürdü görevli. Kendisinin erkek adam olduğunu, acı duymadığını, işkenceciler gibi sopa yiyince bağırıp çağırmadığını, hiç alamadığını söyledi. Dört-beş el, dört-beş değneği bıraktı, hayalarına uzandılar, neşeyle vurdular.

‘Oğlandır, oğlan!’

Halasının muştulu sesi Kafdağı'nın ardından koptu, kulaklarına koştı.

‘Allah!’ refleks çığılığıydı.

‘Burada Allah yok, peygamberi de izine yolladık,’ buluşuna kendi güldü kurt köpekli görevli. İşkenceci duymadı.” (Alatlı, 2017:72)

Yirmi Birinci İşkence Durumu: Ulusal narsisizm-sülale narsisizmi-bireysel narsisizm. Redüksiyonist(indirgemeci) bakışın hakimiyeti.

Aslında **Yirmi İkinci İşkence** durumunu da kendi hayatımızı inceleyerek söyleyebiliriz. Meğerse ne çok *ışkenceye uğramışız* ve ne kadar çok *ışkence yapmışız*.

Sonuç olarak derim ki:

Alev Alatlı'nın ruhu Rahman'a ulaşsın, kabri cennet bahçelerinden bir bahçe olsun.

Okurlarının zihni açık, gönülleri berrak olsun.

Evladı hanımefendi ve ailesinin beğenisiz ve beklentisiz, sade bir yaşamla ömürleri huzurla yol alsın.

Alev Alatlı'nın en önemli eserlerinden biri olan KÜN ve YAZIN KÜLLİYATI ilanihaye "Vicdanın ziyası, ulûm-u diniyedir. Aklın nuru, fûnun-u medeniye'dir. İkisinin imtizacıyla hakikat tecellî eder. O iki cenah ile talebenin himmeti pervaz eder. İftirak ettikleri vakit, birincisinde taassup, ikincisinde hile, şüphe tevellüd eder." doktriniyle hakikat ikliminden hiç ayrılmasın.

Kaynaklar

- Alatlı, Alev (2017). *İşkenceci*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Bacon, Francis (2024). *Yeni Atlantis* (Çev. Çiğdem Dürüşken). İstanbul: ALFA Yayınları.
- Campenella, Thomas (2024). *Güneş Ülkesi* (Çev. Çiğdem Dürüşken). İstanbul: ALFA Yayınları.
- D. Gordin, Michael vd. (2020). *Ütopya/Distopya-Tarihsel Olasılığın Koşulları* (Çev. Esma Kartal, Cem Kayalığıl, Ayşegül Turan). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Demir, İpek (2024). *Türk Romanında Distopya (1990-2019)*. İstanbul: Günce Yayınları.
- Göktürk, Akşit (2020). *İngiliz Yazınında Ada Kavramı*. İstanbul: YKY.
- Huxley, Aldous (2019). *Cesur Yeni Dünya* (Çev. Ümit Tosun). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Jameson, Frederic (2021). *Ütopya Denen Arzu* (Çev. Ferit Burak Aydar). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kumar, Krishan (2005). *Ütopyacılık* (Çev. Ali Somel). İstanbul: İmge Kitapevi.
- More, Thomas (2020). *UTOPIA* (Çev. Sabahattin Eyüpoğlu, Vedat Günyol, Mîna Urgan). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Morris, William (2020). *Hiçbir Yerden Haberler* (Çev. Melisa Pancar). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Nursi, Said (2007). *İlk Dönem Eserleri*. İstanbul: SÖZ Basım Yayın.
- Uludağ, Mehmet Emin ve Hatice Namlı Emiroğlu (2021). "Kaf Dağının Ardındaki Sesler ve "İşkenceci" Romanı: Metinlerarası Bir Değerlendirme". *Edebi Eleştiri Dergisi*. C.5. S.2.

ALEV ALATLI'NIN ÜTOPİK VE DİSTOPIK ROMANLARI: KÂBUS VE RÜYA

Elmas KARAKAŞ*

“Parmağıma değil, işaret ettiğine bakın!”

Kâbus

1. Kavramsal Çerçeve

Sümerlilerden Antik Dönem'e, en eski çağlardan beri insanoğlunun aslında var olmayan bir düzeni arzuladığı anlatılarla karşılaşmıştır. Antik Yunan ve Roma'da görülen Kutsal Adalar, Aborjinlerin Hayal tasarıları, Tibetlilerin Shambhala'sı, Altın Çağ efsaneleri, Cockayne teması, Arcadia ülkesi, Çinlilerin Erdem Çağı, Yahudilerin ve Hristiyanların apokaliptik ve eskatolojik nitelikli Vadedilmiş Topraklar, Mesih ve Tanrı'nın Krallığı inancı ile Binyıl İnancı gibi temelde insanların her türlü sıkıntı ve dersten azade bir şekilde bolluk ve bereket içinde huzur ile yaşadıkları (Dağ, 2020:15-34) anlatımlar mevcuttur. 1516 yılında Thomas More'un *Ütopya*'sına gelene değin mitos evreninin bir parçası olarak varlık gösteren bu hayali anlatılar More ile sistemleşir ve “ütopya” bu türde yazılan eserlerin genel adı hâlini alır.¹ More, hiçbir yerde olmayan ancak hayali bir gelecek tasavvuru sunan “bilinen dünyanın kıyısında” (Kumar, 2005:10) geçen bu anlatıyı mükemmel bir siyasi düzen arayışı ile Erasmus'un *Deliliğe Övgü*'süne cevaben kurgular. Ancak eser, gerçekte kurduğu organik bağın bir sonucu olarak okuru da sessiz bir uzlaşya çağırarak mevcut yapılara meydan okur. Bu yönüyle ütopya, kurgunun sınırlarını aşan bir yapıdadır, “toplumsal ve siyasi spekülasyonun aracıdır” (Kumar, 2005:43) ve yazar açısından ciddi bir entelektüel birikimi gerekli kılar (Kateb, 2006:619). Var olan “kötü” yapıyı eleştirirken yergi,

* Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. elmas-ferik@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5184-3425.

1 Her ne kadar türe ismini veren More'un eseri olsa da ilk örneğin Platon'un *Devlet* isimli eseri olduğu genel kabuldür. Bunu takiben Thomas More'un *Ütopya* (1516), Thomas Campanella'nın *Güneş Ülkesi* (1602), Bacon'ın *Yeni Atlantis* (1626), Daniel Defoe'nun *Robinson Crusoe* (1719) vb. gibi çok bilinen örnekleri burada da zikrederim.

alay, mizah ve çelişkiyi araç olarak kullanan ütopya türü, kanıtlar sunarak okuru mevcut sistemi sorgulamaya iter ve etik bir gaye sunar: toplumca her bakımdan iyi bir yaşam (Riot-Sarcey ve Bouchet, 2003:257).

İçeriğindeki “kusursuz düzen” anlatımı dolayısıyla ütopyanın masal izlenimi uyandırdığını söyleyen Krishan Kumar, ütopyayı geniş manası ile tasarlanmış bir “bilim kurgu” olarak tarif eder (2005:37). Ütopya, tasarısının yönü itibarıyla dünyevî bir cennet tahayyülüdür. Nail Bezel’in kavramsallaştırmasıyla bir “yeryüzü cenneti”dir. Yazar, yeni toplum tasarıları sunmaktan duyduğu hazdan, daha iyi bir geleceğe duyduğu arzudan ya da ahlaki bir toplum modeli hayalinden dolayı ütopya yazımına yönelmiş olabilir (Kateb, 2006:620). Bu açıdan ütopyalar insan doğasına ya da topluma ve toplumsal modellere dairdir. Ütopyaların sunduğu sorunsuz işleyen sistemler romanın yapısı için gerekli olan çatışma, merak, gerilim gibi unsurları yeteri kadar yansıtmaması bakımından eleştiriye açıktır ve ütopya türünde yazılmış romanları yüzeysel bir zemine iter (Bezel, 1984:8). Öte yandan, sunulan tasarının yazarın kendi hayalinin ürünü olması bakımından da okuru yönlendiren bir niteliğe sahiptir. Ütopya söylemi itibarıyla reform teklifini içinde taşır. Oluştururken aksaklıkları telafi edici modeller oluştururken çoğunlukla aşırılıklara, abartılı anlatımlara ve merak uyandırıcı şeylere başvurur (Kateb, 2006:619, 620). Anlatımdaki çok katmanlılık ve sembolizm ise farklı anlam çıkarımlarını mümkün kılar (Kumar, 2005:44).

Kumar’ın “ütopyanın hicveden damarı” (2005:47) olarak tanımladığı distopya ise daha tartışmalı bir kavram alanına sahiptir. Kakotopya, karşı ütopya, negatif ütopya, kara ütopya, karanlık ütopya, anti-ütopya gibi isimlerle de ifade edilen² distopya, ütopyadan farklı olarak olabilecek en kötü senaryoyu sunarken romanın bütün tekniklerinden yararlanma yoluna gider (Kumar, 2005:47). Anti-ütopya ütopyayı her zaman bir adım geriden izler. Paranoyak, pesimist ve kaygılıdır (Tandaçgüneş, 2013:69-70). Romanlarda “Gözetim mekanizmaları, sınıflaşma, şirketleşme, kurmaca gerçekliklerin oluşturulması, hafıza kaybı, paranoya, propaganda, makinelerin hakimiyeti, ekolojik kirlenme, salgın hastalıklar, beklenmeyen sonuçlarıyla genetik

2 Necla Dağ bu terimlerin tanımlarını tartışarak ortaklık ve farklılıklarına dikkat çektikten sonra şu çıkarımı yapar: “Ütopya, toplumun aksayan yönlerini eleştirerek önerdiği toplum modeli ile umutlu bir gelecek vaat eden bir türdür. Distopya ise toplumun aksayan yönlerini gözler önüne sererken geleceği karamsar bir tablo olarak gösterir ve uyarı görevinde bulunur. Yani distopya, ütopyanın yapısında mevcut olan umudu taşımaz, gelecek için de bir kurtuluş sunmaz. Anti-ütopya, ütopyaların gerçekleşme ihtimalini ya da yazılma sebeplerini eleştirir. Anti-ütopyanın, distopyadan farkı ise bir toplum düzeni önermediği gibi içinde bulunulan topluma karşı bir eleştiride de bulunmayışıdır. Anti-ütopyanın tek eleştirisi ütopyanın gerçekleşme ihtimalinin olmayışınadır” (Dağ, 64).

deneysel ve izole toplum temaları” (Çelik, 2015:63) kullanılır. Modern edebiyatın oluşum sürecine paralel bir şekilde Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra küresel çapta yaşanan yoksulluk, ümitsizlik, işsizlik, bilinmezlik ve diktatörlükler altında gelişen kitlesel can kayıpları ütopyanın hızını keser. 1950 sonrası Soğuk Savaş yılları ile sürecin daha kötüye gittiği inancı yerleşmeye başlar; aklın ve bilimin rehberliğinde bir dünya cenneti yaratma fikrinin gerçekleşmemesi derin bir hayal kırıklığına sebep olur. Distopyalar da -19. yüzyılın sonunda verilen sayılı örnekler bir kenarda tutulursa- böyle bir zeminde ortaya çıkar.³ (Kumar, 2006:358).

Ütopya ve distopyaya ilişkin eleştirel tartışmaların yanında, türün alt biçimleri sayılabilecek feminist ütopya, ekotopya, sosyalist ütopya, ukronya gibi net bir uzlaşya varılmamış kavramlar ve alt türler de vardır.

Ejder Çelik, distopik kurguda yer alan/alabilecek temaları şöyle sıralar: Kirli ilişkilerin diktatörlüğü altında otoriter ve baskıcı rejimler, bir salgınla toplumun kaosa sürüklenmesi, sistemin kendisini mutlak otorite olarak dayatarak kendisine tabi olmayanlara hayat hakkı tanımaması, insani ilişkilerin ve moral değerlerin zayıflaması, sınıflı toplum yapısı ve sınıflar arası çatışma, aile yapısının bozulması ve dağılma, tek tip toplum modelinin dayatılması, bireyselliğin ve sivil özgürlüğün baskılanması, sosyal sınıfların keskin çizgilerle ayrılmış olması, medyanın iktidarın kontrol mekanizması hâline gelişi, sermayenin ayrıcalıklı bir sınıf olarak görülüp yüceltilmesi, yoksulluğun ve taşrada olmanın ilkelikle eş tutulması, kanunların kontrol aracı olarak istismar edilmesi, güvensizlik ve korku duygusu, bürokratların ayrıcalıklı bir durumda olması, toplumun her açıdan denetlenmesi ve takibi, denetlemenin teknoloji marifetiyle yapılması, insanların vücutlarına yapılan müdahalelerle “gönüllü bir biçimde” köleleştirilmesi, kitlelerin bilinçsizliği ve olan biteni anlamada zorlanması, kendilerine sadece tüketim özgürlüğü tanınması, geleneksel yapının reddi, sivil toplum örgütlerinin işlevsizleşmesi, bireyin sanal dünya ile gerçek dünya algısının karışması (2015:67-72).

2. Ütopya ve Distopya'nın Türk Edebiyatındaki Görünümü

Ütopya ve distopyaya dair yapılan tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere bu türde eser veren yazarların okurlarını ya ortak mutlu bir gelecek hayaline çağırdıkları yahut muhtemel tehlikelere karşı uyardıkları

3 Jonathan Swift'in *Gulliver'in Gezileri* (1726), Samuel Butler'in *Erewhon'u* (1872), Herbert George Wells'in *Efendi Uyanıyor'u* (1899) ve *Modern Bir Ütopya'sı* (1905), Yevgeni Zamyantin'in *Biz* (1920), George Orwell'in *1984* (1949), Aldous Huxley'in *Cesur Yeni Dünya* (1931), Ray Bradbury'nin *Fahrenheit 451* (1953), Anthony Burgess'in *Otomatik Portakal* (1961), Ursula K. Le Guin'in *Mülksüzler* (1974), Margaret Atwood'un *Damızlık Kızın Öyküsü* (1985) başlıca örnekler olarak sıralanabilir.

görülür. Yazar tarafından kurgulanan metnin bir kurtuluş reçetesi ya da müjdesi oluşu da en başından kendisini açık etmiş olur. Kendiliğinden oluşan bu “kusurluluk” türe ilişkin akademik ilginin azlığını açıklar niteliktedir. Ancak 80’lerin sonundan itibaren örneğini gördüğümüz distopya türünden romanlarla birlikte yapılan çalışmaların da arttığı görülür.

Kayahan Özgül’ün *Türk Edebiyatında Siyasi Rüyalarda* isimli çalışmasında ortaya koyduğu üzere Türk edebiyatında ütopya çerçevesi içinde değerlendirilebilecek eserler Batılılaşma sürecinden itibaren görülmeye başlar (2004). Farabi’nin *El-Medînetü’l-Fâzıla*’sında önerdiği ideal toplum düzeni dışarıda tutulursa, Batı’daki hareketliliğe karşılık Türk İslam edebiyatında bu türden eserlerin görülmemesi dikkat çekicidir. Bunu, Müslüman coğrafyanın dünyaya bakışındaki farklılıkla izah etmek mümkün gözükür. Dünyayı geçici bir konak, kendisini de bir yolcu olarak tasavvur eden insan için bu dünya kusurlu ve eksik bir yerdir; sevilmemesi, bağlanılmaması gerekir. “Dünya müminin zindanı, kâfirin cennetidir”⁴ ve yeryüzü cenneti fikrine geçit vermez. Weber’in Protestan ahlakı ve kapitalist düzenin kurulması arasında kurduğu türden bir ilişki (1999) Doğu’da yoktur.

Ütopya ile siyasi rüya şeklinde yazılan metinler arasında yakın bir ilişki vardır (Özgül, 2004:21). Ziya Paşa ve Namık Kemal’in rüya biçiminde kaleme alınmış eserleri bunların ilklerini teşkil eder. Türk edebiyatındaki ilk ütopyik metinler olarak “İsmail Gaspıralı’nın *Darürrahat Müslümanları* (1887-1889) ve Mehmet Murat’ın *Turfanda mı Yoksa Turfa mı?* (1308/1891) romanları, Servet-i Fünuncuların “Yeşil Yurt” özlemi taşıyan metinleri ve şiirleri, Şehbenderzade Filibeli Ahmet Hilmi’nin *A’mâk-ı Hayal*’i (1910), Halide Edip Adıvar’ın *Yeni Turan* (1912), Ali Kemal’in *Fetret* (1913) ve Müfide Ferit Tek’in *Aydemir* (1918)” romanları türün ilk örnekleri olarak sıralanabilir (Canbaz Yumuşak, 2012:58, Dağ, 2020:89-115, Öztürk, 1992:92). Distopya türüne gelindiğinde ise yüzyılın son çeyreğini beklemek gerekecektir. İlk olarak Gülten Dayıoğlu’nun *Işın Çağı Çocukları* (1984) romanı ile başlayan (Çakmak, 2016:4) distopya yazını Buket Uzuner’in *Balık İzlerinin Sesi* (1992), Sabri Gürses’in *Boşvermişler* (1996), Alev Alatlı’nın *Schrödinger’in Kedisi-Kâbus* (1999) romanları ile devam edecektir. Bu romanları takiben 2000 sonrası distopyalarında artış görülecektir.

3. Kâbus’ta Distopyik Ögeler

Distopya türünün ilk örneklerinden birini veren Alev Alatlı’nın *Schrödinger’in Kedisi* üst başlıklı *Kâbus* ve *Rüya* romanları 1999 ve 2001 yıllarında

4 *İbn-i Mâce*, Zühd, 3.

peş peşe yayımlanan devam romanlarıdır. *Kâbus* distopik kurgusuyla dikkat çekerken, *Rüya* ile distopya kurgusu kırılır, hikâye ütopyada son bulur.

Yazarın “bilimi temel alan kurgu” olarak nitelendirdiği romanlarına başlık olarak seçtiği “Schrödinger’in Kedisi” fizikteki bir düşünce deneyinin adıdır. Romanda aynı başlıklı bölümde nükleer fizikçi Prof. Erkâni Keyman ağzından anlatılan deneyde, Heisenberg’in belirsizlik ilkesi ile Schrödinger’in Kedisi “bazı şeylerin ilkesel olarak bilinemez” (Alatlı, 2007a:126) olduğunun kanıtı olarak sunulur.⁵ Buna göre kedinin ölü ya da diri olması onun “kısmet”ine, kısmeti de “Allah faktörü”ne bağlıdır (2007a:253, 446). Öte yandan kedi hem ölü hem de diridir. Benzer bir biçimde, Türkiye’nin kaderi de kâbusa ya da rüyaya uyanan iki ihtimalde askıdadır. Alatlı, ülkeyi bu duruma sürükleyen felaketler dizisini Kelebek Etkisi’nden ilhamla “mıh, nal, at, atlı, zafer” alegorileri ile anlatmaya çalışırken serinin ikinci kitabı *Rüya*’da bu durumdan kurtuluş reçetelerini sıralar. George Kateb’in de vurguladığı gibi, yazar estetik bir duyarlılıktan öte anlatacaklarını okura iletmek üzere romanı araçsallaştırır; okuru mutlak bir felakete karşı uyarır (2006:620).

Darko Suvin’in “kâbusu andıran bunalıcı ve baskıcı bir toplumun edebiyat yoluyla kurgulanıp anlatılması” (Çelik, 2015:63) tarifine uygun bir distopya olarak ortaya çıkan *Kâbus*, romanın başkişisi psikoterapist İmre Kadızade’nin Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) tarafından yeğeni Devrim Kuran’ın intiharına yardımcı olmakla suçlandığı ve cinayet sanığı olarak yargılandığı mahkeme süreci ile başlar, Onarımcılar adı verilen grubun İmre Kadızade’yi mahkemeden kaçırmamasıyla son bulur. Anlatı zamanı 2020’li yıllar olmasına rağmen, Kuran ve Kadızade ailelerinin dağılma ile sonuçlanan hikâyesi ile afazi tehdidindeki Türkiye’nin Anadolu Devletçikleri’ne bölünmesi süreci Kadızade’nin mahkemeye sunduğu savunma esnasında geri dönüşler vasıtasıyla uzun uzadıya anlatılır. 1990’larda başlayan süreç boyunca İmre Kadızade’nin Çankırı’nın Körkuyu köyünde hurafelerle dolu muhafazakâr din anlayışı ile büyümesi, buradan sonra yanına yerleştiği pozitivist dayısı Kenan Kadızade’nin eğitimi altında matematiğin gerçek dünyayı açıklamadaki yetersizliğini görerek bunalıma sürüklenmesi, 4 yıl süren bunalımın ardından Kuantum Teorisi ile tanışarak çıkış yolu bulması süreci romandaki diğer hikâyelerle birlikte anlatılır. Romanın geneli içinde ayrı birer hikâye teşkil eden sembolik roman kişilerinin çözülme ve dağılma ile sonuçlanan hikâyeleri afazi salgını yüzünden anlamlandırılmamıştır.

5 Kaos paradigması ve Kelebek Etkisi’ne de atfen yazar şu yargıya varır: “Dünyaya dair olup da yüzde yüz doğru ya da yüzde yüz yanlış olduğu kanıtlanmış tek bir veri” (Alatlı, 2017: 139) yoktur. Saçaklı mantık (fuzzy logic) da aynı gerçekliği savunur.

Felaketlerle sonuçlanan süreç “İssız’ı yitirdik, nizamı âlemden olduk, nizami âlemi yitirdik, Hak’tan olduk; hakkı yitirdik, benliğimizden olduk; benliğimizi yitirdik, ideolojimizden olduk; ideolojimizi yitirdik ülkeden olduk” (Alatlı, 2007a:684) cümlesi ile açıklanır.

4. Ailenin Çözülüşü

Ejder Çelik’in sistemleştirdiği distopik kurgu unsurlarının neredeyse tümü *Kâbus*’ta karşılık bulur. Romanda, bireyden aileye, devletten dünyanın yönetimine her şey dağılmış ve kaotik bir evrende mutsuz bir sona mahkûm olmuştur. İmre Kadızade tutuklanmış, Nihilizme sürüklenen Devrim Kuran intihar etmiş, fundemantalist (köktendinci) Osman Kuran torunu ülkücü-radikal İslamcı Toprak Kuran tarafından öldürülmüş, homoseksüel ve aynı zamanda devrimci Oğuz zengin iş adamlarının sevgilisi olmuş ve idam edilmiş, Sosyalist Bekir devrimcilik suçlamasıyla hapse girdikten sonra burjuvaya dönüşmüş, Remzi X konuşma ve anlama yetisini kaybetmiştir. Karakterlerin tümü bir sınıfı temsil ettiklerinden şahsi hikâyelerinin yanında dönemin ideolojilerinin ve toplumsal sınıflarının yaşadıkları çözülme süreçleri de ayrıntılı bir biçimde söz konusu edilir. Yusuf Akalın’ın Marksist, Kenan Kadızade’nin Pozitivist, yasa dışı yollarla köşeyi dönmeye çalışan Mustafa Kuran’ın yeşil sermayenin temsilcisi, Almanya’ya giden Ahmet’in gurbetçi, Ömer Kuran’ın milliyetçi, Ekim’in çevreci, Toprak’ın Kickbox hocası Salih’in radikal İslamcı, Müjgan’ın falcı olarak işlendiği romanda birbirinden bağımsız gibi duran ancak birbirleri içine geçmiş hikâyeler bir kaos durumu oluşturur. Her şey hızla olur ama kimse ne olduğunu anlayamaz. “Aynı çatı altında, bir kol boyu uzakta ama birbirine düşman” (Alatlı, 2007a: 444) ilerici ve muhafazakâr bu akrabalar (2007a:226) Türkiye’nin ufak bir modeli gibidir.

5. Devletin Parçalanması

Dağılma sadece Kuran ve Kadızade aileleri için geçerli olmamıştır. Türkiye’nin devletçiklere bölünme süreci 20. yüzyılın son çeyreğinde başlar. “Herkesin herkese ödün verdiği, herkesin herkesle pazarlık ettiği, herkesin herkesle bir noktada uzlaştığı” (Alatlı, 2007a:675) bir ödün kültürü gelişince “oligarşi” düzenin söz sahibi konumuna gelir. Devlet kavramının içi boşaltılır, onun yerini “özel” kurumlar alır. Sermaye yüceltilir.

“Ekonomide, bürokraside, siyasette, medyada, hatta sanatta ‘büyük aileler’ şeklinde örgütlen”en (Alatlı, 2007a:94) Türk toplumu aileyi her

zaman liyakatin önüne geçirdiği için devlet yapısının bozulması kaçınılmaz bir son olarak gelmiştir. Anadolu'nun devletçiklere bölünmesi de aynı ailelerin eseridir. Bu ailecilik/akrabacılık aynı zamanda anti-demokratik ülke düzeninin de sebebidir.

1930'lu yıllardan itibaren turist çekme bahanesiyle Bodrum'a "Halikarnasus", Datça'ya "Knidos", Behramkale'ye "Assos" denmesi yadırganmayan bir durum olur. Bunu izleyen süreçte sokakların, şehirlerinin adının değişmesine de bir anlam yüklenmemiştir. 90'lı yılların sonunda "Yerel İdareleri Güçlendirme" programı çerçevesinde turizm merkezlerinden birkaçı kısmi özerklik alınca, yine aynı gerekçe ile sahil şeritlerinde yer alan şehirlerin isim değiştirme talepleri olumlu karşılanır çünkü Ekonomik Aklın Yolu'na girmek isteyen sağ-sol bütün ideolojik grupların ortak hedefi ekonomik kalkınmadır. Niğde-Nevşehir'in "Kappadokia", Ordu'nun "Viking City", Trabzon'un "Kingdom of Pontus" ismini alması bu süreçlerin devamıdır. Anadolu Devletçikleri böyle oluşur (Alatlı, 2007a:105-106). Tüm bunlar olurken afazi yüzünden kimse ne olduğunu anlamamıştır. Her şey ekonomik bahanelerle gerekçelendirilmiş ancak bir süre sonra aidiyet bağlarının yitirilmesiyle, geçmişin unutulması ile karşı karşıya kalınmıştır.

6. Afazi

Yunanca aphasia (dilegelmemiş) kelimesinden türetilmiş olan afazi, *Kâbus'ta "konuşma yitimi, sözcükleri anlama/kullanma yetisinin kısmi kaybı"* olarak tanımlanır (Alatlı, 2007a:52). Yeni Dünya Düzeni'ne bağlı Psikolojik Savaş Ünitesi Türkiye'yi moronlaştırmaya karar verdikten sonra kelimelerin içlerini boşaltarak çağrışımı olmayan kelimelerle değiştirmiş, anlamlarını kaydırmış, gürültü gibi algılanan yabancı kelimeler özel kortikal alanlarda dolaşıma sokulmuş (Narlı, 2007:110-115), neticede beynin Wernicke bölgesini hasara uğratan ve genlerle taşınan bir beyin hasarı (Alatlı, 2007a:55) ortaya çıkmıştır: "Konuşma yitimi, *insanlıktan çıkma*, içgüdüleriyle yaşayan, birbirleriyle bağrışlarla, beden diliyle iletişim çalışan yaratıklara dönüşme" (Alatlı, 2007a:54).

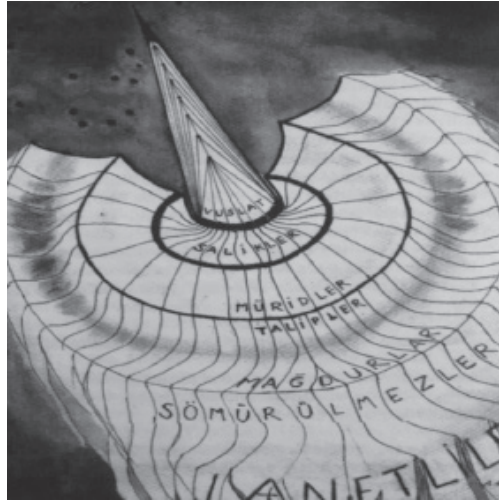
Dr. Evangelista, Eski Türkiye'de Mimar Sinan'ın kabrinin abdesthaneye dönüştürülmesinin "Mimar Sinan" kelimesinin zihinlerde bir anlam karşılığı olmadığını göstergesi olduğunu söylediğinde İmre Kadızade durumu anlamıştır. Psikoterapist olmasına rağmen İmre Kadızade'nin de farkında olmadığı, sadece belirli kelimelerle konuşulduğu için hayıflandığı bu dönem doğal bir süreç olarak seyretmemiş; Mağdurlar'ı kontrol altında tutmak için bir komplo ile uygulamaya sokulmuştur. Komplonun en güçlü aracı

ise Dünya Medyası'dır. Kadızade'nin Islahhane 'de yargılanma sürecinde dünya nüfusunun en az üçte ikisinin afazik olduğu istatistiği paylaşılmıştır.

7. Yeni Dünya Düzeni

Distopyanın diktatör ve otoriter rejim modeli romanda Kutsal Koalisyon'un Yeni Dünya Düzeni yapılanması ile karşımıza çıkar. "Tek Dünya, Tek Dil, Tek Din" düsturu ile varlık gösteren Koalisyon, tasavvuftaki seyr-i süluk modeline benzer bir şekilde en altta Lanetliler'in bulunduğu 7 mertebeden oluşur ve varılabilecek en üst noktada Yüce Pir yer alır. Model sembolik ve alegorik bir anlatıma sahiptir (Küçükçoşkun, 2006:55) ve dolayısıyla yoruma açıktır. Alatlı, modelin en alt mertebesinde yer alan ve sayıca en geniş insan kitlesini oluşturan Sömürülmez ve Lanetliler'i şöyle tarif eder:

"Sömürülmezler ve Lânetliler, EKONOMİK AKLIN HALİFESİ'ne biat etmeyen gafillerdir. Sömürülmezler ve Lânetliler, KUTSAL KOALİSYON'u-muzun sınırlarını tehdit eden barbarlardır. Sömürülmezler ve Lânetliler, YENİ DÜNYA DÜZENİ'ne düşmandırlar. Sömürülmezler, ilk kez 1982 yılında, Uluslararası İş Örgütü, ILO, tarafından tanımlanmışlardır: Çoğunlukla Asya ve Afrika kıtalarında yaşayan, KUTSAL KOALİSYON'a az ya da çok, şu ya da bu biçimde katkıda bulunabilecek hiçbir şeyleri olmayan Sömürülmezlerin aralarından iskartaya çıkartılan sınıflara 'Lânetliler' denilmektedir" (Alatlı, 2017a:24-25).

Koalisyon Yolu, Kâbus s. 16

Mağdurlar ise Koalisyon'un kendilerine Yeni Dünya Düzeni'ne girme yolunu açtığı zümrerdir. Eski Türkiye'nin vatandaşları bu kategoride değerlendirilir.

Mağdurlar kendi akıllarını kullanamazlar, Batı'nın çalışma rutinini taklit etmek suretiyle yaşarlar ve temelde "afazi" adı verilen konuşma ve anlama bozukluğu sonucu beyinlerinin belirli bölgeleri zedelenmiştir. Mağdurlar'ın bir üst mertebeye çıkabilmek için Koalisyon'un TSVHR Transformation of Systematic Violators of Human Rights (İnsan Haklarını Sistematik Olarak İhlal Edenleri Dönüştürme Programı) çerçevesinde eğitime razı olmaları gerekir. *Rüya*'da insanlığın bu alt tabakalarına bakış ve dönüştürülme zorunluluğu şöyle dile getirilir:

"Ormanları kemiren, suları kirleten, eknekleri çöle çeviren, şu gezegendeki üç günlük hayatımızı zehreden asalakları. Ne yerler, ne de yedirirler bunlar! Bor madenlerine ot yürür de, farkına varmazlar. Oysa, bor, Gezegen'i bahsettiğiniz o ıslak, sıcak, ter içinde söktü sökecek şafakta boğulmaktan kurtaracak olan madendir. Peki, ötanaziye karşı mısınız? Değilsiniz. Bizim yaptığımız ne? Ötanaziye yarı-aç asalaklara erişilir kılmak. Ölmeye yatmış dört milyar insana zorla serum takmamızı beklemezsiniz değil mi?" (Alatlı, 2017b:350-351).

Sömürülmezler'den farklı olarak Yüce Pir'e biat ederek Koalisyon Yolu'na girmeyi kabul eden Mağdurlar bu yola girmeden önce HİFS (Hayat İndeksi Fiziki Standartları) adı verilen standartlarla ölçülür. Ülkenin gayri safi milli hasılatı, vatandaşlarının sağlık durumları ve beslenme yeterlilikleri, eğitim düzeyleri gibi pek çok faktörün göz önünde bulundurulduğu bir sistemle değerlendirilir. Bu değerlendirme sonucunda 85 puana sahip olan ülkeler Mağdur, 92 puanla Salık, 97 puanla Vasıl mertebesine erişebilir. Yüce Pir'in puanı 100'dür (Alatlı, 2017a:25). Kimse bu mertebeye erişemez.

Talipler, Koalisyon'un temel ilkelerini ve Yüce Pir'in güzel isimlerini kabul ederek Koalisyon Yolu'na girmeye hak kazanan sınıftır. Koalisyon Yolu'na girmiş olan Talip'in uyması gereken kurallardan ilki, Koalisyon Cihazı'nı kuşanmış olmaktır. Koalisyon Cihazı, Taliplerin Yol'a mensubiyetini sembolize eden kıyafetlerdir. Koalisyon Cihazı'nın esasları Eğilim Belirleyiciler tarafından saptanır. Giyime özen göstermeksizin bu yolda ilerlenemez. İkinci esas, zikirdir. Yüce Pir'in güzel isimleri 99 tanedir ve Koalisyon Yolu'na giren her Talip sabah ve akşam 99 kere bu isimleri zikretmek zorundadır. Akılcı, Batılı, Kindar, Bencil, Avrupalı, Varlıklı, Özgürlükçü, Ahlaklı, Bireyci, Gelişmiş, Kapitalist, Eşitlikçi, Seksi, Kurtarıcı, Demokratik, Maneviyatçı, Bilimsel, İlerici, Affedici, Kurtarıcı, Asude, Laik, Çalışkan, Yardımsever, Esirgeyici, İnsancı, Barışçı, Kâmil, Uygur, Saygılı, Artistik, Adil, Merhametli, Yaratıcı... (Alatlı, 2017a:45) bu isimlerden bazılarıdır. Vird, Yüce Pir tarafından kaleme alınmış insanlık tarihidir. Yüce

Pir'in amaçları ve insanlık için yaptığı hizmetler burada anlatılır. "Vird'e aşına olmayan, Yol'da yürüyemez" (2017a:28). Murakabe, Yol'da olanların düşünce ve eylemlerinde Yüce Pir'i düşünmeleri, hayal etmeleridir. Beşinci esas, Riyazet ve Çile'dir. Çile Riyazet'in süreci olarak işler. Talipler ve diğer üst mertebedekiler nefislerini gezegenin kaynaklarını kullanma noktasında terbiye etmeli, Yüce Pir'in takdir edeceği her türlü mahrumiyete rıza göstermelidir. Son esas, Seyahat'tir. Koalisyon'un öngördüğü şekilde tehcir edilmek, Talip, Mürid ve Salıkların derecelerinin yükselmesi için gereklidir.

Taliplerin bir üst mertebesinde yer alan Müridler, "Son Hakikat" olarak tanımladıkları yeni dünya görüşünü gezegendeki diğer insanlara tebliğle mükellef olan zümredir. Üyeler Koalisyon Yolu'na tam bir sadakatle bağlıdır.

Salıklar, akademik ehliyetleri yanında, Vasıllık mertebesine kabulü ancak Vasıllar Meclisi'nin onayı ile mümkün olan sınıftır. Kitapta şöyle geçmektedir:

"İslahat ve tanzimat YOL'una kabul edilen Salık, Vasıl olmak yolundadır," dedi Başdanışman Arısoy, 'Salık, YÜCE PİR'in emsalsiz olduğunun idrakinde, 'Beni PİR'imizden başka kimse KOALİSYON'a sokamaz' diyendir. Salık, EKONOMİK AKLIN YERYÜZÜNDEKİ HALİFESİ'ne itiraz edenlerin yaşayamayacaklarını, genlerinin yeryüzünden silineceğim kavramış, dünyadaki mevcudiyetinin nedeninin YÜCE PİR'e hizmet olduğunun bilincinde olandır. 'YÜCE PİR beni kabul ederse, Vasılların indinde de makbul olurum ve eğer KOALİSYON'un dergâhından kovulursam, Lânetlilere çoban olmaktan YÜCE PİR tarafından esirgenmekten gayri kurtuluşum yoktur' diyendir. Salıklar, çetin uğraşlardan sonra Vasıl olurlar" (Alatlı, 2017a:25).

Vasıllık mertebesi, insanoğlunun yeryüzünde varabileceği en yüksek noktadır. Bu mertebede açlık, hastalık gibi insani zaafı yoktur. Vasıllar, Yüce Pir'in dergahında emniyet içinde yaşarlar. Yüce Pir ise mertebeler üstü bir "hakikat" olarak tasvir edilir.

"YÜCE PİR, YOL'una kabul ettiklerinin kalplerinden geçirdiklerini, maddi ve manevi ihtiyaçlarını bilir. YÜCE PİR, talebelerinin gönüllerine, rüyalarına girer; bereketini, korumasını esirgemez. YÜCE PİR, keramet gösterir, EKONOMİK AKLIN YOLU'nda önlerine çıkan engelleri kaldırır. YÜCE PİR, EKONOMİK AKLIN KURALLARI'nın hazmedilmesinin, talebelerinin yetenekleri ölçüsünde, bazen on, bazen yirmi, bazen de yüzyıllar süren ıslahat ve tanzimatın sonucunda mümkün olabildiğinin farkındalığıyla, YOL'da hayatlarını kaybeden Taliplerin çocuklarına,

ebeveynlerinin kaldıkları yerden devam etme imkânı tanır. YÜCE PİR adildir. Haklarının kaybolmasına razı gelmez” (Alatlı, 2017a:25).

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere Yeni Dünya Düzeni'nin en tepesinde bulunan Yüce Pir tüm dünya insanlarını kontrol edebilecek bir sistem kurarak kimsenin sistemin dışında kalmasına izin vermeksizin denetlemekte; Yüce Pir'in düzenine uymayanlar yeryüzünden silinmektedir.

Yeni Dünya Düzeni'nin anayasası, Dünya Anayasası'dır. Anayasa, yirminci yüzyılın ikinci yarısında Vasıllar Meclisi tarafından sessiz sedasız yürürlüğe konmuştur ve üç temel hak üzerine bina edilmiştir: Bilimsel Yaşama Hakkı, Genlerin Korunması Hakkı, Yeniden Arınma Hakkı (Alatlı, 2017a:21).

8. Modernizm-Postmodernizm Eleştirisi

Alatlı kapitalizm çağı olarak nitelediği modernizmin ve radikal kapitalizmin çağı olarak nitelediği postmodernizmin ilkeleri roman boyunca eleştirmiştir. Bu açıdan bakıldığında romanların bu eleştiriyi dile getirmek üzere kaleme alındığı gibi bir aşırı yoruma da gidilebilir (Ferik, 2012:56). Kutsal Koalisyon'un virdleri olarak karşımıza çıkan bu ilkeler tekleşmiş diktatörlüğün mutlaka kabul görmesini istediği değerlerdir ve aynı zamanda Yüce Pir'in 99 güzel ismi bu ilkelerden meydana gelir. Koalisyon, mutlak teslimiyetin mutlak bilince ulaştıracağını söyleyerek Koalisyon Yolu'na giren Talipler'den tam bir itaat beklemektedir (Alatlı, 2017a:161).

Kâbus'ta roman boyunca Yeni Dünya Düzeni'nin yapısal bütünlüğünü sağlayan düzen aygıtları olarak iş gören zikirler aynı zamanda kâbus gibi çöken düzenin de sebebidir. Yeni Dünya Düzeni'nin yapısının anlatıldığı ilk bölümlerde geniş bir biçimde anlatılan ilkeler, toplumları her açıdan kuşatmış, kendi gibi olmayana hayat hakkı tanımayan bir düzeni hazırlamıştır. Bu yönüyle, Mağdurlar'ın Taliplik'e yükselmekten başka çaresi kalmamıştır.

Yeni Dünya Düzeni Anayasası'nda bulunan “Bilimsel Yaşama Hakkı” olarak karşımıza çıkan “Akılcılık” ilkesine göre “hiç kimse doğruluğu bilimsel olarak kanıtlanmamış verilere göre yaşamaya zorlanamaz” (Alatlı, 2017a:21). Ancak aksi bir biçimde insanlar Akılcı olmaya zorlanmaktadır: “Gezegeneğimizin uzun sakallı bir adam tarafından yedi günde tasarlandığına inandığı için insan tabiatının Tanrı'nın iradesi dışında oluşamayacağına inananların KOALİSYON YOLU'nda yeri yoktur!” (Alatlı, 2017a:62).

Akılcılık, karakter düzeyinde “Pozitivist” ve “Auguste Comte” kelimeleriyle nitelenen Kenan Kadızade ile karşımıza çıkar. Pozitivist ahlakı

benimseyen Kenan Kadızade, hiç evlenmemiş, kardeşi İmran'ın çocukları Oğuz ve İmre'yi yetiştirmekle meşgul olmuştur. Aynı disiplini ve akılcı duruşu yeğenlerinden de bekleyen Kenan'ın bu yöntemi İmre'nin derin bir bunalıma sürüklenmesine sebep olmuştur. Ona göre Charles Darwin'in teorisi en derin varoluş krizlerini bile çözer (Alatlı, 2017a:190). Allah'ın varlığını kabul eden ancak Hz. Peygamber ve Kur'an-ı Kerim hakkında şüpheleri olan dayı, İmre Kadızade'ye göre o dönemde çok yaygın olan bir anlayışın, Deizmin uç vermiş örneğidir (2017a:214-215). Bu aynı zamanda kitapta kurulan din-deizm/ateizm karşıtlığının da göstergesidir, romanda örnekler üzerinden tartışılır (2017a:243-252).

“Bireyci” ve “Bencil” isimleri bireyselleşme bağlamında konu edilir. Mutlak Bilinçsizlik evresinden Mutlak Bilinç'e erişmek için birey merkezli düşünmek gereklidir. Dr. Evanelista'ya göre Eski Türkiye Anacıl ilkede takılı kaldığı için ön-insan/çocukluk aşamasında sıkışmış, annesinden ve doğadan ayrışamamıştır. Kadınsı ilkeden kurtulmanın çaresi Babacıl, erkeksi ilkeye geçiş yapmaktır. Bu sayede “oğul/baba/erkek, ideallerin, fetihlerin, tek tanrılı dinlerin, ideoloji ve ütopyaların taşıyıcısı sıfatıyla, yola/ufka yelken açar” (Alatlı, 2017a:34). Anacıl ilke “Biz” toplumunu, Babacıl ilke ise “Ben” toplumunu yaratır.

Sanayi Devrimi sonrası mesafelerin kısalarak üretimin çoğalması ile ortaya çıkan küreselleşmenin karşılığı kendisini “Tekleşmiş Bütün” olarak yansıtan Yeni Dünya Düzeni'dir. Küresel sistemin dili İngilizce, ekonomik modeli Kapitalizm, dini Hristiyanlıkla Budizm'in karması New Age anlayıştır.

9. Örtük ve Açık Göndermeler

Model olarak aldığı Rus yazar Soljenitsin'in romanlarında yaptığına benzer bir şekilde sanat yapmaktan çok “gerçek kişilerden, gerçek olaylardan, tarihî vesikalardan, gazete yazılarından ve daha birçok gerçek kaynaktan” (Namlı, 2022:53) hareketle söylemek istediklerini aktaracak ve çağına tanıklık edecek bir eser kaleme almak isteyen Alatlı'nın romanları birden fazla anlam katmanına sahip metinlerdir.

Kâbus'ta Yüce Pir'in kontrol mekanizmaları gerek örtük gerekse açık göndermelerle gerçek dünyaya da paralel bir şekilde verilmektedir. *Kâbus* ve *Rüya* ilk okumada karmaşık gelen ilişkiler ağı ve bu ağlar arkasındaki siyasi, toplumsal, ekonomik, kültürel meseleleri simgesel göndermelerle inşa eder görünse de dikkatli bir okumada yazarın metnin içinde ya da dışında işaret ettiği anlamlar görünür olmaktadır. Buna göre, Yeni Dünya Düzeni ABD önderliğinde kurulmuştur ve bütün dünya devletlerini idare

etmektedir. Vatandaşlar, “Dijital Vatandaşlık” (Alatlı, 2017a:72) ile Tek Dünya, Tek Devlet düzenine bağlanmışlardır.

Yeni Dünya Düzeni’nde benimsenen din nörofizyolog, psikiyatrist ve psikoterapist vird uzmanı Dr. Maria Evangelista tarafından Taliplere öğretilir. Açık bir çağrışımla Evangelizme işaret eden bu isimlendirme New Age hareketlere gönderme yapar. Tarikatın medresesi Amerika Birleşik Devletleri’ndeki Washington D.C.’dir (Alatlı, 2017a:27).

Yol’da en alt mertebede yer alan Lanetliler dünya ile yaşamlarını sürdürecektedir kadar bile bağı olmayan ancak dilenerek hayatta kalmaya çalışan insanlardır. “Sömürülmezlerin ne yük taşıyabilecek sırtları ne yavrulayabilecek kadınları, kızları ne ekilebilecek toprakları, kullanılacak suları, eritilebilecek madenleri ne müzikleri ne dansları ne masalları ne böcekleri ne kuşları ne de önünde içki içilecek manzaraları vardır” (Alatlı, 2017a:25). Bu iki sınıf Ekonomik Aklın Halifesi’ne, yani Kapitalizmin temsilcisi ABD’ye itaat etmeyen ya da ABD’nin kendilerinden alacak bir şeyi olmadığı insan topluluklarıdır.

Türkiye gibi devletlerin de içinde bulunduğu, Euro-Amerikan (Alatlı, 2017a:89) çalışma modelini taklit ve tekrar ederek onun sistemine uyum sağlamaya çalışan toplumlar Mağdurlar sınıfını oluşturur. Bu sınıf kendilerine uygulanan plan dâhilinde anlama ve konuşma yetisini kaybetmiş, moronlaştırılmıştır (2017a:123). Ön insan tanımına uyan Türk vatandaşlarının beyinleri 200 yılı aşkın bir süre boyunca mesaj bombardımanına tutulduğundan (2017a:157), özne-nesne ayrımını yapamamakta, konuşma ve anlama yetisini kaybettiği için beden diliyle iletişim kurmaktadır (2017a:51-54). Ülke sistematik bir komploya uğramış; sadece konuşma yetisini kaybetmekle kalmamış, kalıcı ve genetik bir beyin hasarı da gerçekleşmiştir. Kurgu dışı bir gözle bakıldığında gündelik hayatını kısıtlı kelime hazinesiyle sürdüren, birbirleriyle anlaşamayan toplumun arkasında böyle bir komplonun olma olasılığı düşündürücüdür (Narlı, 2007:118).

Taliplerin Koalisyon Yolu’nda olduklarını gösteren “Koalisyon Cihazı” adı verilen giyim modeli *Elle*, *Vogue*, *Marie Claire* gibi dergilerle tebliğ edilir (Alatlı, 2017a:28). “Eğilim Belirleyiciler” adını verdiği grup tarafından belirlenen bu giyim modeli açık bir biçimde trendleri belirleyen ve bunu medya aracılığı ile görünür kılan modacılar işaret etmektedir. Koalisyon yolunun zikirleri ve Yüce Pir’in isimleri aynı zamanda Aydınlanma sonrası modern toplum düzeninin ilkeleridir (Ferik, 2012: 20). Toplumların Yeni Dünya Düzeni’nde yer almaları bu ilkelere riayet etmeleri ile mümkündür. Vird, insanlık tarihidir. Batı merkezli tarih yazımı örtük bir biçimde

eleştirilir. Murakabe esası tasavvufta her adımda Allah'ı düşünerek hareket etme adımıdır. Ancak romanda tanrı gibi tasavvur edilen Yüce Pir'i sürekli hatırdaki tutma olarak verilir. Yüce Pir tüm dünya medyasını elinde tutar ve Yeni Dünya Düzeni'ni benimsetmek için yayınlar yapar (2017a:228). Dünya medyası, Yüce Pir'in gönüllerden uzak olmaması için çalışmaktadır. Yüce Pir'i hatırlatan, insanları Koalisyon Yolu'na yönelten yayınlar yapmak medyanın en temel vazifesidir. Yarı resmi yayın organları *Newsweek*, *Scientific American*, *National Geographic Journal* gibi dergi ve gazeteler bu yolda hizmet eder (2017a: 164). Yol'da olanlar nefislerini terbiye etmeli, "başta tor olmak üzere, Gezegenin kısıtlı ürünlerinin tüketimini" kısıtlamalıdır düsturu Riyazet ve Çile'nin gereğidir. Gezegendeki yer alan yer altı ve yer üstü zenginlikleri Yüce Pir izin verdikçe kullanılabilir. Talipler aksi durumda Yol'dan atılır. Son olarak Seyahat, gerekli görüldüğünde zorunlu yer değiştirmelerin yapılabileceği anlamına gelir.

Ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal açıdan insanoğlunu çepeçevre kuşatan sistem kendi izni dışında hareket etme imkânı tanımayan bir yapı şeklinde inşa edilmiştir. Bu denetim mekanizmalarının yanında insanlar kontrol altında tutulabilmek için afaziye maruz bırakılmıştır. Başkahraman İmre Kadızade'nin olan biteni anlamlandıracak yetiye sahip olmasına rağmen sisteme teslim oluşu da bu umutsuz tabloyu pekiştirmiştir.

İnsanlığın ulaşabileceği en son mertebeye olan Vasıllık mertebesinde üyelere dünyevi hiçbir sıkıntı arız olmaz. Bu durumda bunun üstünde yer alan son mertebeye olan Yüce Pir'in mertebesi insan-üstü/ötesi bir konuma yerleşmiş olur. Ancak romanda mahiyeti netlik arz etmez. Yeni Dünya Düzeni (New World Order) kavramı da aynı şekilde reelde ve ezoterik alanda karşılığı olan bir kavramdır ve bu yönüyle de spekülattir. Reelde Soğuk Savaş sonrası ABD'nin mutlak güç olarak yükselmesi ile ABD tarafından idare olunan sistem için kullanılan sistem, ezoterik yönüyle ucu Yuvarlak Masa Toplantıları'na, Kafatası ve Kemikler Kulübü'ne, Tapınak Şövalyeleri'ne uzanan anlatımların konusu olur (Alatlı, 2017b: 292).

Kitapta ekonomik model olarak Kapitalizm savunusu vardır. Ayn Rand Kültüne Laissez-faire Kapitalizm "Radikal Kapitalizm" vurgusu ile Ekonomik Aklın Yolu'nun temel ilkesi olarak benimser (Alatlı, 2017a: 72). Dr. Evagelista ibadetler esnasında Ayn Rand rozeti takar (2017a: 88). "Bazen on, bazen yirmi, bazen de yüzyıllar süren ıslahat ve tanzimat süreçleri" (2017a: 25) Osmanlı döneminde başlayan Batılılaşma sürecine gönderme yapar gibidir.

10. Kâbus'tan Rüya'ya

İslahhane'de gerçekleşen dava boyunca Onarımcıların İmre Kadı-zade'ye destek olduğunu ve romanın sonunda onu kaçırmakla Mucizeler Diyarı'na götürdüğünü söylemiştik. *Rüya* hikâyesinin bundan sonrasını anlatmakta, ütopya olarak tasavvur edilen Mucizeler Diyarı'nda alternatif bir son kurgulamaktadır. *Kâbus*'ta kaybedilen değerlerin kendi içine kapanarak mutlak bir mutsuzlukla neticelenmez; yazar kâbustan uyanmanın ve kaybedilen değerlerin onarım yollarını gösterir (Günay, 2019: 13-88). Onarımın mimarları olan, tamamı gönüllülerden oluşan grubun başında olan Kara Kalpaklı Adam, dünyanın en zengin iş insanları olan Mayer A. Rothschild, John D. Rockefeller, John P. Morgan, Andrew Carnegie ve Cecil Rhodes gibi gizli Yuvarlak Masa Cemiyeti mensuplarıyla fiilen görüşmekte ve mücadele etmektedir.

Onarımcıların kendi dünyalarının merkezi Edirne, sembolü de Selimiye Camii'dir. Mahkeme salonundan kaçırılan İmre Kadızade yerin altında inşa edilmiş Mucizeler Diyarı'na getirilir. Türkiye'yi ve dünyayı kurtarmak adına küresel güçlerle mücadeleye girişen Onarımcılar, Devrim Kuran'ın intiharının ardında yatan Nihilizm ve Afazi salgınını 200 yıldır sistematik olarak kendilerine uygulanan bir komplonun parçası olarak görmektedir. İmre Kadızade'nin davası ile ilgilenmeleri de bu sebeptir. Onarımcılar ilk iş olarak Yüce Pir'in dayattığı Avrupa merkezli insanlık tarihine karşı Simülasyon ile oluşturulmuş "gerçek" insanlık tarihini İmre Kadızade'ye gösterir. Koalisyon'un medya aracılığı ile yapılandığı zihnini yeni bir içerikle doldurur. Geçmişte yaşamış Doğu ve Batı bilginlerin bilgi birikimi holo-former aracılığı ile klonlanarak Kadızade'ye aktarılır, bilgiye ilk elden ulaşması sağlanır. Hiper-gerçek alanda var olan simülasyon özneler, Koalisyon ile mücadelede kullanılır (Aka Erdem, 2016: 62).

Onarımcıların ikame etmek istediği yeni düzen Orta Asya bilgeliğine dayanır. Sadece Türklerin mirası değil, Avrupalıların anlattıklarının aksine ilk düşünsel ve bilimsel yeniliklerin sahibi Doğu'nun öğretisine de sahip çıkılır. Onarımcılar, Göksel Gerçeklik adını verdikleri bir inanç sistemine sahiptir. "Mucizeler Diyarı'nın mucizesi Büyük Yalan'ı Ezeli ve Ebedi Gerçeklik'le ikame etmiş olmasında"dır (Alatlı, 2017b: 53). Tarihteki Kadızadeler'e gönderme yapan ve *Kâbus*'ta eleştirilen radikal İslamcılık'a karşılık *Rüya*'da İslam tasavvufu ve Kuantum fiziği arasındaki uyumdan bahsedilir. Bu dünya Kuantum fiziğinin yansımalarının görüldüğü bir dünyadır. Aristo'nun ikili mantığına karşı Saçaklı Mantık öğretilmekte, geleneksel değerlere yaslanan bir insan modeli eğitilmeye çalışılmaktadır.

Osmanlılar'ın vakarını, âkil adamların tevazuunu ve süvarilerin enerjisini taşıyan bu insanlar “Beyaz Turna Yasaları” adı verilen dürüstlük, yiğitlik, sadakat ve nezaket düsturuyla hareket eder. Yeni Dünya Düzeni'ndeki 7 mertebeye karşılık çıraklık, kalfalık, ustalık ve hocalıktan geçen 4 mertebede kâmil insan mertebesine edilir. “Akıl, Ahlak, Adalet, Adap” benimsenmesi gereken temel değerlerdir.

11. *Rüya*'da Ütopik Ögeler

Romanda geri dönüşler vasıtasıyla Eski Türkiye'nin durumu ve *Kâbus*'taki meseleler gündeme gelirken bir yandan da ucu açık kalmış kimi meselelerin çözümlemesi yapılır. *Kâbus*'taki pek çok mesele *Rüya*'da çözüm bulur. *Kâbus* ve *Rüya*'yı romanlardaki ötekileşme-kendilik, cinsellik-aşk karşıtlığı bağlamında değerlendiren Mutlu Deveci ve Aslıhan Aytaç, distopyadan kurtuluş yolunun da bu karşıtlıkta saklı olduğunu vurgular: Türkçenin kurtarılması ile bilimin ışığında öze dönüş, tensel cinselliği aşarak aşka yönelme (2017b: 292-301).

Yerin altında inşa edilen Mucizeler Diyarı imkânsızın teknoloji aracılığı ile mümkün kılındığı ütopik bir mekandır. Romanın yazıldığı dönem için bile erken sayılabilecek Simülasyon, Holo-former, bilgi transferi gibi çoğuna bilimkurgu türü eserlerde rastladığımız teknolojik araçlar büyük bir kolaylıkla kullanılmaktadır. Ahlaki çözülme dürüstlük, yiğitlik, sadakat ve nezaket yasaları ile güvence altına alınmıştır. Onarımcılara gönüllülük esasına göre katılım sağlanması da *Kâbus*'taki baskı mekanizmalarını devre dışı bırakacaktır.

Kâbus'ta eleştiri konusu edilen ve zafere giden yoldaki en büyük engellerden biri olarak görülen Anacıl İlke, *Rüya*'da yerini Eril İlke'ye bırakır. Erillik-Dişillik karşıtlığından öte zaferleri kazanan, fetihleri yapan, özgüvenli ve vakarlı yaratıcı ruhla eş tutulan Erillik kavramı ile Kara Kalpaklı Adam ve mücadelesi özdeşleştirilir. Mucizeler Diyarı yapılanması *Kâbus*'taki kaotik ortamın aksine herhangi bir sınıfın ayrıcalıklı olmadığı, eşit, adil bir düzendir.

Sonuç

Roman yazmaktaki amacının edebî bir ürün ortaya çıkarmaktan çok okura bir ileti sunmak olduğunu çeşitli yazılarında açıkça ifade eden Alatlı'nın *Kâbus* ve *Rüya* romanları edebî form olarak yazara istediği imkânı sağlamıştır. Başka bir deyişle, *Kâbus* ve *Rüya*'da ele alınan meselelerin de ütopya ve distopya dışındaki herhangi bir kurgusal formla aktarılması

güçtür. İletisini okura iletirken olay akışını kesintiye uğratmaksızın nedensellik bağıını koparmadan veren yazar karakterleri de detaylı bir biçimde çizmiştir. Ütopya ve distopyanın sunduğu imkânlar dâhilinde gerçek ile kurgunun iç içe geçtiği, son derece zengin bir anlatı inşa eden Alatlı'nın romanları bu bakımından başarılı örneklerdir.

1990'lı yılların Türkiye manzarasından hareketle 2020'li yıllarda gerçekleşebilecek muhtemel olayları iki seçenek hâlinde okura sunan yazar, korkuyu ve umudu besleyen iki son dizayn etmiştir. *Kâbus*'ta resmedilen “kaos”, uyarıcı yönlendirmeleri ile olabilecek en kötü senaryodur. Kaosun “kozmos”a evrildiği ikinci kitapta ise istendiği takdirde her şeyi mümkün kılan, mucizelerle dolu bir son okuru beklemektedir. Alatlı, her iki süreci de ayrıntılı bir şekilde tasvir ettikten sonra akli bakış açısını yitirmenin ahlaki bozulmayı getireceğini, ahlaki bozulmanın adaleti zedeleyeceğini, adaleti yitirmenin ise adaptan olmakla sonuçlanacağı uyarısını yapar.

Kaynaklar

- Aka Erdem, Nilüfer (2016). “Özne-İktidar İlişkisi Bağlamında Alev Alatlı'nın Romanlarının İncelenmesi”. Doktora Tezi. Ardahan: Ardahan Üniversitesi.
- Alatlı, Alev (2007a). *Schrödinger'in Kedisi-Kâbus*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Alatlı, Alev (2007b). *Schrödinger'in Kedisi-Rüya*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Bezel, Nail (1984). *Yeryüzü Cennetleri Kurmak (Ütopyalar)*. İstanbul: Say Yayınları.
- Canbaz Yumuşak, Firdevs (2012). “Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği”. *Bilig Dergisi*. S.61. s.47-70.
- Çakmak, Seda (2016). *1980 Sonrası Türk Romanında Karşı-Ütopya*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Çelik, Ejder (2015). “Distopik Romanlarda Toplumsal Kurgu”. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. S.18. s.57-79.
- Dağ, Necla (2020). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Ütopya*. İstanbul: Hiperyayın.
- Deveci, Mutlu ve Aslıhan Aytaç (2022). *Distopyadan Ütopyaya 'Schrödinger'in Kedisi Kâbus ve Schrödinger'in Kedisi Rüya Romanları. Edebiyat Ütopya/Distopya*. İstanbul: İhlamur Kitap.
- Ferik, Elmas (2012). *Alev Alatlı'nın Kâbus ve Rüya Romanlarında Modernizm ve Yeni Dünya Düzeni Eleştirisi*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli: Sakarya Üniversitesi.
- Günay, Turgay (2019). *Alev Alatlı'nın Schrödinger'in Kedisi ve Or'da Kimse Var mı? Romanlarında Değer Aktarımı*. Yüksek Lisans Tezi. Ordu: Ordu Üniversitesi.
- Kateb, George (2006). “Utopias and Utopianism”. *Encyclopedia of Philosophy*. ed. Donald M. Borchet. 2nd Edition. Vol. 9. Usa: Thomson Gale. s. 616-622.
- Kumar, Krishan (2005). *Ütopyacılık*. çev. Ali Somel. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

- Kumar, Krishan (2006). *Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşıütopya*. çev. Ali Galip. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.
- Küçükcoşkun, Yasemin (2006). *1980-2005 Dönemi Türk Edebiyatında Ütopik Romanlar ve Ütopyanın Kurgusu*. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Namlı, Hatice (2022). *Alev Alatlının Romanlarında Metinlerarasılık*. Doktora Tezi. Düzce: Düzce Üniversitesi.
- Narlı, Mehmet (2007). "Kâbus: Dil ve Alı Kaybı". *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. S.17. s. 110-119.
- Özgül, Kayahan M. (2004). *Türk Edebiyatında Siyasi Rüyalarda*. Ankara: Hece Yayınları.
- Öztürk, Nurettin (1992). *Çağdaş Türk Edebiyatında Ütopya*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Riot-Sarcey ve Thomat Bouchet (2003). *Ütopya Sözlüğü*. çev. Turhan Ilgaz. İstanbul: Sel Yayınları.
- Tandaçgüneş, Nilnur (2013). *Ütopya*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Weber, Max (1999). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu*. Ankara: Ayraç Yayınevi.

Elektronik Kaynaklar

<https://www.hadisveritabani.info/hadis/ara?kelimeg=D%C3%BCnya+m%C3%BC%-27minin+zindan%C4%B1&karamaTuru=ig&karama=g> (E.T. 25.03.2025).

ALEV ALATLI'YI ANARKEN*

Mahmut ÖZER

Eski Milli Eğitim Bakanı

Alev Alatl yı kaybedeli bir yıl oldu. Kapadokya Üniversitesi 3-4 Şubat tarihlerinde “Alev Alatl yı Anlamak Sempozyumu II”yi düzenledi. Sempozyumun birinci günündeki tüm oturumlara katılma imk nım oldu. Oturumda konuŐanlar, hayatı bir Şekilde Alev Alatl  ile kesiŐenlerden oluŐuyordu. Bu nedenle çok kıymetliydi ve Alatl yı daha yakından tanımak için çok önemli bir fırsattı.

Alev Alatl , ülkemize inanan ve tarihi müktesebatına dayanarak günümüz sorunlarına  z mler üreterek hayatın doğru yönde akışına katkı vermek için ömrünü harcamıŐ değerli bir aydınımızdı. Türkiye’ye derinden inandığı gibi insanlarımıza da derinden bağlıydı. Bu inanç ve bağlılıkla romanları, yazıları ve söyleşileri ile önümüzü görmemizi sağladı.  retimini hiç kesmedi. Hastanede olduğu günlerde dahi yeni projeler geliŐtirmekten ve çevresiyle paylaŐmaktan geri durmadı.

Atl , sadece eserlerine ilgi göstermedi, ayrıca gücü yettiği kadar herkese yetiŐmeye, yönlendirmeye gayret gösterdi. Bu bağlamda sempozyumda “Onarımcılar” oturumunda anlatılanlar, onun özellikle gençleri bu bağlamda desteklemek için ne kadar vakit ayırdığına, onlarla ismi konulmamıŐ bir usta-çırak ilişkisi kurarak bunu s rd rd ğine Şahitlik ediyordu. 2000’li yılların başından itibaren gençler kendilerini Onarımcılar olarak tanımlayarak Atl nın eserlerini anlama, ülkemizin meselelerine bizden “yerli”  z mler üretme konusunda uzun soluklu bir çalışmaya giriŐmiŐler ve Atl  bu süreçte gençlerin sürekli yanı başında olmuştu. Onarımcıların dile getirdiği gibi onlar artık Atl nın evinin ahalisiydi. Saatlerce konuŐuyorlar, tartıŐıyorlar ve yazıyorlardı.

Her bir Onarımcı kendi alanında ülkemiz için  z mler üretmeye devam etti. Aslında Kapadokya  niversitesi daha kurulmadan önce zaten canlı ve

* 6 Şubat 2025 tarihinde Milliyet gazetesinde yayımlanmıştır.

üretken bir “Alatlı Akademisi” kurulmuştu. Tüm oturumlarda konuşanların vurguladıkları, Alatlı'nın kendilerine inanması ve değer vermesiydi. Eğitim dünyasından bildiğimiz gibi, öğretmenin öğrenciden başarı beklentisi akademik başarıdaki en kritik unsurdur. Bir başka deyişle, öğretmenin başarı beklentisi yüksek olan öğrenciler genellikle akranlarına göre daha başarılı olurlar. Alatlı bu başarı beklentisini çevresindeki hiç kimseden esirgemedi. Çevresindekiler sorunlarla karşılaştıklarında bir anne şefkatiyle onları onardı ve yola devam etmelerini sağladı. Alatlı akademisinin müdavimleri ülkemizin gelişmesine çok önemli katkılar sundular, sunmaya da devam ediyorlar. Dolayısıyla, Alatlı sadece kitaplarıyla değil, insan eserleriyle de ülkemize kapsamlı katkı sunmaya devam etti.

Güçlü bir eylem insanı olan Alatlı'nın eğitime kafa yormaması mümkün değildi. Eğitimin mevcut sorunlara çözüm üretecek şekilde nasıl yapılandırılması ile ilgili çok sayıda çalışma yaptı, raporlar hazırladı. Bu kapsamda ana vurgusu eğitim temelli bir kültürel reform oldu: “Bize göre, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde kotarılabilecek eğitim temelli herhangi bir kültürel reform, her şeyden önce seçkin ile ünlü arasındaki farkı çarpıtmadan, saptırmadan ortaya koymalıdır. Sanatta, edebiyatta, fende, en ünlüleri değil, en iyileri onurlandıracak bir düzenek geliştirmeli, kültürümüzü basın ve medyada yuvalanmış vasat jürilerin tahakkümünden kurtarmanın yolunu bulmalıyız. Gerçek şu ki, bin tane çokbilmiş sütun yazarı, bir Cemil Meriç, bir Halil İnalçık, bir Oktay Sinanoğlu, bir Aziz Sancar etmemektedir.”

Alatlı, kültürel popülizmden kaçınabilmek için panzehir olarak derinleşmeyi odağına aldı. Bu bağlamda eğitimde dil-kültür ilişkisinin güçlendirmeyi hedefleyerek birinci vurguyu Türkçe-mantık-matematik saçağının sağlamaştırılmasına verirken ayrıca kozmoloji öğretimine, din bilim/teoloji tarihi, beşeri ve iktisadi coğrafya, ekonomi, yönetim/siyaset bilimi, birlikte yaşama bilgisi/hukuka giriş, Türk Demokrasi Tarihi/Yakın Tarihi'ni de kapsamına aldı. Diğer taraftan, özellikle mesleki eğitimin güçlendirilmesinin ülkemizin geleceği açısından ne kadar önemli olduğunu sürekli ifade etti ve yükseköğretim sistemini bu bağlamda tasarladı.

Alatlı, eğitim konusunun beklemeye tahammülü olmadığını sürekli ifade ediyordu: “Öte yandan, az önce de ifade ettiğimiz gibi, 21. yüzyılın durup bizim ona yetişmemizi bekleyecek hali yoktur. Hâl buyken, uçurumun her iki yakasında konuşlanmış gençleri iyileştirmek, demokratik bir toplumda mutmain yetişkinler olarak yaşayabilmelerine elveren beceriyle donatmak durumundayız. Türkiye ne yüksek teknoloji eğitiminden ne de elifi görse mertek zanneden lise mezunlarını ekonomiye entegre etmekten

geri durabilir.” Bu bağlamda geliştirdiği çerçeve ile ilgili adımların yeterince atılmadığını görünce sorumluluğu kendisi yükledi ve Kapadokya Meslek Yüksekokulunu kurdu. Burada da kolaya kaçmadı. İstanbul veya Ankara gibi büyük bir şehir yerine Nevşehir'i seçti. Onarımcılarla başlattığı bu projeyi zorlukları birer birer aşarak Kapadokya Üniversitesine taşıyabildi. Artık Kapadokya Üniversitesi Anadolu'da yükseköğretim alanında bir deniz feneri gibi çalışmalarıyla, başarılarıyla adından söz ettiren, güçlü bir üniversite olarak yoluna devam ediyor.

Diğer taraftan, 3 Şubat'taki sempozyumda “Bize Yön Veren Metinler” setinin tamamının o gün baskıdan çıktığı müjdesi verildi. Aslında bu girişim tek başına Alatlı'nın ne yapmaya çalıştığının da en önemli şahididir: “... Buradaki amaç, fikri takiptir. Bizi ‘Biz’ yapan siyasi, iktisadi, dinî, bilimsel, edebî vd. kabul ve değer yargularının 750-2001 arasındaki 1250 yıllık gelişimini, dönüşümünü, kısacası serüvenlerini dökümlemektir...” Bu bir tarih güzelleme değildir. Buradaki amaç, 1250 yıllık bir tarihî deneyime dayanarak bugünü yorumlamaya, bugüne dair çıkarımlar yapabilmeye ve telife dayanak oluşturmaktır. Dolayısıyla vurgulanan taklit değil tahkiktir. Bugüne dair telifte en dönemli dayanak bizi biz yapan bu birikimdir. Alatlı için önemli olan bu birikime dayanarak ve günümüzü doğru bir şekilde değerlendirerek bugüne dair bir şeyler söyleyebilmektir. Bu açıdan Alatlı gerçekçi ve günceldir.

Kemal Tahir nasıl Batı kazanımlarını “yerli meselelerimizi çözmek için aşmayı” düşünmemeyi, “kaytarmacılık” olarak nitelendirdi ve kaytarmak için “...memleketin gerçeklerini bıkip usanmadan, aralıksız yeniden araştırmak, eleştirmek gerekir...”i salık verdiyse (Kemal Tahir, *Kolaya Kaçmayalım*, KeTeBe Yayınları, 2024, s. 47 ve 152), Alev Alatlı bunu dilek ve temenninin ötesine taşımış ve gençlere bu doğrultuda yol göstermek için hem *Batiya Yön Veren Metinler* hem de *Bize Yön Veren Metinler*'i birlikte sunmuştur.

Özetle, Alatlı'nın yaşamı boyunca arayışı işte bu bütüne yönelik olup yaşamın tüm alanlarını kapsayan gerçekçi bir dil inşasıdır. Böylece hayatın akışkanlığını tutarlı bir şekilde sağlayacak bir dil söz konusu olabilecektir. Bu nedenle hayatı boyunca kendisini bir alanla sınırlamadı. Merakının sınırı yoktu. Bulanık mantığın (fuzzy logic) güncel olduğu dönemde onu ilk anlayanlardan oldu ve ‘saçaklı mantık’ tanımlamasını üreterek yazılarında kullanmaya başladı. Benzer şekilde kaos, kelebek etkisi ve kuantum mekaniğinin dinamiklerini anlamaya çaba sarf etti ve romanlarında kullandı. Böylece, disiplinler arası bir yaklaşımla yaşama daha gerçekçi bakabildi ve

ürettikleri de daha sahici oldu. Eserlerini tekrar tekrar okuma ihtiyacı da bu bütünlük ve gerçekliğinden doğuyordu.

Bu sistematik, romanlarında, yazılarında ve söyleşilerinde çok açık bir şekilde görülmektedir. Büyük sanatçıların ve aydınların her bir eseri bu bağlamda büyük çerçeveye, bir sistematığe yönelik bir yolculuğun, inşa sürecinin tanıklarındır. Büyük çerçeve oluşturma çabası devam ettiği için bir sonraki eser, öncekilerden izler taşır ve kapsamını sürekli genişletir. Önceki eserlerde belirsiz veya kapalı olan bir konu sonraki eserlerde açıklığa kavuşur. Veya önceki eserlerdeki bazı konular sonraki eserlerde onarılır. Dolayısıyla, inşa ve onarım süreklilik arz eder. Büyük sanatçı ve aydınların ulaştığı bu çerçeve, sistematik ve yolculukları anlaşıldığında her bir ayrık eserin değeri ve bağlamı çok daha iyi ortaya çıkar. Bu, örneğin Balzac ve Kemal Tahir için ne kadar geçerliyse Alev Alatlı için de öyle geçerlidir. Hatta Onarımcılar ve Kapadokya Üniversitesi göz önüne alındığında Alev Alatlı için çok daha geçerli ve sahibidir.

ALEV ALATLI'YI ANLAMAK - II

Kapadokya Üniversitesi ev sahipliğinde 3-4 Şubat 2025 tarihlerinde ikincisi düzenlenen Alev Alatlî'yi Anlamak Sempozyumu, Türk düşünce hayatına önemli ve özgün katkılar sunan Alev Alatlî'nin bu topraklara bıraktığı entelektüel mirası yaşatmak ve gelecek kuşakların bu entelektüel mirası değerlendirmesine kapı aralamak için önemli bir imkân sunmuştur.

Sempozyumun bir çıktısı olan bu kitap, sempozyumda sunulan bildirimleri ve yapılan söyleşileri bir araya getirerek Alev Alatlî'nin eserlerine ve fikir dünyasına farklı açılardan ışık tutmaktadır. Her bir bildiri ve söyleşi, onun eserlerindeki entelektüel ve ahlaki bakışı, eleştirel yaklaşımı, edebî zenginliği ve toplumsal meselelere yönelik çözüm arayışlarını odak noktasına alarak akademik bir tartışma ortamının oluşmasını sağlamıştır.

Alev Alatlî'yi anlamaya çalışmanın, bu coğrafyanın tarihe tanıklık eden serüvenini kavrayarak geleceğini biçimlendirebilme cesareti gösterebilmek demek olduğunu düşünüyoruz. Bu kitabın hem Kapadokya Üniversitesi mensuplarına hem de bütün okuyuculara bu uğurda ilham vermesini diliyoruz.

Prof. Dr. İlhan ÖZTÜRK
Prof. Dr. Şafak OĞUZ

**KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ**

Nevşehir Yerleşkesi:
Mustafapaşa - Uçhisar - Ürgüp
Tel: 0384 353 5009 (pbx) Fax: 0384 353 5125
Sabiha Öökçen Yerleşkesi:
Şeyhli, Bol Ahenk Sk. No:2, 34912 Pendik
Tel: 0216 588 0010 (pbx) Fax: 0216 588 0012
info@kapadokya.edu.tr

